DEMOKRASİ MODELLERİ

OTUZ ALTI ÜLKEDE YÖNETİM BİÇİMLERİ VE PERFORMANSLARI

AREND LIJPHART

MINOTOR KİTAP

Çevirenler: **Güneş Ayas & Utku Umut Bulsun**

Arend Lijphart: California Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi profesörü olan Lijphart, demokrasi ve demokrasi kuramları üzerine yirmiden fazla kitaba, yazar ya da editör olarak imza atmıştır.

Güneş Ayas: 1981 yılında Edirne'de doğan Güneş Ayas, lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisans ve doktorasını aynı üniversitenin Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. *Dostoyevski'de Batı Sorunu: Rus Ruhu ve Evrensellik* (2010), *Barbar Batı: Bir Aimé Césaire Kitabı* (2015) ve *Müzik Sosyolojisi: Sorunlar-Yaklaşımlar-Tartışmalar* (2015), *Müziği Boğan Gürültü: Ideolojinin Kıskacında "Musiki"* (2018) ve *Müzik Sosyolojisi – Kuramsal Bir Giriş* (2019) adlarını taşıyan, yayımlanmış beş kitabı vardır.

Utku Umut Bulsun: 1978'de Kırklareli'nde doğdu. İstanbul Üniversitesi Batı Dilleri Edebiyatı ile Eskiçağ Dilleri bölümlerinde öğrenim gördü.

Yüzlerce kitabın çevirmenliğini ve editörlüğünü üstlendi. Uzun yıllardır editör, genel yayın yönetmeni ve genel koordinatör olarak yayın dünyasının içinde bulunuyor.

Demokrasi Modelleri
Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları
Arend Lijphart

Özgün Adı
Patterns of Democracy
Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries

Minotor Kitap - 29

Yayıma Hazırlayan: *Selçuk Aylar*
Kapak Tasarımı: *Mehmet Büyükturna*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Mehmet Büyükturna*
1. Baskı, Ocak 2024, İstanbul
ISBN: 978-625-6461-08-6
Sertifika No: 63989

Türkçe Çeviri © Güneş Ayas — Utku Umut Bulsun, 2024
© Minotor Kitap, 2024
© Arend Lijphart, 1999, 2012
Bu eser ilk olarak Yale University Press tarafından yayınlanmıştır.

Eserin tüm hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Minotor Kitap™ İthaki Yayıncılık Basın Sanayi ve Ticaret A. Ş.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 - Faks: (0216) 449 98 34 - www.ithakiyayingrubu.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu - İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - denizmatbaamucellit@gmail.com
Sertifika No: 48625

Arend Lijphart

Demokrasi Modelleri

Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları

Çeviri

Güneş Ayas — Utku Umut Bulsun

MINOTOR KİTAP

Gisela ve
torunlarımız
Conner,
Aidan,
Arel,
Caio,
Senta ve
Dorian'a

21. yüzyılın –onların yüzyılının– bizim kuşağımızın bıraktığından daha demokratik, daha barışçı ve daha nazik olması umuduyla...

İçindekiler

İkinci Baskıya Önsöz 1

Birinci Baskıya Önsöz 7

1. BÖLÜM: Giriş 15
2. BÖLÜM: Westminster Modeli Demokrasi 25
3. BÖLÜM: Oydaşmacı Demokrasi Modeli 53
4. BÖLÜM: Otuz Altı Çağdaş Demokrasi 73
5. BÖLÜM: Parti Sistemleri: İki Partili ve Çok Partili Modeller 89
6. BÖLÜM: Hükümetler: Yürütme Gücünün Tek Elde Toplanması-Paylaşılması Karşıtlığı 111
7. BÖLÜM: Yasama-Yürütme İlişkileri: Üstünlük ve Güç Dengesi Modelleri 143
8. BÖLÜM: Seçim Sistemleri: Mutlak ya da Nispi Çoğunluk Sistemleri Karşısında Nispi Temsil 173
9. BÖLÜM: Çıkar Grupları: Çoğulculuk Karşısında Korporatizm 205

10. BÖLÜM: Güçler Ayrılığı: Federal-Üniter ve Merkezi/Adem-i Merkeziyetçi Karşıtlığı 221

11. BÖLÜM: Parlamentolar ve Kongreler Yasama Gücünün Bir Elde Toplanması ve Paylaşılması 237

12. BÖLÜM: Anayasalar: Anayasa Değişikliği Prosedürleri ve Yargısal Yorum 255

13. BÖLÜM: Merkez Bankaları: Bağımsızlık-Bağımlılık Karşıtlığı 279

14. BÖLÜM: Demokrasinin İki Boyutlu Kavram Haritası 293

15. BÖLÜM: Etkin Hükümet ve Yasa Çıkarma: Oydaşmacı Demokrasi Bir Fark Yaratır mı? 309

16. BÖLÜM: Demokrasinin Niteliği ve "Daha İyi, Daha Nazik" Bir Demokrasi: Oydaşmacı Demokrasi Bir Fark Yaratır 329

17. BÖLÜM: Sonuç ve Öneriler 351

EK: İki Boyut ve On Temel Değişken, 1945-2010 ve 1981-2010 361

Kaynaklar 367

İkinci Baskıya Önsöz

İlk baskısı 1999'da yapılan "Demokrasi Modelleri" isimli kitabımın güncellenmiş halini yayına hazırlamak benim için memnuniyetle karşıladığım bir fırsat oldu. Böylelikle temel bulgularımın ve vardığım sonuçların hâlâ geçerli olup olmadığı sınayabildim. Bunlar arasında en önemlisi, demokratik rejimlerde gözlemlediğimiz çok çeşitli resmi ve gayriresmi kuralların aslında çoğunlukçu ve oydaşmacı yönetim biçimleri temelinde kolaylıkla anlaşılan bir iki boyutlu örüntüye indirgenebileceği ve oydaşmacı demokrasilerin etkin politika oluşturma ve demokrasinin kalitesi açısından çoğunlukçu demokrasilerden üstün olduğu sonucuna varmamdı. Kitabın temel omurgası değişmemekle birlikte, ampirik analizin dayandığı veriler esaslı bir şekilde değişti.

Birincisi; analizim aynı sayıda (36) demokratik ülkeyi karşılaştırmaya devam etmekle birlikte, bunların üçünü (Kolombiya, Venezuela ve Papua Yeni Gine) Freedom House kriterlerine göre artık özgür ve demokratik olmadıkları için listeden çıkarmak zorunda kaldım. Onların yerine 1980'lerde demokrasiye dönen Arjantin, Uruguay ve Kore'yi koydum.

İkincisi; analizin zaman aralığını değiştirerek 2010'a kadar uzattım. Daha önce analizin 1996'da sona erdiğini düşünürsek, bunun diğer 33 ülkenin analiz edildiği zaman aralığını ciddi derecede genişlettiğini söyleyebiliriz. Bu, birinci baskıdaki en yeni demokratik ülkeler (Hindistan ve İspanya) için %74,

1950'lerde ve 1970'lerin başında demokratikleşen ülkeler için daha az olmakla birlikte yine de önemli bir artışa tekabül etmektedir. 1940'larda demokratikleşen daha eski demokrasiler için bile analiz edilen zaman aralığında %28 gibi önemli bir artış söz konusudur.

Üçüncüsü; çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığına temel oluşturan on ana değişkenin tanımı ve ölçümünde, iki önemli istisna dışında, hiçbir büyük değişiklik yapmadım. Geriye dönüp baktığımda, ilk baskının 7. Bölüm'ündeki yürütme hakimiyeti değişkenini operasyonel hale getirme şeklimin gereğinden fazla karmaşık ve kullanışsız olduğu sonucuna vardım. Bu yüzden güncellenmiş baskıda daha basit ve düz bir operasyonelleştirme şekli tercih ettim. 13. Bölüm'de merkez bankası bağımsızlığıyla ilgili değerlendirmeyi değiştirmek zorunda kaldım. Çünkü 1990'ların ortalarından itibaren merkez bankalarının uluslararasılaşması (bilhassa Avrupa Merkez Bankası'nın kuruluşu ve IMF'nin çeşitli ülkelerin merkez bankalarından talep ettiği değişiklikler) merkez bankaların statüsünü değiştirerek, onları ulusal kurumlardan ziyade uluslararası sistem içindeki organizasyonlar haline getirdi. Bunlar kadar önemli olmayan bir diğer değişiklik de 5. Bölüm'de partiler arası çatışmanın sorun boyutlarına (ki bu kurumsal bir değişken değildir ve çoğunlukçu ve oydaşmacı modelleri birbirinden ayırmamıza yarayan on temel değişken arasında yer almamaktadır) ilişkin yürüttüğüm tartışmayı (bölümün yaklaşık üçte biri kadardı) kısaltarak bölümün sonuna yerleştirdiğim daha kısa bir ek haline getirmemdir.

Dördüncüsü; en büyük değişiklikler 15. ve 16. bölümlerde, oydaşmacı ve çoğunlukçu demokrasilerin performansını ölçmek için kullandığım değişkenlerle ilgilidir. Bu değişkenlerden bazıları (örneğin ekonomik gelişme, enflasyon ve işsizliğin denetim altına alınması, kadınların temsili ve siyasal

eşitlik) ilk baskıyla aynı olmakla birlikte, bunlarla ilgili veriler sonraki dönemlere aittir ve neredeyse tamamen yenidir. Sosyal harcamalar ve çevre performansı gibi diğer birkaçı da aynıdır, ama yeni ve farklı endekslerle ölçülmüştür. Ayrıca ilk baskıda hiç kullanılmayan tamamen yeni değişkenler de vardır. Bunun dışında regresyon analizlerine ilişkin sonuçların sunumunu da yeniden düzene koydum. Tablolarda oydaşmacı demokrasiyle performans değişkenleri arasındaki iki değişkenli ilişkileri gösterip buna eşlik eden metinde kontrol değişkenlerinin (özellikle de ekonomik kalkınmanın ve nüfusun) etkisini tartışmak yerine, her durumda oydaşmacı demokrasinin etkileri hakkında çok değişkenli regresyon analizleriyle bu iki standart kontrol değişkenlerini bir arada gösteren tablolar yaptım.

Genel olarak yeni verilerin niteliği 1990'ların ortalarında elimin altında olanlara kıyasla çok daha iyi, üstelik çok daha fazla ülkeyi kapsıyor. Özel olarak, yönetimin ve demokrasinin kalitesini ölçmek için iki tane tamamen yeni ve son derece güvenilir veri kümesi kullandım. Yönetim performansı için Dünya Yönetim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators), demokrasi kalitesi içinse Economist İstihbarat Birimi'nin (Economist Intelligence Unit) Demokrasi Endeksi projesinin verileri. Son on yılda muhteşem verilere ulaşmak mümkün hale geldiği gibi, bu iş kolaylaştı da. İlk baskıya önsözde, e-posta icat edilmemiş olsaydı bu kitabı yazamayacağımdan söz etmiştim. Şimdi şunu eklemeliyim ki, internetten ulaşılabilir bu kadar çok bilgi olmasaydı, bu yeni baskıyı hazırlayamazdım veya çok daha fazla zorlanırdım.

Bu güncellenmiş baskıda vardığım sonuçları kısaca özetlemem gerekirse, ilk baskıda vardığım sonuçların fazlasıyla doğrulandığını söyleyebilirim. Gerçekten de, çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi modellerini karşılaştırmakta kullandığım on temel değişkenin birbiriyle ilişkili olduğunu ve oydaş-

macı demokrasinin daha üstün bir performans sergilediğini gösteren kanıtlar bu yeni baskıyla daha da sağlamlaşmış durumdadır.

Otuz altı ülkeyi içeren böylesi büyük bir araştırma, elbette ki karşılaştırmalı siyaset ve ülke uzmanları olmaksızın imkânsızdır. Kendilerinden aldığım değerli tavsiye ve yardımlar için arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma derinden şükran borçluyum. Her şeyden önce, ilk baskıda bana yardımcı olan herkese yeniden teşekkür ediyorum. Onların katkısı bu ikinci baskıda da kendisini göstermeye devam ediyor.

Güncellenmiş baskıya dahil ettiğim üç yeni ülke için özel bir yardıma ihtiyacım vardı. Kore siyaseti hakkındaki tavsiyeleri için Taekyoon Kim, Kyoung-Ryung Seong, Jong-Sung You ve Koreli araştırma asistanım Don S. Lee'ye minnettarım. Arjantin ve Uruguay için bana yardım eden dev bir ekip vardı. Hepsine çok şey borçluyum: David Altman, Octavio Amorim Neto, Marcelo Camerlo, Rossana Castiglioni, Sebastian Etchemendy, Mark P. Jones, Jorge Lanzaro, Andrés Malamud, M. Victoria Murillo, Sebastian M. Saiegh ve Andrew Schrank. Diğer birçok ülkedeki son gelişmeler hakkında şu arkadaş ve meslektaşlarımın tavsiyelerinden faydalandım: Edward M. Dew, Fragano S. J. Ledgister, Ralph R. Premdas ve Rajendra Ramlogan (Barbados ve diğer Karayip ülkeleri); Carl Devos ve Luc Huyse (Belçika); Pradeep K. Chhibber ve Ashutosh Varshney (Hindistan); Yuko Kasuya ve Mikitaka Masuyama (Japonya); Deborah Brautigam, Jorgen Elklit, Shaheen Mozaffar, Linganaden Murday ve Nadarajen Sivaramen (Mauritius); Peter Aimer ve Jack Vowles (Yeni Zelanda); Richard Gunther ve Oscar Martinez-Tapia (İspanya); Matthew Flinders, Michael Gallagher ve Thomas C. Lundberg (İngiltere); ve Gary C. Jacobson (ABD).

Ülkelerle değil de spesifik konularla ilgili olarak bana

yardımcı olan meslektaşlarıma da bir o kadar teşekkür borçluyum: Krista Hoekstra, Hans Keman, Jelle Koedan ve Jaap Woldendorp (koalisyonlar); Daniel M. Brinks, Isaac Herzog, Donald W. Jackson ve Mary L. Volcansek (yargısal denetim); Christopher Crowe ve Mauro F. Guillen (merkez bankaları); ve Scott Desposato, Stephen J. K. Lee, Philip G. Roeder ve Sebastian M. Saiegh (istatistik ve bilgisayarla ilgili konular). Ülke veya konu kategorisine dahil etmeksizin teşekkür etmek istediğim diğer meslektaşlarımsa şunlar: Ernesto Alvarez Jr., Julian Bernauer, Joseph H. Brooks, Royce Carroll, Joseph M. Colomer, Zachary Elkins, John Gerring, Ronald F. Inglehart, Mona Lena Krook, Sanford A. Lakoff, Dieter Nohlen, Matt H. Qvortrup, Manfred G. Schmidt, Alan Siaroff, Fabia Soehngen, Rein Taagepera, Steven L. Taylor ve Adrian Vatter.

Nisan 2011'de, Madrid'teki Juan March Enstitüsü'nde ve Suffolk Üniversitesi'nin Madrid kampüsünde, Kasım 2011'de de Antwerp Üniversitesi'nin Siyaset Bilimi bölümünde bu güncellenmiş baskıdaki bulgularımla ilgili seminerler verdim. Bu seminerlerde katılımcıların yaptıkları yorumlar ve sordukları sorular benim için çok faydalı oldu. Ayrıca bu güncellenmiş baskıyı hazırlamak için beni cesaretlendiren Yale University Press'in genel yayın yönetmeni William Frucht'a ve her iki baskıyı da ustalıkla gözden geçiren Laura Jones Dooley'e de teşekkür ederim. Hepsinden önemlisi iki araştırma asistanım Christopher J. Fariss ve Don S. Lee'ye özel bir teşekkür borçluyum. Chris istatistikler konusundaki baş danışmanımdı. 6. Bölüm'den 14. Bölüm'e kadarki tabloların neredeyse hepsini ve 14. Bölüm'de nakledilen faktör analizini o hazırladı. Don ise 15. Bölüm için kullanımın makroekonomi ve şiddet verilerinin çoğunu topladı ve düzenledi. Yardımları, sıkı çalışmaları ve dostlukları için her ikisine de çok teşekkür ederim.

Birinci Baskıya Önsöz

1984'te yayımlanan *Çağdaş Demokrasiler*[1] isimli kitabım 1945-80 arası dönemdeki yirmi bir çağdaş demokrasinin karşılaştırmalı bir incelemesiydi. Bu kitapta vardığım sonuçlar arasında en önemlileri şunlardı:

(1) Modern demokrasilerde söz konusu olan –yürütme gücünün organizasyonu ve işleyişi, yasama faaliyeti, parti sistemleri, seçim sistemleri ve merkezi yönetimle daha alt seviyedeki yönetimler arasındaki ilişki gibi- temel kurumsal yasalar ve uygulamaların bütünü, bir tarafta çoğunlukçuluğun diğer tarafta ise oydaşmacılığın bulunduğu bir yelpaze içinde ölçülebilir.

(2) Bu kurumsal özellikler iki ayrı grup oluşturur.

(3) Bu ikili karşıtlığa dayanarak, her bir demokrasinin içine yerleştirilebileceği iki boyutlu bir demokrasi "kavram haritası" çizilebilir.

Çağdaş Demokrasiler (1984) kitabının ikinci baskısı için ilk planım, aslında bu teorik çerçeveyi ve ampirik sonuçları güçlendirmek ve esas itibariyle bunları 1990'ların ortalarına kadar

1 Bkz. Arend Lijphart, *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*, New Haven and London, Yale University Press, 1984. Türkçe çevirisi için bkz. Arend Lijphart, Çağdaş Demokrasiler Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri; (Çev: Ergun Özbudun, Ersin Onulduran, Ankara: Yetkin Yayınevi, 1995.

getirip (bu ilk baskıdaki zaman aralığının %50 arttırılması anlamına gelir) güncelleyerek az sayıda düzeltme ve uyarlamayla yetinmekti.

Ancak, yeni baskı için çalışmaya başladığımda fark ettim ki, bu çalışma bana çok daha esaslı geliştirmeler yapmam için büyük bir fırsat sunmaktaydı. Güncellenmiş materyallerin eklenmesiyle yetinmeyip 15 yeni ülkeyi, kurumsal değişkenlerin yeni uygulamalarını, tamamen yeni iki kurumsal değişkeni, kavram haritasında ülkelerin pozisyonunun istikrar ölçüsünü bulma yönünde bir girişimi ve çok sayıdaki kamusal politikayla ilişkili olarak farklı demokrasi biçimlerinin analizini de kitaba dahil ettim. Sonuçta *Demokrasi Modelleri* (Patterns of Democracy)*, *Çağdaş Demokrasiler* kitabının içinden doğsa da, bir ikinci baskıdan ziyade yepyeni bir kitap haline geldi.

Öyleyse *Çağdaş Demokrasiler* kitabına aşina olan okuyucular için *Demokrasi Modelleri*'ndeki temel değişiklikleri biraz daha ayrıntılı olarak tanımlayayım:

1. *Demokrasi Modelleri* otuz altı ülkeyi kapsamaktadır. Böylece *Çağdaş Demokrasiler* kitabındaki ülkelere ek olarak on beş ülke daha incelenmiştir. Bu otuz altı ülkenin yeni bileşimi sadece sayısal olarak daha fazla ülkeyi kapsamakla kalmamakta, aynı zamanda kayda değer biçimde daha çeşitli bir yapı sergilemektedir. Başlangıçtaki yirmi bir ülkenin tamamı sanayileşmiş ülkelerdi ve Japonya hariç hepsi Batılıydı. Yeni on beş ülkenin dördü yine Avrupa ülkelerinden oluşuyor (İspanya, Portekiz, Yunanistan, Malta), fakat diğer 11 ülke -yani otuz altı ülkenin yaklaşık üçte biri- Latin Amerika, Karayipler, Afrika, Asya ve Pasifik'teki gelişmekte olan ülkelerden oluşuyor. Bu daha geniş çeşitlilik *Çağdaş Demokrasiler*'de bulunan iki boyutlu modelin eleştirel bir sınamasının yapılmasını da sağlıyor.

* Arend Lijphart, *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty Six Countries*, Black Bay Books, 2002. –çn

Çağdaş Demokrasiler kitabından küçük bir fark da Fransa'daki Dördüncü Cumhuriyet dönemini (1946-1958) çıkarmış olmam. Çünkü bu dönem -diğer bütün örneklerdeki minimum yirmi yıllık demokrasi deneyimlerinin aksine- sadece on iki yıl sürdü. Bu nedenle bu kitapta Fransa'nın anlamı 1958'den sonraki döneme adını koyan Beşinci Cumhuriyet olmaktadır.

2. *Çağdaş Demokrasiler*'de yirmi bir çağdaş demokrasiyi 1945'teki ya da bu tarihten hemen sonraki yılda yaptıkları ilk seçimden 1980'in sonuna kadarki dönem içinde analiz ettim. *Demokrasi Modelleri* bu dönemi 1996'nın ortalarına kadar uzatıyor. Orijinal ülkeler için, Fransa hariç, başlangıç noktası hâlâ 1940'ların ikinci yarısı olarak kalmaktadır; diğer ülkeler içinse analizin başlangıç noktası bağımsızlığın kazanılmasından ya da demokrasinin ilan edilmesinden sonraki ilk seçimler olmuştur. Örneğin bu tarih Kosta Rika için 1953 iken Hindistan, Papua Yeni Gine ve İspanya için 1977'dir.

3. *Demokrasi Modelleri*'nde analiz edilen iki yeni kurum çıkar grupları ve merkez bankalarıdır. (9. ve 13. bölümler) *Çağdaş Demokrasiler*'de belirgin bir biçimde tartışılan ve kendilerine ayrı bir bölüm başlığı ayrılan diğer iki değişkenin (parti temelli çatışmalar ve referandumun sorun boyutları) "rütbeleri" *Demokrasi Modelleri*'nde indirilmiştir. Bu iki değişkeni daha özet bir şekilde 5 ve 12. bölümlerde tartışıyorum ve sorun boyutlarını birinci grup özelliklerin beş unsurundan biri olmaktan çıkarmış durumdayım. Çünkü diğer tüm değişkenlerin aksine, bu kurumsal bir karakteristik değildir. Ama yine de birinci grup hâlâ beş değişkenden oluşuyor, çünkü çıkar grupları sistemi bu değişkenlere eklenmiş durumda. İkinci grubu ise üç değişkenden beş değişkene çıkarttım. Şöyle ki; yumuşak ve katı anayasa değişkenini iki ayrı değişkene ayrıştırdım- anayasa değişikliğinin zorluğu ve yargısal yorumun gücü- ve merkez bankasının bağımsızlığı değişkenini ilave ettim.

4. Bütün kurumsal karakteristiklerin operasyonel hale ge-

tirilişini eleştirel olarak gözden geçirdim ve hemen hemen hepsinin geliştirilebileceği ya da geliştirilmeleri gerektiği sonucuna vardım. Öncelikli hedefim kantitatif göstergelerimin geçerliliğini maksimize etmekti. Başka bir şekilde söylemek gerekirse amacım, çoğu zaman gerçeğe en yakın biçimde ölçülmesi zor olan politik fenomenin "gerçekliğini" yakalamaktı. Sık karşılaştığım bir problem eşit derecede doğru görünen iki alternatif işleyiş biçimiyle karşı karşıya kalmamdı. Bu tip durumlarda, sürekli olarak, az ya da çok keyfi bir biçimde birinin yerine diğerini seçmekten ziyade, alternatifleri birleştirip ortalamasını alarak "ayırıcı özellikleri parçalarına ayırmayı" tercih ettim. Sonuç olarak, yalnızca parti sistemi değişkeninin işler hale getirilişi *Çağdaş Demokrasiler* ile -tamamen olmasa bile- hemen hemen aynı olarak kaldı. Diğer bütün değişkenler belirgin bir şekilde modifiye edildi.

5. *Çağdaş Demokrasiler*'de ele aldığım çağdaş demokrasileri, inceleme altına aldığım otuz-otuz beş yıl zarfındaki ortalama kurumsal uygulamaları temelinde demokrasi kavram haritasına yerleştirmiş; bu zaman zarfı içinde ne kadar değişikliğin gerçekleştiği sorusunu ortaya atmamıştım. *Demokrasi Modelleri*'nin 14. Bölüm'ü, 1945'ten 1996'ya kadar olan yaklaşık 50 yıllık süreyi 1945-70 ve 1971-96 şeklinde iki farklı döneme ayırarak ve 26 çağdaş demokrasinin birinci dönemden ikinci döneme kadar kavram haritasındaki pozisyonlarını ne kadar az ya da ne kadar çok değiştirdiğini göstererek bu meseleyi incelemektedir.

6. *Demokrasi Modelleri*'nin içine aldığı belki de en önemli yeni konu "ne olmuş yani?" sorusudur: Demokrasinin biçimi kamusal politikalar ve yönetimin etkinliği açısından bir fark yaratır mı? 15. Bölüm oydaşmacı demokrasinin ulaştığı düzey ile hükümetlerin makroekonominin idaresinde (ekonomik büyüme ve enflasyon ile işsizliğin kontrol altına alınması

gibi) ve şiddetin kontrol edilmesinde ulaştığı başarı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. 16. Bölüm demokrasinin niteliğine ilişkin çok sayıdaki göstergeye (kadınların temsili, kadın-erkek eşitliği ve seçim süreçlerine katılım gibi) ve refah politikaları, çevrenin korunması, kriminal adalet ve gelişmekte olan ülkelere ekonomik yardım gibi konularda hükümetlerin karnesine göz atmaktadır.

7. *Çağdaş Demokrasiler*'e Westminster modelinin tanımlayıcı örnekleri olarak İngiltere ve Yeni Zelanda, oydaşmacı modelin örnekleri olarak da İsviçre ve Belçika örneklerinin kısa bir tasviriyle başlamıştım. *Demokrasi Modelleri* bu dört örneği güncellemekte ve sırasıyla Barbados ve Avrupa Birliği'ni diğer iki örnek olarak ilave etmektedir.

8. *Çağdaş Demokrasiler*'de farklı değişkenler arasındaki ilişkileri çapraz çizelgeler aracılığıyla sunmuştum. *Demokrasi Modelleri*'nde ise genellikle bu ilişkileri ve 36 ülkenin her birinin pozisyonunu daha açık, daha kesin ve görsel olarak daha etkileyici bir tarzda gösteren diyagramlar kullandım.

9. *Demokrasi Modelleri* on kurumsal değişkenin tamamı ve 1945'ten 1996'ya kadarki bütün periyod ve 1971-96 arasındaki daha kısa dönemler için iki tane ayrıntılı çoğunlukçu-oydaşmacı boyut içeren bir ek sunmaktadır. Kitabın bir parçası olarak bu temel veri tabanının mevcudiyeti başka bilim adamlarının daha ileri araştırmalar için bu verileri kullanmalarının yanı sıra yeni uyarlamalar yapmalarını da kolaylaştıracaktır.

Çok sayıdaki bilimsel danışmanın yardımı olmasa, *Demokrasi Modelleri*'nde ele alınan 36 çağdaş demokrasiyi analiz etmek benim için mümkün olmazdı- ve e-mail icat edilmemiş olsaydı bu neredeyse imkânsız olurdu! Danışmanlarımın sağladığı bütün olgular ve yorumlar için ve sayısız sorularıma şaşmaz ve acil bir şekilde verdikleri cevaplar için inanılmaz derecede müteşekkirim.

Latin Amerika demokrasileri için Octavio Amorim Neto,

John M. Carey, Brian F. Crisp, Michael J. Coppedge, Jonathan Hartlyn, Gary Hoskin, Mark P. Jones, J. Ray Kennedy, Scott Mainwaring ve Matthew S. Shugart'tan paha biçilmez yardımlar aldım. Edward M. Dew, Neville R. Francis, Percy C. Hintzen ve Fragano S. Ledgister ile birlikte Ralph R. Premdas Karayip demokrasileri konusunda danıştığım en önemli kişi oldu. Pradeep K. Chhibber ve Ashutosh Varshney Hindistan politikasındaki birtakım bilmeceleri çözmeme yardımcı oldular. Bazı küçük ve az analiz edilen ülkelere gelince, bunlar hakkında olgulara ve açıklamalara ulaşma konusunda özellikle bu alanın gönüllülerine ve ülke uzmanlarına dayandım: Botswana için John D. Holm, Bryce Kunimoto, Shaheen Mozaffar ve Andrew S. Reynolds; Malta için John C. Lane; Mauritius için Larry W. Bowman ve Papua Yeni Gine için Palph Premdas, Ben Reilly ve Ron May.

Merkez Bankaları hakkında Nathaniel L. Beck, Susanne Lohmann, Sylvia Maxfield, Pierre L. Siklos ve Steven B. Webb'e; çıkar grupları hakkında Miriam A. Golden, Stephan Haggard, Neil J. Mitchell, Daniel R. Nielson, Adam Przeworski ve Alan Siaroff'a; yargısal yorum hakkında ise Martin Shapiro ve Alec Stone'a danıştım. Diğer ülkeler ve konular hakkında ise şu meslektaşlarımdan faydalandım: John S. Ambler, Matthew A. Baum, Peter J. Bowman, Thomas C. Bruneau, Gary W. Cox, Markus M. L. Crepaz, Robert A. Dahl, Larry Diamond, Panayote E. Dimitras, Giuseppe Di Palma, James N. Druckman, Svante o. Ersson, Bernard Grofman, Arnold J. Heidenheimer, Charles O. Jones, Ellis S. Krauss, Samuel H. Kernell, Michael Laver, Thomas C. Lundberg, Malcolm Mackerras, Peter Mair, Jane Mansbridge, Marc F. Plattner, G. Bingham Powell, Jr. Steven R. Reed, Manfred G. Schmidt, Kare Strom, Wilfried Swenden, Rein Taagepera, Paul V. Warwick ve Demet Yalçın.

Ekim 1997'de, Viyana'daki Institute for Advanced

Studies'de esasen Demokrasi Modelleri'nin taslaklarına dayanan iki haftalık yoğun bir seminer verdim. Bana yardımcı olan yorumları için Joseph Melchior'e, Bernhard Kittel'e ve seminerlere katılan öğrencilere teşekkür borçluyum. Nisan ve Mayıs 1998'de Yeni Zelanda'daki birçok üniversitede (The University of Canterbury, The University of Auckland, Victoria University of Wellington ve The University of Waikato) benzer dersler ve seminerler verdim. Burada da, aynı şekilde çok faydalı reaksiyonlar elde ettim; Peter Aimer, Jonathan Boston, John Henderson, Martin Holland, Keith Jackson, Raymond Miller, Nigel S. Roberts ve Jack Vowles'e özellikle teşekkür etmek istiyorum.

James N. Druckman 14. Bölüm'de sunulan faktör analizini uzman bir şekilde yürüttü. Ian Budge, Hans Keman ve Jaap Woldendorp bana hükümet bileşimi ile ilgili ulaştıkları verileri yayınlanmadan önce sağladılar. Başka birçok meslektaşım da şimdiye kadar yayınlanmamış ya da kısmen yayınlanmış verilerini cömertçe benimle paylaştılar: Federal meclislerle ilgili veriler için Alfred Stepan ve Wilfried Swenden'ın federal veri bankası; hükümetler ile seçmenler arasındaki mesafeye ilişkin John D. Huber ve G. Bingham Powell Jr. tarafından derlenen veriler; demokrasiden memnuniyet hakkındaki veriler için Christopher J. Anderson ve Christine A. Guillory olmak üzere hepsine teşekkür borçluyum. Nihayet bir o kadar önemli olarak, asistanlarım Nastaran Afari, Risa A. Brooks, Linda L. Christian ve Stephen M. Swindle'a kucak dolusu teşekkürlerimi gönderiyorum.

1. BÖLÜM

Giriş

Demokrasi çeşitli şekillerde organize edilip hayata geçirilebilir. Uygulamadaysa, modern demokrasiler; politik partiler ve çıkar grupları kadar yasama organları ve mahkemeler gibi resmi idari kurumlar açısından da farklı biçimler sergiler. Ancak yine de, bu kurumlar, yasa ve uygulamalarının ne kadar çoğunlukçu, ne kadar oydaşmacı olduğu noktasından değerlendirildiğinde modeller ve düzenleyici mekanizmalar apaçık biçimde ortaya çıkar. Bu çoğunlukçu-oydaşmacı modeller ayrımı demokrasinin en temel ve eksiksiz tanımından ortaya çıkar: Halk yönetimi ya da temsili demokrasi için konuşursak, halkın temsilcilerinin yönetimi. Ya da Başkan Abraham Lincoln'un eklediği o meşhur koşulu da ilave edersek, demokrasi yalnız halk tarafından değil aynı zamanda halk için yönetim anlamına gelir. Yani halkın tercihleriyle uyumlu bir yönetimdir.[1]

Demokrasiyi "halk tarafından ve halk için yönetim" olarak tanımlamak temel bir soruyu da beraberinde getirir: Yönetme işini kim yerine getirecektir? Ve halk farklı görüşlere sahip

1 Clifford D. May'in (1987) de ifade ettiği gibi bu tanımın itibarı Lincoln'dan ziyade Daniel Webster'a kadar uzanır. Webster 1830'da, yani Lincoln'un Gettysburg konuşmasından 33 yıl önce yaptığı bir konuşmada demokrasiyi şöyle tanımlamıştı: "Halk tarafından, halk için ve halkın isteklerine cevap verebilen, halkın yönetimi."

olup farklı tercihleri ifade ettiğinde yönetim kimin çıkarlarına hitap edecektir? Bu ikileme verilecek ilk cevap şudur: Halkın çoğunluğu. Bu formül, çoğunlukçu demokrasi modelinin esasını teşkil eder. Çoğunlukçu modelin bu ikileme sunduğu cevap basit ve açıktır. Çünkü çoğunluğun istekleriyle uyumlu ve çoğunluk tarafından yönetim, azınlığın isteklerine cevap veren ve azınlık tarafından yönetime göre "halk tarafından ve halk için yönetim" şeklindeki demokratik ideale çok açık bir şekilde daha yakındır ve bu nedenle de büyük bir cazibeye sahiptir.

İkileme verilen alternatif bir cevap ise şudur: Mümkün olduğu kadar çok insan tarafından mümkün olduğu kadar çok insan için yönetim. Bu formül de oydaşmacı modelin püf noktasını oluşturur. Bu model, çoğunluk yönetiminin azınlık yönetiminden daha iyi olduğunu benimseme konusunda çoğunlukçu modelden farklı değildir, ancak çoğunluk yönetimini sadece asgari bir gereklilik olarak benimser: Dar bir şekilde karar alan çoğunluklardan tatmin olmak yerine, çoğunluğun ölçüsünü maksimize etmeye çalışır. Bu modelin kural ve kurumları yönetim faaliyetlerine geniş katılımı ve hükümetin takip etmesi gereken politikalar üzerinde geniş bir uzlaşma sağlamayı amaçlar. Çoğunlukçu modelde iktidar, ancak çoğunluk olmaya yetecek kadar bir çoğunluğun -hatta 2. Bölüm'de de göstereceğimiz gibi, çoğu zaman gerçek bir çoğunluk olmaktan ziyade sadece en çok oyu alanın- elinde toplanır. Buna karşın oydaşmacı model çeşitli yollara başvurarak iktidarı paylaşmayı, dağıtmayı ve sınırlamayı dener. Bununla yakından ilişkili bir fark da, çoğunlukçu demokrasi modeli dışlayıcı, rekabetçi ve çatışmacı iken, oydaşmacı modelin kapsayıcı, pazarlıklara ve karşılıklı tavizlere dayanan bir model oluşudur. Bu nedenle oydaşmacı demokrasi "müzakereci demokrasi" olarak da adlandırılabilir (Kaiser 1997, 434).

Çoğunlukçu ve oydaşmacı modellerin prensiplerinden

hareketle en önemli demokratik kural ve kurumlarla ilgili on temel fark çıkarılabilir. Çoğunlukçu modelin karakteristik özellikleri aynı ilkeden kaynaklandığı ve bu nedenle mantıksal olarak birbiriyle bağlantılı olduğundan, gerçek dünyada bunların bir arada ortaya çıkması beklenebilir ve aynı şey oydaşmacı modelin karakteristik özellikleri için de geçerlidir. Bu nedenle on değişkenin tamamının birbiriyle yakın ilişki içinde olması beklenebilir. Önceki araştırmalar da büyük ölçüde bu beklentiyi doğrulamaktadır. Bunun tek önemli istisnası, değişkenlerin açıkça birbirinden ayrılmış iki boyut şeklinde gruplandırılmasıdır. (Lijphart 1984, 211-22; 1997a,196-201) Birinci boyut, yürütme organının, parti ve seçim sistemlerinin ve çıkar gruplarının beş karakteristik özelliğini bir grup altında toplar. Özlü bir şekilde ifade etmek amacıyla bu birinci boyutu "yürütme-partiler boyutu" olarak adlandıracağım. İkinci boyuttaki beş farkın büyük çoğunluğunun esasen federalizmle üniter yönetim arasındaki karşıtlıkla (bu daha sonra kısaca döneceğim bir konu) ilgili olmasından dolayı bu ikinci boyutu da "federal-üniter boyut" olarak adlandıracağım.

Aşağıda, bu on fark, çoğunlukçu ve oydaşmacı modeller arasındaki iki seçenekli karşıtlıklar biçiminde formüle edilmiştir. Çoğunlukçu modelin karakteristik özellikleri her durum için birinci sırada ifade edilmiştir. Bu model açısından yürütme-partiler boyutundaki beş fark şunlardır:

1. Yürütme gücünün, tek parti çoğunluk hükümetinin elinde toplanması karşısında geniş çok partili koalisyonlar tarafından paylaşılması.

2. Yasama-yürütme ilişkilerinde yürütmenin baskın olması karşısında yasama-yürütme arasında bir güçler dengesi.

3. İki partili sistemler karşısında çok partili sistemler.

4. Çoğunlukçu ve gayri-nispi seçim sistemleri karşısında nispi temsil.

5. Gruplar arasında herkese açık bir rekabete dayanan çoğulcu çıkar grupları sistemi karşısında farklı çıkarların uyumlu yönetimi (concertation) ve farklı çıkar grupları arasında işbirliğinin eşgüdümüne dayanan "korporatist" çıkar grupları sistemi.

Federal-üniter boyuttaki beş fark ise şunlardır:

1. Merkezi ve üniter hükümet karşısında federal ve adem-i merkeziyetçi hükümet.

2. Yasama gücünün tek meclisli bir yasama organında yoğunlaşması karşısında yasama gücünün eşit derecede güçlü fakat ayrı meclisler arasında paylaşılması.

3. Basit çoğunluk tarafından değiştirilebilen esnek anayasalar karşısında özel çoğunluklar tarafından değiştirilebilen katı anayasalar.

4. Yasama organlarının kendi yasama faaliyetlerinin anayasallaşmasında son sözü söylediği sistemler karşısında yasaların anayasallaşmasının yüksek mahkemeler ya da anayasa mahkemeleri tarafından yapılan yargısal yoruma bağlı olduğu sistemler.

5. Merkez bankalarının yürütme organına bağlı oluşu karşısında merkez bankalarının bağımsızlığı.

Bu iki boyutlu modelin akla yatkın bir açıklaması Ivo D. Duchacek (1970), Daniel J. Elazar (1968), Carl J. Friedrich (1950,189-221) ve K. C. Wheare (1946) gibi federalizm kuramcıları tarafından ortaya konmuştur. Bu bilim adamları federalizmin temel ve ikincil anlamlara sahip olduğunu ileri sürerler. Federalizmin temel karakteristik özelliği iktidarın merkezi hükümet ile bölgesel hükümetler arasında paylaşımının güvence altına alınmasıdır. İkincil karakteristik özelliklerise, sağlam bir iki meclisli yapı, katı bir anayasa ve güçlü bir yargısal yoruma karşılık gelmektedir. Onlara göre federal

iktidarın paylaşımının güvence altına alınması ancak şu dört koşulun sağlanması ile mümkündür:

(1) Kuvvetler ayrılığı anayasa tarafından kesin çizgilerle belirlenmeli ve güvence altına alınmalı, ayrıca bu güvence ister merkezi, ister bölgesel düzeyde olsun, tek taraflı olarak değiştirilememelidir. Bu nedenle de katı bir anayasa şarttır.

(2) İktidarın merkezi ve bölgesel yönetimler arasındaki paylaşımıyla ilgili sorunları çözmek için tarafsız bir hakem bulunması gerekir. Bunun için de güçlü bir yargısal yorum şarttır.

(3) Ulusal yasama organında bölgelerin güçlü bir şekilde temsil edildiği bir federal meclis bulunmalıdır. Bu nedenle de güçlü bir iki meclislilik şarttır.

(4) Federalizmin esas amacı adem-i merkeziyetçi bir yönetim sistemini korumak ve desteklemektir. Federalizmin bu karakteristik özellikleri ikinci boyutun ilk dört değişkeninde bulunabilir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bu boyutlar bu nedenle federal-üniter boyut olarak adlandırılmıştır.

Federalist açıklama yine de, iki nedenden dolayı bütünüyle tatmin edici değildir. İlk olarak, dört değişkenin bir boyut içinde gruplanmasını açıklayabilse de, bu boyutun niçin bu kadar açık bir biçimde diğerinden ayrılması gerektiğini açıklayamaz. İkincisi, federalist açıklama merkez bankası bağımsızlığı değişkeninin niçin federal-üniter boyutun bir parçası olduğunu izah edemez. İki boyutlu modelin daha ikna edici bir açıklaması, bir tarafta "kollektif temsiliyet" ve "ortaklaşa sorumluluğun" diğer tarafta ise "bölünmüş temsiliyet" ve "bölünmüş sorumluluğun" yer aldığı Robert E. Goodin (1996, 331)[1] tarafından ileri sürülen ayrımdır. Bunların her ikisi de

1 Benzer bir ayrım George Tsebelis tarafından ortaya konmuştur (1995, 302) ve şöyledir: Farklı kurumlarda bulunan "kurumsal veto oyuncuları" ve bir hükümet koalisyonunun içinde yer alan partilerde söz konusu olduğu gibi "partizan veto oyuncuları".

iktidarın dağılımı ile ilgili biçimlerdir. Ancak hükümetler, yasama organları ve yasama komisyonları bünyesinde gerçekleşen çok taraflı yüz yüze etkileşime ve çıkar grupları ve hükümet arasındaki uzlaştırma toplantılarına dayanan oydaşmacı demokrasinin ilk boyutu, kollektif-sorumluluk biçimiyle çok daha yakinen uyumludur. Bunun aksine, federalizmin dört karakteristik özelliği ve merkez bankalarının rolü, kurumsal ayrılma aracılığıyla iktidarın dağılması formatına uyar: Ayrı federal kurumlarla merkezi devlet kurumları arasında iktidarın paylaşımı, yasama organında iki ayrı meclis, ayrı ve bağımsız yüksek mahkemeler, ayrı ve bağımsız merkez bankaları. Bu perspektiften bakıldığında, birinci boyut ortak-sorumluluk ve ortak-iktidar boyutu; ikinci boyut ise bölünmüş-sorumluluk ve bölünmüş-iktidar boyutu olarak adlandırılabilir. Yine de, her ne kadar bu adlandırmalar daha uygun ve kuramsal olarak daha anlamlı olsalar da, benim orijinal adlandırmalarım, yani "yürütme-partiler" ve "federal-üniter" boyutları daha çok akılda kalmak gibi büyük bir avantaja sahip ve bu nedenle kitapta bu adlandırmaları tercih etmeyi sürdüreceğim.

Çoğunlukçu ve oydaşmacı olmak üzere iki demokrasi biçimi arasındaki ayrım siyaset biliminde yeni bir icat değildir ve aslına bakılırsa, her iki terimi de Robert G. Dixon, Jr.'dan (1968, 10) ödünç aldım. Aynı şekilde Hans Hattenhauer ve Werner Kaltefleiter (1986) de "çoğunluk prensibi" ile oydaşmayı karşı karşıya koyar. Jürg Steiner (1971) "çoğunluk prensibi ile orantılılık prensibini" yan yana sıralar. G. Bingham Powell (1982) demokrasinin çoğunlukçu ve daha geniş "temsili" biçimleri arasında ayrım yapar ve daha sonraki bir çalışmasında bu ayrımı Çoğunluk Egemenliği ve Nispi Etki görüşleri çerçevesinde formüle ederek "liberal demokrasinin iki vizyonu" olarak ortaya koyar. (Huber ve Powell 1994). Benzer ayrımlar Robert A. Dahl (1956)- "popülist" ve "Madison

modeli" demokrasi; William H. Riker (1982)- "popülizm" ve "liberalizm"; Jane Mansbridge (1980)-"iki hasımlı" ve "üniter" demokrasi ve S. E. Finer (1975)- "hasım politika" ve "merkeziyetçi ve koalisyon politikası" gibi karşıtlıklar temelinde de incelenmiştir.

Buna karşın, siyaset biliminde, demokrasiyi esasen çoğunlukçu demokrasiye eşitleyen ve oydaşmacı demokrasiyi eşit derecede geçerli bir alternatif olarak benimsemeyi başaramayan bir eğilim yine de söz konusudur. Bunun çok açık bir örneği Stephanie Lawson'ın (1993, 192-93) güçlü bir politik muhalefetin "çağdaş demokrasinin olmazsa olmaz koşulu" olduğu ve bu muhalefetin temel amacının da "hükümet olmak" olduğu şeklindeki argümanında bulunabilir. Bu görüş, demokrasinin değişmeli olarak iktidara gelen iki partili (ya da muhtemelen iki karşıt partiler bloğuna dayanan) bir sistemi gerektirdiği şeklindeki çoğunlukçu demokrasi varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle de daha oydaşmacı çok partili sistemlerin koalisyonlara eğilimli olduğunu ve bu tip sistemlerde hükümet değişikliğinin muhalefetin "hükümet olması" biçiminden ziyade, genellikle hükümetin parti bileşiminde kısmi bir değişiklik anlamına geldiğini hesaba katamaz.

Bir demokrasinin istikrarlı ve güçlü hale gelip gelmediğini belirlemek için yapılan "devretme" testleri de aynı çoğunlukçu varsayımla çelişmektedir. Hatta Samuel P. Huntington (1991, 266-67) bir "ikili devretme testi" önermektedir. Buna göre, "bir demokrasinin güçlü ve istikrarlı hale gelmesi; demokrasiye geçiş sürecindeki ilk seçimlerde iktidara gelen parti ya da grubun sonraki seçimleri kaybetmesi ve iktidarı bu seçimleri kazanan parti ya da gruba devretmesi ve aynı şekilde bu seçimleri kazananların da iktidarı barışçı yollardan diğer seçimlerin galibine devretmesi halinde mümkün olur." Bu kitapta analiz edilen, her biri şüpheye yer bırakmayacak şekilde istikrarlı ve güçlü

demokratik sistemlere sahip yirmi uzun dönemli demokrasi arasında bile dört tanesi -Almanya, Lüksemburg, Hollanda ve İsviçre-1940'lardan 1996'ya kadar geçen yarım yüzyıllık sürede tek bir devretme testinden bile geçememişlerdir. Yani, birçok hükümet değişikliği yaşamış olmalarına karşın tek bir eksiksiz devretme deneyimi bile yaşamamışlardır. Ve bunların sekizi -bu dört ülkeye ek olarak Belçika, Finlandiya, İsrail ve İtalya- ikili devretme testinde başarısızdır.

Bu kitap saf ya da hemen hemen saf bir çoğunlukçu demokrasinin gerçekten de çok seyrek rastlanan bir şey olduğunu gösterecektir. Bu saf model İngiltere, Yeni Zelanda (1996'ya kadar) ve Karayipler'deki eski İngiliz kolonileriyle sınırlıdır (ancak sadece yürütme-partiler boyutu açısından). Çoğu demokrasi kayda değer ölçüde ve belki de ağırlıklı olarak oydaşmacı özelliklere sahiptir. Dahası, bu kitabın da gösterdiği gibi, oydaşmacı demokrasi, çoğunlukçu demokrasiye göre birçok açıdan daha demokratiktir.

Yukarıda özlü bir şekilde sıralanan, iki demokrasi modelinin birbirine zıt on karakteristik özelliği 2. ve 3. bölümlerde kabataslak biçimde tanımlanmakta ve çoğunlukçu modelin görece saf örnekleri -İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados- ve oydaşmacı modelin görece saf örnekleri -İsviçre, Belçika ve Avrupa Birliği- aracılığıyla örneklenmektedir. Avrupa birliği hariç bir önceki cümlede bahsedilen beş ülke de dahil olmak üzere karşılaştırmalı analiz için seçilen otuz altı ampirik demokrasi örneği 4. Bölüm'de sistematik olarak tanıtılmaktadır. Daha sonra, on kurumsal değişken, bu kitabın büyük bir bölümünü oluşturan dokuz bölüm içinde (5. Bölüm'den 13. Bölüm'e kadar) daha derinlemesine analiz edilmektedir. 14. Bölüm varılan sonuçları özetlemekte ve otuz altı çağdaş demokrasiyi iki boyutlu bir demokrasi "kavram haritası"na yerleştirmektedir; aynı bölümde bu kavram haritasında zaman içinde yaşanan

değişiklikler analiz edilmekte ve birçok ülkenin haritada istikrarlı bir pozisyonu koruduğu gösterilmektedir. 15. ve 16. bölümler "ne olmuş yani?" sorusunu sormaktadır: Özellikle etkili ekonomik politika üretme ve demokrasinin niteliği açısından demokrasinin biçimi bir fark yaratır mı? Bu bölümler göstermektedir ki; yönetimin etkinliği açısından küçük farklar bulunmaktadır, ancak oydaşmacı sistemler demokrasinin niteliğine ilişkin bir göstergeler yelpazesinde kayda değer biçimde daha yüksek sonuçlar elde etmeye eğilimlidir. 17. bölüm demokratikleşmekte olan ya da demokrasiye yeni geçen ülkeler için kitabın bulgularından çıkan politika uygulamalarına bir göz atarak sona ermektedir.

2. BÖLÜM

Westminster Modeli Demokrasi

Bu kitapta genel bir demokrasi modeline gönderme yapmak için çoğunlukçu model yerine değişmeli olarak Westminster modeli kavramını kullanmaktayım. Aslında bu terim daha dar bir anlamda İngiliz parlamentosu ve idari kurumlarını belirtmek için de kullanılabilir (Wilson 1994; Mahler 1997). İngiliz Parlamentosu Londra'daki Westminster sarayında toplanmaktadır. Westminster modelinin İngiliz versiyonu bu modelin ilk ve en iyi bilinen örneği olduğu gibi, yaygın olarak da takdir edilen bir modeldir. Richard Rose'a göre (1974,131) "kıtasal tecritten kaynaklanan bir güvene sahip olan Amerikalılar, Başkanlık, Kongre ve Yüksek Mahkeme gibi kendi kurumlarının başka yerde kabul edilen modellerin prototipi olduğunu varsaymaktadırlar." Bunun yanında Amerikan siyaset bilimcileri, özellikle de karşılaştırmalı siyaset alanında çalışanlar, İngiliz yönetim sistemine en azından eşit derecede itibar etmeye eğilimlidirler (Kavanagh 1974).

Westminster modeline coşkulu bir şekilde hayran olan siyaset bilimcilerden biri de Woodrow Wilson'dur. Erken dönem yazılarında, Başkanlık sisteminin acilen kaldırılması ve İngiliz tarzı parlamenter yönetime geçilmesini önerecek kadar ileri gitmiştir. Bu tip görüşler İngiliz politik hayatını gözlemleyen, İngiliz olmayan birçok kişi tarafından da savunulmuş

ve Westminster modelinin birçok özelliği öncelikle Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da Asya, Afrika ve Karayipler'deki eski İngiliz sömürgelerinin birçoğuna ihraç edilmiştir. Wilson (1884, 33) Westminster modeli ile uyumlu bir parlamenter yönetim anlayışını "dünya modası" olarak adlandırmaktadır.

Westminster modelinin ya da başka bir deyişle çoğunlukçu modelin birbiriyle ilişkili on unsuru bu modele yakinen uyan ve çoğunlukçu modelin prototiplerini oluşturan üç çağdaş demokrasi ile temsil edilmektedir: İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados. Westminster modelinin doğmuş olduğu İngiltere tartışmasız biçimde kullanılacak ilk ve en belirgin örnektir. Yine de, birçok açıdan Yeni Zelanda (en azından çoğunlukçu anlayıştan keskin bir şekilde dönüş yaptığı 1996 ekimine kadar) daha da iyi bir örnektir. Üçüncü örnek Barbados ise (gerçi sadece çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığının ilk boyutu olan yürütme-partiler boyutu göz önünde bulundurulduğunda bu durum geçerli olsa bile) Westminster modelinin hemen hemen en mükemmel örneğidir. Çoğunlukçu modelin üç ülkedeki on karakteristik özelliğinin tartışıldığı aşağıdaki bölümde, söz konusu ülkelerin genel modelle uyumlu olduğu noktaları vurgulamakla kalmayıp yapılması gereken diğer çeşitli nitelemelerin yanı sıra genel modelden tek tük sapmaları da ortaya koymaktayım.

İngiltere'de Westminster Modeli

1. Yürütme gücünün tek partili ve dar çoğunluk hükümetlerinde toplanması. İngiliz hükümetinin en güçlü organı hükümettir. Hükümet normal olarak mecliste çoğunluğu elinde tutan partinin üyelerinden oluşur. Azınlık partisinin üyeleri hükümete alınmazlar. Koalisyon hükümetlerine nadiren rastlanır. İngiltere'nin iki partili sisteminde iki ana partinin güçleri he-

men hemen denk olduğu için, seçimi kazanan parti genellikle pek az bir farkla çoğunluğu elinde bulundurur, azınlık partisi ise nispeten büyük bir partidir. Bu nedenle İngiltere'deki tek partili ve dar çoğunluklu hükümet, çoğunluk yönetiminin cisimleşmiş halidir. Ezici üstünlükten yoksun bir çoğunluğu temsil edip, çıkarlarını gözeten hükümet geniş miktarda politik gücü de elinde bulundurur. Geniş bir azınlık iktidarın dışında bırakılır ve muhalefet rolünü oynamaya mahkûm edilir.

Özellikle 1945'ten bugüne tek partili çoğunluk hükümetlerine ilişkin İngiliz normundan sapan birkaç istisna gerçekleşti. David Butler (1978, 112) "kesin çizgilerle ortaya çıkan tek parti hükümetlerinin sanıldığından çok daha az egemen olduğunu" yazmaktadır, ancak bu normdan sapan örneklerin büyük bir çoğunluğu (iki ya da daha çok partiden oluşan koalisyonlar ya da azınlık hükümetleri) 1918-1945 arasında gerçekleşmiştir. Bir koalisyon hükümetinin en yakın örneği, Muhafazakâr Winston Churchill'in Başbakanlığında İşçi Partisi ve liberal partiler ile birlikte parlamentoda çoğunluğa sahip muhafazakârlar tarafından oluşturulan 1940-45 savaş dönemi koalisyonudur. Savaş sonrası dönemde azınlık hükümetinin tek örneği 1970'lerdeki iki İşçi Partisi hükümetidir. Şubat 1974'teki parlamento seçimlerinde, İşçi Partisi en çok oyu almış olmasına rağmen meclisteki sandalyelerin çoğunluğunu elde edemedi, ancak kendisine karşı birleşemeyen diğer partilerin desteğine dayanan bir azınlık hükümeti kurdu. Aynı yıl Ekim ayında yinelenen seçimleri açık bir oy farkına karşın az bir sandalye farkıyla İşçi Partisi kazanmasına karşın, partiden ayrılmalar ve ara seçim yenilgileri nedeniyle çoğunluk yeniden aşındı ve İşçi Partisi hükümeti 1976'da yeniden bir azınlık hükümeti haline geldi. 1977'de yasama organında, on üç Liberal Parti temsilcisiyle yaptığı anlaşma ile geçici bir çoğunluk sağladı: Liberaller yasama önergeleri parlamentoya

sunulmadan önce kendilerine danışılması şartıyla hükümeti desteklemeyi kabul ettiler. Hiçbir Liberal hükümete katılmadı ve her nasılsa, bu nedenle hükümet gerçek bir koalisyon hükümeti olmak yerine bir azınlık hükümeti olarak devam etti. "Lab-Lib Pact"[1] olarak bilinen anlaşma 1978'e kadar devam etti ve 1979'da İşçi Partili Başbakan James Callaghan'ın azınlık hükümeti Avam Kamarası'ndan güvenoyu alamayarak düşürüldü.

Savaş sonrası dönemdeki tek koalisyon hükümeti örneği tıpkı Şubat 1974'te olduğu gibi kesin bir seçim galibi ortaya çıkarmayan Mayıs 2010 seçimlerinden sonra kurulan hükümettir. Görevdeki İşçi Partisi hükümeti yenilgiye uğrasa da, Muhafazakârlar sadece seçimde en çok oyu almakla kaldılar ve meclisteki sandalyelerin çoğunluğunu elde edemediler. Avam Kamarası'nda çoğunluğu oluşturabilmek amacıyla küçük Liberal Demokrat Parti'yle koalisyon kurdular. Muhafazakâr lider David Cameron başbakan, Liberal Demokrat Nick Clegg başbakan yardımcısı oldu. Yine de koalisyon ve azınlık hükümetleri bir istisna olarak kalmaya devam etti. Bu tip hükümetler ancak seçimlerden sonra İngiltere'de "askıda parlamento" denilen ve hiçbir partinin açık bir çoğunluk sağlayamadığı durum meydana geldiğinde kurulabilmektedir ki bu da çok nadir görülen bir şeydir.

2. Hükümet üstünlüğü. İngiltere bir parlamenter hükümet sistemine sahiptir. Bunun anlamı hükümetin meclisin güvenine dayanarak çalışmasıdır. Kuramsal olarak Avam Kamarası bir hükümeti oyları ile görevden uzaklaştırabildiği için, Avam Kamarası'nın hükümeti "kontrol" ettiği söylenir. Gerçek durum ise bunun tam tersidir. Hükümet, Avam Kamarası'ndaki kaynaşmış bir çoğunluk partisinin liderlerinden oluştuğundan, normal olarak, Avam Kamarası'ndaki çoğunluğun desteğine

1 Labor Party (İşçi Partisi) ve Liberal Party anlaşmasının kısaltılmışı.

sahiptir ve iktidarda kalmayı ve yasa önergelerini meclisten geçirmeyi garantilemiştir. Bu açıdan hükümet çok açık bir biçimde parlamento karşısında üstün pozisyondadır.

Hükümetin güçlü bir önderlik sergileyebilmesi Avam Kamarası'ndaki çoğunluğun desteğine ve çoğunluk partisinin kaynaşmışlık düzeyine bağlı olduğundan, bu koşullardan biri ya da ikisi ortadan kalktığında, hükümetler üstün pozisyonlarını yitirirler. Özellikle 1970'lerdeki azınlık hükümetleri döneminde, hükümetin önemli kanun tekliflerinin kabul edilmemesindeki sıklıkta kayda değer bir artış söz konusu olmuştu. Hatta bu durum, hükümetlerin parlamentonun güvenoyunu alamadığı ve önemli bir yasa teklifini meclisten geçiremediğinde istifa etmesi ya da meclisi dağıtıp erken seçime gitmesi şeklindeki geleneksel görüşün de değişmesine yol açmıştır. Yazılı olmayan yeni kural, artık, ancak açık bir güvensizlik oyunun istifayı ya da yeni seçimleri gerektirdiği şeklindedir. 1980'lerde Muhafazakâr Başbakan Margaret Thatcher'ın güçlü liderliği altında hükümetin üstünlüğü geleneği geniş ölçüde yeniden tesis edilmiştir.

Hem normal durum, hem de normalden sapan örnekler göstermektedir ki; yürütmenin üstünlüğüne yol açan şey parlamenter sistemden ziyade disiplinli iki parti sistemidir. Çok partili parlamenter sistemlerde, genellikle koalisyon hükümeti şeklinde kurulan hükümetler çok daha az egemen olma eğilimindedir (Peters 1997). İktidarın üstün bir hükümetin elinde toplanmasından dolayı eski bakanlardan Lord Hailsham (1978,127) İngiliz yönetim sistemini "seçimli diktatörlük" olarak tanımlamaktadır.[1]

1 Başkanın yürütme organının, vatana ihanet suçu dışında, yasama organı tarafından normal yollardan fesh edilemediği başkanlık sistemlerinde, yürütme organlarının nasıl ayrıldığına bağlı olarak yürütmenin üstünlüğünün derecesi bakımından aynı varyasyon ortaya çıkabilir. ABD'de Başkan ve Kongre'nin katı bir güç dengesi pozisyonunda olduğu söylenebilir,

3. İki partili sistem. İngiliz siyasal hayatı iki büyük parti tarafından idare edilmektedir: Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi. Başka partiler de seçimlere katılıp Avam Kamarası'nda sandalye elde ederler. Örneğin Liberaller ve 1980'lerde sosyal demokratlarla birleştikten sonra Liberal Demokratlar buna örnektir. Ancak bu partiler genel bir zafer kazanacak ölçüde büyük partiler değildir. İskoç Milli Partisi, Galler milliyetçileri ve çeşitli Kuzey İrlanda partileri gibi küçük partiler hiçbir zaman birkaç sandalyeden fazlasını kazanamazlar. Meclisteki sandalyelerin büyük bir çoğunluğu iki büyük parti tarafından işgal edilmektedir ve hükümetleri de yine bu iki parti oluşturur: İşçi Partisi, 1945-1951, 1964-1970, 1974-1979 ve 1997-2000'de hükümeti oluşturmuştur. Muhafazakârlar ise 1951-1964, 1970-1974 ve 1979'dan 1997'ye kadarki uzun bir dönemde hükümetleri oluşturmuştur. Bu iki partinin hegemonyası, özellikle 1950-1970 arası dönem için telaffuz edilmektedir: Bu dönemde gerçekleşen yedi seçimde iki partinin birlikte aldığı oylar %87.5'in altına düşmemiş, mecliste elde ettikleri sandalyeler de ortalama %98'in üstünde olmuştur.

İki savaş arası dönem, İşçi Partisi'nin iki büyük partiden biri olarak Liberallerin yerini aldığı geçiş dönemini oluşturmuştur. 1945 seçimlerinde İşçi Partisi ve Muhafazakâr Parti toplam oyların %85'ini ve meclisteki sandalyelerin %92.5'ini elde etmişlerdir. Bununla birlikte 1970'ten sonra kazandıkları destek kayda değer biçimde azalmıştır. İki partinin toplam oy-

ancak Fransa'daki ve kimi Latin Amerika ülkelerindeki başkanlar kayda değer ölçüde daha güçlüdürler. Guilermo O'Donell (1994, 59-60) başkanların doğrudan seçildiği ve üstün bir pozisyonda bulunduğu sistemler için Hailsham'ın "seçimli diktatörlük" tanımlamasına benzer bir biçimde "Delege Demokrasisi" (*delegative democracy*) terimini önermektedir. Bu tip "güçlü çoğunlukçu" sistemlerde "başkanlık seçimini kim kazanırsa kazansın, ülkeyi kendi uygun bulduğu şekilde yönetmeye yetkili olacaktır ve onu sınırlayan tek şey, mevcut güç ilişkilerinin katı gerçekleri ve anayasal olarak belirlenmiş sınırlar olacaktır."

ları 2010 seçimlerindeki %65 ile 1979'daki yaklaşık %81 arasında bir dağılım göstermesine karşın, 1974'den 1992'ye kadar meclisteki sandalye sayısının asgari %93'ü, 1997'den sonra da yaklaşık %86'sı bu iki partiden oluşmaya devam etmiştir. Bu durumdan faydalanan da esasen Liberaller olmuştur, ancak esasen sandalye sayısından ziyade oy olarak. 1997'den 2010'a kadar yapılan dört seçimde oyların ortalama %20'sini almalarına karşın, hiçbir zaman Avam Kamarası'ndaki sandalyelerin %10'undan fazlasını elde edememişlerdir.

4. Çoğunlukçu ve gayri-nispi seçim sistemi. Avam Kamarası büyük bir yasama organıdır. Üye sayısı 1950'deki 625 ile 1997'deki 659 arasında bir salınım gösterir. Avam Kamarası'nın üyeleri tek adaylı seçim bölgelerinde çoğunluk metoduna göre seçilirler. İngiltere'de bu metoda genellikle "çizgiyi ilk geçen sistemi" denilir: Çoğunluk oyunu alan ya da eğer bir çoğunluk yoksa en yüksek azınlık oyunu alan aday kazanır.

Bu sistem yüksek derecede orantısız sonuçlar yaratma eğilimindedir. Bu konuda en çarpıcı örnek 2005 seçimleridir. Bu seçimde İşçi Partisi sadece %35,2 oyla 646 sandalyeden 355'ini kazanarak mutlak bir çoğunluk elde etmiştir. Ekim 1974'ten 2005'e kadar yapılan bütün seçimlerde kazanan parti en fazla %44 oyla mecliste net bir çoğunluk elde etmeyi başarmıştır. Douglas W. Rae (1967, 74) bu çoğunlukların her birini isabetli bir şekilde "imal edilmiş çoğunluklar" olarak tanımlamaktadır. Bunun anlamı, adaylar arasında en çok oyu alana göre hesaplanmış, yani nispi çoğunluğa dayanan seçim sistemi tarafından yapay biçimde yaratılmış çoğunluklardır. Bu nedenle İngiltere'yi bir çoğunlukçu demokrasi olarak değil de nispi çoğunlukçu demokrasi olarak tanımlamak daha doğru olur. En çok oyu alanın kazanması kuralının, yani nispi çoğunluk sisteminin yarattığı orantısızlık sonuçta en yüksek oyu almayan bir adayın bile nihai seçim galibi olmasını sağ-

layabilir: Muhafazakârlar 1951 seçimlerini yalnız bütün oyların çoğunluğundan daha az oy alarak değil aynı zamanda İşçi Partisi'nin aldığı oydan da daha azını alarak kazanmıştı.

Gayri-nispi bir seçim sistemi Liberaller ve Liberal Demokratlar açısından bilhassa dezavantajlıdır; bu nedenle de bu partiler uzun bir süredir bir çeşit nispi temsil sisteminin getirilmesini istiyorlar. Ancak nispi çoğunluk sisteminden Muhafazakâr Parti'nin ve İşçi Partisi'nin çıkarı olduğu için, bu iki büyük parti de eski gayri-nispi seçim sisteminde ısrar etmeye devam ediyor. Buna karşın nispi temsile yönelme işaretleri de yok değil. Örneğin, Kuzey İrlanda'da, 1970'lerin başında Protestan-Katolik sürtüşmesinin patlak vermesinin ardından, Avam Kamarası seçimleri dışındaki bütün seçimlerde nispi temsil sisteminin uygulanması kabul edildi. Başka bir örnek ise, 1997'deki İşçi Partisi'nin seçim zaferinin ardından Başbakan Tony Blair'in, yeni hükümetin Avrupa Parlamentosu'na gönderilecek İngiliz temsilcilerinin seçileceği 1999 seçimlerinin nispi temsil sistemiyle yapılacağına karar verdiğini açıklaması oldu. Bu da İngiltere'yi Avrupa Birliği'ndeki diğer ülkelerle aynı çizgiye getirmektedir. Nispi temsil sistemi ayrıca İskoçya ve Galler için kurulan yeni bölgesel meclislerin seçiminde de kullanılacak. Dahası, seçim sistemindeki değişiklik tekliflerini ele almak için Hükümet'in eski üyelerinden Lord Jenkins'in başkanlığında seçim sistemleriyle ilgili bir danışma komisyonu kuruldu ve sözü edilen değişiklikler Avam Kamarası seçimlerinde nispi temsil sisteminin kullanılmasını da içeriyor. Çok açıkça görünen şu ki; nispi temsil ilkesi artık bir aforoz nedeni değil. Ama yine de Graham Wilson'un (1997, 72) tedbirli sözlerine kulak vermek mantıklı olacaktır: İki büyük parti belli başlı reformları destekleme konusunda uzun bir tarihe sahiptir, ancak yalnız iktidarı ele geçirene kadar; iktidara geldikten sonra "seçim sistemindeki değişiklik gibi onların

aleyhine işleyecek reformlar konusunda geri adım atmaya hemen başlarlar." 2010'da Cameron hükümetine katılmalarının karşılığında Liberal Demokratlara seçim reformuyla ilgili bir referandum vaat edildi. Ne var ki, seçmenlere sunulacak seçenekler arasında nispi temsil yoktu. Bunun yerine alternatif oy denilen ve tıpkı çoğunluk ilkesi gibi çoğunlukçu seçim sistemine ait olan bir alternatif sunuldu (Bkz. 8. Bölüm). Üstelik Muhafazakârların verdiği taviz referandum sırasında bu nispeten küçük reformu destekleme vaadini de içermiyordu. Nitekim Muhafazakârlar referandum sırasında alternatif oya aktif bir şekilde karşı çıktılar ve alternatif oy Mayıs 2001'de iki kattan fazla oyla reddedildi (Qvortrup 2012).

5. Çıkar grubu çoğulculuğu. Westminster modeli demokrasi, iktidarı çoğunluğun ellerinde toplayarak rekabetçi ve çatışmacı bir iktidar-muhalefet modeli oluşturur. Rekabet ve çatışma, aynı zamanda, çoğunlukçu modelin tipik çıkar grupları sistemini de karakterize eder: Herkese açık bir çoğulcu sistem. Dolayısıyla bu model hükümetin, işçi sendikalarının ve işveren örgütleri temsilcilerinin sosyo-ekonomik politikalar üzerinde uzlaşma aramak için düzenli olarak bir araya geldiği çıkar grupları korporatizmine de zıt bir modeldir. Çıkar grupları arasındaki bu işbirliği sürecine genellikle *uyumlu yönetme* (*concertation*), taraflar arasında varılan uzlaşmaya ise üç taraflı pakt denmektedir. İşlevsel belli başlı sektörlerde (işçi, işveren, çiftçi) az sayıda, geniş ve güçlü çıkar grupları varsa ve/veya bu sektörlerin her birinde sektörler için hedeflenen stratejileri ve tercihleri eşgüdümleyen güçlü çatı örgütleri varsa uyumlu yönetme-uzlaştırma kolaylaşmaktadır. Çoğulculuk (*pluralism*) ise tersine hükümet üzerinde eşgüdümlenemeyen ve rekabetçi tarzda bir baskı uygulayan çıkar gruplarının çok sayıda olması anlamına gelir.

İngiltere'nin çıkar grupları sistemi kesinlikle çoğulcudur.

Bunun tek istisnası 1975'te İşçi Partisi Hükümeti, İşçi Sendikaları Federasyonu (*The Trades Union Congress*) ve İşverenler Federasyonu (*The Confederation of British Industry*) arasında karara bağlanan ücretler ve fiyatlar hakkındaki Toplumsal Sözleşme'dir. Bu sözleşme karara bağlandıktan iki yıl sonra, hükümetin sendikaya yeni ücret sınırlandırmalarını ve tek taraflı ücret üst sınırlarını kabul ettirememesi üzerine ortadan kalkmıştır. 1980'ler ise Margaret Thatcher'ın Muhafazakâr Hükümeti ile işçi sendikaları arasında yoğun bir cepheleşme ile karakterize olmuştur ki, bu da uyumlu yönetim ile -uzlaştırma ve korporatizme- taban tabana zıttır. 1997'den 2010'a kadar iktidarda kalan İşçi Partisi hükümetinde de çok bir şey değişmemiştir. Michael Gallagher, Michael Laver ve Peter Mair'in de ortaya koyduğu gibi (1995, 370), İngiltere iki önemli nedenden dolayı "kesinlikle korporatist bir sistem değildir... Birincisi, sendikaların ve yönetimin genel olarak politika oluşturma sürecinde entegre olamaması, ikincisi ise her iki tarafın da çelişkilerin çözümünde çatışmacı yöntemleri tercih etmesidir."

6. Üniter ve merkeziyetçi hükümet. İngiltere üniter ve merkeziyetçi bir devlettir. Yerel yönetimler bir dizi önemli işlevi yerine getirirler, yine de merkezi hükümetin oluşturmuş olduğu kurumlardır ve federal sistemde olduğu gibi anayasa tarafından garanti altına alınmamışlardır. Dahası, finansal olarak da merkezi hükümete bağımlıdırlar. Parlamento çoğunluğunun ve hükümetin yetkisinin dışlanabileceği açık biçimde tanımlanmış coğrafi ve işlevsel hiçbir alan söz konusu değildir. Lord Kilbrandon başkanlığındaki Anayasa Tahkikat Komisyonu 1973'te şu sonuca varmıştır: "İngiltere Avrupa'daki en büyük üniter devleti ve dünyanın belli başlı sanayileşmiş devletleri arasında ise en merkeziyetçilerinden biridir. (alıntı Busch 1994, 60).

Bu açıdan iki istisna da not edilmelidir. Birincisi Kuzey İrlanda'nın, İrlanda Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazandığı 1921'den Londra'nın İngiliz egemenliğini dayattığı 1972'ye kadar, federal sistemlerdeki birçok devletten daha fazla otonomi derecesine sahip kendi parlamentosu ve hükümeti tarafından yönetilmiş olmasıdır. Buna karşın, Kuzey İrlanda'nın özerkliğinin ortadan kaldırılabilir nitelikte oluşu ve hatta 1972'de Parlamento tarafından alınan bir basit çoğunluk kararıyla ortadan kaldırılması da ayrıca kayda değerdir. İkinci istisna ise İskoçya ve Galler'in aşamalı olarak daha geniş bir özerkliğe doğru adımlar atması ya da İngilizlerin tabiriyle bu özerkliğin "devredilmesi"dir. Ancak İskoçya'da ve Galler'de yapılan referandumlarda özerk ve doğrudan seçilen İskoçya ve Galler meclislerinin oluşturulmasının kabul edilmesi ancak Eylül 1997'den sonra mümkün olabilmiştir (Trench 2007). Ne var ki, devretme süreci Birleşik Krallık'ın dört bileşeninden en büyük ve en önemlisi olan İngiltere'deki adem-i merkezileşmeyle el ele gitmemiştir. Economist, İngiltere'nin hâlâ Avrupa'nın "en merkeziyetçi devleti" olduğunu iddia etmektedir (Ganesh 2010)

7. *Yasama gücünün tek meclisli bir yasama organında toplanması.* Yasama organının organizasyonu açısından çoğunlukçu modelin prensibi, yasama gücünün tek bir yasama meclisinde toplanmasıdır. İngiltere bu açıdan saf çoğunlukçu modelden ayrılır. Parlamento iki meclisten oluşmaktadır: Halk tarafından seçilen Avam Kamarası ve esasen soya dayanan asilzadeler sınıfının üyelerinden oluşan, aynı zamanda hükümet tarafından atanan soyluları da kapsayan Lordlar Kamarası. Bunlar arasındaki ilişki asimetrik bir ilişkidir: Yasama yetkisinin hemen hemen tamamı Avam Kamarası'na aittir. Lordlar Kamarası'nın elinde bulundurduğu tek yetki kanunların yapılışını geciktirme yetkisidir. Lordlar Kamarası mali konular-

daki kanunları bir ay, diğer bütün kanunları ise bir yıl süreyle geciktirebilir. Bir yıl sınırlaması 1949'da kabul edilmiştir. 1911'deki ilk büyük reformdan 1949'a kadar Lordların geciktirme yetkisi yaklaşık iki yıldı, ancak 1911'den bu yana geçen bütün dönem boyunca Lordlar genellikle uzun geciktirmelere girişmekten kaçınmışlardır.

Bu nedenle, İngiltere'nin iki meclisli yasama organı her ne kadar çoğunlukçu modelden ayrılsa da, bu ikisi arasında çok da büyük bir ayrım söz konusu değildir: İngiltere'de günlük konuşma dilinde "Parlamento"nun anlamı hemen hemen daima Avam Kamarası'dır ve yüksek derecede asimetrik bir iki meclislilik "hemen hemen tek meclislilik" olarak adlandırılabilir. Özellikle İşçi Partisi içinde, soyluların oy kullanma haklarını ellerinden almaktan başlayıp Lordlar Kamarası'nın tamamen ortadan kaldırılmasına kadar uzanan bir dizi reforma yönelik güçlü bir eğilim söz konusudur. "Hemen hemen tek meclislilikten" saf tek meclisliliğe geçiş zor bir adım olmayacaktır: Böyle bir reforma Avam Kamarası'nda bir basit çoğunluk tarafından karar verilebilir, Lordlar karşı çıkarsa da olup olacağı sadece bir yılllık bir gecikmedir.

8. Anayasal esneklik. İngiliz anayasası, idari kurumların bileşimi ve yetkilerini ve vatandaşların haklarını belirleyen yazılı bir doküman olmaması anlamında, "yazısız" bir anayasadır. Bu tip konular yazılı bir anayasadan ziyade bir dizi temel kanunun (Magna Carta-1215, *The Bill of Rights* -1689 ve 1911 ve 1949'da Parlamentodan çıkan kanunlar), genel hukuk ilkelerinin, örf ve âdetlerin içinde tanımlanmıştır. Anayasanın yazısız oluşu ortaya iki önemli sonuç çıkartmaktadır. Birincisi bu durumun anayasayı tamamen esnek hale getirmesidir. Şöyle ki; anayasa diğer yasalar nasıl değiştiriliyorsa aynı şekilde değiştirilebilir. Bunun için normal çoğunluklar yetmektedir. Oysaki diğer birçok demokratik ülkede anayasanın değiştirilmesi

için üçte iki gibi olağanüstü çoğunluklar gerekmektedir. Bu esnekliğin tek küçük istisnası Lordlar Kamarası'nın böylesi bir değişikliğe muhalefetinin anayasa değişikliğini bir yıl erteleyebilmesidir.

9. Yargısal yorumun olmaması. Anayasanın yazısız oluşunun bir başka sonucu da yargısal yorumun olmamasıdır: "Daha yüksek bir hukuk" mertebesinde yazılı bir anayasal belge olmadığı için mahkemeler, çıkan yasaların anayasaya uygunluğunu inceleyemez. Parlamento normalde her ne kadar yazısız anayasayı benimseyip kendisini ona bağlı hissetse de, hukuki anlamda böyle bir anayasal sınırlamayla bağlı değildir. Bu nedenle de, parlamentonun, başka bir deyişle parlamento çoğunluğunun hem anayasayı değiştirme hem de yorumlama konusunda nihai ve egemen otorite olduğu söylenebilir. A. V. Dicey'in meşhur formülasyonu içinde (1915, 37-38) ifade edilirse; parlamenter egemenlik "bundan ne daha fazlası ne de daha azıdır, yani, parlamento... İngiliz sisteminde, istediği yasayı çıkarma, istediğini de değiştirme hakkına sahiptir; dahası hiçbir kişi ya da kurumun parlamentonun çıkardığı yasaları geçersiz kılma ya da iptal etme hakkı yoktur."

Parlamenter egemenlik ilkesinin tek istisnası, İngiltere, (salt uluslararası bir organizasyon olmaktan ziyade esasen ulusötesi bir nitelik taşıyan) Avrupa Topluluğu'na 1973'te girdiğinde ortaya çıktı. İngiltere, Topluluğun kural ve kurumlarını politikanın çoğu alanında parlamentodan üstün bir otorite olarak kabul etti. Egemenlik en yüksek ve nihai egemenlik anlamına geldiği için de, Parlamento bundan böyle bütünüyle egemen sayılamazdı. İngiltere'nin Avrupa Topluluğu'na ya da şimdiki ismiyle Avrupa Birliği'ne üyeliği aynı zamanda hem Avrupa Adalet Divanı hem de İngiliz mahkemeleri için bir yargısal yorum yetkisini gündeme getirdi: "Topluluk kurumlarının İngiltere için (Parlamentonun önceden onayı olmak-

sızın) yasa çıkartma hakkı ve mahkelemelerin (Topluluk hukukun terimleriyle ifade edersek) Parlamentonun gelecekteki faaliyetlerinin geçerliliğine ilişkin karara varabilme hakkı, parlamentonun en yüksek otorite olması ilkesine meydan okumaktadır," (Coombs 1977, 88). Benzer bir şekilde İngiltere 1950'den beri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf bir ülkedir ve 1966'da bu sözleşmenin opsiyonel şartlarını kabul etmesi, Strasbourg'taki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne, yasama faaliyeti de dahil olmak üzere, devletin, sözleşmede güvence altına alınan insan haklarını ihlal ettiğini düşündüğü her tür faaliyetini gözden geçirme ve geçersiz kılma hakkını vermektedir. (Cappelletti 1989, 202; Johnson 1998, 155-58)

10. Yürütme tarafından kontrol edilen bir merkez bankası. Merkez bankaları para politikalarından sorumludur. Genellikle bağımsız bankaların yürütme organına bağlı bankalara göre enflasyonu kontrol etmek ve fiyat istikrarını sağlamak açısından daha elverişli olduğuna inanılır. Buna karşın, merkez bankasının bağımsızlığı ilkesi, Westminster modelinin iktidarı tek parti çoğunluk hükümetinin elinde toplama ilkesiyle açıkça ters düşmektedir. İngiliz Merkez Bankası, beklenildiği gibi, bağımsız hareket etme yetkisine sahip değildir ve hükümetin kontrolü altındadır. 1980'ler boyunca İngiliz Merkez Bankası'nı daha özerk hale getirmeye yönelik baskılar arttı. Muhafazakârların iki maliye bakanı meslektaşlarını bu büyük adımı atmaya ikna etmeye çalıştılar, ancak önerileri reddedildi (Busch 1994, 59). İngiliz Merkez Bankası'na faiz oranlarını bağımsız olarak belirleyebilme yetkisi ancak (yeni seçilen İşçi Partisi hükümetinin ilk kararlarından birinin sonucu olarak) 1997'de verildi. Merkez bankası bağımsızlığının derecesi genellikle Alex Cukierman tarafından geliştirilen ve o ile 1 arasında değerler alan bir ölçekle ölçülür (Bkz. 13. Bölüm). 1997'den 1998'e İngiliz Merkez Bankası'nın puanı 0.27'den

0.47'ye yükselmiştir. Bu değişiklik bağımsızlık derecesinde önemli bir artışı ifade etmekle birlikte yine de, 1990'lar boyunca İsviçre (0.64) ve Almanya'nın (0.69) değerleriyle karşılaştırıldığında düşüktür (Polillo ve Guillen 2005).

İngiliz politikasındaki son değişiklikler İngiltere'nin çoğunlukçu demokrasinin en önde gelen örneği olması gerçeğini değiştirmemektedir. Matthew Flinders'in (2010, vurgular bana ait) kitabının başlığı ve alt başlığının vurguladığı gibi, 21. yüzyılın ilk on yılı Westminster modelinden temel bir sapmadan ziyade "demokratik bir yönelim" ve "çoğunlukçu bir *tadilat*" dönemidir.

Yeni Zelanda'da Westminster Modeli

Westminster modelinin birçok özelliği Britanya Milletler Topluluğu'nun diğer üyelerine de ihraç edilmiştir, ancak modelin hemen hemen tamamını benimsemiş olan tek ülke Yeni Zelanda'dır. Yeni Zelanda 1996 seçimlerinde ilk kez nispi temsil sistemini uygulayarak çoğunlukçu modelde temel bir değişikliğe gitmesine karşın, ülkenin 1996'ya kadarki politik sistemi Westminster modelinin işleyişine ilişkin ikinci tanımlayıcı örneği oluşturabilir.

1. Yürütme gücünün tek partili dar çoğunluk hükümetleri elinde toplanması. 1935'ten 1990'ların ortalarına kadar, yani altmış yıl boyunca Yeni Zelanda, hiçbir istisna ya da kesinti olmaksızın tek partili çoğunluk hükümetlerine sahip olmuştur. İki büyük parti-İşçi Partisi ve Ulusal Parti- Yeni Zelanda'nın politik yaşamına hakimdir ve bazen biri bazen de diğeri iktidara gelir. 1993'teki son çoğunlukçu seçimin ardından kurulan tek parti çoğunluk hükümetinden istifalar olunca hükümet koalisyon benzeri bir yapıya dönüştü (yani partiden ayrılanların da içinde yer almayı sürdürdüğü bir hükümet haline geldi). Ardından, önce tek parti azınlık hükümeti ve son olarak da

bir azınlık koalisyonu kuruldu. Ancak bu alışılmadık hükümetlerin tümü Westminster modeli dışındaki bir sisteme geçişin son aşamasında ortaya çıktı (Boston, Levine, McLeay ve Roberts 1996, 93-96). Tek partili azınlık hükümetinden tek sapma ise çok daha önce gerçekleşti: Yeni Zelanda 1915'ten 1919'a kadar bir savaş dönemi koalisyonu kurdu, 1931-35'te de başka bir koalisyon hükümeti ülkeyi yönetti.

2. Hükümet üstünlüğü. Bu açıdan da Yeni Zelanda, Westminster modelinin mükemmel bir örneğiydi. Aynen İngiltere'de savaş sonrası dönemde yaşandığı gibi, parlamenter yönetim sisteminin bileşimi ve katı disiplin altındaki iki partili bir sistem, hükümeti yasama organı karşısında üstün kılıyordu. Yeni Zelandalı siyaset bilimci Stephen Levine'in da söylediği gibi (1979, 25-26) "katı disiplin altındaki iki partili sistem, iktidarın, parlamentoda çoğunluk oluşturan partinin üyeleri tarafında kurulan hükümette toplanmasına sebep olmuştur."

3. İki partili sistem. İki büyük parti, parti sistemini hemen hemen bütünüyle kontrol etmekteydi ve 1935'ten 1990'lara kadar geçen altmış yıllık dönem boyunca kurulan hükümetlerin tamamını sadece bu iki partiden biri oluşturdu: İşçi Partisi (1935-49, 1957-60, 1972-75 ve 1984-90) ve Ulusal Parti (1949-57, 1960-72, 1975-84 ve 1990 sonrası). Parti politikaları hemen hemen tamamen sosyo-ekonomik konular etrafında dönüyordu-İşçi Partisi merkezin solundaki, Ulusal Parti de merkezin sağındaki politik tercihleri temsil ediyordu. Dahası, İngiltere'nin aksine, Yeni Zelanda Temsilciler Meclisi'nde üçüncü partiler hemen hemen hiç bulunmamaktaydı. 1946'dan 1993'e kadarki 17 seçimin 11'nde iki büyük parti meclisteki bütün sandalyeleri paylaştı; beş seçimde sadece yalnız tek bir parti bir ya da iki tane sandalye kazandı; 1993'te ise iki küçük partinin her biri doksan dokuz sandalyeden sadece ikişer san-

dalye kazanabildiler. Bu nedenle Yeni Zelanda'nın iki partili sistemi, hemen hemen saf iki partili sistemdir.

4. Çoğunlukçu ve gayri-nispi seçim sistemleri. Temsilciler meclisi, tek adaylı seçim bölgelerinde nispi çoğunluk ilkesine göre seçilmektedir. Tek alışılmadık özellik, coğrafi olarak küçük seçim bölgeleriyle örtüşen dört büyük özel seçim bölgesinin olmasıdır. Bunlar nüfusun %12'sini oluşturan Maori (Yeni Zelanda yerlisi) azınlık için ayrılmıştır. Bu dört bölge çoğunlukçu Westminster modelinden bir sapmayı ifade eder, çünkü bunların amacı azınlığın temsil edilmesini güvence altına almaktır. 1975'ten bu yana bütün Maori seçmenler, ister normal seçim bölgelerinde isterlerse de ikamet ettikleri özel Maori bölgesinde kaydolmak ve burada oy kullanmak hakkına sahiptirler.

İngiltere'de olduğu gibi, Yeni Zelanda'da da çoğunlukçu seçim sistemi orantısız sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu orantısızlık özellikle 1978 ve 1981 seçim sonuçlarında gözlemlenebilmektedir. 1978 seçimlerinde Ulusal Parti 92 sandalyenin 51'ini elde ederek mecliste açık bir çoğunluk kazandı; ne var ki, ne genel oyların çoğunluğunu almış (oyları %39.8'di) ne de seçime katılan partiler arasında en çok oyu almıştı. İşçi Partisi'nin oyu %40.4'tü; Toplumsal İtibar Partisi %17.1'lik oy almış olmasına karşın sadece tek bir sandalye kazanabilmişti. 1981 seçimlerinde Ulusal Parti %38.8, İşçi Partisi ise %39 oranında oy topladı. Öncekinde olduğu gibi bu seçimde de İşçi Partisi'nden daha az oy alan Ulusal Parti 92 sandalyenin 47'sini kazanarak parlamentoda çoğunluğa sahip oldu. Toplumsal İtibar Partisi ise bu seçimde oyların %20.7'sini, yani her bir partinin oyunun yarısından fazlasını kazanmasına karşın, sadece iki sandalye elde edebildi. Dahası, 1954'ten itibaren bütün seçimlerde parlamenter çoğunluklar imal edilmiş çoğunluklardı, yani kazanan parti her seferinde genel oy

çoğunluğundan daha az bir oyla iktidar olmuştu. Bu açıdan da Yeni Zelanda, aynı İngiltere gibi, çoğunlukçu bir demokrasi olmaktan ziyade bir nispi çoğunluk demokrasisidir.

5. Çıkar grupları çoğulculuğu. Yeni Zelanda'nın çıkar grupları sistemi de, aynı İngiltere gibi kesinlikle çoğulcudur. Aynen İngiltere'de olduğu gibi, Yeni Zelanda'da da sıklıkla grevler olur. Bu durum işçilerle patronlar arasındaki anlaşmazlıkların uyumlu yönetimden ziyade çatışmacı biçimde ele alındığının göstergesidir. Korporatizm ve pluralizme ilişkin karşılaştırmalı incelemelerde birçok bilim adamı, sanayileşmiş demokrasilerin hangi dereceye kadar korporatist ya da çoğulcu olduklarını net olarak ölçmeye çalışmışlardır. Bilim adamlarının bazı ülkelere ilişkin yargıları farklılık gösterse de, İngiltere ve Yeni Zelanda konusunda pek bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Bu iki ülke çoğulcu-korporatist yelpazenin aşırı çoğulcu kutbunda yer alır. Hatta Yeni Zelanda, İngiltere'den biraz daha çoğulcu olarak değerlendirilir (Lijphart ve Crepaz 1991; Siarof 1999).

6. Üniter ve merkeziyetçi hükümet. İngiliz parlamentosu tarafından 1852'de kabul edilen "Yeni Zelanda sömürgesine temsili bir anayasa verilmesi kanunu" merkezi hükümet karşısında kayda değer derecede özerk güç ve işlevlere sahip altı bölgenin yaratılmasını sağlamıştır. Ancak 1875'te bu bölgeler ortadan kaldırılmıştır. Bugünkü hükümet sistemi üniter ve merkeziyetçi bir yönetim sistemidir. Bu da, yaklaşık altmış milyon nüfusa sahip İngiltere'nin yanında dört milyondan daha az nüfusa sahip bir ülke için pek de şaşırtıcı değildir.

7. Yasama gücünün tek meclisli bir yasama organında toplanması. Yaklaşık yüz yıl boyunca Yeni Zelanda seçilmiş bir temsilciler meclisi ile atanmış bir lordlar kamarası ya da senatodan oluşan iki meclisli bir yasama organına sahip oldu. Ancak ikincisi git gide gücünü kaybetti. 1950'de senatonun

feshedilmesi asimetrik iki meclisli sistemi saf tek meclisli sistem haline getirdi.

8. Anayasal esneklik. İngiltere gibi Yeni Zelanda da yazılı anayasal bir belgeden yoksundur. Yeni Zelanda'nın yazısız anayasası bir dizi temel kanun (1852 ve 1986 tarihli kuruluş kanunları, 1956 ve 1993 tarihli seçim kanunları ve 1990 tarihli Haklar Bildirgesi Kanunu) yanında örf ve âdetlerden oluşmaktadır.[1] Temel kanunların belli başlı hükümleri "kolay değiştirilemeyecek" hükümler haline getirilmiştir ve temsilciler meclisinin dörtte üç oyuyla ya da referandum sonucundaki çoğunluk oyuyla değiştirilebilir. Buna karşın anayasa değişikliğini zorlaştıran bu madde de normal çoğunluk oyuyla değiştirilebilmektedir. Bu nedenle de son tahlilde çoğunluk egemenliği yürürlüktedir. Ve yine bu nedenle, aynı İngiltere'deki gibi, Yeni Zelanda parlamentosu egemen bir güçtür. Yazılı olmayan anayasayı "değiştiren" kanunlar da dahil olmak üzere her tür kanun, normal çoğunluk kararlarıyla kabul edilebilir. Yeni Zelanda'nın anayasa hukuku uzmanlarından birisinin de işaret ettiği gibi "Anayasanın temel prensibi, parlamentonun olağan hukuki süreçleri takip ederek kullandığı kanun koyma yetkisi üzerinde hiçbir etkin hukuki sınırlama olmamasıdır" (Scott 1962, 39).

9. Yargısal yorumun olmaması. Parlamenter egemenlik, aynı zamanda, tıpkı İngiltere'de olduğu gibi, mahkemelerin yargısal yorum haklarının olmaması anlamına gelir. Temsilciler Meclisi kendi yasama faaliyetinin anayasal olup olmadığına karar veren tek mercidir.

10. Yürütme tarafından kontrol edilen bir merkez bankası. Andreas Busch (1994, 65), Yeni Zelanda'nın tarihsel olarak "merkez bankası bağımsızlığının son derece düşük olduğu bir

1 1852 tarihli kuruluş kanunu ve 1956 tarihli seçim kanunu sonraki diğer iki kanun tarafından yürürlükten kaldırıldı.

ülke" olduğunu ileri sürer ve 1989'a kadar süregelen zaman aralığında Yeni Zelanda Merkez bankasına en düşük bağımsızlık oranını verir. Bu gösterge İngiliz Merkez Bankası'ndan bile daha düşük bir özerklik derecesine karşılık gelmektedir. Bu durum 1989'daki Merkez Bankası Yasası ile radikal bir şekilde değiştirilmiştir. Artık fiyat istikrarı para politikasının temel hedefi olarak tanımlanmaktadır ve Merkez Bankası'na hedeflenen enflasyon oranının aşılmaması konusunda tek sorumlu merci olma yetkisi verilmiştir. Bu oran da Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı arasındaki görüşmeler aracılığıyla net olarak belirlenecektir. Bu değişimin ardından Yeni Zelanda'da enflasyon oranlarının çarpıcı biçimde düştüğü görülür. Tüketici fiyat endeksi üzerinden hesaplanan enflasyon oranları 1980'lerdeki altı yıllık dönem boyunca hep iki basamaklı rakamlar düzeyinde seyretmesine karşın, 1991 ve 1997 arasındaki dönemde ortalama enflasyon sadece %2 düzeyinde kalmıştır. (OECD 1998, 240) En azından bu başarının şerefine, merkez bankasına daha fazla bağımsızlık verilmelidir.

Yeni Zelanda demokrasisi 1996'ya kadar tek bir istisna hariç (Maori azınlığa ayrılan sandalyeler) daha belirgin bir biçimde çoğunlukçudur ve ayrıca İngiliz demokrasisine nazaran Westminster modelinin daha iyi bir örneğidir. Aslına bakarsanız, özellikle 1970'lerde İngiltere'de kurulan azınlık hükümetleri ve bu hükümetlerin verdiği kanun tekliflerinin sık sık başarısızlıkla sonuçlanması göz önüne alındığında, Richard Rose'un (kişisel görüşme, 8 Nisan 1982) Yeni Zelanda'yı "gerçek İngiliz sisteminin yaşayan tek örneği" olarak değerlendirmesi haklı görülebilir. Bununla birlikte nispi temsil sisteminin kabul edilmesi ve Ekim 1996'da nispi temsil sistemiyle ilk parlamento seçimlerinin gerçekleşmesi Westminster modelinden ayrılan radikal bir değişikliği ortaya koymaktadır.

İki büyük parti nispi temsil sistemine geçilmesine karşı çık-

tı. Ancak bunu yaparken istemeden de olsa bu sistemin kabul edilmesine yardımcı oldular. Sürece hız kazandıran ilk girişim İşçi Partisi'nin 1978 ve 1981 seçim sonuçlarından duyduğu memnuniyetsizlikten kaynaklandı. Daha önce de bahsedildiği gibi bu seçimlerde Ulusal Parti, sadece %40'dan az oy oranıyla parlamento çoğunluğunu elde etmekle kalmamış, üstelik İşçi Partisi'nden de daha az oy almıştı. İşçi Partisi 1984'te tekrar iktidara geldiğinde seçim sistemlerindeki iyileştirmeleri ele almak için bir tahkikat komisyonu oluşturdu. Ancak söz konusu komisyon oldukça geniş referanslara sahip olduğundan sadece küçük düzeltmeler yapmakla yetinmeyip radikal bir değişiklikle nispi temsil sistemine geçilmesine ve bu tercihin kabul edilmesi için de referanduma gidilmesine karar verdi. Hükümet komisyonun bu kararını yolundan saptırmak için bu kez sorunu meclis bünyesinde kurulan bir komisyona devretti ve tahmin edileceği gibi meclis komisyonu nispi temsil sistemini reddederek sadece küçük değişikliklerle yetindi. 1987 seçim kampanyası nispi temsili yeniden politik gündeme soktu. İşçi Partili Başbakan sorunu referanduma götürüp, halkın karar vermesine olanak tanınacağı sözünü vermesine rağmen seçimi kazandıktan sonra partinin geri adım atması sonucunda referanduma gitmekten vazgeçti. Ulusal Parti 1990 seçim kampanyası sırasında İşçi Partisi'ne itibar kaybettirmek için fırsatçı davranarak aynı vaadi gündeme getirdi ve iktidara geldiğinde de vaadini yerine getirmekten kaçamadı. Ardından seçmenler 1992 ve 1993'te düzenlenen referandumlarda iki kez nispi temsil sistemini onayladılar (Jackson ve McRobie 1998).

1996 seçimlerinde benimsenen ve kullanılan nispi temsil sistemi, Alman sistemi model alınarak oluşturulan bir sistemdi. Bu sisteme göre parlamentonun 65 üyesi tek adaylı seçim bölgelerinde nispi çoğunluk ilkesi temelinde seçilmekte (bun-

lara beş özel Maori seçim bölgesi de dahildir), 55 üye ise nispi temsil ilkesine göre parti listelerinden alınmaktadır. Burada can alıcı şart ikinci olarak belirlenen 55 kişilik sandalyenin partilere seçimlerde aldıkları toplam oyla mümkün olduğu ölçüde orantılı biçimde dağıtılmasıdır. Yeni Zelanda her ne kadar bu sistemi "karma üyeli nispi temsil sistemi" olarak adlandırıp, bu sistemin nispi temsil ile başka bir şeyin karışımından oluştuğunu ifade etse de; aslında bu sistem bütünüyle ve kesinlikle bir nispi temsil sistemidir.[1]

Nispi temsile dayanan ilk seçimler Yeni Zelanda politik yaşamını birçok açıdan değişikliğe uğratmıştır (Vowless, Aimer, Banducci ve Karp 1998). Birincisi, seçim sonuçları önceki çoğunlukçu seçimlere göre çok daha orantılıydı. En büyük parti olan Ulusal Parti, hâlâ gerçekte kazandığından fazla temsil ediliyordu, ancak bu defa %3'ten az bir fark söz konusuydu. Toplam oyların %33.8'ini alan Ulusal Parti meclisteki sandalyelerin %36.7'sini elde etti. İkincisi, seçimler sonucunda altı partinin parlamentoda temsil edildiği çok partili bir sistem ortaya çıktı. Üçüncüsü, savaş sonrası gerçekleşen seçimlerin aksine hiçbir parti meclisteki sandalyelerin çoğunluğunu elde edemedi. Dördüncüsü, parti sistemine bir etnik boyut eklenmiş oldu. Bir Maori'nin liderliği altındaki Önce Yeni Zelanda Partisi beş özel Maori seçim bölgesinde sandalyelerin tamamını elde ederek Maori azınlığın gerçek temsilcisi konumuna yükselmekle kalmadı, mecliste de toplam on yedi sandalye kazandı. (Gerçi bu parti ne özel olarak bir Maori partisiydi ne de özel olarak Maori seçmenler tarafından desteklenmekteydi). Hıristiyan Koalisyon ise parti sistemini daha da çok boyutlu

1 Her seçmenin iki oyu vardır, birisi kendi seçim bölgesindeki aday için, diğeri parti listesi için. Aşırı parçalanmayı önlemek için alınan bir önlem de şudur. Partiler, parti listelerinden kaynaklanan sandalyelere hak kazanmak için ya parti listesine verilen oyların %5'ini almalı ya da en az bir seçim bölgesinde kazanmalıdır.

kılmayı başardı ve dinsel boyutu da parti sistemine ekledi. Ancak yine de oyları %5'lik seçim barajının altında kaldı. Beşincisi, önceden olduğu gibi uzun dönem devam eden tek partili çoğunluk hükümetlerinin aksine, Ulusal Parti ve Önce Yeni Zelanda Partisi tarafından iki partili bir koalisyon hükümeti oluşturuldu.

Çoğunlukçu modelin dışına çıkan bu kayda değer sapmalardan dolayı, 1996 sonrası Yeni Zelanda artık "gerçek İngiliz sisteminin" iyi ya da en iyi örneği değildir. Bu nedenle, Kurt von Mettenheim'ın ifade ettiği gibi (1997,11) "İngiltere (şu an) Westminster modelinin temel özelliklerinin görüldüğü tek ülke olarak göze çarpıyor." Bununla birlikte, Yeni Zelanda'da 1996 sonrası gerçekleşen tüm değişikliklerin, çoğunlukçu modelin on karakteristik özelliğinin ilk beşini meydana getiren yürütme-partiler boyutu ile ilgili olduğunu ve özellikle bu birinci boyutla ilişkili olarak birçok eski İngiliz sömürgesinin hâlâ baskın biçimde Westminster tarzı kurumlara sahip olmaya devam ettiğini de ifade etmek gerekir. Özellikle belirgin ve tanımlayıcı bir örnek Barbados'tur.

Barbados'ta Westminster Modeli

Barbados, Karayipler'de yaklaşık çeyrek milyon insanın yaşadığı küçük bir ada devletidir. Esasen Afrika kökenli olan "oldukça homojen bir toplum"a sahiptir (Duncan 1994, 77). Barbados İngiltere'den bağımsızlığını 1966 yılında kazandı, ancak "İngiliz geleneği ve kültürünün güçlü ve yaygın etkisi altında" olmayı sürdürüyor (Muller, Overstreet, Isacoff ve Lansford 2011, 116). Bu etkilere İngiliz politik geleneği de dahildir. Barbados, genellikle, Karayipler'in "küçük İngiltere"si olarak adlandırılır.

1. Yürütme gücünün tek partili ve dar çoğunluklu hükümetler elinde toplanması. 1966'da bağımsızlığını kazanmasından bu

yana Barbados tek partili çoğunluk hükümetlerine sahiptir. İki büyük parti, yani Barbados İşçi Partisi (BLP) ve Demokratik İşçi Partisi (DLP) Barbados politik hayatının ezici bir şekilde egemen güçlerini oluşturmakta ve birbirlerinin yerine iktidarı devralmaktadırlar. İngiliz ve Yeni Zelanda örneklerinin aksine, bu model hakkında ifade edilmesi gereken hiçbir istisna ya da kayıtlama bulunmamaktadır. Aslında bu ikili yapı sömürge dönemine kadar uzanır. Genel oy ve kabine hükümetinin uygulamaya konduğu 1950'lerin başından beri, tek parti çoğunluk hükümetlerinin iktidarı kesintisiz olarak devam etmiştir.

2. Hükümet üstünlüğü. Barbados hükümetleri en azından Westminster modelinin önceki iki örneği kadar egemendir. Lord Hailsham tarafından İngiltere'ye yakıştırılan "seçimli diktatörlük" tanımlaması pekâlâ Barbados'un sistemine de uymaktadır (Payne 1993, 69). Barbados'ta hükümet üstünlüğünün özel bir nedeni yasama organının küçük oluşudur. Barbados temsilciler meclisi 1966'dan 1981'e kadar sadece 24 üyeye sahip olmuştur. Bu rakam 1981'de 27'ye, 1991'de 28'e, 2003'te ise 30'a çıkabilmiştir. Milletvekillerinin çoğu hükümet üyesidir. Bu durum ise, Trevor Munroe'nun (1996, 108) da ifade ettiği gibi yasama organı üyelerinin hemen hemen üçte birinin "anayasal olarak yürütme karşısında fiilen bağımsız ve eleştirel bir pozisyon almasına engel yarattığı" anlamına gelir.

3. İki partili sistem. Bağımsızlıktan beri aynı iki büyük parti, Barbados Parti politikasını kontrol etmiş ve bütün hükümetleri de bu iki parti oluşturmuştur: DLP: 1966-1976 ve 1986-1994; BLP ise 1976-1986 ve 1994 sonrasında iktidar olmuşlardır. İki parti esasen sosyo-ekonomik konularda birbirlerinden ayrılırlar. BLP sağ-sol yelpazesinde merkezin sağını temsil ederken DLP merkezin solunu temsil eder. 1966'dan beri gerçekleşen yedi seçimden beşinde üçüncü partiler hiç sandalye elde edememişlerdir. 1966'da sadece küçük bir parti

iki sandalye elde etmiş, 1994'te ise yine başka küçük bir parti ancak tek bir sandalyeyle yetinmiştir. İki partili sistemin gücünün bir başka örneği, 1989'da iktidardaki DLP'den ayrılan parlamenterler yeni bir parti kurdukları zaman ortaya çıkmıştır. Tony Thorndike'ın da yazdığı gibi (1993, 158) bu yeni parti "Westminster sisteminin ve Barbados'un iki partili politik kültürünün 'önceki sonrakini geçer' mantığı uyarınca fazla bir süre ayakta kalamadı. Ocak 1991'deki seçimlerde elinde bulundurduğu dört sandalyeyi de kaybetti."

4. Çoğunlukçu ve gayri-nispi seçim sistemi. Bağımsızlıktan önceki seçimlerde, bağımsızlığın resmen gerçekleşmesinden birkaç ay önce yapılan 1966 seçimi de dahil olmak üzere, Barbados'ta çoğunlukçu sistem uygulandı. Ancak bu sistem tek adaylı seçim bölgelerinde uygulanmak yerine iki adaylı seçim bölgelerinde kullanıldı (Emmanuel 1992,6; Duncan 1994, 78). Bu, seçim sonuçlarının orantısızlığını arttırma eğilimindedir, çünkü çoğunlukçu sistemlerde her seçim bölgesine düşen temsilci sayısı artınca orantısızlık da artmaktadır. 1971'den beri bütün seçimler tek adaylı seçim bölgelerinde nispi çoğunluk esasına göre yapılmaktadır, ancak seçim sonuçlarındaki orantısızlık yüksek seviyelerde olmaya devam etmektedir. Örneğin 1971'de DLP meclisteki sandalyelerin dörtte üçünü %57.4'lük oyla elde etmiştir. 1986'da ise meclisteki 27 sandalyenin 24'ünü, yani %88.9'unu oyların %59.4'ünü kazanarak elde etmiştir. 1966'dan beri gerçekleşen seçimlerin üçünde parlamenter çoğunluklar oyların nispi çoğunluğu tarafından "imal edilmiştir." Diğer dört seçimde ise meclisteki sağlanan çoğunluklar halk oylaması sonucunda kazanılan oyla uyumludur. Bu nedenle Barbados, İngiltere ve Yeni Zelanda'dan daha az nispi çoğunlukçu bir sistemdir. Dahası, diğer iki ülkenin aksine Barbados, seçimlerde ikinci olan bir partinin parlamentoda çoğunluk sağladığı bir seçim deneyimini şimdiye dek hiç yaşamamıştır.

5. Çıkar grupları çoğulculuğu. Yine İngiltere ve Yeni Zelanda gibi Barbados da korporatist olmaktan ziyade pluralist bir çıkar grupları sistemine sahiptir. Bununla birlikte, son yıllarda, korporatist uygulamalara doğru bir eğilim gözlenmektedir. 1993'te hükümet, işveren temsilcileri ve işçi sendikaları, ücretler ve fiyatlar hakkında ücretlerin dondurulmasını da içeren bir anlaşma üzerine müzakereler yürüttüler. Bu üç taraflı anlaşma defalarca yenilendi ve on beş yıl devam etti.

6-10. Çoğunlukçu modelin ikinci boyutunun (federal-üniter) karakteristik özellikleri. Barbados üniter ve merkeziyetçi bir yönetim yapısına sahiptir -bu durum sadece çeyrek milyon nüfusa sahip olan küçük bir ülke için pek de şaşırtıcı değildir. Ancak federal-üniter boyutun diğer dört karakteristik özelliği düşünüldüğünde bu durum, saf çoğunlukçu modele uymamaktadır. Halk tarafından seçilen bir temsilciler meclisi ile atanan ve veto etme yetkisi değil sadece geciktirme yetkisi bulunan bir senatodan oluşan iki meclisli bir yasama organına sahiptir, yani bir asimetrik iki meclislilik örneğidir. Anayasa, mahkemelere çok net bir biçimde yargısal yorum yetkisi tanımaktadır. Son olarak, Merkez Bankası, para politikalarında kendisine yüksek düzeyde bir otonomi kazandıran bir kurula sahiptir (Cukierman, Webb ve Neyapti 1994, 45).

Anthony Payne (1993), Karayipler'deki eski İngiliz kolonilerinin Westminster sisteminden ziyade, "uyumlaştırılmış Westminster" sistemiyle özdeşleşebileceğini ileri sürmektedir. Barbados örneğinde ortaya çıkan -ancak şu ya da bu ölçüde, bölgedeki diğer İngiliz Milletler Topluluğu ülkeleri için de geçerli olan- bu uyumlaştırma, esasen, Westminster modelinin ikinci boyutunu etkilemiştir. Birinci boyut, yani yürütme-partiler boyutu söz konusu olduğunda Westminster modeline hemen hemen hiç dokunulmamıştır. Barbados'un çoğunlukçu modelden esasen federal-üniter boyut açısından

sapma göstermesi, şüphesiz, onun karşıt modelini oluşturan oydaşmacı demokrasi modelinin iyi bir örneği olacak düzeye kadar sapma gösterdiği anlamına gelmez. Oydaşmacı modeli ortaya koymak için, bir sonraki bölümde İsviçre, Belçika ve Avrupa Birliği örneklerini ele alacağım.

3. BÖLÜM

Oydaşmacı Demokrasi Modeli

Çoğunlukçuların açıklamasına göre demokrasinin en temel tanımı "halkın, çoğunluk tarafından yönetimi" şeklindedir. Çoğunlukçu demokrasi tanımı, çoğunlukların yönetmesi, azınlıkların ise muhalefette kalması gerektiğini ileri sürer. Oydaşmacı demokrasi modeli bu görüşe karşı çıkmaktadır. Nobel ödüllü ekonomist Sir Arthur Lewis'in de (1965, 64-65) parlak bir biçimde ifade ettiği gibi, çoğunlukçu modelin çoğunluk yönetimi ve iktidar-muhalefet karşıtlığı şeklinde cereyan eden siyasal yaşam anlayışı, demokrasinin temel ilkelerini dışlayıcı olduğundan demokratik olmayan ilkeler olarak yorumlanabilir. Lewis'e göre demokrasinin temel anlamı, "bir karardan etkilenen herkesin, bu kararın alınışına doğrudan ya da seçilmiş temsilcileri aracılığıyla katılma fırsatına sahip olması", ikinci anlamı ise "çoğunluğun iradesinin geçerli olması" şeklindedir. Şayet bunun anlamı, kazanan partilerin bütün yönetim kararlarını alabilmesi, buna karşın kaybedenlerin ise eleştirebilmekle birlikte yönetemeyeceği şeklindeyse, demokrasinin bu iki anlamı birbiriyle çelişir: "Kaybeden grupları karar alma sürecinden dışlamak, çok açık bir şekilde demokrasinin temel anlamını ihlal etmektedir."

Çoğunlukçular da, haklı bir biçimde, Lewis tarafından

ifade edilen bu çelişkinin iki koşul altında çözülebileceğini ileri sürerler. Birincisi; çoğunluklar ve azınlıklar hükümette nöbetleşe birbirinin yerini alırlarsa, yani bugünün azınlığı sürekli bir muhalefet pozisyonuna mahkûm edilmek yerine bir dahaki seçimlerde çoğunluk haline gelebilirse, azınlığın dışlanmasından kaynaklanan bu sorun hafifletilebilir. İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados'un iki partili sistemi bu şekilde işler. Buna karşın, bu iki ana partiden birinin iktidardan uzun süre uzak kaldığı dönemler de yaşanmıştır: İngiliz İşçi Partisi 1950'den 1964' kadar geçen 13 yıl ve 1979'dan 1997'e geçen 18 yıl; Muhafazakâr Parti ise 1997'den 2010'a kadar 13 yıl iktidar olamamıştır. Yeni Zelanda'da Ulusal Parti 1935'ten 1949'a 14 yıl ve Yeni Zelanda İşçi Partisi 1960'tan 1972'ye 12 yıl, Barbados'ta Demokratik İşçi Partisi 1994'den 2008'e 14 yıl iktidardan uzak kalmışlardır.

İktidardan dışlanmanın gerçekleştiği bu uzun dönemler için bile, ikinci bir koşulun varlığından dolayı demokrasi ve çoğunluk egemenliğinin birbiriyle çelişmediği ileri sürülebilir. Her üç ülkenin de homojen toplumlar olmasının yanında, büyük partilerin siyasal merkeze yakın durma eğilimleri nedeniyle siyasal görüşleri açısından birbirlerinden çok uzak düşmedikleri olgusu bu iddianın dayanağını oluşturur. Bir partinin iktidardan dışlanması "halk tarafından yönetim" kriteri açısından demokratik olma ile çelişebilir, ancak iktidardaki partinin uyguladığı politikalar akla yatkın ölçülerde seçmenlerin çıkar ve tercihlerine iyi bir şekilde hizmet ediyorsa, bu sistem, demokrasinin "halk için yönetim" tanımlamasına yaklaşır.

Daha az homojen toplumlarda ise bu iki şartın uygulama koşulları yoktur. Ana partiler tarafından savunulan politikalar daha geniş ölçülerde birbirinden ayrılma eğilimindedir ve seçmenlerin partilerine bağlılıkları da genellikle daha katıdır. Bu da ana partilerin nöbetleşe iktidara gelme fırsatlarını azaltır.

Özellikle, her biri kendi siyasi partilerine, çıkar gruplarına ve kitle iletişim araçlarına sahip dinsel, ideolojik, dilsel, kültürel, etnik ve ırksal ayrımlarla keskin biçimde alt-toplumlara bölünmüş çoğul (plural) bir toplumda çoğunlukçu demokrasi için gereken esneklik genellikle bulunmamaktadır. Bu şartlar altında, çoğunluk egemenliği yalnız anti-demokratik olmakla kalmaz aynı zamanda tehlikelidir de. Çünkü iktidara gelmeleri sürekli engellenen azınlıklar, kendilerini dışlanmış ve ayrımcılığa tâbi tutulmuş hissedecekler ve belki de rejime bağlılıklarını kaybedeceklerdir. Örneğin Protestan çoğunluk ve Katolik azınlık arasında bölünmüş çoğul bir toplum olan Kuzey İrlanda'da çoğunluk yönetimi, Protestan çoğunluk tarafından kurulan Birlik Partisi'nin 1921 ile 1972 arasında yapılan bütün seçimleri kazanıp, hükümet kurması anlamına gelmişti. 1960'ların sonundaki büyük Katolik protestoları bir Protestan-Katolik iç savaşına dönüşmüş ve ancak İngiliz askeri müdahalesiyle ve İngiltere'nin yönetimi doğrudan eline almasıyla kontrol altına alınabilmişti.

Kuzey İrlanda gibi derin ayrımların olduğu toplumlarda, çoğunluk egemenliği demokrasiden ziyade çoğunluk diktatörlüğü ve iç kargaşa anlamına gelir. Bu tip toplumların ihtiyacı olan şey karşıtlık yerine uzlaşmayı vurgulayan, dışlayıcı değil kapsayıcı olan, az bir çoğunlukla yetinmek yerine iktidara gelen çoğunluğun oranının mümkün olduğu kadar yüksek olması için çabalayan demokratik bir rejim, yani oydaşmacı demokrasidir. Gerçekte kendileri çoğunlukçu eğilimlere sahip olmalarına karşın bu tarihten sonra kurulan İngiliz hükümetleri böylesi bir ihtiyacın farkına vardıklarından Kuzey İrlanda'ya yeniden özerklik tanımak için Avam Kamarası seçimleri hariç bütün seçimlerde nispi temsil sisteminin uygulanmasının, ek olarak da Protestan ve Katoliklerin iktidarı paylaştığı geniş çaplı koalisyonların bir önkoşul olmasında ıs-

rar ettiler. Nispi temsil ve iktidarın paylaşımı Kuzey İrlanda'da 1998'de varılan anlaşmanın da başlıca unsurlarıdır. Benzer bir şekilde Lewis (1965, 51-55, 65-84) nispi temsil, kapsayıcı koalisyonlar ve federalizmi Batı Afrika'nın çoğul toplumları için de ısrarla önerir. Oydaşmacı model hiç şüphesiz daha az bölünmüş ancak halen heterojen olarak nitelenebilecek toplumlar için de uygundur. Hatta oldukça homojen toplumlarda bile Westminster modeline alternatif olarak işlerliği olan ve akla yatkın bir modeldir.

Oydaşmacı modeli açıklamak için -hepsi çoklu etnik yapıya sahip- İsviçre, Belçika ve Avrupa Birliği gibi entiteleri örnek olarak kullandım. Bunlar arasında İsviçre, tek bir istisna hariç, saf oydaşmacı modele mükemmel ölçülerde yakındır. Özellikle 1993 yılında resmen federal bir devlet olduktan sonra iyi bir örnek haline geldiğinden Belçika'da siyasetin, özellikle son dönemdeki belirgin özelliklerine özel bir ilgi göstereceğim. Avrupa Birliği (AB) -sadece uluslararası bir örgüt olmanın ötesinde- ulus-üstü bir teşkilattır, ancak hiç olmazsa bugün itibarıyla egemen bir devlet değildir. AB'nin arada kalan statüsü nedeniyle AB uzmanları onu bir uluslararası örgüt olarak mı, yoksa yeni ortaya çıkmakta olan bir federal devlet olarak mı incelemek gerektiği konusunda görüş birliğine varamasalar da ikinci görüş giderek daha yaygın hale gelmektedir (Hix 1994, 2005). Bu aynı zamanda benim de yaklaşım biçimim: AB federal bir devlet olarak kabul edilirse, kurumları oydaşmacı demokrasi modeline kayda değer ölçüde yakın olmaktadır. Bu noktadan sonra öncelikle ve ikisini bir arada ele alarak, İsviçre ve Belçika prototiplerini tartışacağım ve daha sonra AB örneğine döneceğim.

İsviçre ve Belçika'da Oydaşmacı Model

Oydaşmacı demokrasi modeli, Westminster modelinin on çoğunlukçu karakteristiğinin her biriyle keskin bir karşıtlık içinde bulunan on unsur açısından tanımlanabilir. Oydaşmacı model, gücü çoğunluğun elinde toplamak yerine, bir dizi yoldan paylaştırır, dağıtır ve sınırlandırır.

1. Yürütme gücünün geniş koalisyon hükümetleri tarafından paylaşılması. Westminster modelinin yürütme gücünü tek partili ve dar çoğunluklu hükümetler elinde toplama eğiliminin aksine, oydaşmacı modelin ilkesi, önemli partilerin tamamının ya da büyük kısmının geniş bir koalisyon hükümeti içinde yürütme gücünü paylaşmasını sağlamaktır. İsviçre'nin yedi üyeli ulusal yürütme organı Federal Konsey, bu tip geniş bir koalisyonun mükemmel bir örneğini sunar. 2003 yılına kadar üç büyük parti, yani Hıristiyan Demokratlar, Sosyal Demokratlar ve Radikal Demokratlar (İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu partilerin her biri alt-yasama organındaki sandalyelerin yaklaşık dörtte birini ellerinde tutmuşlardır) ve İsviçre Halk Partisi (sandalyelerin yaklaşık sekizde birine sahiptir), 1959'da oluşturulan ve sihirli formül olarak adlandırılan (2:2:2:1) düzenleme uyarınca yürütme organındaki yedi makamı orantılı olarak aralarında paylaşmışlardır. İsviçre Halk Partisi'nin birinci parti olduğu 2003 seçimlerinden sonra, bu partinin payı Hıristiyan Demokratların aleyhine iki katına çıkarılmıştır. 2003'ten beri Federal Konsey'in üyesi olan İsviçre Halk Partisi lideri Christoph Blocher'in parlamentoya seçilemediği ve onun yerine partinin aday göstermediği bir başka üyesinin seçildiği 2007'de bu geniş koalisyon kesintiye uğramıştır. İsviçre Halk Partisi artık konseydeki iki üyenin kendilerini temsil etmediğini ve bundan böyle muhalefete geçeceğini ilan etmiş, buna karşın Ocak 2009'da geniş koalisyon ve sihirli formül yeniden tesis edilmiştir (Church ve Vatter 2009). Almanca

konuşan dört ya da beş, Fransızca konuşan bir ya da iki ve sıklıkla İtalyanca konuşan bir üye olmak üzere dil gruplarının sayılarıyla orantılı olarak temsil edilmeleri de buna ek olarak yürürlükteki bir diğer ölçüttür. Her iki ölçüt de resmi olmayan kurallardır, ancak bunlara katı bir şekilde uyulur.

Belçika Anayasası, büyük dil gruplarının temsilcilerinin yürütme organında temsil edilmelerinin yazılı kurallara bağlı bir gereklilik olmasına örnek teşkil eder. Hükümetlerin, Felemenkçe konuşan çoğunluk ve Fransızca konuşan azınlığı temsil eden eşit sayıda bakandan oluşturulması yıllardır uygulanan bir teamül haline gelmiştir. Bu durum 1970'te resmi bir kural haline gelmiş ve yeni federal anayasa bir kez daha "Başbakan hariç olmak üzere Bakanlar Konseyi'nin, yani hükümetin, eşit sayıda Felemenkçe ve Fransızca konuşan bakandan oluşturulmasını" şart koşmuştur (Alen ve Ergec 1994). Bu kural hükümetin partiler arası bileşimine uygulanmamaktadır, ancak şimdiye kadar sadece savaş sonrası dönemde dört yıllık bir tek parti yönetimi gerçekleşmiş ve 1980'den beri de bütün hükümetler dört ya da altı partinin koalisyonu şeklinde kurulmuştur.

2. Yasama ve yürütme arasında güçler dengesi. İsviçre'nin politik sistemi ne Başkanlık sistemidir, ne de parlamenter sistemdir. Yürütme organını oluşturan Federal Konsey ile yasama organı arasındaki ilişki İsviçreli siyaset bilimci Jürg Steiner (1974, 43) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: "Konsey üyeleri dört yıllık sabit bir dönem için bağımsız adaylar arasından seçilirler ve anayasa gereği, yasama organı bu süre içinde güvensizlik oyunu devreye sokamaz. Hükümetin sunduğu bir kanun teklifi Parlamento tarafından reddedilirse, ne bu kanun teklifine destek veren Konsey üyesinin, ne de bir organ olarak Federal Konsey'in istifa etmesi gerekir." Bu formel kuvvetler ayrılığı hem yürütme organını hem de yasama organını daha

bağımsız kıldığı gibi, her iki organ arasında hükümetin açıkça üstün konumda olduğu İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados örneklerine göre çok daha dengeli bir ilişki tesis eder. İsviçre Federal Konseyi güçlüdür, ama üstün değildir.

Belçika, Westminster modelinin üç prototipinde görüldüğü gibi, yasama organının güvenine dayanan parlamenter bir yönetim biçimine sahiptir. Bununla birlikte, esasen geniş ve kaynaşmamış koalisyonlardan oluşması sebebiyle Belçika hükümetleri Westminster modelindeki kadar bütünüyle baskın bir pozisyonda bulunmazlar ve parlamento ile gerçek bir alver ilişkisi içinde olmaya eğilimlidirler. Belçika'da hükümetlerin genellikle kısa ömürlü oluşu bunların göreli zayıflıklarının kanıtıdır. Örneğin, 1980'den 2010'a kadar farklı çok parti koalisyonlarından oluşan altı hükümet kuruldu ve bunların iktidarda kaldığı ortalama süre üç yıl oldu.

3. Çok partili sistem. Hem İsviçre hem de Belçika hiçbir partinin çoğunluk pozisyonuna yaklaşamadığı çok partili sisteme sahiptir. İsviçre'de 2007 yılında yapılan Ulusal Konsey seçimlerinde on iki parti sandalye kazanmayı başardı ancak toplam sandalyelerin büyük bir kısmını -200 sandalyeden 167'sini- Federal Konsey'de temsil edilen dört büyük parti elde etti. Bu nedenle İsviçre'nin dört partili sisteme sahip olduğu söylenebilir.

Belçika 1960'ların sonuna kadar iki büyük parti -Hıristiyan Demokratlar ve Sosyalistler- ile orta büyüklükteki Liberallerden oluşan üç partili bir sistem ile karakterize olmaktaydı. Bununla birlikte, o zamandan beri bu büyük partiler dil temelinde parçalara ayrıldılar ve çok sayıda dil temelinde kurulan parti ortaya çıktı, bu durum, aşırı derecede çok partili bir sistem meydana getirdi: Yaklaşık bir düzine parti genellikle Temsilciler Meclisi'nde sandalye elde edebiliyor. Ayrıca bu partilerin on biri, kurulan hükümetlerin hiç olmazsa birinde

ya da birkaçında koalisyon ortağı olabilecek kadar önemli hale geldiler. Belçika açık bir şekilde "modern demokrasiler arasında en parçalı parti sistemlerinden birine sahiptir." (Swenden, Brans ve De Winter 2009, 8)

İsivçre ve Belçika'da çok partili sistemin ortaya çıkışı iki faktör yardımıyla açıklanabilir. İlki, iki ülkenin de çok sayıda fay hattı (din, sınıf ve dil) tarafından bölünen çoğulcu toplumlar olmasıdır. İsviçre ve Belçika arasındaki temel ayrım, dil farklılıklarının İsviçre parti sisteminde çok az bir etkisi olmasına karşın, Belçika parti sisteminin temel ayrımını meydana getirmesidir. İsviçre Halk Partisi özellikle Protestan çiftçiler arasında güçlü olmakla birlikte, sağcı popülist ve göçmen karşıtı bir parti olarak seçmen tabanını genişletmiş ve seçimde önemli bir destek elde etmiştir. Bu, Belçika'daki küçük Flemenk milliyetçisi partilerden birine de uyar (Pauwels 2011). Ayrıca iki ülkede de küçük ama önemli Yeşil partiler de vardır.

4. Nispi temsil. İsviçre ve Belçika'da çok partili sistemin ortaya çıkışının ikinci bir açıklaması, uyguladıkları nispi temsile dayalı seçim sisteminin toplumsal farklılıkların partiler sistemindeki bölünmelere tercüme edilmesini engelleyememesidir. Büyük partilerin gerçekte aldıkları oy oranından daha fazla temsil oranı elde etmesine, buna karşın küçük partilerin daha düşük temsil oranında kalmasına yol açan nispi çoğunluk sisteminin aksine, nispi temsil (NT) sisteminin esas amacı meclisteki sandalyeleri mevcut partilere seçimlerde aldıkları oy oranında paylaştırmaktır. Her iki ülkenin de yasama organının temsilciler meclisleri nispi temsil ilkesiyle seçilmektedir.

5. Çıkar grupları korporatizmi. İsviçre ve Belçika'nın korporatizm düzeyi hakkında korporatizm konusunun uzmanları arasında var olan bazı görüş ayrılıklarının temel nedeni esasen her iki ülkedeki işçi sendikalarının işveren örgütlerine kıyasla daha az örgütlü ve daha az etkili olmalarıdır. Ancak bu görüş

ayrılığı, işçi sendikalarının baskın olduğu sosyal korporatizm ile işveren kuruluşlarının daha etkili bir güç odağı olduğu liberal korporatizm şeklinde korporatizmin iki varyantı arasında bir ayrım yaparak aşılabilir. Peter J. Katzenstein (1985; 105,130) İsviçre ve Belçika'yı ikinci varyantın örnekleri olarak göstermekte ve İsviçre'nin "liberal korporatizmin karakteristik özelliklerini en iyi örnekleyen ülke" olduğu sonucuna varmaktadır. İki ülke de açık bir şekilde korporatizmin üç genel unsurunu içinde barındırmaktadır: Üç taraflı uzlaşma, göreli az sayıda ve büyük çıkar grupları ve çatı örgütlerinin üstünlüğü. Gerhard Lehmbruch'a göre (1993; 52) "İsviçre'deki çatı örgütleri kayda değer ölçüde güçlü olmaları yanında aralarındaki uyum ve bağlılığın siyasal partilerden daha üstün olduğu genel olarak kabul edilir." Dahası, Klaus Armingeon'a göre (1997) korporatizmin kapsamı ve etkinliği, 1990'larda birçok Avrupa ülkesinde azalmakta olmasına karşın, İsviçre'de halen güçlü olmayı sürdürmektedir. Belçika'nın üç taraflı işbirliği 1944'te imzalanan Sosyal Pakt ile başlamış ve korporatist sistem o zamandan beri "temelde değişmeden kalmıştır." (Deschouwer 2009, 193)

6. Federal ve adem-i merkeziyetçi yönetim. İsviçre, iktidarın merkezi hükümet ile yirmi kanton ve önceden birleşik olan üç kantonun parçalanmasıyla oluşan altı yarı-kantonun hükümetleri arasında paylaşıldığı bir federal devlettir. Yarı-kantonlar İsviçre Federal Meclisi Eyaletler Konseyi'nde iki yerine bir temsilciyle temsil edilirler ve anayasa değişiklikleri için kullandıkları oylar normal kantonların oylarının yarısı kadardır; bununla birlikte başka birçok alanda statüleri normal kantonların statülerine eşittir. İsviçre, aynı zamanda dünyanın en adem-i merkeziyetçi devletlerinden birisidir.

Belçika ise uzun bir dönem için üniter ve merkeziyetçi bir devletti, ancak 1970'lerde başlayan adem-i merkeziyetçilik ve

federalizm giderek ilerledi ve 1993'te resmen federal bir devlet haline geldi. Belçika'nın benimsediği federalizm biçimi bir "kendine özgü federalizm"dir (Fitzmaurice 1996), çünkü coğrafi olarak tanımlanmış üç bölge (Flander, Wallonia ve iki dilin konuşulduğu Brüksel) ile coğrafi olarak tanımlanmamış üç kültürel topluluktan (geniş Flaman ve Fransız toplumlarıyla, çok daha küçük Almanca konuşan topluluk) meydana geldiğinden bir çeşit "Bizans karmaşıklığı"nı temsil eder (McRae 1997, 289). Bu iki tabakalı sistemin kurulmasındaki temel mantık iki dilin konuşulduğu Brüksel bölgesinin geniş bir Fransızca konuşan çoğunluğa sahip olması, ancak Felemenkçe konuşan Flanders tarafından çevrelenmiş olmasıdır. Bölgeler ve topluluklar arasında kayda değer bir örtüşme vardır, ama yine de bu ikisi tam olarak birbiriyle eşleşmemektedir. Flaman topluluğunun hükümetinin aynı zamanda Flaman bölgesinin de hükümeti işlevini gördüğü Flanders dışında, bunların her biri kendi yasama ve yürütme organlarına sahiptir.

7. Güçlü iki meclislilik. Tek meclisli bir yasama organı yerine iki meclisli bir yasama organını tercih etmenin temel gerekçesi; ikinci mecliste ya da temsilciler meclisinde federal sistemdeki daha küçük devletler de dahil olmak üzere azınlıklara özel bir temsil hakkı tanınmasıdır. Bu azınlık temsiliyetinin anlamlı olabilmesi için iki koşul yerine getirilmelidir: Üst meclis temsilciler meclisinden farklı bir temelde oluşturulmalı ve gerçek bir güce (ideal olarak temsilciler meclisiyle hemen hemen eşit bir güce) sahip olmalıdır. İsviçre sisteminde her iki koşul da sağlanmış durumdadır: Ulusal Konsey temsilciler meclisidir ve İsviçre halkını temsil eder; Eyaletler Konseyi ise her bir kantonun iki, her bir yarı-kantonun ise tek bir temsilciyle temsil edildiği bir federal meclistir. Bu nedenle küçük kantonlar Ulusal Konsey'e göre Eyaletler Konseyi'nde çok daha güçlü bir şekilde temsil edilmektedir. Ayrıca Wolf

Linder'in (2010, 51) de belirttiği gibi iki meclis arasındaki "mutlak eşitlik" İsviçre'de "çok kutsal ve dokunulmaz bir kural" konumundadır.

Belçika parlamentosundaki iki meclis (Temsilciler Meclisi ve Senato) federalizmden önce de esasen eşit güçlere sahipti, ancak ikisi de orantılı olarak oluşturulmuşlardı ve ayrıca bileşimleri de birbirine çok benzemekteydi. İlk kez 1995'te seçilen yeni Senato özellikle iki kültürel-dilsel grubu temsil etmesine karşın genel anlamda orantılı olarak oluşturulmuş bir meclis olup, ne Fransızca ne de Almanca konuşan azınlıkların temsil üstünlüğünü sağlamaya dönük olarak tasarlanmıştır. Ayrıca, yetmiş bir üyesinden sadece kırkı halk tarafından seçilmektedir ve önceki Senato'ya göre yetkileri de azaltılmıştır; örneğin, artık bütçeye ait yetkilere sahip değildir. (De Winter ve Dumont 2009; 102; Deschouwer 2009, 171-72) Bu nedenle Belçika'nın yeni federal yasama organı, güçlü bir iki meclislilikten ziyade nispeten daha zayıf bir iki meclisliliğe örnek oluşturmaktadır.

8. Katı anayasa. Hem Belçika hem de İsviçre, sadece nitelikli çoğunluklar tarafından değiştirilebilen yazılı bir anayasaya (yönetimin temel kurallarını içeren tek bir belge) sahiptir. İsviçre Anayasası'nda değişiklik yapabilmek için bu değişikliğin referandumda kabul edilmesi gerekir. Referandumun kabul edilmiş sayılması için sadece ülke çapında çoğunluk sağlanması yetmez, kantonların çoğunluğunda da çoğunluk sağlanması şartı aranır. Kantonların tek tek değerlendirildiği referandumda yarı-kantonlar yarım oy hakkına sahiptir; bu da örneğin bir anayasa değişikliğinin 13.5 kantonun kabul, 12.5 kantonun red oyuyla gerçekleşebileceği anlamına gelir. Kantonlar arası çoğunluk onayının gerekliliği; İsviçre nüfusunun %20'sinden daha azını oluşturan küçük ve yarı kantonların bir anayasa değişikliğini veto edebileceği anlamına gelir.

Belçika'da iki tür üstün çoğunluk kuralı vardır. Bütün anayasa değişiklikleri, yasama organının her iki meclisinde üçte ikilik bir çoğunluğun onayını gerektirir. Ayrıca, topluluk ve bölgelerin örgütlenmesi ve yetkileriyle ilgili kanunlar yarı-anayasal statüdedir ve kabul edilmeleri ya da değiştirilmeleri daha da zordur: Üçte ikilik çoğunluk onayına ek olarak her iki meclisteki Felemenkçe ve Fransızca konuşan grupların da çoğunluklarının onayı gereklidir. Bu kural Fransızca konuşan azınlığa etkin bir veto hakkı vermektedir.

9. Yargısal Yorum. İsviçre bir noktada saf oydaşmacı modelden sapma gösterir: İsviçre Yüksek Mahkemesi, yani Federal Mahkeme yargısal yorum hakkına sahip değildir. Bu hakkı getirmeye çalışan popüler bir girişim 1939'da yapılan bir referandumda kesin olarak reddedilmiştir (Codding 1961; 112). 2000 yılında parlamento kapsamlı bir yargı reformunun parçası olarak bir anayasa mahkemesi kurulmasını ciddi ciddi düşünse de, sonunda bu öneriyi reform paketine almaktan vazgeçmiştir (Vatter 2008, 22-23).

Belçika'da da 1984'te yeni Hakem Mahkemesi'nin kuruluşuna kadar yargısal yorum söz konusu değildi. Mahkemenin ilk temel sorumluluğu, merkezi, bölgesel ve topluluk hükümetleri arasındaki kuvvetler ayrılığını ilgilendiren anayasa hükümlerini yorumlamaktı. 1988'deki anayasa değişikliği ile mahkemenin yetkileri büyük oranda arttırıldı ve Hakem Mahkemesi bugünkü haliyle "gerçek bir anayasa mahkemesi" olarak değerlendirilebilir (De Winter ve Dumont 2009, 109).

10. Merkez bankası bağımsızlığı. İsviçre Merkez Bankası öteden beridir Almanya'daki Bundesbank ve ABD'deki *Federal Rezerv Sistemi* ile birlikte en güçlü ve en bağımsız merkez bankalarından biri olarak kabul edilmektedir. Cukierman endeksine göre, 1980 yılından beri bağımsızlık derecesi 0.63 gibi yüksek bir puana işaret etmektedir (Vatter 2008, 26). Tersine,

Belçika Ulusal Bankası ise geçmişte en zayıf merkez bankalarından biriydi. Bununla birlikte, 1990'ların başında kısmen federal sisteme geçişin etkisiyle ancak esasen 1992 yılında imzalanıp 1993'te onaylanan ve AB üyelerini merkez bankalarının bağımsızlığını genişletmeye mecbur kılan Maastricht Anlaşması'nın bir sonucu olarak Belçika merkez bankasının özerkliği ciddi anlamda güçlendirildi. 1993'te Cukierman endeksine göre puanı 0.17'den 0.41'e yükseldi (Polillo ve Guillen 2005).

Avrupa Birliği'nde Oydaşmacı Model

Avrupa Birliği'nin temel kurumları, yasama, yürütme, yargı ve parasal organlar şeklinde bir sınıflandırmaya şu ana dek tartışılan beş egemen ülke kadar kolaylıkla uymamaktadır. Bu durum özellikle, "Avrupa'nın en önde gelen siyasi liderleri" (Crepaz ve Steiner 2011: 287) olan yirmi yedi üye devletin hükümet başkanlarından oluşan ve yılda en az iki kez toplanan Avrupa Konseyi (*European Council*) için doğrudur. Avrupa Birliği Konseyi'yle karıştırılmaması gereken Avrupa Konseyi büyük bir politik nüfuza sahiptir. Avrupa Topluluğu'nun (1993'ten beri de Avrupa Birliği'nin) gelişmesinde atılan belli başlı adımların büyük bir çoğunluğu Avrupa Konseyi'nin inisiyatifi ile gerçekleşmiştir. Konseyin başkanı altı ayda bir rotasyon usulüyle değişirken, 2007 Lizbon Antlaşması'ndan sonra iki buçuk yıllığına seçilen ve Avrupa Birliği'nin de başkanı olarak adlandırılan sürekli bir başkanlık makamı tesis edilmiştir. 2009'da seçilen ilk başkan eski Belçika başbakanı Herman Van Romputy'dir. Öte yandan Avrupa Komisyonu ise AB'nin yürütme organı gibi çalışır ve bir hükümetin işlevleri ile karşılaştırılabilir; Avrupa Parlamentosu yasama organının alt meclisi, Avrupa Konseyi ise bir üst meclis olarak değerlendirilebilir. Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Merkez Bankası'nın işlevleri ise isimlerinden bellidir.

1. Yürütme gücünün geniş koalisyon hükümetleri tarafından paylaşılması. Avrupa Komisyonu her biri özel bir bakan sorumluluğunu üstlenen ve üye devletlerin hükümetleri tarafından atanan yirmi yedi üyeden oluşmaktadır. Avrupa Birliği içindeki bütün üye devletler bu komisyon içinde temsil edildiğinden, Komisyon geniş ve sürekli bir uluslararası koalisyondur. Uygulama açısından Komisyon, aynı zamanda, Avrupa'daki politik yelpazenin sol, merkez ve sağ siyasetlerini de birleştiren bir koalisyondur.

2. Yasama ve yürütme arasında güç dengesi. Her beş yıllık parlamenter seçimin ardından, yeni Avrupa Komisyonu Avrupa Parlamentosu'nun verdiği güvenoyuyla onaylanmalıdır. Parlamento, ayrıca üçte ikilik çoğunluk oyunu sağlayabildiği takdirde Komisyon'u görevden uzaklaştırma yetkisine de sahiptir. Parlamentonun, Birliğin bütçesi üzerinde güçlü yetkileri vardır ve diğer yasama yetkileri de 2007'deki Lizbon Antlaşması'nda genişletilmiştir. Avrupa yasama kurumlarının %95'i için, Parlamento yirmi yedi üye devletin bakanlarından oluşan daha yetkili konumdaki Avrupa Birliği Konseyi'yle birlikte bir eş yasama organı haline gelmiştir. George Tsebelis ve Jeanette Money (1997; 180) Konseyi "Avrupa'daki bir üst meclisin dengi" olarak adlandırmaktadır. Konsey ayrıca belirgin bir şekilde üç kurumdan en güçlü olanıdır. Ve sonuç olarak bu nedenlerle Komisyon, Westminster modelindeki hükümet üstünlüğünden ziyade oydaşmacı modelin eşit ortak anlayışına çok daha yakındır.

3. Çok partili sistem. 2009 seçimleri itibariyle 736 üyeli Avrupa Parlamentosu'nda resmi olarak kabul edilen (bir parti grubunun tanınması için yedi farklı ülkeden asgari 25 üye gerekmektedir) yedi parti bulunmaktadır. Bu partilerin en büyüğü parlamentodaki sandalyelerin yaklaşık %36'sını elinde bulunduran Avrupa Halk Partisi'dir. Bu parti esasen Hıristi-

yan Demokratlardan oluşur. Bu da parlamento çoğunluğunu sağlamaktan oldukça uzak bir rakamdır. İkinci en büyük parti Sosyalist Parti'dir ve parlamentonun %25'ini oluşturur. Onları da %12 ile Liberaller takip eder. Diğer partilerin hiçbiri %10'dan fazla sandalyeye sahip değildir. Kaldı ki, siyasal parçalanmışlık bu çok partili modelin ortaya çıkardığından da daha büyüktür. Çünkü Avrupa Parlamentosu'ndaki partiler, ulusal parlamentolardaki partilerle kıyaslandığında çok daha az kaynaşmış ve daha az disiplinlidir. "Üst meclis" yani Avrupa Birliği Konseyi'nin parti bileşimi bir yandan üye devletlerde hükümetleri oluşturan partilerin değişmesiyle değişikliğe uğradığı gibi, Konsey'in ele aldığı konuya göre ilgili bakanların katılımı esas olduğundan, aynı zamanda tartışılmakta olan konuya bağlı olarak da değişmektedir. Örneğin, Konsey'in gündeminde tarım politikaları varsa üye devletlerin tarım bakanlarının ön plana çıkması muhtemeldir. Bununla birlikte, uygulamada, Konsey yine de çok partili bir organdır.

4. Nispi temsil. Avrupa Parlamentosu 1979'dan beri doğrudan seçilmektedir. Aslında her ülkede tek tip bir seçim sistemine göre seçimlerin yapılması gerekirken, üye devletler tek tip bir seçim sistemi üzerinde uzlaşamamaktadırlar. Yine de, hakim yöntem nispi temsilin çeşitli varyantlarıdır ve 1999'dan beri Büyük Britanya dahil bütün üye devletlerde nispi temsil sistemi kullanılır. Buna rağmen Avrupa Parlamentosu'nda küçük devletlerin görece daha çok, büyük devletlerin ise görece daha az temsil edilmelerinden kaynaklanan bir orantısızlık bugün hâlâ söz konusudur. Aşırı bir örnek olarak, Almanya'nın nüfusu Malta'nın nüfusunun 200 katı olmasına karşın; Almanya 96, Malta ise 6 vekille temsil edilmektedir. Bu açıdan, Avrupa Parlamentosu, örneğin İsviçre'nin iki ayrı yasama meclisinde gerçekleştirdiği nispi temsil ile eşit ulusal temsil ilkelerini tek bir yasama organı içinde birleştirmektedir.

5. Çıkar grupları çoğulculuğu. AB esasen en önemli sosyoekonomik kararların halen ulusal düzeyde alınması ve devletlerin vetosuna tâbi olmasından dolayı tam anlamıyla korporatist bir sistem geliştirememiştir. AB'nin entegrasyon derecesi arttıkça korporatizm derecesi de artacaktır. Michael J. Gorges'in kitabının (*Euro-Corporatism?* 1996) başlığındaki soru işareti kasıtlıdır. Mevcut şartlar altında Gorges'in bu soruya cevabı genel olarak olumsuz olmasına karşın, belli sektörlerde ciddi korporatist unsurların varlığını ve daha büyük bir korporatizme yönelik belirgin bir eğilimi gözlemlediğini belirtir. Önemli bir faktör Avrupa Komisyonu'nun çıkar gruplarıyla görüşmelerde uzun zamandan beri korporatist müzakere tarzından yana tavır göstermesidir. Örneğin Komisyon 1970'lerde bir dizi üç taraflı konferansın düzenlenmesine destek olmuş ve her ne kadar bu konferanslar üç taraflı pazarlığın kurumsallaşmasıyla sonuçlanmamış olsa dahi "Komisyon, toplumsal ortaklar arasındaki diyaloğun ve bunların Topluluğun karar alma süreçlerine katılımının geliştirilmesi amacından hiçbir zaman vazgeçmemiştir" (Gorges 1996, 139). Vivien A. Schmidt (2006, 104) Avrupa'nın mevcut çıkar grupları sistemini korporatistten ziyade çoğulcu (pluralist) olarak tanımlasa da "AB'nin toplumsal aktörlerinin (yüksek derecede çoğunlukçu) ABD'ye kıyasla daha yakın ve işbirliğine dayalı sosyal ilişkiler geliştirdiğini" söylemektedir. Benzer bir şekilde ama bu kez pozitif bir bağlamda, Gerda Falkner (2006, 223) "siyaset ağlarının korporatist varyantlarının AB'ye yabancı olmadığı" yönünde kanıtlar bulmuştur.

6. Federal ve adem-i merkeziyetçi hükümet. Diğer uluslararası örgütlerle karşılaştırıldığında, ulusötesi AB yüksek derecede birleşmiş ve merkezileşmiştir, ancak ulusal devletlerle karşılaştırıldığında -karşılaştırılan ülke adem-i merkeziyetçi İsviçre olsa bile- AB çok belirgin bir şekilde federal olmaktan ziyade

"konfederal"dir ve ayrıca aşırı derecede adem-i merkeziyetçidir.

7. Güçlü iki meclislilik. Güçlü iki meclisliliğin iki temel ölçütü bir yasama organını oluşturan iki meclisin eşit güçte ancak farklı bileşime sahip olmasıdır. AB'nin yasama organı ikinci ölçüte herhangi bir zorlukla karşılaşmadan uyum gösterir. Konsey üye ülkelerin eşit temsiliyetine dayanır ve ulusal hükümetlerin temsilcilerinden oluşur, buna karşın Parlamento seçmenler tarafından doğrudan seçilmiştir ve ulusal delegasyonlar nüfusları ölçüsünde ağırlıklandırılır. Ulusal yasama organlarında, eşit güç ilkesinden sapma temsilciler meclisinin işine gelir. AB'de ise bu böyle değildir: Üst meclis, (Avrupa Konseyi), temsilciler meclisine, yani Parlamento'ya kıyasla kayda değer ölçüde daha güçlüdür ve dolayısıyla bu biçimiyle oydaşmacı modelle tam olarak örtüşmediği gibi, çoğunlukçu modele bundan daha da uzaktır.

8. Anayasal Katılık. AB "anayasası", Roma'da 1957'de imzalanan Avrupa Topluluğu Kurucu Anlaşması ile bir dizi eski ve yeni anlaşmadan oluşmaktadır. Bunlar uluslararası anlaşmalar olduğu için, ancak bütün imzacıların rızasıyla değiştirilebilmektedir. Bu nedenle aşırı derecede katıdırlar. Ayrıca, Konsey'deki en önemli kararlar oybirliğini gerektirmektedir; daha az önemli konularda ise, 1980'lerden beri "nitelikli çoğunluk oyu" ile kararların alınması yaygın hale gelmiştir; nitelikli çoğunluk ise takriben üçte ikilik bir çoğunluk oyuna ve ağırlıklandırılmış bir oy sistemine dayanmaktadır (bu durum Avrupa Parlamentosu'ndaki sandalyelerin ağırlıklandırılmış olarak paylaştırılmasına benzemektedir).

9. Yargısal Yorum. AB'nin belli başlı kurumlarından biri Avrupa Adalet Divanı'dır (AAD). Adalet Divanı yargısal yorum hakkına sahiptir ve hem AB yasaları hem de ulusal yasalar çeşitli AB anlaşmalarını ihlal ettiğinde bunların ana-

yasal olmadığını ilan etme yetkisi vardır. Ayrıca söz konusu mahkemenin yargısal yorum hakkına yaklaşımı yaratıcı ve eylemci bir içeriğe sahiptir. Alec Stone Sweet (2004; 1) bu konuda şöyle yazmaktadır: "Dünya tarihinde Avrupa Adalet Divanı'na rakip olabilecek düzeyde etkili bir ulusüstü organ bulmak mümkün değildir. Dünyanın herhangi bir yerindeki en etkili anayasal kurumlarla kıyaslandığında bile Avrupa Adalet Divanı rakipsizdir."

10. Merkez bankası bağımsızlığı. 1998'de çalışmaya başlayan Avrupa Merkez Bankası yüksek derecede bağımsız bir merkez bankası olacak şekilde tasarlanmıştır. Nitekim *Economist* dergisinde yayınlanan bir yazıda (8 Kasım 1997), Avrupa Birliği "merkez bankasının kuruluş yasası, onu, dünyadaki en bağımsız merkez bankası haline getiriyor" denilmekteydi. Avrupa Merkez Bankası on yedi AB üyesi tarafından kullanılmakta olan ortak para birimi Euro'nun koruyucusudur. Christopher Crowe ve Ellen E. Meade (2007) Cuikerman ölçeğine göre Avrupa Merkez Bankası'na 0.83 puan vermektedir. Bu, şimdiye dek bahsi geçen ulusal merkez bankalarının hepsinden kayda değer ölçüde yüksek bir puandır.

Bu bölümün başında, çoğunlukçu modelin derin bir şekilde birbirinden ayrılan gruplardan oluşan çoğulcu toplumlarla uyumlu olmadığını vurgulamıştım. AB çok belirgin bir biçimde bu tarz bir çoğulcu toplumdur: "Derinlere kök salmış ve kalıcı ulusal farklılıklar, ki dil bunlardan yalnızca birisidir, Avrupa'da ortadan kalkmamıştır ve kalkmayacaktır," (Kirchner 1994; 263). Bu nedenle AB kurumlarının esasen çoğunlukçu modelle değil de oydaşmacı modelle uyumlu olması şaşırtıcı değildir. Birçok gözlemci AB'nin, özellikle ortak para biriminin de kabul edilmesinin bir sonucu olarak, git gide federal bir devlet haline geleceğini öngörmektedir. Örneğin, Martin Feldstein (1997; 60), "Tek bir para biriminin kabul

edilmesinin uzun vadedeki temel etkisi; politik birliğin, yani Avrupa genelindeki dış politika ve güvenlik politikaları kadar şu an ulusal nitelikte olan ekonomik ve sosyal politikalar konusunda da sorumlu olan federal bir Avrupa devletinin yaratılması olacaktır," demektedir. AB egemen bir Avrupa devletine dönüştüğü zaman (eğer dönüşürse), birliğin kurumları da muhtemelen değişecektir. Örneğin, Avrupa Parlamentosu muhtemelen daha güçlü bir yasama meclisi haline gelecektir. Bununla birlikte oydaşmacı modelden uzaklaşması mümkün görünmemektedir. Çok büyük olasılıkla Avrupa Birliği, federal bir Avrupa Birleşik Devletleri'ne dönüşecektir.

4. BÖLÜM

Otuz Altı Çağdaş Demokrasi

Bu kitabın amacı, 2010'un ortaları itibariyle demokratik devletler arasında yer alan ve 1989'dan ya da daha da öncesinden itibaren sürekli olarak demokratik biçimde yönetilmiş (en azından çeyrek milyon nüfusa sahip) 36 çağdaş demokrasinin sistematik bir karşılaştırmasını yapmaktır. Her bir demokrasi 1945'te ya da 1945 sonrasındaki ilk demokratik seçimden 30 Haziran 2010'a kadarki dönem içinde analiz edilmektedir. Böylece 36 çağdaş demokrasinin analiz edildiği zaman aralığı birçok Avrupa ülkesi için 65 yıldan (1945-2010) Kore için 22 yıla (1988-2010) kadar uzanmaktadır. Bu bölümde, seçilen 36 demokrasinin ve minimum demokrasi süresinin hangi kriterlere göre tercih edildiğini açıklayacağım. Bölümde, 36 ülkenin demokrasi biçimlerini ve demokratik performanslarını etkilemesi beklenen temel sosyal ve ekonomik özellikleri de tartışıyorum.

Demokrasi Tanımları

Her ne kadar siyaset bilimciler arasında demokrasinin tanımlanması ve ölçülmesi ile ilgili kimi ayrıntılar hakkında görüş birliği olmasa da (Coppedge ve Gerring 2011), Robert A. Dahl (1971, 3) tarafından "*Polyarchy*" kitabında önerilen sekiz ölçüt hâlâ yaygın bir kabule sahiptir: (1) seçme hakkı, (2) se-

çilme hakkı, (3) siyasal liderlerin destek ve oy kazanmak için birbirleriyle yarışma hakkı, (4) özgür ve adil seçimler, (5) örgütlenme özgürlüğü, (6) ifade özgürlüğü, (7) alternatif bilgi kaynaklarının varlığı, (8) kamusal politikaları seçmenlerin oylarına ve tercihlerin ifade edildiği başka biçimlere bağımlı kılan kurumlar. Bu şartlar, aslında çok daha önceden, Lincoln'un halk tarafından (ya da halkın temsilcileri tarafından) ve halk için yönetim biçimindeki basit demokrasi tanımlamasında da ifade edilmiştir. Örneğin "halk tarafından" ilkesi genel oya, kamu idaresine seçilebilme hakkına ve özgür ve adil seçimlere gönderme yapar. Ve seçimlerin özgür ve adil olması için de hem seçimlerden önce hem de seçimler arasında ifade ve toplanma özgürlüğü olması gerekir. Benzer bir şekilde, "halk için" ifadesi ise, Dahl'ın sekiz ölçütü arasında, "hükümetin seçmenlerin tercihlerine karşı sorumlu olduğu" şartına karşılık gelmektedir. Yine de, özel olarak hangi ülkelerin demokratik olup hangilerinin olmadığına karar vermek için spesifik ölçütleri ifade etmek faydalı olacaktır.

Demokrasi, Dahl tarafından tanımlandığı biçimiyle bir 20. yüzyıl fenomenidir. Göran Therborn (1977, 11-17) 20. yüzyılın ilk on yılında ilk demokratik yönetim sistemlerini kurmuş olmak şerefini Avustralya ve Yeni Zelanda'ya bahşetmektedir. Yeni Zelanda bu iddianın en güçlü örneğidir, çünkü 1893 gibi erken bir tarihte gerçek bir genel oy mekanizmasını, yani hem kadın ve erkekler için, hem de Maori azınlık için genel oy sistemini kurumsallaştıran ilk ülke odur. Ama yine de, kadınlar 1919'a kadar seçilme hakkına sahip değildiler. Avustralya kadın ve erkekler için genel oyu 1902'de kabul etti, ancak Avustralya'daki toplam nüfusun %2'sini oluşturan küçük bir azınlık olan Aborijinler 1962'ye kadar federal seçimlerde oy kullanma hakkına sahip değildiler.

Tablo 4.1 2010 yılı itibariyle demokratik olarak kabul edi-

lebilecek ve en az 20 yıldır demokrasiyle yönetilmiş olan ülkeleri sıralamaktadır; bu ülkeler bu kitapta analiz edilen ve analiz edildikleri ilk yıldan başlamak üzere on yıllık periyotlar halinde sınıflandırılmış olan 36 ülkedir. Hangi ülkelerin demokrasi olarak nitelendirilmesi gerektiğine karar vermek için -diğer birçok araştırmacının izlediği yolu takip ederek- çok büyük ölçüde *Freedom House*'un 1972'den beri (Gastil 1989, 50-61) dünyadaki bütün ülkeler için elde ettiği derecelendirmelere itibar ettim. *Freedom House* araştırmalarında, ülkeler "özgür", "kısmen özgür" ve "özgür değil" şeklinde derecelendirilmektedir ve bu derecelendirmeler Dahl'ın önerdiklerine benzer iki grup ölçüte dayandırılmaktadır: Özgür ve rekabetçi seçimlere katılma hakkı türünden siyasal haklar ile ifade ve örgütlenme özgürlüğü türünden sivil özgürlükler. Bu nedenle "özgür" ülkeler aynı zamanda demokratik ülkeler olarak da değerlendirilebilir.

Tablo 4.1 Bu araştırmanın kapsadığı ve de 10 yıllık dönemlere ve analiz edilen dönemlerin başlangıç yılına göre sınıflandırılmış 36 çağdaş demokrasi (analiz 2010'un ortalarına kadar sürdürülmüştür).

On yıllık dönemler	Analize başlanan yıl	Analiz edilen demokrasiler
1940'lar	1945	Avusturya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Lüksemburg, Norveç, İngiltere
	1946	Avustralya, Belçika, İzlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, ABD
	1947	İsviçre
	1948	İrlanda, İsveç
	1949	Almanya, İsrail
1950'ler	1953	Kosta Rika

	1958	Fransa
1960'lar	1961	Trinidad ve Tobago
	1962	Jamaika
	1965	Botswana
	1966	Barbados, Malta
1970'ler	1972	Bahamalar
	1974	Yunanistan
	1976	Mauritius, Portekiz
	1977	Hindistan, İspanya
1980'ler	1984	Arjantin
	1985	Uruguay
	1988	Kore

Alt sınırdaki üç ülkeyi de analize dahil ettim: Hindistan, Arjantin, Trinidad ve Tobago. *Freedom House* araştırma ekibinin esasen yüksek oranda siyasal şiddete dayanarak vardığı sonuca göre (1996) Hindistan 1990'lardaki yedi yıl içinde "özgür" bir konumdan sadece "kısmen özgür" bir konuma doğru kaymıştır. Hindistan'ın büyüklüğü ve şiddetin büyük bir kısmının esasen çevre ile sınırlandığı düşünüldüğünde, bu yargının Hindistan için belki çok sert olduğu düşünülebilir. 1980'lerin sonunda Larry Diamond'ın (1989,1) Hindistan'ın "gelişmekte olan ülkeler arasında demokratik dayanıklılık açısından en şaşırtıcı ve en önemli örnek olduğu" şeklindeki yargısı geçerliliğini korumaktadır. Arjantin ve Trinidad 21. yüzyılın başında sırasıyla iki ve dört yıl "özgürlük" sınırının tam altına düşse de, hızla "özgür" konumuna yükselmişlerdir. Bu üç ülkeyi analize dahil etmemektense kapsama yönünden hata yapmak tercih edilebilir. Çünkü Hindistan dünyanın en kalabalık demokrasisidir ve üç ülke de kitapta analiz edilen

demokrasiler grubuna farklılık katarak, grubu çok daha ilginç kılmaktadır. Hindistan otuz altı ülke arasında en az gelişmiş olanıdır. Keza Hindistan ve Trinidad etnik olarak en çok bölünmüş toplum yapılarına sahiptir. Arjantin de listedeki altı başkanlık rejiminden ve üç Latin Amerika ülkesinden biridir.[1]

Ayrıca Tablo 4.1'de yer alan uzun dönemli demokrasiler arasındaki diğer bazı ülkelere karşı da, her ne kadar bu ülkelerde demokrasinin en temel koşulu olan genel oy şartı tam olarak yürürlükte olmasa da, bir dereceye kadar müsamahakârım. Söz konusu ülkelerden İsviçre'de, 1971 öncesine kadar kadınlar seçme hakkından yoksundu. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Avustralya'da Aborijinler 1960 yılına kadar oy kullanamıyorlardı. Ve Başkan Bill Clinton 1993'teki görevi devralma konuşmasında ABD'nin "dünyanın en eski demokrasisi" olduğunu iddia etmesine karşın (New York Times, 21 Ocak 1993, A11), 1965'te kabul edilen Oy Verme Hakkı Yasası'na kadar ABD'de genel oy, düzgün bir şekilde uygulanmamaktaydı. Genel oy şartı sömürgecilik döneminde İngiltere, Fransa, Hollanda ve Belçika tarafından, Almanya ve Japonya'nın işgali sırasında Müttefik Güçler tarafından ihlal edilirken, İsrail de 1967 sonrasında işgal altında bulundurduğu bölgelerde aynısını yaptı.[2] 1945 sonrası dönemi esas almak, bu sorunları

1 Diğer iki Latin Amerika ülkesinden biri olan Uruguay, Arjantin gibi 1980'den sonra analize dahil edilmiştir. Kosta Rika çok daha uzun bir demokrasi tarihine sahiptir ve çoğu zaman "Latin Amerika'nın İsviçre'si" olarak adlandırılır (Seligson ve Martinez Franzoni 2010, 307). Bu kitap parlamenter sistemlerin başkanlık rejimlerinden daha yaşayabilir olup olmadığı şeklindeki akademik tartışmaya katkı sunmak amacıyla tasarlanmadı. (Bkz. Linz ve Valenzuela 1994, Power ve Gasiorowski 1997) Ama yine de şu nokta kayda değer gözükmektedir: 36 uzun dönemli demokrasi arasında yalnız altı başkanlık rejimi vardır ve bunların üçü (Arjantin, Uruguay ve Kore) bu gruba ancak 1980'lerden sonra katılabilmiştir.

2 Savaş sonrası dönemde işgal altında bulundurulan bölge ya da ülkeler-

en aza indirmektedir; çünkü bu dönemde sömürge imparatorlukları hızla dağılmış ve kadınlar Belçika, Fransa ve İtalya'da oy hakkını elde etmişlerdir.

Karşılaştırmalı demokrasi analizlerinde, genellikle çok küçük ve az nüfuslu mini devletler analizin dışında tutulmaktadır. Analizin alt sınırı genellikle bir milyon ile çeyrek milyon nüfuslu ülkeler olmaktadır (Anckar 2008, 69-71). Ben de kapsayıcı olmak adına bezer şekilde bir alt sınır belirledim.

Seçilen ülkelerin sadece demokratik ülkeler olmakla kalmayıp, uzun bir dönemden beri demokratik ülkeler olması şartının aranmasının iki sebebi vardır. Esas sebep, bu şartın, incelenen demokrasilerin geçici varlıklar değil, makul derecede istikrarlı ve güçlü demokratik bir sisteme sahip ülkeler olduğuna emin olmamızı sağlamasıdır. İkinci sebep ise daha çok işleyişe ilişkin: Örneğin seçim sonuçlarının nasıl bir eğilim gösterdiğini, bu ülkelerde genellikle ne tür hükümetler oluşturulduğunu ve belirli bir ülkede bu hükümetlerin dayanıklılığını ve buna benzer değişkenleri inceleyebilmek için, seçim ve hükümet oluşumları konusunda bir defadan fazla ölçmeye ihtiyacımız vardır. Şüphesiz ki bir dereceye kadar keyfi bir şekilde davranarak, baştan minimum zaman aralığını 20 yıl olarak belirledim. Sonuçta bu çalışmada analize dahil edilen otuz altı demokrasinin hepsi hiç değilse 1980'lerin ikinci yarısından bu yana demokrasiyle yönetilmektedir.

Tablo 4.1, 36 ülkenin her birinde analize başlanan dönemin ilk yılını göstermektedir. Genellikle bu başlangıç yılı, 1945'ten ya da söz konusu ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonraki ilk demokratik seçimlerin yapıldığı yıldır. Savaş sonrası dönemde demokrasinin kesintiye uğradığı ülke-

deki egemenlik genel oy standardını en az ihlal eden örneklerdir, çünkü bu tür bir egemenliğin anlamı bunun zaten geçici olduğudur. Bununla birlikte bu ne kadar uzun sürerse demokrasi için de o kadar fazla ikilem yaratır.

lerde (1958'te Fransa, 1967'den 1974'e Yunanistan, 1975'ten 1977'e Hindistan), verilen yıl yeniden demokrasiye geçilen yıla tekabül etmektedir. 1960'larda ve 70'lerde bağımsızlığını ilan eden ülkelerde ise verilen yıl, bağımsızlığın ilan edildiği tarihe en yakın seçimin tarihidir (üç ülkede -Trinidad ve Tobago, Botswana ve Bahamalar- bağımsızlıktan önceki bir tarihe denk düşmektedir).[1] Tek istisna Mauritius'tur. Bu ülkede ilk demokratik seçimler 1968'te bağımsızlığın ilanından bir yıl önce gerçekleşmiş, ancak 70'lerin başında demokrasi yıllarca işlemez durumda kalmıştır: 1971'den 1976'ya kadar olağanüstü hal yürürlüktedir; muhalefet liderleri hapse atılmış, sendikalar kapatılmıştır ve 1972 seçimleri 1976'ya ertelenmiştir (Bowman 1991, 73-74, Brautigam 1997, 50). 1976 seçimleri demokrasinin yeniden tesis edilmesini temsil eder, bu nedenle de Mauritius 1976 sonrası için analize dahil edilmiştir.

Tablo 4.2 Demokratikleşme yıllarına göre sınıflandırılmış, 1990-2000 arasındaki dönemde diğer 25 demokrasi.

Demokratikleşme Yılı	Demokrasiler
1990	Şili, Macaristan, Namibya, Polonya
1991	Benin, Bulgaristan, Cape Verde, Litvanya, Moğolistan, Slovenya
1993	Çek Cumhuriyeti, Estonya
1994	Latvia, Panama, Güney Afrika
1995	Mali
1996	Romanya, Tayvan
1997	El Salvador

1 Trinidad ve Tobago (kısaltmak için bundan sonra sadece Trinidad denecektir) ve Jamaika bağımsızlıklarını 1962'de, Malta 1964'te, Barbados ve Botswana 1966'da, Mauritius 1968'te ve Bahamalar 1973'te ilan etmiştir. Ayrıca gayriresmi olarak Güney Kore ve resmi olarak Kore Cumhuriyeti denilen ülke için kısaca "Kore" ismini kullanacağım.

1998	Dominik Cumhuriyeti, Slovakya
2000	Hırvatistan, Gana, Meksika, Surinam

Kaynak: Freedom House Araştırma Ekibi'nin yıllık olarak yayımladığı *Freedom in the World 2011* ve önceki ciltleri.

Asgari 20 yıllık bir demokrasi deneyimi şartı, zorunlu olarak çok az sayıdaki ülkenin analizin dışına çıkarılması anlamına gelir. Bu zaman aralığını 10 yıla düşürseydik 25 ülkeyi daha analize dahil etmemiz gerekecekti (Bkz. Tablo 4.2). Bu yeni demokrasiler arasında Meksika, Güney Afrika ve Polonya gibi birçok büyük ülke de vardır. Yine de 36 nispeten yaşlı demokrasinin nüfusu, toplam iki buçuk milyardan fazla nüfusu olan 61 demokratik ülke arasında, toplam nüfusun %85'inden fazlasını kapsamaktadır.[1]

Otuz Altı Muhtelif Demokrasi

Analize dahil ettiğimiz 36 çağdaş demokrasi, Samuel Huntington (1991,13-26) tarafından tanımlanan demokrasinin üç dalgasının temsilcilerini de kapsamaktadır. Huntington, genel oy kavramının oldukça esnek bir tanımını kullanarak, değerlendirmesini, yetişkin erkeklerin en az %50'sinin oy kullanma hakkına sahip olması kriteri üzerine kurmuştur. Huntington'a göre kökeni 1828'lere dayanan ve 1926'ya kadar süren dönem demokrasinin birinci dalgası; 1943'ten 1962'ye kadar olan dönem kısa bir ikinci dalga; 1974'den sonraki dönem ise demokrasinin üçüncü dalgası olarak tanımlanabilir.[2] Ayrıca Hun-

1 Freedom House, Kıbrıs Rum Kesimi'ni ve Belize'yi de uzun dönemli demokrasiler arasına almaktadır. Kıbrıs'ı analize dahil etmememin sebebi adanın bölünmüş olması ve nihai statüsünün hâlâ belirgin hale gelmemesidir. Belize'nin nüfusuysa 21. yüzyılın başına dek 250 bine bile ulaşmamıştır.

2 Huntington (1991,14) bununla hem demokratik hem de yarı-demokratik ülkeleri kastettiğini kabul etmektedir.

tington üç demokratikleşme dalgasının arasında kendine yer bulan, birçok ülkede demokratik sistemin çöktüğü iki tersine dalga da saptamaktadır. Tersine dalgaların içinde olan birçok ülke birden fazla demokratikleşme dalgasına katılmıştır. Analiz ettiğimiz 36 demokrasi içinde, hem üç demokratikleşme dalgasına hem de sözü edilen iki tersine dalgaya katılmış olan ülkeler Arjantin, Yunanistan ve Uruguay'dır. İsrail hariç olmak üzere, 1940'lardan beri kesintisiz olarak demokratik sisteme sahip olmuş ülkelerin hepsi, zaten önceden de Huntington'un birinci demokratikleşme dalgasının içinde bulunan ülkelerdir. Yarıya yakını ise ikinci dalgaya dahildir: Bu ülkeler birinci karşıt dalganın sonucu olarak demokrasinin çöktüğü Almanya ve İtalya ile İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman işgali nedeniyle demokratik sistemleri kesintiye uğrayan ülkelerdir.

Tablo 4.1'deki 1950'lerden ve 1960'lardan itibaren demokratik olan ülkeler, ikinci demokratikleşme dalgasına dahildirler; 1960'lar grubu için demokratikleşme sömürge statüsünden kurtulmanın bir sonucudur. Huntington 1962'yi ikinci dalganın bitiş yılı olarak kullanmaktadır. Ancak Botswana, Barbados, Malta ve hatta 1973'te bağımsızlığını ilan eden Bahama ikinci dalgaya dahil edilmelidir. Portekiz'de diktatörlüğün sona erişi üçüncü dalgayı başlatmaktadır; ki bu da Bahama hariç olmak üzere 1970'ler grubundaki diğer ülkeleri içine almakta ve özellikle Latin Amerika ve Doğu Avrupa'da 1980'ler ve 1990'lar boyunca devam etmektedir (Whitehead 2009).

1940'lardan (veya daha erken bir tarihten) bu yana kesintisiz olarak demokratik sistemlere sahip ülkeler, çoğulculuk dereceleri hariç, belli başlı birçok noktada diğerlerine göre daha türdeş bir grup oluşturur: Bunların hepsi ekonomik olarak gelişmiş, sanayileşmiş ve kentleşmiş toplumlardır; Japonya hariç hepsi Batılı Hıristiyan-Yahudi dünyasına aittir ve birço-

ğu coğrafi olarak Kuzey Atlantik bölgesinde bulunmaktadır. Bununla birlikte ikinci dalga ve üçüncü dalga demokrasilerinin listeye eklenmesi büyük bir çeşitliliği de analize dahil etmektedir. Tablo 4.3'te çoğulculuk dereceleri, sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri ve nüfusları açısından üç temel ayrım noktasına dikkat çekilmiştir.

Birinci ayrım, toplumsal bölünmenin derecesi ile ilgilidir. Bu değişken genellikle farklı ülkelerdeki etnik grupların sayısı ve görece büyüklükleri şeklinde operasyonel hale getirilmektedir (Colomer 2011, 95). Bu etnik gruplar ölçeği, toplumsal bölünmenin önemli bir unsurunu yakalamaktadır; örneğin, diğer bütün koşullar aynı iken, içinde eşit büyüklükte üç etnik grup barındıran bir ülke, bu tip dört etnik gruba sahip bir ülkeye göre daha az bölünmüştür; öte yandan %90 ve %10 düzeylerinde iki etnik gruba sahip bir ülke, nüfusları birbirine eşit iki etnik gruba sahip bir ülkeye göre daha az bölünmüştür. Bir diğer avantaj ise bunun açık ve net olarak ölçülebilir oluşudur.[1]

1 Colomer (2011, 95) tarafından kullanılan ölçüm şekli "etnik grupların efektif sayısı"dır; bu da 5. Bölüm'de açıklayacağım politik partilerin efektif sayısı ile kavramsal olarak benzer bir kullanımdır.

Tablo 4.3 Otuz altı demokraside çoğulculuk durumuna göre sınıflandırılmış olarak nüfus ve gelişim dereceleri, 2010.

	Nüfus (000) 2009	Gelişim endeksi 2010
Çoğulcu toplumlar		
Hindistan	1.155.348	0.519
İspanya	45.958	0.863
Kanada	33.740	0.888
Belçika	10.789	0.867
İsviçre	7.731	0.874
İsrail	7.442	0.872
Trinidad	1.339	0.736
Mauritius	1.275	0.701
Yarı çoğulcu toplumlar		
ABD	307.007	0.902
Almanya	81.880	0.885
Fransa	62.616	0.872
İtalya	60.221	0.854
Kore	48.747	0.877
Hollanda	16.531	0890
Avusturya	8.364	0.851
Finlandiya	5.338	0.871
Lüksemburg	498	0.852
Çoğulcu olmayan toplumlar		
Japonya	127.560	0.884
İngiltere	61.838	0.849
Arjantin	40.276	0.775
Avustralya	21.875	0.937
Yunanistan	11.283	0.855
Portekiz	10.632	0.795
İsveç	9.302	0.885
Danimarka	5.529	0.866
Norveç	4.827	0.938

Kosta Rika	4.579	0.725
İrlanda	4.450	0.895
Yeni Zelanda	4.316	0.907
Uruguay	3.345	0.765
Jamaika	2.670	0.688
Botswana	1.950	0.633
Malta	415	0.815
Bahamalar	342	0.784
İzlanda	319	0.869
Barbados	256	0.788

Kaynak: Dünya Bankası 2011 ve Birleşmiş Milletler Gelişme Programı 2010, 142-45'teki verilere dayalıdır.

Dezavantajlı yanı ise bir dizi önemli bölünme göstergelerini dışarıda bırakmasıdır. İlk olarak, etnik bölünmeler geçerli tek ayrım değildir; bilhassa Hindistan'daki Hindular, Müslümanlar ve Sih mezhebinden olan insanlar arasındaki ayrım gibi dine dayalı farklılıklar, etnik ayrım kadar ve hatta belki de çok daha önemlidir. İkincisi, bu ölçek ilkesel olarak etnik farklılıkları olduğu kadar dinsel ayrımları da kapsayacak şekilde düzenlenebilirdi, ancak bu sefer de bir tarafta tamamen dindar Katolikler, diğer tarafta ise pek dindar olmayan hatta hiç dindar olmayan Katoliklerin yer aldığı ayrışma gibi ya da Fransa, İtalya ve Kolombiya'da tarihsel olarak politik hayatın büyük bir bölümünü şekillendirmiş olan kilise yanlısı ve kilise karşıtı güçler arasındaki parçalanma gibi dini grup içindeki bölünmeler göz ardı edilmiş olur.

Üçüncüsü, bu tarz bir ölçek ile bölünmenin derinliği hesaba katılamaz. Örneğin Kuzey İrlanda'daki Katolik-Protestan bölünmesini İsviçre, Almanya ve Hollanda'daki Katolik-Protestan bölünmesi ile aynı şekilde değerlendirmek yanıltıcı olacaktır; ya da dilsel farklılıkların etnik bölünmelerde nispeten

önemsiz olduğu Galler ve İngiltere, ya da Frisian ve Felemenk gibi örneklerle, etnik bölünmelerin keskin dilsel farklılıklarla çakıştığı Belçika, İsviçre, Hindistan, İspanya ve Finlandiya'yı aynı kefeye koymak yanıltıcı olacaktır. Dördüncüsü, bu ölçek etnik, dinsel ve muhtemel başka grupların örgütsel olarak kendilerini ne dereceye kadar farklılaştırdıklarını göstermeyi başaramaz. Tarihsel olarak dinsel ve ideolojik grupların kendilerini sosyo-ekonomik, kültürel, eğitim ve üyelerinin yeniden üretim sürecine katkı yapan dernek ve birlikler içinde yapılandırdıkları şu ya da bu ölçüde ayrımlaşmış alt toplumlar biçiminde örgütledikleri Avusturya, Belçika, Hollanda ve İsrail gibi ülkeler buna örnektir.

Tablo 4.3'teki çoğulcu, yarı-çoğulcu ve çoğulcu olmayan şeklindeki üçlü sınıflama bütün bu düşünceleri hesaba katmaktadır. Bu, esasen etnik grupların sayısına ve büyüklüklerine göre yapılan bir ayrıma göre daha subjektif ve üstünkörü bir ölçek olabilir ama aynı zamanda daha geçerli ve daha anlamlı bir ölçektir. Bu üçlü sınıflandırmayla ilgili diğer üç değerlendirme ise sırasıyla şöyledir. Birincisi, biri hariç çoğulcu toplumların tamamı dilsel olarak bölünmüş toplumlardır; resmen kabul edilen bir düzineden fazla dilin konuşulduğu Hindistan uç bir örnektir. Mauritius nüfusunun üçte ikisi Hint, üçte biri ise Afrika kökenlidir ve buradaki Hint toplumu Hindistan'daki dilsel ve dinsel bölünmelerin küçültülmüş bir örneği niteliğindedir (Kasenally 2011). İsrail yalnız Arap ve Yahudi vatandaşları arasındaki bölünmeden dolayı değil, aynı zamanda dindar Yahudiler ile seküler Yahudiler arasındaki ayrımdan dolayı da çoğulcu bir toplumdur. Bu konuda tek istisna ortak bir dilin söz konusu olduğu ancak "Batı Hint kökenlilerle Hindistan kökenliler arasında temel bir ayrımın olduğu" Trinidad'dır (Premdas 1993, 100). Yarı çoğulcu toplumların çoğu önemli fakat ılımlı düzeyde ayırıcı, etnik ve dini

farklılıklar barındırmaktadır. Kore de belirgin bölgesel rekabetlerden dolayı bu kategori içindedir.

İkincisi, üçlü sınıflandırma 1990'ların ortalarındaki durumu yansıtmaktadır. Ancak daha uzun bir zaman aralığına dayandırılmış olsaydı bile çok farklı görünmeyecekti. Sadece Avusturya, Hollanda ve Lüksemburg birer istisna olacaktı, çünkü bu çalışmada yarı-çoğulcu olarak sınıflandırılmış olmalarına karşın dinsel ve ideolojik grupların örgütsel olarak çok daha fazla birbirinden ayrımlaşmış olduğu savaşı takip eden 20 yıl içinde değerlendirilseydi her üç ülke de çoğulcu olarak sınıflandırılacaktı. Üçüncüsü; "çoğulcu olmayan" toplumlarla "homojen" toplumları birbiriyle aynı görmemek gerekir: Çoğulcu olmayan toplumların önemli bir kısmı en azından belli bir dereceye kadar dinsel gruplara ayrılmışlardır ve yukarıda sözü edilen İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda'daki etnik azınlıklar örneğinde olduğu gibi birçoğu da en az bir ya da birden çok küçük azınlığa sahiptir. Başka bir örnek ise Botswana'dır. Bu ülke genellikle Afrika'daki en homojen devlet olarak değerlendirilir, buna karşın Kalanga'lar kayda değer bir etnik azınlığı oluşturur ve hakim etnik topluluk olan Tswana sekiz ayrı kabileden meydana gelmiştir.

Tablo 4.3, ayrıca, 36 çağdaş demokrasinin sosyoekonomik gelişme düzeylerini de göstermektedir. Bu değişken geleneksel olarak kişi başına Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) olarak ölçülmektedir. Buna karşın GSMH'nın dövizdeki dalgalanmalara aşırı duyarlı oluşu ve az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğu abartılı bir şekilde gösteriyor oluşu nedeniyle kusurlu bir ölçek olduğu uzun zamandır kabul edilmektedir. Bu alanda kayda değer bir katkı, satın alma gücü paritesi denen ölçütü kullanarak kişi başına GSMH'yi farklı ülkelerdeki farklı fiyat düzeyleriyle uyumlu hale getirmek olmuştur. (Dogan 1994, 44-46) Bir diğer büyük düzeltme ise 1990'ların başında Bir-

leşmiş Milletler İnsani Kalkınma Programı tarafından geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi'dir. Endeksin geliştirilmesinde katkısı olan Nobel ödüllü ekonomist Amatya Sen (2010, vi) "yaşam süresi, temel eğitim ve asgari ücret" gibi üç temel boyuta odaklanan bu endeksin "bariz bir şekilde GSMH'ye rakip" olarak geliştirildiğini söylemektedir. Bu ölçek gelişmenin daha kesin bir göstergesidir, çünkü iki eski ölçeğe göre çok daha geniş bir tabana oturmakta ve bu nedenle de sosyal bilimciler arasından halihazırda yaygın bir kabul görmektedir. (Diamond 1992, 100-102; Lane ve Ersson 1994a, 214-28; Vanhasen 1997, 75-79)

İnsani Gelişme Endeksi ilke olarak 0 ila 1 arasında bir değer alır. Tablo 4.3'ün de gösterdiği gibi, yüksek derecede gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler 0.8'den büyük değerler alırken, gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğu 0.7 ile 0.8 arasında bir değer almıştır. Ancak dört ülke çok daha düşük göstergelere sahiptir: En düşüğü Hindistan'dır (0,519), onu sırasıyla Botswana ve Jamaika takip etmektedir.

36 çağdaş demokrasi arasındaki en büyük ayrım açık farkla nüfuslarıdır. Tablo 4.3, ülkeleri üç dereceli çoğulculuk kategorilerinin her biri açısından, nüfusları baz alınarak aşağıya doğru sıralamaktadır. Bir milyarı aşan nüfusuyla Hindistan açık farkla en büyük ülkedir. Hindistan'ın nüfusu geri kalan otuz beş ülkenin nüfuslarından daha büyüktür. Bu devasa ayrımı vurgulamak için Hindistan'ın haftalık nüfus artışına bakılabilir: Hindistan'ın yıllık nüfus artışı yaklaşık 15 milyondur, dolayısıyla haftalık nüfus artışı da 290 000 civarında olmaktadır. Bu rakam Barbados'un toplam nüfusundan fazladır.

Yukarıda sözü edilen değişkenler bu karşılaştırmalı analiz için önemlidir, çünkü bu değişkenlerin farklı ülkelerde benimsenen demokrasi modellerini olduğu kadar onların demokratik performanslarını da etkileyeceği beklenir. Örneğin, önceki

bölümlerde oydaşmacı demokrasi modelinin çoğulcu toplumlar için bilhassa uygun olacağından ve federalizmin de küçük ülkelerden çok büyük ülkelerde uygulanmasının daha mantıklı olacağından bahsettim. Ayrıca gelişmişlik düzeyinin hükümetlerin makro-ekonomik performansları üzerinde etkide bulunması da muhtemeldir. Bu ilişkiler 14 ve 15. bölümlerde araştırılmaktadır.

Üç değişken birbirleri arasında sadece zayıf bir korelasyon ilişkisi içindedir. Büyük ülkelerin küçük ülkelere oranla daha heterojen olmalarını beklemek mantıklı olacaktır (Dahl ve Tufte 1973, 13-14). Şüphesiz, nüfusun ölçüsüyle çoğulculuk derecesi arasında pozitif bir korelasyon bulunmaktadır, ancak korelasyon katsayısı sadece 0.29 kadardır; ki bu da istatistiksel olarak sadece %5 düzeyinde önemlidir. Nüfus büyüklüğü ve çoğulculukla gelişmişlik düzeyi arasında aslında hiçbir ilişki yoktur. Son olarak, 1945-2010 arasındaki kesintisiz demokratik tecrübenin uzunluğuyla, gelişmişlik arasında sağlam bir ilişki vardır. Daha eski demokrasiler, aynı zamanda daha zengin ülkeler olmaktadır (korelasyon katsayısı 0,57; %1 düzeyinde önemli). Bununla birlikte, ne nüfus, ne de çoğulculuk derecesi ile bunun arasında kayda değer bir ilişki vardır.

5. BÖLÜM

Parti Sistemleri: İki Partili ve Çok Partili Modeller

Çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığını betimleyen ve 1. Bölüm'de sunduğumuz on değişkenin ilki, tek partili çoğunluk hükümetleri ile geniş çok partili koalisyonlar arasındaki ayrımdı. Bu birinci değişken, aynı zamanda demokrasinin iki modeli arasındaki en önemli ve en tipik ayrım olarak da görülebilir. Çünkü bu değişken, bir tarafta iktidarın toplandığı, diğer tarafta ise paylaşıldığı iki karşıt modeli örnekler. Ayrıca, 14. Bölüm'de ortaya konulan faktör analizi de göstermektedir ki; bu değişken, birinci boyuta (yürütme-partiler boyutu) dahil olan diğer dört değişkene göre, birinci boyutu temsil eden "faktör" ile çok daha güçlü bir korelasyon ilişkisi içindedir. Bu nedenle de on temel değişkenin[1] tartışılacağı dokuz bölümün ilkini bu birinci ve en tipik değişkene tahsis etmek doğru olacaktır.

Bununla birlikte, pratik nedenlerden dolayı, öncelikle parti sistemleri konusunu tartışmak gerekir. Hükümetlerin sınıflandırılması (tek parti hükümetleri karşısında çok partili koalisyon hükümetleri ve asgari çoğunluk hükümetleri karşısında

1 Değişkenlerden ikisi (anayasal katılık ve yargısal yorum) tek bir bölüm içinde tartışılacaktır. (12. Bölüm)

azınlık hükümetleri ve içinde "lüzumsuz" partileri barındıran hükümetler) büyük ölçüde siyasal partilerin ve bu partilerin sayısının partiler sisteminde nasıl tanımlandığına bağlıdır. Bu nedenle de, doğrudan hükümet biçimleri konusunu gerektiği gibi ele alabilmek için öncelikle tanıma ilişkin bu sorunlar çözülmelidir. Bununla birlikte parti sisteminin aynı zamanda yürütme-partiler boyutunun önemli bir bileşeni olması da kayda değer bir olgudur. 14. Bölüm'deki faktör analizini yeniden ön izlemeye aldığımızda; parti sistemi değişkeninin, birinci "faktör" ile hükümet biçimine göre hemen hemen aynı derecede, diğer üç değişkene göre ise daha güçlü bir korelasyon içinde olduğu görülür.

İki partili sistemler çoğunlukçu modeli, çok partili sistemler de oydaşmacı demokrasi modeline örnektirler. Parti sistemlerine ilişkin geleneksel kaynakça çoğunlukçu modelin ateşli savunucusu ve iki partili sistemden yana tavır koyar. İki partili sistemlerin çok partili sistemlere göre dolaylı ve doğrudan avantajları bulunduğu ileri sürülür. Doğrudan üstünlüklerin ilki, seçmenlere iki alternatif siyaset seçeneği arasında açık bir tercih yapma fırsatı sunmasıdır. Bir diğeri, birbiriyle yarış içindeki iki parti politik yelpazenin merkezinde yüzer-gezer seçmenleri kazanmak için ılımlı, merkez siyasetleri savunmak zorunda kalacaklarından iki partili sistemin ılımlılaştırıcı bir etkisi vardır. Bu mekanizma geniş sayıda seçmen kitlesinin siyasal olarak merkezde bulunduğu hallerde daha güçlü olur. Bunun yanında fikirlerin daha fazla kutuplaştığı zamanlarda bile sistemin mantığı işlemeye devam eder. Şöyle ki, partiler yelpazesinin iki ayrı ucunda konumlanan seçmenler kendilerine göre çok ılımlı buldukları politikalara oy vermek yerine seçime katılmamayı tercih edecekler, fakat diğer partinin potansiyel seçmeninin merkeze kazandırılması sonucu bunlardan alınan her bir oy kaybedilen bir çekimser oyun iki katı

değerinde olacaktır. Her iki iddia da oldukça akla yakın iddialardır, ama aynı zamanda çelişkilidir de: Şayet iki partinin programı da merkeze yakın siyasetlerse bunlar birbirlerine çok benzeyecekler ve seçmenler için anlamlı bir "tercih" olacak yerde birbirlerini "yansıtır" hale geleceklerdir.[1]

Bunlara ek olarak iki partili sistemlerin önemli bir dolaylı avantajının daha bulunduğu ileri sürülür: iki partili sistemler istikrarlı ve etkili politika oluşturma mekanizmaları olan tek partili hükümetlerin kurulabilmesi için gereklidir. Örneğin, ilk modern siyaset bilimcilerden biri olan A. Lawrence Lowell (1996,70,73-74) "parlamenter yönetim sisteminin kalıcı olarak iyi sonuçlar üretmesi için yasama organının sadece ve sadece iki partiden oluşması" gerektiğini yazmış ve bunu koalisyon hükümetlerinin tek parti hükümetlerine göre daha kısa ömürlü ve zayıf olduğu şeklinde bir "politik aksiyom" olarak adlandırmıştır: "çoğunluğu oluşturan birbiriyle çelişen grupların sayısı ne kadar fazlaysa hepsinin memnun edilmesi o kadar zorlaşır ve hükümetin pozisyonu da aynı oranda zayıf ve istikrarsız hale gelir."

Bundan sonraki iki bölümde, Lowell'in parti sistemlerini hükümet biçimlerine bağlayan hipotezinin ve tek parti çoğunluk hükümetlerinin koalisyon hükümetlerine göre daha uzun ömürlü ve daha etkili olduğu "aksiyom"unun doğruluğunu sınayacağım. Böylelikle çoğunlukçuların iki partili sistem tercihleri, çok açık ve mantıksal bir biçimde, onların güçlü ve egemen tek parti hükümetleri lehindeki tercihlerine bağlanmaktadır. Buna ek olarak, 8. Bölüm'de parti sistemleri ve seçim sistemleri arasındaki güçlü bağlantıyı da göstereceğim. Bu bağlantı, çoğunlukçuların neden nispi temsil yerine

1 İki parti kuramcılarının büyük çoğunluğu bu iddiaları aynı anda ileri sürmezler. Partinin ılımlılığının getirdiği avantaj tipik olarak Amerikan düşünce okulu tarafından ileri sürülür, açık ve kesin bir tercihin getirdiği avantaj iddiası ise İngiliz iki parti okulunun fikirlerini yansıtır.

çoğunluk sistemine güçlü destek verdiklerini gösterir. Aslında bu güçlü desteğin nedeni, çoğulculuğun hem büyük partilere, hem de iki partili sistemin kuruluşuna ve sürdürülmesine yönelik eğilimleridir. Bununla birlikte, bu çoğunlukçu özellikler sendromunun gerçekten de kendisinin mantıksal karşıtı olan oydaşmacı modele göre daha etkili bir siyaset üretme biçimi anlamına gelip gelmediği bütünüyle başka bir sorundur. Lowell, tek elde toplanan gücün etkili bir karar alma anlamına geldiğini varsayar; 15. Bölüm'de bu varsayımın büyük ölçüde hatalı olduğunu göstereceğim.

Bu bölümde ilk olarak parti sistemlerinde, parti sayısının nasıl hesaplanması gerektiği sorununu ele alacak ve "parlamentoda temsil edilecek partilerin etkin sayısının" optimal ölçek olduğunu ileri süreceğim. Ayrıca zıt gruplara bölünmüş partilerle sıkı ittifak içindeki partileri nasıl ele almak gerektiği sorununu çözümlemeye çalışacağım: Bu partiler tek bir parti olarak mı değerlendirilmelidir, yoksa birden fazla parti olarak mı? Bunun ardından, ele aldığımız 36 demokraside parlamentoda temsil edilen partilerin ortalama etkin sayısı sunulup tartışılmaktadır. Bu rakamlar ikiden altıya kadar geniş bir yelpaze sergilemektedir. Son olarak partilerin sayısı ile partileri birbirinden ayıran sorunsal boyutlarının sayısı ve biçimleri birbiriyle ilişkilendirilmektedir.

Partilerin Efektif Sayısı

Saf iki partili sistemler, ya da Lowell'ın yukarıda gönderme yaptığımız sözleriyle ifade edersek "sadece ve sadece iki partinin" yer aldığı sistemler hemen hemen hiç yoktur. 2. Bölüm'de, yasama organında büyük partilere ek olarak bir ya da birkaç küçük parti daha yer almasına karşın, İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados'un parti sistemleri iki partili sistemler olarak tanımlanmışlardı. Bu acaba doğru bir tanımlama mıdır yoksa

bir şekilde düzeltilmeli midir? Bu soru parti sisteminde partilerin sayısını belirlemede karşılaşılan en büyük soruna işaret etmektedir: Küçük partiler sayılmalı mıdır ve eğer sayılmayacaklarsa hesaplamaya dahil olması için bir partinin ne büyüklükte olması gerekmektedir?

İyi bilinen bir çözüm, Giovanni Sartori (1976, 122-123) tarafından ileri sürülmüştür. Sartori her şeyden önce parlamentoya giremeyen partilerin göz ardı edilmesini ve diğer partilerin görece güçlerinin de parlamentoda elde ettikleri sandalye sayısına göre belirlenmesini, böylece de büyüklüklerini dikkate almadan tüm partilerin sayıma dahil edilmemesini değil de, keyfî olarak belirlenmiş, diyelim ki, %5 ya da %10'un üzerindeki partilerin sayılmasını, bu oranın altında kalan partilerin hesaba katılmamasını önermiştir. Bu ön varsayımlara itiraz edilemez. Daha tartışmalı olan nokta, Sartori'nin "hesaba katma kuralı"dır. Sartori, parti sisteminin parçası olarak hesaba katılmaya değer partilerin, sadece, ya "koalisyon potansiyeli" ya da "şantaj potansiyeli"ne sahip partiler olduğunu ileri sürer. Koalisyon potansiyeline sahip parti, koalisyonlar yoluyla hükümete katılmış veya bir tek parti hükümeti kurmuş ya da en azından diğer büyük partilerce potansiyel bir koalisyon ortağı olarak algılanan partidir. Öte yandan, diğer koalisyon ortaklarının tamamı ya da büyük çoğunluğu açısından ideolojik olarak kabul edilemez olan ve bu nedenle bir koalisyon potansiyelinden yoksun olan partilerin de yeteri kadar büyük olmaları halinde, hesaba katılmaları gerekir. 1970'lere kadarki güçlü Fransız ve İtalyan Komünist partileri buna örnektir. Bu, Sartori'nin ifadesiyle "muhalefete-eğilimli partilerin tehdit gücüne ya da daha açık bir deyişle şantaj potansiyellerine dayanan yardımcı bir hesaba katma kuralıdır."[1]

1 Sartori (1976,123), "koalisyon potansiyeline sahip partilerin gerçek hayatta koalisyon hükümetlerine herhangi bir zamanda katılmış olan

Sartori'nin ölçütleri, siyasal sistemde önemli rol oynayan partilerle, önemsiz rol oynayan partileri birbirinden ayırmak için çok faydalıdır. Bu bölümün sonlarına doğru partizan çatışmaların sorunsal boyutlarının ele alındığı alt bölüm, bu ölçütleri böylesi bir amaçla kullanmaktadır. Ancak bu ölçütler bir parti sisteminde, partilerin sayısını belirlemede pek de kullanışlı değildir. Birincisi, Sartori'nin ölçütleri her ne kadar büyüklük ve ideolojik uyumluluk şeklinde iki değişkene dayansa da, esas faktör büyüklük olmaktadır. Yalnızca yeteri kadar büyük partiler bir şantaj potansiyeline sahip olabilirler ve yine yalnızca yeteri kadar büyük partiler aynı zamanda koalisyon potansiyelinin de başlıca belirleyicisidir: Parlamentoda çok az sayıda sandalyeye sahip çok küçük partiler oldukça ılımlı ve ayrıca da diğer partilerin büyük çoğunluğu için ideolojik olarak kabul edilebilir olsalar da, hükümete katılacak kadar bir "ağırlığa" sahip olmadıklarından, nadiren koalisyon potansiyeli gösterirler. Bu nedenle de partiler ideolojik olarak uyumlu olup olmadıklarına bakılmaksızın esasen büyüklüklerine göre hesaba katılacaklardır. İkincisi, büyüklük her ne kadar Sartori'nin düşüncesinde öncelikli bir yer işgal etse de, kendisi bu faktörü ilgili partiler arasında başka ayrımlar yapmak için kullanmaz: Örneğin, hem 1990'lara kadar İtalyan siyasetine hakim olan Hıristiyan Demokrat Parti, hem de onun sık sık koalisyon ortağı olan oldukça küçük (bugüne kadar temsilciler meclisinde %5'ten fazla sandalye elde edemeyen) Cumhuriyetçi Parti eşit olarak hesaba katılmaktadır.

---

partilerle aynı olmasından dolayı" kendi koalisyon potansiyeli kriterinin sadece olgunun gerçekleşmesinden sonra bir anlam taşıdığını belirtirken, kendi koyduğu kritere karşı gereğinden fazla eleştirel bir tutum takınmaktadır. Örneğin, 1966 Demokratları adlı parti Hollanda'da 1967'deki ilk seçim başarısından hemen sonra çoğu kişi tarafından kabul edilebilir bir koalisyon ortağı olarak görülmekteydi, ama 1973'e kadar aslında hiçbir hükümette yer almamıştı.

Jean Blondel (1968, 184-187), bu hatayı düzeltmek için, parti sistemlerini, hem sayıyı, hem de görece büyüklükleri dikkate alarak sınıflandırmayı önermiştir. Blondel'in dört kategorisi Tablo 5.1'de gösterilmektedir. İki partili sistemlerde parlamentoda başka küçük partiler olsa da iki parti hakimdir. Blondel'in örnekleri İngiliz ve Yeni Zelanda prototiplerini kapsamaktadır. Şayet iki büyük partiye ek olarak -Alman ve Lüksemburg liberalleri ya da İrlanda İşçi Partisi ve Kanada'daki Yeni Demokratlar gibi- oldukça küçük ancak koalisyon potansiyeli bulunan ve önemli siyasal rol oynayan partiler varsa, Blondel bu parti sistemine "iki buçuk partili sistem" demektedir. İki buçuk partiden daha fazla önemli partinin bulunduğu sistemler çok partili sistemlerdir ve bunlar da kendi içinde, hakim partili çok parti sistemi ve hakim partisiz çok parti sistemi olarak ikiye ayrılabilir. İlkinin örnekleri 1990 öncesinde hakim Hıristiyan Demokrat partinin söz konusu olduğu İtalya ve güçlü sosyalist partilerin bulunduğu üç İskandinav ülkesidir. Hakim partisiz parti sistemlerinin temsili örnekleri ise İsviçre, Hollanda ve Finlandiya'dır.

Tablo 5.1 Parti sistemlerinin, politik partilerin sayısı ve nispi büyüklüklerine göre sınıflandırılması.

Parti sistemleri	Varsayımsal sandalye payları	Partilerin efektif sayısı
İki partili sistem	55-45	2,0
İki buçuk partili sistem	45-40-15	2,6
Hakim partili çok parti sistemi	45-20-15-10-10	3,5
Hakim partisiz çok parti sistemi	25-25-25-15-10	4,5

Kaynak: Blondel'den adapte edilmiştir; 1968, 184-87.

Siyaset bilimciler tarafından (Colomer 2011, 184; Siaroff, 2003a, 2009, 201-2) hâlâ yaygın olarak kullanılan "hakim" ve

"yarım" parti kavramları, sistemdeki diğer önemli partilerle karşılaştırıldığında partilerden birinin görece güçlü ve görece zayıf pozisyonuna dikkat çekmek açısından son derece faydalıdır, ancak hiç şüphesiz bunlar oldukça muğlak kavramlardır. İhtiyacımız olan şey, bir parti sisteminde, görece büyüklükleri de hesaba katılmak şartıyla, tam olarak kaç parti olduğunu söyleyecek bir endekstir. Partilerin efektif sayısı olarak isimlendirilen bu tip bir endeks Markku Laakso ve Rein Taagepera (1979) tarafında geliştirilmiştir ve şu an karşılaştırmalı siyaset bilimcileri arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu sayı (N), şu şekilde hesaplanır:

$$N=1/\Sigma s_i^2$$

Burada s_i, *i*'nci partinin mecliste kazandığı sandalye oranıdır.[1]

Eşit derecede güçlü iki partiye sahip iki partili bir sistemde partilerin efektif sayısının kesinlikle 2.0 olduğu kolaylıkla görülebilir. Şayet bir parti diğerinden kayda değer bir şekil-

1 Partilerin efektif sayısını parlamentodaki oranlar yerine seçimlerdeki oy oranlarına dayanarak hesaplamak da mümkündür, ancak ben ısrarla parlamentodaki sandalye oranlarını kullanmaktayım. Çünkü bu çalışmanın odaklandığı yer partilerin parlamentodaki güçleri ve parti modelleri ile birlikte, hükümetlerin oluşturulması üzerinde sahip oldukları etkidir. Partilerin efektif sayısı (N), Douglas W. Rae ve Michael Taylor'un (1970, 22-44) parçalanma endeksi (F) ile aynı bilgiyi verir ve F'den şu şekilde kolayca hesaplanabilir:

$$N=1/1-F$$

N'nin avantajı Rae-Taylor'ın soyut parçalanma endeksine göre, partilerin sayısını daha kolay göz önüne getirebilmesidir. Gerçi bu da eleştiriden muaf olmamıştır (örneğin Dunleavy ve Boucek 2003) ama ben de bu yöntemin her açıdan ideal olmamakla birlikte diğer alternatiflerin hepsinden daha iyi olduğuna inanan Taagepera (2007, 47) ile aynı fikirdeyim.

de güçlü ise; yani, sözgelimi oranlar sırasıyla 0,70 ve 0,30 ise partilerin efektif sayısı 1,7'dir. Bu sonuç bizim saf iki partili sistemden bir tek parti sistemine doğru gittiğimiz şeklindeki sezgisel yargımızla uyumludur. Benzer bir şekilde, üç tamamen eşit partinin bulunduğu bir parti sisteminde partilerin efektif sayısı 3.0'tür. Eğer bu partilerden biri, diğer ikisinden daha zayıfsa, üçüncü partinin görece gücüne bağlı olarak, partilerin efektif sayısı 2.0 ilâ 3.0 arasında bir yerlerde olacaktır. Tablo 5.1'deki iki buçuk partili parti sistemlerinin varsayımsal örneklerinde, partiler parlamentoda %45, 40 ve 15 oranında yer aldığı zaman partilerin efektif sayısı, gerçekten de iki buçuğa çok yakın, yani 2.6 olmaktadır.

Bütün partilerin tamamen eşit olduğu bütün durumlarda partilerin efektif sayısı partilerin sayısı ile aynı olacaktır. Partiler güç bakımından eşit değilse partilerin efektif sayısı parti sayısından düşük olacaktır. Bu tablo 5.1'de de görülebilir. Çok partili sistemlerin iki varsayımsal örneği de beşer partiden oluşmaktadır. Hakim bir parti varsa partilerin efektif sayısı sadece 3.5'tir. Hakim bir parti yoksa sandalyelerin paylaşımı daha eşit olur ve partilerin efektif sayısı da 4.5'e çıkar, yani büyüklüklerine bakılmaksızın bütün partilerin hesaba katıldığı ham parti sayısına yaklaşır.

Sıkı İttifak İçindeki Partiler

Farklı büyüklüklerdeki partileri hesaplama problemi efektif sayı ölçeği ile çözülmektedir. Bununla birlikte, bu ölçek, bir siyasal partinin ne olduğu sorusuna cevap vermez. Siyaset biliminde genel kabul gören varsayım, kendilerini "siyasal parti" olarak gören organizasyonların siyasal parti olarak kabul edilmesidir. Bu varsayım ülkelerin ve partilerin çoğu açısından geçerli olmasına karşın iki durumda sorunludur: İki partiden ziyade tek parti gibi görünecek kadar sıkı bir birlik içinde olan

partiler ve bunun karşı kutbunda da tek bir partiden ziyade iki ya da daha fazla partiyi andıracak derecede zıt gruplara bölünmüş partiler. İlk problemi çözmek, ikincisine göre daha kolaydır. Öyleyse önce kolay sorundan başlayalım.

Bu konuda örnek olacak sıkı ittifak içindeki beş parti: Almanya'daki Hıristiyan Demokrat Birlik (HDB) ile Hıristiyan Sosyal Birlik (HSB); Avustralya'daki Liberal ve Ulusal Partiler; ve Belçika'da 1968'de dil sorunu yüzünden yaşanan bölünme ile ortaya çıkan iki Hıristiyan Demokrat Parti ile 1971'den bu yana aynı sebepten bölünen Liberal partiler ve 1978'den bu yana iki Sosyalist Parti. Özellikle iki Alman ve iki Avustralya partisi çoğu zaman birer parti olarak değerlendirilmektedir. Örneğin Blondel (1968, 185) Avustralya parti sistemini iki artı buçuk partili değil de iki partili olarak adlandırdığında Liberal Parti'yi ve Ulusal Parti'yi tek bir parti olarak görmekte; benzer bir şekilde Hıristiyan Demokrat Birlik ile Hıristiyan Sosyal Birlik'i de tek bir parti gibi sayarak, Alman sistemini iki artı iki adet de buçuk partili yerine iki parti artı buçuk partili sistem olarak değerlendirmektedir. Başka bir örnek ise Manfred G. Schmidt'in (1995, 65) Almanya'daki "belli başlı üç büyük parti"nin "HDB-HSB, ASP (Sosyalistler) ve Liberaller" olduğu şeklindeki ifadesidir.

Farklı isimlere ve ayrı parti örgütlerine sahip sıkı ittifak içindeki iki partinin gerçekten iki parti mi yoksa bir parti mi olduklarına karar vermek için dört ölçüt uygulanabilir. Birincisi, siyasal partiler normalde seçimlerde oy toplamak için yarışırlar; bu durum sorunu oluşturan bu beş parti için de geçerli midir? HDB ve HSB arasında bir oy yarışı söz konusu değildir, çünkü ülkenin farklı bölgelerinde; HSB Bavyera'da ve HDB Almanya'nın geri kalanında faaliyet gösterirler. Belçika'daki üç çift parti için de aynı durum geçerlidir, çünkü bunlar ya Flamanlar arasında ya Wallonia'da, oy mücadelesi yaparlar,

Brüksel'de ise ya Fransızca konuşanlar ya da Felemenkçe konuşanlar arasında faaliyet gösterirler. Avustralya'nın tek adaylı seçim bölgelerinde karma usul uygulanmaktadır: Liberaller ve Ulusal Partililer genellikle iki partiden birinin hâlihazırda görev yaptığı seçim bölgesinde rakip aday çıkarmaz, ancak bunun yerine İşçi Partisi'nin elinde tuttuğu bölgeler ile seçim sırasında boş olan temsilcilikler için her ikisi de aday gösterirler.

İkinci ölçüt, parlamentoda temsil edilen partilerin birbirleriyle işbirliği düzeyi etrafında yoğunlaşmakta ve özellikle de iki partinin tek bir parlamenter grup ve yönetim kurulu oluşturup oluşturmadığına bakmaktadır. Bu durum örnekler arasında sadece HDB ve HSB için geçerlidir. Üçüncüsü, partiler hükümetlerin oluşumunda ayrı partiler olarak mı davranmaktadır? Yani hükümet kurma veya muhalefette kalma kararlarını beraber mi almaktadırlar, yoksa birisi hükümette iken diğeri muhalefette olabilir mi? Bu açıdan beş çift örneğimizin her biri, tek bir parti gibi davranmaktadır. Avustralya örneği özellikle çarpıcıdır: Liberaller 1975, 1977 ve 1996 seçimlerinde çok açık farkla seçimi kazanmış ve böylece de tek başlarına hükümet kurma imkânına sahip olmalarına karşın, yine de oluşturdukları her üç hükümete Ulusalları dahil etmişlerdir.

Dördüncüsü, zaman ölçütüdür. Sıkı ittifak içindeki partileri tek partiymiş gibi düşünmek, şayet iki parti arasındaki yakın işbirliği uzun zamandan beri sürmekte ise anlamlı olacaktır. Yukarıdaki beş örneğin hem devamlılıkları, hem de ittifak dereceleri bu partileri sadece birer "mantık evliliği" olan diğer seçim ittifakı örneklerinden ayırmaktadır. Tek adaylı seçim bölgelerine göre yapılan seçimler, küçük ve orta büyüklükteki partilere bu tip ittifaklar oluşturma konusunda güçlü dürtüler sağlar; ancak Fransa, Hindistan ve Mauritius örneklerinde olduğu gibi bu ittifaklar bir defalığa mahsus, geçici ve değişken

ittifaklardır.[1] Seçim ittifakları nispi temsil sistemlerinde de görülmektedir. Portekiz'de üç partili demokratik ittifak, seçimlere tek aday listesiyle girmiş ve büyük başarı kazanmıştı, ancak 1983'ten sonra bu partiler birbirleriyle yarışan partiler haline geldiler. İtalya'da da, 1994'te daha orantısız bir sisteme geçildikten sonra oluşan Özgürlük İttifakı ve Zeytin Dalı İttifakı, isimlerinden de anlaşılacağı üzere, bir parti değil sadece parti ittifakıydı.

Söz konusu dört kriter, Avustralya, Belçika ve Almanya'daki problematik parti çiftlerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda maalesef açık bir cevap sağlayamamaktadır. Aslında bu partilerin tümü gerçek anlamda bir tek parti ile iki parti arasında bir yerde durmaktadır. Bu nedenle de keyfi olarak tek parti ya da iki parti cevabını tercih etmek -ya da sadece bir yazı tura atıp sonucu belirlemek!- yerine, önce iki parti ve sonra da tek parti varsayımına göre partilerin efektif sayısına dayanarak hesaplama yapıp, ardından bu iki değerin ortalaması alınmak suretiyle farklılığı ayırmayı öneriyorum. Bu da her parti çiftinin bir buçuk parti olarak sayılmaları anlamına gelir. Her uzlaşmacı orta yol çözümü gibi, bu da en şık çözüm değildir, ancak iki uç seçeneğe göre partizan aktörlerin gerçekliğini daha iyi yansıtır.

1 Aynı Avustralya'nın alternatif seçim sisteminde olduğu gibi, Fransa'nın iki oy pusulalı seçim sistemi de aslında partileri birleşmeye değil benzer fikirlerdeki partilerle ittifak kurmaya teşvik etmektedir. (Bkz. 8. Bölüm) Bununla birlikte Avustralya'nın Liberal-Ulusal İttifakı'nın aksine, Fransa'nın Sosyalist-Komünist ve Gaulle taraftarları-Cumhuriyetçi ittifakları sıkı ittifak içindeki partiler kriterlerini tutturamamaktadırlar, çünkü özellikle Gaulle taraftarları ve Cumhuriyetçiler (iki Gaulle taraftarı adaya karşılık hiç Cumhuriyetçi adayın bulunmadığı 1995 başkanlık seçimleri hariç) başkanlık seçimlerinde birbirleriyle kıyasıya bir rekabet içindedir.

Hizipleşmiş Partiler

Hindistan'daki Kongre Partisi, İtalyan Hıristiyan Demokratları, Japonya'daki Liberal Demokrat Parti, ABD'deki Demokrat Parti ve Uruguay'daki Frente Amplio (Geniş Cephe), Colorado ve Blanco gibi yüksek derecede hizipleşmiş partiler için de benzer bir çözüm önermekteyim. Bunlar modern demokrasiler içinde kaynaşmadan yoksun partiler açısından için tek örnek değildir -kaldı ki partileri "üniter aktörler" olarak değerlendirmek de bir yanılgıdır (Laver ve Schofield 1990, 14-28)- ancak bu partiler uzmanların partideki hizipleri ayrı partilere benzettiği uç örnekleri oluşturur. Örneğin Japonya uzmanları genellikle Liberal Demokrat Parti içindeki grupları "parti içinde parti" olarak değerlendirirler (Reed ve Bolland 1999); Junichiro Wada (1996, 28), Liberal Demokratların "tek bir partiden çok bir hizipler koalisyonu" olduğunu yazmaktadır; Raymod D. Gastil (1991, 25) iğneleyici bir şekilde "Japonya'daki 'gerçek' parti sisteminin Liberal Demokrat Parti içindeki hizip sistemi" olduğunu ifade etmektedir. Partileri hizipleşmeye teşvik eden etkenleri azaltan 1994'deki seçim reformuna karşın Liberal Demokratlar açıkla hizipleşmiş bir parti olmaya devam etmektedir. Keza John B. Goodman (1991, 341) İtalya'daki Hıristiyan Demokratların "birleşmiş bir partiden ziyade bir hizipler koleksiyonu" olduğunu ifade etmektedir.

Bir diğer yüksek derecede hizipleşmiş parti örneği olan Hindistan'daki Kongre Partisi aynı zamanda Hindistan tarihinin büyük bir bölümünde hakim partidir. Paul R. Brass (1990, 97), Hindistan parti sisteminden bahsetmek yerine Hindistan "hizip sistemi"nden bahsetmenin daha doğru olacağını söyler. Bununla birlikte, çeşitli hiziplerin ayrılmasıyla Kongre Partisi daha az hizipleşmiş bir parti haline gelmiş, bu da bir yandan partiyi küçültürken, bir yandan da birliğini sağlamlaştırmıştır.

Kongre Partisi'nde son ayrılma 1999'da gerçekleşmiştir. Claus von Beyme (1985, 229), Amerikan Kongresi'nin "hiçbir zaman iki partili bir sistem olmadığını, mevcut bütün incelemelerin Kongre'nin dört partili ya da en azından üç partili bir sistem oluşturduğunu varsaydığını" ifade etmekte ve şöyle demektedir: "Özellikle Demokratlar Kongre'de genellikle iki parti gibi hareket etmektedir": Güneyli muhafazakârlar ve Kuzeyli liberaller. Bu, muhafazakâr Mavi Köpek Demokratları ile partinin liberal kuzey kanadı arasındaki bölünme şeklinde devam etmiştir. Son olarak Uruguay partilerinin geleneksel olarak hepsi aşırıcı derecede hizipleşmiştir. 1997 anayasa reformundan sonra başkanlık seçimi pusulasında parti hizipleri-nin listelenmesinden vazgeçilse de yasama seçimlerinde bu uygulama devam etmiş ve hizipler güçlerini ve önemlerini korumuştur (Cason 2002).

Bu tarz güçlü parti içi hizipler, hükümet oluşumları sırasında ve koalisyon hükümetlerinde de daha çok siyasal partiler gibi davranmaya meyillidir. Daha önce de söz edildiği gibi, koalisyon hükümetleri tek parti hükümetlerine göre daha kısa ömürlü olma eğilimindedir. Şayet hizipler de partiler gibi davranıyorsa, o zaman hizipleşmiş partilerden oluşan koalisyonların disiplinli partilerden oluşan koalisyonlara göre daha kısa ömürlü olmaya meyilli olduğu sonucunu çıkarabiliriz. James N. Druckman (1996), sekiz ülke arasındaki karşılaştırmalı bir çalışmada durumun gerçekten bu olduğu sonucuna varmıştır.

Hizipleşmiş partilerin hesaplanmasında bir orta yol bulmak konusunda karşılaşılan büyük bir sorun, orta yolu bulunmaya çalışılan iki sayının pek de net olmamasıdır: Bir uçta tek parti çözümü durmaktadır, ancak diğer uçta hesaplanması gereken parti sayısı kaçtır? Parti içi hiziplerin en ayrık ve tanımlanabilir olduğu İtalya ve Japonya'da hiziplerin sayısı oldukça fazladır: Şayet bu hiziplerin her biri, partilerin efektif sayısı öl-

çütüne göre, birer parti olarak sayılacak olursa, yukarıda sözü edilen Hıristiyan Demokratlar ile Liberal Demokratlar beş ilâ altı parti olarak hesaplanmış olmaları gerekir. Hiziplerin bu şekilde parti olarak sayılması bu iki ülkenin parti sistemlerini dünyadaki en uç çok partili sistem örneği haline getireceğinden bu hiç şüphesiz abartılı bir sayı olacaktır. Çok partililiğe benim önerdiğim alternatif çok daha ılımlı: Her hizipleşmiş partiyi eşit büyüklükte iki parti olarak düşünmek. Buradaki orta yol, tek parti varsayımına göre hesaplanan partilerin efektif sayı değeri ile iki eşit parti varsayımına göre hesaplanan değerin ortalamasını almak olacaktır.

Sonuç, hizipleşmiş partilerin bir buçuk parti olarak sayılmasıdır ve bu benim sıkı ittifak içindeki partiler için önerdiğim çözümle aynıdır. Şüphesiz, hizipleşmiş partiler için benim önerdiğim çözüm, hem daha kaba bir yaklaşım olup aynı zamanda alışılmışın dışında olduğundan tartışmaya açıktır. Bununla birlikte, esasen bu kitap iktidarın tek elde toplanması ve paylaşılmasının unsurlarından biri olarak çok partililiğin derecesiyle ilgilendiğinden, mutlaka keskin parti içi gruplaşmaların hesaba katılması gereklidir. Bu açıdan şahsen benim tek kaygım bir düzeltmenin gerekli ve meşru olup olmadığı değil, önerilen düzeltmenin yeteri kadar işe yarayıp yaramadığıdır.[1]

Otuz Altı Çağdaş Demokrasinin Parti Sistemleri

Tablo 5.2, 1945 ilâ 2010 ortaları arasındaki tüm seçimlerin ortalaması alınmak suretiyle, 36 çağdaş demokrasideki partilerin, iki meclisli yasama organları arasında alt-meclis konu-

1 Sıkı ittifak içindeki partilerle hizipleşmiş partilerin bir buçuk parti olarak mı yoksa daha geleneksel bir biçimde sırasıyla iki parti ve bir parti olarak mı sayılacağı sorunu hükümetlerin sınıflandırılmasını (tek parti hükümetleri karşısında koalisyon hükümetleri ve dar çoğunluk hükümetleri karşısında diğer hükümet biçimleri) ve seçim sonucu orantısızlıklarının hesaplanmasını da etkilemektedir.

muna sahip ve genellikle en önemli organ olan ya da tek yasama meclisi olarak hizmet veren temsilciler meclisindeki parti dağılımına dayandırılmış[1] efektif sayısını göstermektedir. Ülkeler, tabloda, efektif parti sayılarına göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Tablodaki sonuç aralığı çok geniş olup, ülkeler 5.20'lik İsviçre'den 1.38'lik Botswana'ya kadar sıralanmaktadır. 36 demokrasinin ortalaması 3.19, medyanı ise 2.99'dur.

Listenin en altına doğru, beklendiği gibi, prototip örneklerimiz olan İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados'u bulmaktayız. İngiliz temsilciler meclisindeki ortalama rakam olan 2.16, iki partili bir sistemde çok sayıdaki küçük partilerin varlığını yansıtır. 1996'da yürürlüğe giren nispi temsil sisteminin parti sayılarını arttırması sebebiyle Yeni Zelanda'nın ortalaması nispeten yüksektir (2.28). 1996'dan sonra nispi temsile göre yapılan beş seçimde ortalama 3.35 olmuştur. Bu rakam çoğunlukçu yöntemin uygulandığı ve üçüncü partilerin daha az seçimi kazanan partilerin ise çok daha fazla sandalye elde

1 Partilerin efektif sayısı seçimlerin hemen ardından parlamentoda bulunan partilere dayanmaktadır. Çoğu durumda, partilerin seçimlerde elde ettiği sandalye sayısı ile seçim sonrasında yasama organında elinde bulundurduğu sandalye sayısı arasında hiçbir fark yoktur. Bununla birlikte üç ülkede birçok küçük değişiklik gerçekleşmiştir. Japonya'da 1950'lerden sonra birçok başarılı bağımsız aday seçimlerin ardından Liberal Demokratlara katılmıştır. Botswana Temsilciler Meclisi'nde dört "özel şekilde" seçilen kişi halk tarafından seçilen vekiller tarafından tayin edilmiş; bu da iktidardaki Botswana Demokratik Partisi'nin yasama organındaki çoğunluğunu dört kişi arttırmıştır. (Holm 1989, 197) ve bu durum partilerin efektif sayısını haliyle çok az değiştirmiş ve 1.39'dan 1.35'e düşürmüştür. Ölçüme ilişkin diğer iki sorun ise şunlardır: (1) Büyük bir partinin seçimleri boykot ettiği iki örnek (1971-Trinidad ve 1983-Jamaika) tek partili bir yasama organının seçilmesiyle sonuçlanmıştır; bu seçim sonuçlarını dikkate almadım, çünkü bu sonuçlar oldukça anormal bir durumdur. (2) Her bağımsız parlamento üyesi tek üyeli minik bir parti sayılmıştır; bu da bağımsızların, partilerin parlamentodaki ağırlıkları temelinde hesaplanan partilerin efektif sayısı ölçülürken hemen hemen göz ardı edildiği anlamına gelir.

ettiği önceki on yedi seçimin 1.96 düzeyindeki ortalamasıyla karşılaştırıldığında çok daha yüksektir. Benzer bir şekilde Barbados'ta da ortalama efektif sayı 2.00'ın altındadır. Yelpazenin diğer ucunda ise İsviçre hemen hemen en yukarıda bulunmaktadır. Belçika bütün bir dönem için çok partililik açısından sadece 7. sıraya yükselebilmiştir, bununla birlikte büyük partilerin dil temelinde bölünmüş olduğu 1978'den sonraki seçimler söz konusu olduğunda, partilerin ortalama efektif sayısı 6.05'e yükselmektedir. 1993'te federalizmin kabul edilmesinden sonra bu rakam 6.36'ya çıkmıştır. Bu rakamların her ikisi de İsviçre'nin 5.20 düzeyindeki ortalamasının üzerindedir.

Tablo 5.2 Otuz altı demokrasideki seçim sonuçlarına göre partilerin ortalama, en yüksek ve en düşük efektif sayıları ve bu ortalamaların dayandırıldığı seçim sayıları, 1945-2010

	Ortalama	En düşük	En yüksek	Seçim sayısı
İsviçre	5,20	4,71	6,70	16
İsrail	5,18	3,12	8,68	18
Finlandiya	5,04	4,54	5,58	18
Hollanda	4,87	3,49	6,74	20
İtalya	4,84	3,08	6,97	17
Hindistan	4,80	2,51	6,53	10
Belçika	4,72	2,45	7,03	21
Danimarka	4,57	3,50	6,86	25
Uruguay	4,40	3,61	4,92	6
İzlanda	3,72	3,20	5,34	20
Norveç	3,64	2,67	5,35	17
Japonya	3,62	2,17	5,76	19
Lüksemburg	3,48	2,68	4,34	14
İsveç	3,47	2,87	4,29	19
Fransa	3,26	2,15	4,52	13
Arjantin	3,15	2,54	5,32	13

Portekiz	3,13	2,23	4,26	12
Almanya	3,09	2,48	4,40	17
İrlanda	2,89	2,38	3,63	18
Kore	2,85	2,39	3,54	6
Mauritius	2,85	2,07	3,48	9
Avusturya	2,68	2,09	4,27	20
Kosta Rika	2,67	1,96	3,90	15
İspanya	2,66	2,34	3,02	10
Kanada	2,52	1,54	3,22	21
ABD	2,39	2,20	2,44	32
Yeni Zelanda	2,28	1,74	3,76	22
Yunanistan	2,27	1,72	2,62	13
Avustralya	2,22	2,08	2,30	25
İngiltere	2,16	1,99	2,57	18
Malta	1,99	1,97	2,00	10
Trinidad	1,87	1,18	2,23	12
Bahama	1,69	1,34	1,97	8
Barbados	1,68	1,15	2,18	10
Jamaika	1,67	1,30	1,99	10
Botswana	1,38	1,17	1,71	10

Kaynak: Mackie ve Rose 1991, Bale ve Caramani 2010 ve "Political Data Yearbook"un önceki ciltleri; Nohlen 2005; Nohlen, Grotz ve Hartmann 2001; Nohlen, Krennerich ve Thibaut 1999; Nohlen ve Stöver 2010; resmi seçim siteleri ve Royce Carroll, Mark P. Jones, Dieter Nohlen, Ralph Premdas ve Nadarajen Sivaramen tarafından sağlanan veriler.

Tablo 5.2 bütün seçimlerde en yüksek ve en düşük efektif sayıları göstermek suretiyle varyasyon aralığını da ortaya koymaktadır (dönem içinde gerçekleşen seçim sayısı son sütunda belirtilmiştir). Malta'nın parlamentoda temsil açısından birbirine oldukça yakın büyüklükte, gerçek anlamda iki partili, yani saf iki partili sistemi, altı seçim sonucunda, 1.97 ilâ 2.00 arasında değişen düzeyiyle en düşük varyasyona sahiptir. En

düşük ve en yüksek rakamlar arasındaki en büyük farklılıklar, tablonun en tepesindeki en çok partiye sahip ülkeler arasında görülebilir. En büyük varyasyon aralığı İsrail'e aittir (5.56) ve onu Belçika, Hindistan, İtalya, Japonya ve Danimarka takip eder. Dört ülkenin parti sayıları ciddi şekilde artmıştır. Bunlar daha önce bahsettiğimiz Belçika ve Yeni Zelanda ile Hindistan ve İsrail'dir. Portekiz, parti sayılarının azalma eğiliminde olduğu tek ülkedir. Diğer ülkelerin çoğunda ya zaman içinde çok küçük bir değişiklik görülmekte ya da uzun dönemli bir eğilim sergileyemeyecek kadar düzensiz bir dalgalanma karşımıza çıkmaktadır. Yine de genel eğilim parti sayılarının artması yönündedir. Otuz altı demokratik ülkenin yirmi sekizinde en küçük parti sayılarının ortaya çıktığı seçimlerden sonra yapılan seçimlerde en yüksek parti sayılarına ulaşılmıştır.

Ek: Partiler Arası Çatışmanın Sorun Boyutları

2. ve 3. bölümlerde çoğunlukçu ve oydaşmacı parti sistemleri hakkında söylenenler bunların sadece parti sayıları açısından değil partiler arasındaki programatik farklılıklar açısından da birbirlerinden farklı olduklarını göstermiştir. İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados'taki iki partili sistemlerdeki temel partiler tek bir sorun boyutuyla (sosyo-ekonomik boyut veya sağ-sol ayrımı) birbirlerinden ayrılmaktadır. Buna karşılık İsviçre ve Belçika'da partileri birbirinden ayıran dil ve din gibi başka meseleler de vardır. Bu iki değişken karşılıklı olarak birbirlerini etkiler. Bir toplumda çok sayıda siyasal çatışma hattı varsa ve sorun boyutları birbirleriyle çakışmıyorsa bunların her birini ifade edebilmek için daha çok sayıda partiye ihtiyaç olacağı düşünülebilir. Öte yandan, yerleşik bir iki partili sistem çok partili bir sisteme kıyasla çok sayıda sorun boyutuna ayak uydurmakta daha büyük zorluk yaşar.

1945-2010 döneminde incelediğimiz 36 demokratik sis-

temde aşağıdaki yedi sorun boyutu gözlemlenebilir: (1) sosyo-ekonomik, (2) dinsel, (3) kültürel-etnik, (4) kentsel-kırsal, (5) rejim desteği, (6) dış politika, (7) postmateryalist sorunsallar. Sosyo-ekonomik boyut, bütün demokratik parti sistemlerinde görülmektedir ve çoğu zaman en önemli boyuttur. Dindar ve seküler partiler arasındaki (veya 1977'den önce Hollanda'da Katoliklerle Protestanlar ve Hindistan'da Hindular ve Müslümanlar arasında olduğu gibi farklı dinler arasındaki) fark ikinci en önemli sorunsal boyutu oluşturur. Kültürel-etnik boyut bilhassa 4. Bölüm'de tanımlanan çoğulcu toplumlarda özel bir öneme sahiptir. Kırsal ve kentsel bölgeler arasında çıkar farkları bütün demokrasilerde görülse bile, ancak birkaç ülkenin parti sisteminde ve yine ancak orta derecede öneme sahip sorunlar olarak sorun boyutlarına kaynaklık ederler. Kuzey Avrupa ülkelerinde kurulmuş bulunan çiftçi partileri kırsal nüfusun azalışının da etkisiyle, 1960'larda salt kırsal niteliklerini yitirerek isimlerini "Merkez Partisi" olarak değiştirmişlerdir. Kırsal kesimin ve çiftçilerin çıkarlarının geleneksel savunucusu olan Avustralya Ulusal Partisi de "Memleket Partisi" ismini almıştır. Demokratik rejime destek veya muhalefet boyutu son birkaç on yılda git gide daha seyrek görülmeye başlasa da, güney Avrupa, Hindistan ve Japonya gibi güçlü komünist partilerin olduğu ülkelerde söz konusu olmuştur. İncelediğimiz birçok ülkede NATO ve AB üyeliğinden ABD'yle ilişkilere dek birçok dış politika sorunu partileri birbirinden ayırmaya devam etmektedir. Son olarak post-materyalist boyut en çok son yıllarda ortaya çıkan Yeşil Partilerde kendini göstermektedir (Inglehart 1977; Inglehart ve Welzel 2005).

Önceki çalışmalar partilerin efektif sayısıyla sorun boyutlarının sayısı arasında güçlü bir ampirik ilişki olduğunu göstermiştir (Lijphart 1999, 78-89). Bu durum Rein Taagepera ve Bernard Grofman (1985) tarafından şu şekilde ifade edilen denkleme kabaca uymaktadır:

$$N=I+1$$

Burada (N) partilerin efektif sayısını, (I) ise sorun boyutlarının sayısını göstermektedir. Teorik anlamda tek bir sorun boyutundan oluşan tipik iki partili Westminster sistemi bu formüle kusursuz biçimde uymaktadır. Somut olarak da çok yakın bir paralellik söz konusudur. İngiltere, Yeni Zelanda (1996'dan önce) ve Barbados'un tek sorun boyutlu parti sistemleri sırasıyla 2.11, 1.96 ve 1.68'dir. Görüldüğü gibi bu rakamlar beklenen 2.00 düzeyine yakındır. Yelpazenin diğer ucunda, dört sorun boyutuna sahip olan (sağ-sol ayrımı, dini ayrım, çevre sorunları, ayrıca yarı yarıya ağırlık verilmesi gereken daha zayıf kır-kent ayrımı ve dilsel farklılıklar) İsviçre'nin formüle göre efektif parti sayısının 5 olması beklenirken, gerçekte de bu rakam 5.20'dir. 1977'den sonraki Belçika parti sistemi ise beş sorun boyutuna sahip olduğundan (kır-kent ayrımı ve dış politika boyutu hariç bütün sorun boyutları vardır) partilerin efektif sayısının 6 olması beklenir. Nitekim fiilen 6.05'dir. Ampirik uygunluk ortadaki ılımlı çok partili sistemler için de oldukça yakındır.

Partilerin efektif sayısının ve sonraki dört bölümde tartışacağımız dört değişkenin aksine sorunsal boyutlarının sayısı bir kurumsal değişken değildir ve bu nedenle de yürütme-partiler boyutunun toplam bileşenlerinden biri olarak kullanılmamaktadır. Bununla birlikte, sorun boyutlarının sayısı, partilerin efektif sayısı ile çok yakın ilişki içinde olduğundan, bu boyut ile yakinen uyumlu olacaktır. Bu nedenle de sorunsal boyutların sayısı dahil edilse bile bu boyutun şeklini pek fazla etkilemeyecektir.

6. BÖLÜM

Hükümetler: Yürütme Gücünün Tek Elde Toplanması-Paylaşılması Karşıtlığı

Çoğunlukçu ve oydaşmacı modelleri birbirinden ayıran on temel değişkenin, bu bölümde tartışılacak olan ikincisi, halk temsilcilerinin hükümetin yürütme organına ne ölçüde katıldıklarıyla ilgilidir. 5. Bölüm'ün başında da belirttiğim gibi, bu değişken, çoğunlukçu ve oydaşmacı modeli birbirinden ayıran en tipik değişken olarak değerlendirilebilir. Tek partili çoğunluk hükümetleri ile geniş çok partili koalisyonlar arasındaki fark, aslında, yürütme gücünün çoğunluğun elinde toplanmasını savunan çoğunlukçu ilke ile geniş bir temelde paylaşılmasını savunan oydaşmacı ilke arasındaki karşıtlığı örnekler.

Tek partili çoğunluk hükümetleri ve geniş çok partili koalisyonlar birbirlerinden tek parti ya da koalisyon hükümeti olmanın yanında ayrıca sahip olduğu parlamento desteğinin biçimine bağlı olarak iki noktada ayrılırlar. Söz konusu destek tabanı noktasında koalisyon kuramlarında üçlü bir sınıflandırmaya gidilebilir: (1) Asgari çoğunluklu hükümetler, hükümeti oluşturan parti ya da partilerin parlamentodaki çoğunluğa sahip olması açısından "seçim galibi" hükümet (*minimal winning cabinet*) olarak kabul edilmesine karşın, çoğunluğu sağlamak

için gerekli partilerin dışında hiçbir partiyi hükümete dahil etmemesi açısından da "asgari" niteliktedirler. (2) Geniş çoğunluklu hükümetler (*oversized cabinets*) yasama organında çoğunluğu sağlamak için gereken asgari parti desteğinden daha fazla partiyi içinde barındıran hükümetlerdir. (3) Dar çoğunluklu (*undersized*) hükümetler ya da azınlık hükümetleri ise parlamentonun çoğunluğu tarafından desteklenmeyen hükümetlerdir. En çoğunlukçu hükümet tipi tek partili ve asgari çoğunluklu, ya da başka bir deyişle tek partili çoğunluk hükümetidir. En oydaşmacı hükümet tipi ise çok partili ve geniş çoğunluklu hükümetlerdir. İlerleyen sayfalarda da ortaya koyacağım üzere, azınlık hükümetleri geniş çoğunluklu hükümetlere benzer ve çok partili azınlık hükümetleri de bu nedenle yelpazenin oydaşmacı kutbuna dahildir. Böylece iki hükümet tipi bir ara pozisyona sahip olmuş olur: Çok partili asgari çoğunluk hükümetleri ve tek partili azınlık hükümetleri.

Bu bölümde belli başlı koalisyon kuramlarını gözden geçirecek ve bunların gerçek hayatta, demokrasilerde oluşturulan hükümet biçimlerini öngörmede neden zayıf kaldıklarını açıklayacağım. Önemli bir neden bu kuramların neredeyse tamamen çoğunlukçu varsayımlara dayanıyor olmalarıdır. Diğer bir neden ise yine bu kuramların azınlık hükümetlerinin ve geniş çoğunluklu hükümetlerin oluşumunun ardında yatan kurumsal özellikleri göz ardı etmeleridir. Hükümetleri farklı kategorilere ayırmanın net kriterlerini tartıştıktan sonra, 1945-2010 zaman aralığında ele alınan otuz altı demokraside karşılaşılan hükümet tipleriyle ilgili ampirik bulguları ortaya koyacağım. Ele aldığımız demokrasiler büyük ölçüde bu değişken temelinde birbirinden ayrılmaktadır. Örneğin beş ülkede tek partili ve asgari çoğunluklu hükümetlerin göreve gelme sıklığı %100 iken İsviçre'de %4'tür. Son olarak incelediğimiz otuz altı de-

mokrasi için partilerin efektif sayısı ile hükümet biçimleri arasındaki ilişkiyi analiz edeceğim.

Koalisyon Kuramları

Parlamenter yönetim sistemlerinde hükümetlerin parlamento çoğunluğunun güvenine sahip olacak (ya da en azından çoğunluğun müsamaha edeceği) şekilde oluşturulmaları gerekir. Acaba parlamentodaki partilerin güçlerini bilirsek, ne tip bir hükümetin kurulacağını da tahmin edebilir miyiz? Eğer bir parti parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğuna sahipse, bunu tahmin etmek kolay gözükmektedir. Çoğunluk partisi muhtemelen bir tek parti hükümeti oluşturacaktır. Bu tahmin çoğu durum için doğrudur. Ancak çoğunluk partisinin yanına bir ya da iki azınlık partisi alarak bir koalisyon hükümeti kurması da mümkündür. Örneğin İngiltere'deki Muhafazakârlar İkinci Dünya Savaşı sırasında parlamentoda açık bir çoğunluğa sahiptiler, ancak Churchill'in savaş hükümeti Muhafazakârlardan, İşçi Partisi'nden ve Liberallerden oluşan geniş bir koalisyon hükümetiydi.

Şayet hiçbir parti parlamentoda çoğunluğu elde edemezse, muhtemelen bir koalisyon hükümeti kurulacaktır, ama acaba bu ne tür bir koalisyon hükümeti olacaktır? Parlamenter sistemlerde ne tür koalisyonların kurulabileceğini öngörmek için çeşitli kuramlar ileri sürülmüştür. Bu koalisyon kuramları arasında en önemli altısı aşağıdaki koalisyon türlerini öngörmektedir:[1]

1. Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar. William H. Riker'in "büyüklük ilkesi" (1962, 32-46), asgari çoğunluklu hükümetlerin kurulmasını öngörmektedir. Asgari çoğunluklu hükü-

1 Koalisyon hükümetlerinin oluşumu ve dayanıklılığına ilişkin siyaset bilimi literatürü oldukça geniştir. Faydalı özetler ve eleştirel değerlendirmeler için şu kaynaklara bakılabilir: Strøm, Müller ve Bergman 2008.

metler sadece hükümete çoğunluk statüsünü kazandırmaya yetecek asgari ölçüdeki partinin içinde yer aldığı çoğunluk koalisyonlarıdır. Tablo 6.1 bunun bir örneğini sergilemektedir. ABC koalisyonu (A, B ve C partilerinden oluşan bir koalisyon hükümeti) A, B, ve C partilerinin parlamentodaki yüz sandalyenin elli beşini ellerinde bulundurmalarından ötürü bir çoğunluk koalisyonudur. Üç partinin de bir çoğunluk oluşturmak için gerekli olmasından ötürü de asgaridir. En küçük koalisyon ortağı olan A'nın dışarıda bırakılması koalisyonun parlamentodaki desteğini 55'ten 47'ye indirecek bu da çoğunluğu sağlayamamasına yol açacaktır. D partisinin koalisyona dahil edilmesi ise bu asgari çoğunluklu koalisyonu bir geniş çoğunluğa çevirecektir. Çünkü böylelikle A ya da D dışarıda bırakılsa bile ABCD çoğunluğu kaybetmeyecektir.

Asgari çoğunluklu koalisyon kuramının temel varsayımı hem basit hem de akla yakın bir varsayımdır: Siyasal partiler güçlerini maksimize etmek isterler. Parlamenter sistemlerde güç hükümete katılmak demektir, maksimum güç ise hükümette mümkün olduğu kadar fazla bakanlık elde etmektir. Bir azınlık partisi hükümete girmek için bir ya da daha fazla partiyle işbirliğine gidecek, ancak gereksiz partilerin koalisyona alınmasına da karşı çıkacaktır. Çünkü bu durum hükümette elde ettiği bakanlıkları azaltacaktır. Örneğin, Tablo 6.1'deki CE koalisyon hükümetinde C partisi parlamentodaki sandalyelerin yarısını elinde bulundurmaktadır, bu nedenle bakanlıkların da yarısını elde etmesi muhtemeldir. Ancak B partisi de koalisyona dahil edilirse C partisinin elindeki bakanlıkların sayısı muhtemelen üçte bire düşecektir.

Tablo 6.1. Parlamentodaki sandalyelerin varsayımsal dağılımına göre altı koalisyon kuramının öngördüğü koalisyon hükümetleri.

Partiler:	A (Sol Partiler)	B	C	D	E (Sağ Partiler)		
Sandalyeler	8	21	26	12	33		
Kuramlar							
Asgari çoğunluklu koalisyon			ABC	ADE	BCD	BE	CE
Asgari büyüklük				ADE			
Pazarlık önermesi						BE	CE
Asgari çeşitliliğe sahip			ABC		BCD		CE
Askeri çoğunluklu bağlantı			ABC		BCD		CDE
Politikalara dayalı koalisyonlar			ABC		BCD		CE

Parlamentoda bir çoğunluk partisinin bulunması durumunda asgari çoğunluklu koalisyon kuramı, tek bir spesifik tahminde bulunabilir. Bu tahmin de haliyle çoğunluk partisinin oluşturduğu tek partili bir çoğunluk hükümetidir. Ancak parlamentoda bir çoğunluk partisi bulunmuyorsa, kuram her seferinde birden fazla öngörüde bulunacaktır. Örneğin Tablo 6.1'de beş koalisyon ihtimali öngörülmüştür. Tartışacağımız sonraki üç koalisyon kuramı daha spesifik öngörülere ulaşmak için ek kriterler ortaya koyarak asgari çoğunluklu koalisyon kuramını geliştirmeye girişmektedir.

2. Asgari Büyüklükte Koalisyonlar. Asgari büyüklükte koalisyon kuramı da, tıpkı asgari çoğunluklu koalisyon kuramı gibi, iktidarın maksimize edilmesi varsayımına dayanmaktadır. Buna karşın bu kuram bu varsayımı mantıksal sonuçlarına kadar götürür. Şayet partiler elde edecekleri bakanlıkları arttırmak için gereksiz partileri koalisyondan dışlamak istiyorlarsa, bu partilerin aynı zamanda mümkün olan en dar parlamenter çoğunluğa dayanan bir hükümeti tercih etmeleri

beklenmelidir. Örneğin E partisi için 59 sandalyeli CE koalisyonu yerine 53 sandalyeli ADE koalisyonu daha avantajlıdır. İlkinde E partisinin parlamentodaki 33 sandalyesi hükümetin parlamenter desteğine %56'lık bir katkı sağlar, ikincisinde ise %62. Dolayısıyla 20 bakanlıktan oluşan bir hükümette bu fark E partisi için bir bakanlık daha kazandıracak değerdedir. Bu akıl yürütme uyarınca asgari büyüklükte hükümetler öngörülmektedir. Örneğin Tablo 6.1'de 53 sandalyeli bir ADE koalisyonu sandalye sayısı 54 ilâ 59 arasında değişen diğer dört asgari çoğunluklu koalisyona tercih edilmektedir.

3. Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar. Asgari çoğunluk kuramının öngördüğü çeşitli koalisyon ihtimalleri arasında tercihte bulunmakta kullanılabilecek bir başka ölçüt de Michael Leiserson'un "pazarlık önermesi"dir (1970, 90). Leiserson asgari çoğunluklu koalisyonların mümkün olan en az sayıdaki partiyi içerecek şekilde kurulma eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü "diğer şartların eşit olması halinde, koalisyonun kurulmasıyla ilgili görüşme ve pazarlıklar daha az partiyle daha kolay yürütülür ve koalisyon da daha kolay bir arada tutulur." Pazarlık önermesine göre, Tablo 6.1'deki beş asgari çoğunluklu koalisyon arasında BE ve CE koalisyonlarının kurulması muhtemeldir. Çünkü diğer üç partili koalisyonların aksine bu ikisi sadece ikişer partiden oluşmaktadır.

4. Asgari Çeşitliliğe Sahip Koalisyonlar. Şimdiye kadarki kuramlar varsayımlarını siyasal partilerin büyüklükleri ve sayılarına dayandırmakla birlikte bu partilerin programlarını ve siyasete ilişkin tercihlerini göz ardı etmektedir. Asgari çeşitliliğe sahip koalisyon kuramı ise şu ikna edici varsayıma dayanmaktadır: Politika tercihleri açısından birbirlerinden uzak olan partilere kıyasla, benzer politika tercihlerine sahip partiler arasında koalisyon kurulması daha kolaydır. Tablo 6.1 bu kuramın birbirinden çok küçük farklarla ayrılan bir çok çeşidi

içinde en temel örneğini sunmaktadır: Partiler tabloya sol-sağ yelpazesine uygun olarak yerleştirilmiştir ve bunların arasındaki mesafe partileri birbirinden ayıran "bölme"lerin sayısıyla ifade edilmektedir. Beş asgari çoğunluklu koalisyon iki, üç ve dört bölmeli aralıklarda seyretmektedir. Şayet partiler benzer görüşlerdeki partilerle koalisyon kurma niyetindeyse, sol-sağ yelpazesini boydan boya kaplayan dört bölmeli bir aralığa sahip olan ADE koalisyonuna kıyasla iki bölmeli bir aralığa sahip ABC koalisyonun kurulması daha muhtemeldir. Aynı şekilde asgari çeşitlilik kuramı aynı iki bölmeli aralığa sahip BCD ve CE koalisyonlarının kurulmasının da daha muhtemel olduğunu öngörmektedir.

5. Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar. Bununla yakından ilişkili bir kuramı da Robert Axelrod (1970, 165-87) ortaya atmıştır. Axelrod hem "bağlantılı" olan, hem de gereksiz ortaklara yer vermeyen koalisyonların kurulacağını öngörmektedir. "Bağlantılı" ifadesi siyasi yelpazede birbirine komşu olan partilerden oluşan bir koalisyon anlamına gelmektedir. Bu kuramın temelinde yatan başlıca varsayım ise partilerin en yakın komşularıyla ortaklık kurmaya çalışacakları ve çoğunluk koalisyonu sağlanana kadar da diğer komşu partilerin buna ekleneceği şeklindedir. Örneğin Tablo 6.1 asgari çoğunluklu bağlantılı koalisyonların ille de asgari çoğunluklu koalisyonlarla aynı olması gerekmediğini ortaya koymaktadır. Örneğin asgari çoğunluklu koalisyon kuramına göre CDE koalisyonu gereksiz bir ortak olan D partisini içermektedir. Buna karşın Axelrod'un kuramına göre bu parti gereklidir. Çünkü söz konusu koalisyonu "bağlantılı" bir koalisyon haline getirmektedir.

6. Politikalara Dayalı Koalisyonlar. Bu kuram, partilerin politika tercihlerine odaklanan kuramlar nihai sonucuna götürmektedir. Şayet partilerin iktidarda kalmakla değil de sadece politikalarla ilgilendiklerini varsayarsak, gerçek iktidar

bu durumda yasama organında toplanmış olur. Çünkü belli başlı yeni politikaların yürürlüğe konacağı yer hükümet değil yasama organıdır. Yasama organında kilit öneme sahip partiye "çekirdek" parti diyoruz. "Çekirdek" parti sağ-sol yelpazesi türünden tek boyutlu bir siyasi yelpazede parlamento üye sayılarının medyan rakamını temsil eden partidir. Tablo 6.1'de bu parti C partisidir. Bu kilit parti istediği politikaların yürürlüğe konmasını sağlayabilir. Çünkü ne bu partinin solundaki partiler, ne de sağındakiler C partisinin isteklerine aykırı herhangi bir siyaseti yürürlüğe koymak için gereken çoğunluğa sahip değildir. Kesin siyasi terimlerle ifade edersek bunun anlamı şudur: Kaç partinin ya da hangi partilerin hükümeti oluşturduğu tamamen önemsizdir. Hatta, Michael Laver ve Norman Schofield'ın (1990, 88) da söylediği gibi, politikalara dayalı hükümetlerin kurulması için "kilit partinin hükümete katılıp katılmamış olması bile önemli değildir."

Böyle olduğu halde Laver ve Schofield (1990, 55) büyük siyasal sorunlarla daha ayrıntılı siyasal sorunlar arasında bir ayrıma gitmek gerektiğini kabul ederler. Her şeyin ötesinde daha ayrıntılı siyasal sorunlar üzerinde etkide bulunabilmek için hükümetin içinde ve belli bir bakanlığın başında olmak oldukça önemlidir. Bu düşünce "iktidarın kendiliğinden gelen nimetleriyle hiç ilgilenmeyen partileri bile hükümetteki bir bakanlık için sonuna kadar savaşmaya sevk edebilir." Michael Laver ve Kenneth A. Shepsle'in (1996) son çalışmalarında hangi partinin hükümetteki hangi pozisyonu elinde bulundurduğunun ne kadar önemli olduğu da ayrıca vurgulanmaktadır. Bu uygulama, partilerin mümkün olan en fazla sayıda hükümet üyeliği ve bakanlık görevini elde etmek için "sonuna kadar savaşma" seçeneğini tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Bu da bizi asgari çoğunluklu koalisyon kuramlarının mantığına, yani Tablo 6.1'deki ABC, BCD ve CE gibi koalisyonlar içinde kilit

partinin bulunması şartına geri götürüyor. Son tahlilde, politikalara dayalı koalisyon kuramı hem hükümetlerin bileşimine ilişkin hiçbir öngörüde bulunmamakta, hem de asgari mesafe kuramının öngörülerine benzer asgari çoğunluklu koalisyonlar öngörmektedir.[1]

Azınlık Hükümetleri ve Geniş Çoğunluklu Koalisyonların Oluşmasını Sağlayan Dürtüler

Yukarıda bahsedilen altı koalisyon kuramı arasında politikaları hesaba katan kuramlar, politikaları dikkate almayan kuramlara kıyasla gerçek hayatta ortaya çıkan koalisyon hükümetlerini daha başarılı bir şekilde öngörebilmektedir (de Swaan 1973). Bu başarının bir kısmı hesaba katılmamalıdır. Çünkü partilerin sol-sağ yelpazesi içinde konumlandırılışları bir kısır döngüyü içerebilir. Şöyle ki; bir partinin solda mı yoksa sağda mı yer aldığı bu partinin resmi programından, parlamentoda kullandığı oylardan ve buna benzer şeylerden çıkarılabilir, ancak bir partinin hükümette yer alıp almaması ve hangi partilerle bir koalisyon oluşturduğu da bunu etkilemektedir. Örneğin Avrupa'daki diğer liberal partiler merkezin sağında konumlandırılmalarına karşın, Almanya'daki Özgür Demokratik Parti, siyasal yelpaze açısından merkezde konumlandırılır. Çünkü 1969'dan 1982'ye dek solcu Sosyal Demokratlarla

1 Politikalara dayalı koalisyon kuramının iki alternatif yorumu kilit partinin kendisi yönetmesi ya da koalisyona dahil edilmesi şeklindedir. (Strøm, Budge, ve Lavor 1994, 328) Birinci yorum, tek parti azınlık hükümetinin oluşturulacağını öngörür. Bunun pek de başarılı olacak bir öngörü olduğu söylenemez. Çünkü azınlık durumunda oluşturulan hükümetlerin sadece %20'den azı azınlık hükümeti şeklinde olmuştur. (Bkz. Tablo 6.2) İkinci yorumla ilgili sorun ise, bunun çok sayıda öngörüyü beraberinde getirmesidir: Örneğin Tablo 6.1'de C partisini içeren on beş koalisyon oluşturulabilmektedir. Oluşturulan hükümet bunlardan biri olabilir, ancak böyle olsa bile, tek bir doğru öngörü on dört yanlış öngörünün ağırlığı altında ezilecektir.

birçok koalisyon hükümeti içinde yer almıştır. Bu koalisyonu, partilerin politikalar bakımından komşu olmalarıyla açıklamak pek fazla açıklayıcı değildir. Çünkü bu zaten onların koalisyon davranışlarından çıkartılmış bir yargıdır.

Bütün koalisyon kuramlarının temel sorunu, asgari çoğunluklu koalisyonların herhangi bir çeşidini öngörmüş olmalarıdır. Axelrod'un kuramı, öngördüğü asgari çoğunluklu bağlantılı koalisyonların birkaç tanesinin asgari çoğunluk koalisyonlarından daha geniş olmasından ötürü, kısmen tek istisnadır. Asgari çoğunluklu koalisyon öngörüleri çoğunlukçu bir varsayıma dayanmaktadır ve gerçek hayattaki parlamenter demokrasilerde rastlanan azınlık hükümeti ve geniş çoğunluklu koalisyon örnekleriyle çelişmektedir. Laver ve Schofield (1990, 70-71) 1945-1987 zaman aralığında Avrupa'nın 12 çok partili demokrasisinde "azınlık koşulları"nda oluşturulmuş (azınlık koşulları ifadesi, parlamento çoğunluğuna sahip hiçbir partinin olmadığı koşulları tanımlar) 196 hükümet saptamıştır. Bunların sadece 77'si, yani %39.3'ü asgari çoğunluklu koalisyonlardır; 46'sı geniş çoğunluklu koalisyon, 73'ü ise azınlık hükümetidir. Paul Mitchell ve Benjamin Nyblade (2008, 205-8) 1945-1999 arasında Avrupa'nın on yedi parlamenter demokrasisindeki 406 hükümet için benzer bir sınıflandırma sunsa da, bunlar genellikle tek parti çoğunluk hükümetlerinin oluşturulduğu "çoğunluk durumlarını" içermektedir. Bunların sadece 178'i, (%43.8) asgari çoğunluklu koalisyonlardır. 87'si geniş çoğunluklu, 141'iyse azınlık hükümetidir.

Tablo 6.2 bu kitapta incelenen otuz iki parlamenter demokraside kurulan hükümetler hakkında benzer veriler sunmaktadır (Bu ülkelere İsviçre ve Fransız Beşinci Cumhuriyeti'ndeki iki kısa parlamenter yönetim dönemi de dahildir). Bunların birçoğu genellikle parlamenter çoğunluğa sahip partilerin bulunduğu ülkelerdir. Bu durum tek partili çoğunluk hükümet-

lerinin geniş bir yüzdesine tekabül eder: %37.1. Daha önce de ortaya koyduğumuz gibi, bir parti parlamenter çoğunluğu elde etmişse tek partili bir çoğunluk hükümetinin kurulacağını öngörmek çok kolaydır ve bu öngörü hemen hemen her zaman da doğru çıkar. Bu tip hükümetler dışarıda bırakıldığında (Tablo 6.2'nin ikinci sütunu bu durumu göstermektedir) asgari çoğunluklu koalisyonların oranı %38.9 olmaktadır. Bu da iki çalışmada kullanılan farklı ülkelere, farklı zaman aralıklarına ve farklı hükümet tanımlarına karşın, Laver ve Schofield'in (39.3) ve Mitchell ve Nyblade'in (35.4) bulduğu yüzdeye çok yakındır.[1] Geniş çoğunluklu koalisyonlar toplamın %32.6'sını, azınlık hükümetleri ise %28.5'ini oluşturmaktadır. İkisi birlikte asgari çoğunluklu hükümetleri sayıca üçe iki oranından daha yüksek bir oranda aşmaktadır. [2]

1 Laver ve Schofield (1990) ve Mitchell ve Nyblade (2008) ne kadar sürdüklerine bakmaksızın her hükümeti kuruldukları tarihe göre sayıma dahil etmektedir, ben ise görevde kalma sürelerine göre hükümetleri ağırlıklandırıyorum.

2 Asgari çoğunluklu, geniş çoğunluklu vs. şeklindeki sınıflandırma eksiksiz bir sınıflandırma değildir. Çünkü iki sınırdaki durumu göz ardı etmektedir: bloke olmuş hükümetler (parlamentonun tamı tamına %50'sini oluşturan hükümetler) ve küçük ortağın ayrılmasıyla bloke olmuş hale gelen hükümetler. İlkine örnek Başbakan Felipe Gonzales başkanlığındaki 1989-93 İspanyol hükümetidir. Sosyalist Parti bu dönemde parlamentodaki 350 sandalyenin 175'ini kontrol etmekteydi. İkincisine örnek ise İtalya'da 1992-93 yılları arasında iktidarda bulunan Başbakan Guiliano Amati'nin başkanlığı altındaki dört partili koalisyondur: Dört parti birlikte 630 sandalyenin 331'ini ellerinde bulundurmaktaydılar. En küçük parti koalisyondan ayrıldığında ise bu rakam sadece 315 olmaktaydı. Bu tip hükümetlerin sınıflandırılmasında en iyi çözüm ortalama bir çözümde anlaşmaktır. Bloke olmuş hükümetlerin iktidarda bulunduğu dönemin yarısı asgari çoğunluklu hükümet diğer yarısı ise azınlık hükümeti şeklinde değerlendirilebilir. Benzer bir şekilde Amati hükümeti türünden hükümetler de yarı geniş çoğunluklu yarı asgari çoğunluk hükümeti olarak değerlendirilebilir.

Tablo 6.2 Beş hükümet şeklinin 31 parlamenter demokraside iktidarda bulundukları sürelerin yüzdeleri, 1945-2010.

Hükümet şekli	Bütün hükümetler (%)	Asgari çoğunluklu tek parti hükümetlerinin dışındaki bütün hükümetler (%)
Asgari çoğunluklu tek parti	36,3	-
Asgari çoğunluklu koalisyon	24,8	38,9
Tek partili azınlık	10,9	17,1
Azınlık koalisyonu	7,3	11,4
Geniş çoğunluklu	20,7	32,6
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: Woldendorp, Keman ve Budge 2010; Bale ve Caramani 2010 ve *Political Data Yearbook*'un önceki ciltleri; Muller, Overstreet, Isacoff ve Lansford 2011 ve *Political Handbook of the World*'ün önceki ciltleri ve Krista Hoekstra, Jelle Koedam ve Linganaden Murday tarafından sağlanan verilere dayanmaktadır.

Peki tüm bu geniş katılımlı hükümetler ve azınlık hükümetleri nasıl açıklanabilir? Yukarıdaki koalisyon kuramlarının üzerinde temellendirildiği rasyonel dürtüler, asgari çoğunluklu hükümetler yerine bunlara da aynı şekilde uygulanabilir. Partilerin iktidar peşinde oldukları ve bunun da hükümete katılmak anlamına geldiğini varsaymak doğru olsa bile, her zaman ille de hükümete katılmayı isteyeceklerini söylemek doğru olmaz. Hükümet sorumluluğunu bir süre taşımamanın pekâlâ seçimlerde daha avantajlı olacağına ve böylelikle muhalefette geçirilecek belli bir sürenin gelecekte hem seçim başarısını hem de olası bir hükümete daha geniş bir katılımı arttırabileceğine inanabilirler (Strøm 1990, 44-47). Şayet bu

kaygı çok sayıda parti için önemli ise, bir azınlık hükümetinin kurulması yüksek bir olasılıktır.

Riker, asgari çoğunluk hükümetlerinden daha geniş hükümetlerin kurulmasının nedenlerinden birini bizzat kendisi açıkça kabul eder. Riker bu nedene "bilgi etkisi" demektedir: Bir hükümetin kuruluşuna ilişkin görüşmelerde muhtemel koalisyon ortaklarından birinin ya da birkaçının, yahut bu partilere mensup vekillerin kurulması tasarlanan hükümete ne derece sadık kalacakları konusunda ciddi bir tereddüt söz konusu olabilir. Bu nedenle, kopmalara karşı bir güvence oluşturacak ve hükümetin çoğunluk statüsünü de garanti alına alacak daha başka partiler de koalisyona dahil edilebilir. Riker'in deyişiyle (1962, 88), "koalisyonu kuranlar, kesin bir taahhüt altına girmemiş herhangi bir koalisyon ortağının koalisyona kazandıracağı ek ağırlığın ne kadar olacağını tam olarak kestiremiyorlarsa, daha geniş bir koalisyon kurmayı amaçlamaları beklenebilir."

İkincisi, politikalara dayalı kuramlar aynı zamanda büyüklük ilkesini hesaba katan kuramlardır. Bunlar asgari çoğunluk kuramına alternatif olmaktan ziyade ona eklemeler yapan nitelikte kuramlardır: Asgari mesafeli koalisyonlar aynı zamanda asgari çoğunluklu koalisyonlardır; asgari çoğunluklu bağlantılı koalisyonlar ise ya asgari çoğunluklu koalisyonlarla eşit büyüklüktedir ya da onlardan biraz daha büyüktür. Gerçek hayatta ise, partilerin politika tercihleri koalisyonların büyüklüğü ve uzaklığını asgarileştirmek yerine genişletmek yönünde güçlü baskılar oluşturur. Her parti doğal olarak kendi politik tercihlerine yakın politikalar uygulayacak bir hükümete katılmak ister. Bu açıdan en ideal durum solunda ve sağında hemen hemen eşit büyüklükte partilerin yer aldığı bir koalisyondur. Örneğin Tablo 6.1'de eğer B ve C bir koalisyona birlikte katılma niyetindeyse ABC koalisyonu B için daha çekici olur,

çünkü bu koalisyonda B merkezi konumu elinde bulundurur. C ise aynı nedenle BCD koalisyonunu tercih eder. Böyle bir durumda geniş çoğunluklu bir ABCD koalisyonunun kurulması da pekâlâ mümkündür.

Üçüncüsü, ülkeyi veya demokratik rejimi olası iç ve dış tehditlere karşı korumak amacıyla birlikte çalışmak partilerin tamamının veya çoğunun öncelikli amacı haline gelmişse, politik kaygılar geniş çoğunluklu koalisyonların kurulmasını sağlayabilir. Savaşlar başlıca dış tehditlerden biridir ve savaş dönemlerinde İngiltere'de Churchill'in kurduğu savaş hükümetine benzer hükümetler sık sık kurulur. Antidemokratik parti ya da hareketler veya çoğulcu toplumlarda demokratik partiler arasındaki derin ayrılıklar ise bir iç tehdit haline gelebilir. Ian Budge ve Valentine Herman (1978, 463), "demokratik bir sistemin yakın bir -iç ya da dış- tehdit altında bulunduğu durumlarda, bütün belli başlı sistem yanlısı partiler sistem karşıtı partileri dışarıda bırakacak şekilde hükümet oluştururlar" varsayımını 1945-78 zaman aralığında yirmi bir demokrasi için test etmiştir. Sonuçta bu tip kriz şartlarında kurulan hükümetlerin %72'sinin gerçekten de geniş koalisyonlar şeklinde kurulduğunu ortaya koymuşlardır.

Ayrıca birçok kurumsal özellik de asgari çoğunluklu hükümetler yerine azınlık hükümetleri ya da geniş çoğunluklu hükümetlerin kurulmasını sağlayabilir (Mitchell ve Nyblade 2008). Örneğin, resmi bir göreve getirme gerekliliği yoksa, yani yeni bir hükümet parlamentonun resmi oyları ve onayı olmaksızın göreve gelebiliyorsa, bir azınlık hükümetinin kurulması daha kolaydır. Parlamentonun açık bir güvenoyu verme zorunluluğuna sahip olmayıp kurulacak hükümete müsamaha göstermesine izin verilmişse, bir azınlık hükümetinin kurulması daha da muhtemeldir. Resmi göreve getirme zorunluluğuna dair herhangi bir prosedürü bulunmayan birçok

parlamenter demokrasi vardır: Örneğin İngiltere ve eski İngiliz sömürgeleri (İrlanda ve Papua Yeni Gine hariç), İskandinav ülkeleri ve Hollanda.

"Yapıcı" bir güvensizlik oyu şartının, -güvensizlik fiilinin aynı zamanda alternatif bir hükümet teklifini de içermesi zorunluluğu- iki farklı etkisi olabilir. Parlamento çoğunluğunun desteğini almış başarılı bir güvensizlik oyu resmi göreve getirme prosedürüne benzer ve bu nedenle de çoğunluk hükümetlerinin kurulmasını teşvik eder. Böyle olduğu halde, hükümete karşı çıkan parlamento çoğunluğu alternatif bir hükümet üzerinde anlaşamıyorsa, yapıcı güvensizlik oyu şartı bir azınlık hükümetinin kurulmasını da sağlayabilir. Almanya savaş sonrası anayasasında yapıcı güvensizlik oyunu kabul eden ilk ülke oldu. Bu şart artık İspanya, Papua Yeni Gine ve (1993'ten beri) federal Belçika'da da kullanılmaktadır.

Azınlık hükümetlerinin kurulmasını teşvik eden bir diğer örnek Fransız Beşinci Cumhuriyeti anayasasındaki yenilikçi kuraldır. Bu kural, hükümete kanun tekliflerini güvenoyuna sunma hakkı tanır ve Ulusal Meclisin mutlak çoğunluğu hükümeti görevden alma yönünde oy kullanmadığı sürece bu tekliflerin otomatik olarak onaylanmasını şart koşar: "Önceki paragrafta ileri sürülen şartlar uyarınca bir gensoru önergesi verilmedikçe kanun tasarıları onaylanmış kabul edilir." Burada sözü edilen önceki paragrafta anayasa, "oylar sayılırken sadece gensoru önergesi lehindeki oylar dikkate alınacak ve Meclisi oluşturan üyelerin çoğunluk oyları aranacaktır" demektedir (49. madde). François Mitterrand başkanlığındaki sosyalist azınlık hükümetleri bu maddenin yardımıyla 1988'den 1993'e kadar görevde kalmanın yanında yasama programlarının çok büyük bir kısmını da meclisten geçirebildi.

Azınlık hükümetleri lehindeki kurumsal özelliklerin belki de en önemlisi meclis komisyonlarının gücüdür. Genel eği-

limler kadar kanun tasarılarının ayrıntılarının belirlenmesinde de büyük etkisi olan meclis komisyonları partilere yasama organında elde ettiği pozisyonlar aracılığıyla etkide bulunma olanağı verir ve onları hükümete girmeye teşvik eden dürtüleri azaltır (Strøm 1990, 70-72). Yasama komisyonlarının gücü, yürütme ve yasama arasındaki güç dengesi sorununun bir görünümüdür (bir sonraki bölümün konusu). Diğer bütün faktörler eşit ise, yasama organlarının yürütmeye oranla nispeten güçlü oluşu hükümete katılma yönündeki dürtüleri azaltır, azınlık hükümetleri kurulması olasılığını ise arttırır.

Geniş çoğunluklu hükümetlerin kurulması bazen özel anayasal hükümler tarafından da teşvik edebilir. Kolombiya'da 1940'ların sonları ve 1950'lerdeki şiddetli iç savaşı sona erdiren Liberal ve Muhafazakâr partiler arasındaki Ulusal Cephe anlaşması bunun alışılmadık bir örneğidir. 1958-1974 arası dönemde Kolombiya Anayasası iki partinin hükümette eşit olarak temsil edilmesini ve sırayla başkanlık etmelerini şart koşmaktaydı. Daha sonra geniş koalisyon şartı dört yıl daha uzatıldı, hatta 1978'den sonra bile ikinci en büyük partinin hükümette "yeterli ve adil" şekilde temsil edilmesi zorunluluğu devam etmekteydi. Bu durum, Muhafazakârların Liberal Virgilio Barco hükümetine katılmayı reddettiği 1986'ya kadar iki partili koalisyonların devam etmesini sağladı.

Hükümetin bileşimine ilişkin anayasal şartların bir başka örneği de Belçika'daki diller arası denge zorunluluğudur. Bu da dolaylı olarak hükümeti genişletmeyi amaçlamaktadır. Örneğin Flaman sosyalistler hükümete davet edildiği takdirde; diller arası denge nedeniyle, hükümetin çoğunluğu sağlaması için buna hiç ihtiyaç olmasa bile, Frankofon Sosyalistlerin hükümete dahil edilmesi olasılığı da artmaktadır.

Son olarak anayasa değişikliklerinin ya da normal kanun tekliflerinin onaylanması için şart koşulan özel çoğunluklar

da geniş çoğunluklu hükümetlerin oluşturulmasının güçlü birer nedeni olabilir. Şayet yeni hükümetin siyasal gündeminde bir ya da birden fazla önemli anayasal değişiklik bulunuyorsa, bunlar için gereken her tür özel çoğunluğun hükümetin bileşimini daha geniş hale getirmesi muhtemeldir. Belçika'da anayasa değişiklikleri için gereken üçte iki çoğunluk oyu şartı 1993'te federal bir devletin kurulmasıyla sonuçlanan uzun anayasal reform döneminde iş başına geçen geniş çoğunluklu hükümetlerin başlıca kurulma nedenidir. Belçika aynı zamanda üçte iki çoğunluk oyunun yanında her bir dil grubunun eş zamanlı çoğunluk oyunu gerektiren başka kuralların da bir örneğidir (bkz. 3. Bölüm). 1990'ların başına kadar üçte ikilik çoğunluk ve hatta belli ekonomik yasalar için altıda beşlik çoğunluk şartları Finlandiya'nın geniş çoğunluklu hükümetler kurma eğilimini teşvik etmiştir. Dahası, "basit çoğunluk tarafından kabul edilen sıradan kanunlar bile gelecek seçimlerin sonrasına kadar üçte bir oyla geciktirilebilmekteydi. Bu, azınlık vetosunun kullanımı için oldukça güçlü bir şarttı. Bu prosedürler oydaşmacı davranışları ödüllendirirken geniş koalisyonları asgari çoğunluklu koalisyonlara göre daha değerli hale getiriyordu." (Mc Rae 1997, 290).

Azınlık Hükümetleri

Asgari çoğunluklu hükümetler, geniş çoğunluklu hükümetler ve azınlık hükümetleri şeklindeki üçlü sınıflandırma ve tek partili hükümetler ve koalisyon hükümetleri şeklindeki ikili sınıflandırma oldukça basit ve açık görünmekle beraber, yürütme gücünün toplanma derecesini ölçmede kullanmadan önce bu sınıflamaların ortaya çıkardığı kimi sorunların çözülmesi gerekir. Bu sorunların en önemlisi azınlık hükümetleri ile başkanlık hükümetlerinin değerlendirilmesiyle ilgilidir.

Asgari çoğunluklu ve tek partili hükümetlerin çoğunlukçu,

geniş çoğunluklu hükümetler ve koalisyon hükümetlerinin ise oydaşmacı özellikleri temsil ettiği çok açıktır. Ancak azınlık hükümetleri hangisine uymaktadır? Prensip olarak iki çeşit azınlık hükümeti vardır. İlki, görevde kalabilmek ve kanun tekliflerinin kabul edilmesi için hükümet dışındaki bir ya da birkaç partiyle sürekli müzakere halinde bulunması zorunlu olan gerçek azınlık hükümetleridir. Farklı amaçlar için hükümet dışındaki değişik partilerle kurulan pazarlığa dayalı ilişki bu tip azınlık hükümetlerini daha çok geniş çoğunluklu koalisyonlara benzetir. Diğer azınlık hükümeti çeşidi ise Strøm tarafından (1997, 56) "kılık değiştirmiş çoğunluk hükümeti" olarak tanımlanan; aslında hükümetin içinde yer almasalar da yasama organındaki bir ya da birkaç partinin sağlam desteğine sahip olduğu için daha çok çoğunluk hükümetlerine benzeyen azınlık hükümetleridir.

Önceki çalışmalarından birinde Strøm (1990, 95) analiz ettiği çok sayıdaki azınlık hükümetinin sadece %11'inin bu tip kılık değiştirmiş çoğunluk hükümetleri olduğunu ortaya koyduğundan Strøm'a göre "azınlık hükümetlerinin büyük çoğunluğu sadece kılık değiştirmiş çoğunluk hükümetleri niteliğine sahip olmakla kalmaz... Aksine tipik bir azınlık hükümeti her bir konu için ayrı ayrı ve bir defaya mahsus (*ad hoc*) olmak üzere yasama organının desteğini sağlamaya çalışan... bir tek parti hükümetidir." Strøm'un bulgularına ek olarak bir yandan, hükümeti dışarıdan destekleyen bir partinin destek taahhüdünün, hiçbir zaman hükümette yer alan bir partininki kadar sağlam olmayacağı gerçeği ve diğer yandan da bir partinin hükümeti dışarıdan destekleyen bir parti olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğinin belirlenebilmesindeki zorluğun ışığında, hem kuram hem de pratikte azınlık hükümetlerini geniş çoğunluklu hükümetler gibi değerlendirmek daha mantıklı olacaktır. Öyleyse karşıtlık şu şekilde kurulmalıdır: Bir

tarafta asgari çoğunluklu hükümetler, diğer tarafta ise geniş çoğunluklu hükümetler ve azınlık hükümetleri.

Başkanlık Hükümetleri

Tek parti karşısında koalisyon hükümetleri ve asgari çoğunluklu hükümetler karşısında geniş çoğunluklu hükümetler ve azınlık hükümetleri şeklindeki sınıflandırmalar genellikle koalisyon kuramcılarının başlıca ilgi alanı olan parlamenter yönetim sistemlerindeki hükümetlere uygulanmıştır. Acaba bunlar başkanlık hükümetlerine de uygulanabilir mi? Bunun için iki can alıcı düzeltmeye ihtiyaç vardır. Parlamenter sistemlerle başkanlık sistemleri arasındaki farklar bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ve sistematik olarak tartışılmaktadır. Bununla birlikte temel bir fark şudur: Parlamenter sistemlerdeki yürütme organı, yani hükümet, görevde kalabilmek ve kanun tekliflerini kabul ettirebilmek için parlamento çoğunluğuna dayanır. Buna karşın başkanlık sistemlerinde yürütme organı sadece başkanın kanun teklifleri söz konusu olduğu zaman yasama organının çoğunluk oyuna ihtiyaç duyar. Başkan belli bir dönem için göreve gelir ve ne kendisi ne de kendisinin atadığı hükümet görevde kalmak için yasama organının güvenoyuna ihtiyaç duyar. Bu nedenle görevde kalmak açısından başkan ve başkanlık hükümetleri tanım gereği asgari çoğunluk modeline uygundur; diğer yandan, kanun teklifleri için gereken yasama desteği açısından ise başkanın ve hükümet üyelerinin partilerle ilişkisi ve ilgili partilerin büyüklüklerine bağlı olarak, asgari çoğunluklu hükümet, geniş çoğunluklu hükümet ya da azınlık hükümeti şekline bürünebilirler. Buna göre, parlamenter sistemlerde asgari çoğunluk ihtimalinin varyasyonu %0 ilâ 100 arasındayken, başkanlık sistemlerinde 50 ilâ 100 arasındadır.

Başkanlık sistemi ve parlamenter sistem arasındaki kritik ayrım, parlamenter yürütme organı mesai arkadaşlarından

oluşmuş bir hükümettir, hâlbuki başkanlık sisteminde yürütme tek kişilik yürütme organıdır; başkanlık sistemlerinde yürütme gücü başkanda toplanmıştır ve başkanın hükümeti her biri hemen hemen eşit katılımcılardan oluşmuş bir organdan ziyade başkanın danışmanlarından meydana gelmiştir. Tek partili hükümetler ve koalisyon hükümetleri ayrımından hareketle, bunun anlamı başkanlık hükümetlerinin bir açıdan tanım gereği tek partili hükümetlere benzemesidir. Tek parti, başkanın hükümetteki hakim statüsü nedeniyle başkanın partisidir. Diğer yandan, başkanın yürütme organına yalnız kendi partisinin mensuplarını ataması ile diğer partilerin mensuplarını da hükümete dahil etmesi arasında önemli bir fark vardır. Bu iki durumun eşit derecede ağırlıklı olduğu varsayımı altında, başkanlık hükümetlerinin tek parti hükümetlerine sahip olma varyasyonu %50 ilâ 100 arasında değişirken, parlamenter sistemlerde bu varyasyon 0 ile 100 arasında değişmektedir. Sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere mevcut altı başkanlık sistemi şunlardır: ABD, Fransa (kısa süreli üç parlamenter dönem hariç), Kosta Rika, Arjantin, Uruguay ve Kore.[1] Yarı başkanlık sistemi olarak adlandırılan Fransa dışındaki örnekler parlamenter sistemler gibi değerlendirilebilir. İsviçre bu açıdan arada kalan bir örnektir. Ancak yürütme organının bileşimine göre bir sınıflandırma yapıldığı zaman parlamenter bir sistem olarak değerlendirilebilir.

Büyük Koalisyonlar, "Sembolik" Bakanlar ve "Kısmi" Koalisyonlar

Hükümetlerin büründüğü çok sayıdaki şekil beş çağdaş demokrasi aracılığıyla da örneklenebilir: Avusturya, ABD, Ar-

1 Ayrıca, İsrail'in incelenen dönemin sonunda yaşadığı sadece bir aylık kısa "doğrudan seçilen başbakan" deneyimi de bir başkanlık dönemi olarak değerlendirilebilir. (Bkz. 7. Bölüm)

jantin, Uruguay ve Japonya. Bu istisnai hükümetler bile, tek partili hükümetler karşısında koalisyon hükümetleri ve asgari çoğunluklu hükümetler karşısında geniş çoğunluklu hükümetler ve azınlık hükümetleri şeklindeki klasik kriterler temelinde sınıflandırılabilir.

Avusturya'da büyük hükümetler olarak adlandırılan 1949'dan 1966'ya kadarki hükümetler, ülkenin en büyük iki partisinden oluşan ama salt teknik açıdan bakıldığında yine de asgari çoğunluklu diyebileceğimiz sık rastlanan çok geniş koalisyonları örnekler. Bu koalisyonlar Sosyalistler ile Muhafazakâr Halk Partisi'nden oluşmaktaydı ve bu iki parti birlikte dönem boyunca parlamentodaki sandalyelerin %92'sini elinde bulundurmaktaydı. Her iki parti de ayrı ayrı parlamentonun mutlak çoğunluğuna sahip olmadığı için bu koalisyonlar her nasılsa asgari çoğunluklu koalisyonlardı. Çünkü partilerden birinin dışarıda bırakılması hükümeti bir azınlık hükümeti haline getirmekteydi. Özünde bu tip koalisyonlar net bir şekilde geniş çoğunluklu koalisyonlar olarak değerlendirilmelidir. Ben elinde yasama organındaki sandalyelerin beşte dördünden, yani %80'inden daha fazla sandalye bulunduran koalisyonları geniş çoğunluklu olarak sınıflandırmaktayım.[1]

1 Diğer dayanıklı geniş çoğunluklu hükümet örnekleri şunlardır: Avusturya Hükümeti (1987-1990), Belçika Hükümeti (1961-65), Liberallerin ve Muhafazakârların eşit olarak temsil edildiği Kolombiya'daki Ulusal Cephe Hükümetleri (1958-1978), Almanya'da Hıristiyan Demokrat ve Sosyal Demokratların "Büyük Koalisyon"u (1966-1969), Lüksemburg Hükümeti (1954-59) ve iki belli başlı Venezuela partisinin oluşturduğu üç ay süren koalisyon (1992). Bununla birlikte 1993'te göreve gelen Gaulle taraftarı-Cumhuriyetçi koalisyonunu değerlendirirken kendi koyduğum %80 kriterini terk ediyorum. Çünkü bu koalisyonun parlamentoda sağladığı %81.8'lik büyük çoğunluk birinci tur oylarının sadece %39.9'uyla yaratılmış bir çoğunluktu. Bu teknik olarak geniş çoğunluklu bir hükümettir, ama bence yine de esasen asgari çoğunluklu olarak değerlendirilmelidir.

Başkanlık sistemlerinde koalisyon hükümetlerine pek rastlanmasa da, tamamen istisnai oldukları da söylenemez. Koalisyon hükümeti kurulmasının sebeplerinden biri başkanların yasama organında çoğunluk desteği sağlayamaması ve yasaları geçirmek için meclis çoğunluğunun gerekmesidir (Amorim Neto 2006). Başkanlık sistemlerindeki bu tip koalisyonların örnekleri Kore'de Başkan Kim Dae Jung yönetimi altındaki Yeni Siyaset için Ulusal Kongre Partisi ile Birleşik Liberal Demokratlar (1998-2000), Arjantin'de Başkan Eduardo Duhalde yönetiminde Peronistlerle Radikaller (2002-3) ve Uruguay'da Başkan Julio Maria Sanguinetti ve Jorge Batlle yöneminde Colorado ile Blanco (1995-2002) arasındaki koalisyonlardır.

Daha sık rastlanan ise bir ya da iki üyesinin "sembolik" olarak farklı bir partiden seçildiği partizan hükümetlerdir. Hükümete sembolik katılım bir partinin hükümette oransal olarak hak ettiğinden çok daha az sandalyeye sahip olması anlamına gelir. İlk Sanguinetti yönetiminde hükümette bu tip sembolik Blanco ve Vatandaş Birliği üyeleri vardı (1985-1990). Keza 2007 yılında Arjantin'de Başkan Christina Fernandez de Kirchner ortak bir Peronist Radikal aday listesiyle ve Radikal bir başkan yardımcısıyla seçildi. Ne var ki bu başkan yardımcısının yönetiminde hiçbir kayda değer etkisi yoktu. Amerikan hükümetleri de bu konuda belirgin örnekler sağlamaktadır. Örneğin, Cumhuriyetçi C. Douglas Dillon ve Robert S. McNamara Başkan John F. Kennedy'nin hükümetinde; Demokrat John B. Connally ise Başkan Richard M. Nixon'ın hükümetinde görev almışlardır. Connally örneği özellikle önemlidir, çünkü Connally Demokrat Parti'den Teksas Valiliği görevini de yürütmüş olan partinin aktif bir üyesiydi (Jones 1994, 107-8). Benzeri daha yakın bir örnek ise ikinci Clinton Yönetimi'nin eski Cumhuriyetçi senatör William Cohen'i sa-

vunma bakanı olarak atamasıdır. Richard F. Fenno'nun tespiti (1959, 68) halen geçerlidir: "Tipik olarak bütün hükümet, başkanın partisiyle aynı partidendir... Çok az sayıdaki istisna ise sadece kuralın doğruluğunu kanıtlar. Bu normdan sapıldığı durumların çoğunda, bu sapma, gerçek olmaktan ziyade görüntüye dair bir sapmadır. Şöyle ki; hükümete başka partiden davet edilenlerin düşünce ve anlayışları çok açık bir şekilde partizan etiketleriyle çakışmamaktadır." Connally'nin daha sonra parti değiştirerek 1980'de Cumhuriyetçi Parti'den aday olduğu da ayrıca ifade edilmeye değer. Koalisyon hükümetlerine ilişkin önemli bir genel bulgu, hükümet üyeliklerinin paylaşımında yaklaşık bir orantılılığa genellikle dikkat edilmesidir (Verzichelli 2008). Bu nedenle de gerçek koalisyonlarla sembolik koalisyonları birbirinden ayırmak hiç de zor değildir ve sembolik bakanlar, -tıpkı partizan hükümetlerde partili olmayan bakanlar bulunduğu gibi-[1] hükümetlerin sınıflandırılmasında göz ardı edilebilir.

1976'dan 1993'e dek Japonya'daki Liberal Demokrat Parti (LDP) hükümetleri, sayısal olarak asgari çoğunluk hükümeti olmalarına karşın bir azınlık hükümeti gibi davranmaları açısından istisnai bir örnektir. T. J. Pempel (1992, 11) LDP'nin "tartışmalı kanun tekliflerini parlamentodaki çoğunluğundan faydalanarak zorla kabul ettirmek yerine partiler arası uzlaşma oluşturma kuralına" uyma eğilimi gösterdiğini belirtir. "LDP hazırladığı kanun teklifleri için en az bir, çoğu zaman da birkaç muhalefet partisinin desteğini sağlamaya çalışmıştır." Japonya'da bu strateji meclisteki muhalefetle "kısmi koalisyon" stratejisi olarak adlandırılmaktadır (Krauss 1984, 263). Özellikle Japon siyaseti uzmanlarının bu davranışı "Japonların

1 Bütün hükümet sınıflandırmaları parti bileşimlerine dayandığından "partilerden oluşmayan" ya da "teknokrat" hükümetleri bu açıdan hesaba katılmamalıdır. Zaten bu tip hükümetler çok sık gerçekleşen hükümetler de değildir.

genellikle 'çoğunluğun zorbalığı' olarak adlandırdığı şeye karşı işlemekte" olan güçlü oydaşmacı normlara bağlamalarından ötürü de (Pempel 1992, 11) bu LDP hükümetleri asgari çoğunluklu değil azınlık hükümetleri olarak değerlendirilmelidir.[1]

Otuz Altı Çağdaş Demokraside Hükümetler

Tablo 6.3'ün birinci ve ikinci sütunları otuz altı demokraside asgari çoğunluklu ve tek partili hükümetlerin iktidarda bulundukları süre açısından hükümet çeşitlerini vermektedir. Üçüncü sütundaki değerler ilk iki sütundaki değerlerin ortalamalarıdır ve hükümetlerin oluşturulmasında çoğunlukçuluğun derecesini belirtmektedir. Ülkeler hükümetlerin çoğunlukçu tabiatının derecesi bakımından artan bir şekilde sıralanmıştır.

İlk iki sütundaki değerler arasında güçlü bir korelasyon ilişkisi bulunmaktadır (r=0,58; %1 düzeyinde önemli) çünkü tablonun üst sıralarında bu değerler düşükken alt sıralarda yükselmektedir. Tek partili hükümetlerin büyük çoğunluğu aynı

1 Sınıflandırmanın son iki sorunundan da kısaca bahsetmek gerekir. Birincisi; 5. bölümde tartışıldığı şekliyle hizipleşmiş partilerle sıkı ittifak içindeki partileri sırasıyla yarım parti ve tek parti olarak değerlendirmenin mantıksal sonucu, bu tip partilerden meydana gelen hükümetlerin de yarı yarıya tek partili ve iki partili olarak sınıflandırılmasıdır. Örneğin Avustralya'daki bütün Liberal-Ulusal Parti koalisyonları tek partili hükümetlerle koalisyonların arasında bir noktada değerlendirilmelidir; dahası, Liberaller parlamentoda bir çoğunluğa sahip iseler bu tip koalisyonlar yarı yarıya asgari çoğunluklu ve geniş çoğunluklu koalisyonlar arasında yer alır. İkincisi; iki seçim arasında parlamentoda hükümet partilerinin elindeki sandalyelerde gerçekleşen her tür değişim hesaba katılmalıdır. Örneğin, İngiliz İşçi Partisi hükümeti Ekim 1974'te bir asgari çoğunluklu hükümet olarak göreve başladı, ancak 1976'ın ortalarında bir azınlık hükümeti haline geldi. (Bkz. Bölüm 2) Aksi yönde bir örnek ise Hindistan'daki Kongre Partisi hükümetinin 1991'de bir azınlık hükümeti olarak göreve başlaması, ardından diğer partilerden birçok kişinin Kongre Partisi'ne katılımıyla birlikte Aralık 1993'te bir asgari çoğunluklu hükümet haline gelmesidir.

zamanda asgari çoğunlukludur; geniş çoğunluklu hükümetler de tanım gereği koalisyondur. Bununla birlikte tablonun ortalarında bu iki unsurun orantısız bir bağlantı içinde olduğu ülkeler sıralanmıştır. Bunlar genellikle asgari çoğunluklu hükümetlerin iktidarda bulunduğu ancak bunların arasında tek partili hükümetlerin sayısının az olduğu Almanya, İzlanda ve Lüksemburg gibi ülkelerle; tersine çok sayıda tek partili hükümete karşın az sayıda asgari çoğunluklu hükümetin kurulduğu İspanya ve İsveç gibi ülkelerdir. Varyasyon aralığı oldukça geniştir: Asgari çoğunluklu hükümetler için 8 ile 100 arasında, tek partili hükümetler için ise 0 ile 100 arasında. 5 ülke istisnasız asgari çoğunluklu hükümetlere, 8 ülke de istisnasız tek partili hükümetlere sahip olmuştur. 4 ülke ise şimdiye kadar hiç tek partili hükümet deneyimi yaşamamıştır. Asgari çoğunluklu hükümete sahip olma eğilimi tek partili hükümete sahip olma eğilimine göre az farkla daha güçlüdür. Birinci sütundaki değerlerin ortalaması ve medyanı sırasıyla 64.2 ve 71.4; ikinci sütundaki değerlerin ortalaması ve medyanı ise yine sırasıyla 56.4 ve 67.6'dır. Üçüncü sütunun varyasyon aralığı 4 ile 100 arasındadır; ortalaması 60.3, medyanı ise 55'tir.

Tablo 6.3. 36 Demokraside Asgari Çoğunluklu ve Tek Partili Hükümetlerin İktidarda Bulundukları Sürelerin Oranları, 1945-2010.

	Asgari çoğunluklu Hükümetler (%)	Tek partili Hükümetler (%)	Ortalama (%)
İsviçre	8,0	0,0	4,0
Finlandiya	11,4	8,5	10,0
İtalya	15,5	8,0	11,7
İsrail	22,1	6,0	14,0
Mauritius	30,6	0,0	15,3
Danimarka	13,7	33,6	23,6

Hollanda	53,6	0,0	26,8
Hindistan	37,0	24,0	35,5
Belçika	68,1	6,5	37,3
Almanya	74,3	1,3	37,8
Japonya	42,4	37,8	40,1
Avusturya	60,1	26,5	43,3
Lüksemburg	90,8	0,0	45,4
İzlanda	90,3	2,3	46,3
İsveç	25,1	71,1	48,1
İrlanda	57,2	41,8	49,5
Portekiz	48,3	58,5	53,4
Fransa	62,0	47,5	54,8
Norveç	44,0	66,6	55,3
İspanya	38,6	100,0	69,3
Uruguay	79,5	81,0	80,3
ABD	71,5	89,2	84
Avustralya	92,7	68,7	80,7
Yeni Zelanda	80,9	82,0	81,4
Arjantin	71,2	93,5	82,4
Kosta Rika	71,6	100,0	85,8
Kore	83,3	88,7	86,0
Kanada	76,8	100,0	88,4
Trinidad	99,2	89,5	94,3
İngiltere	94,8	99,8	97,3
Yunanistan	98,4	97,8	98,1
Bahamalar	100,0	100,0	100,0
Barbados	100,0	100,0	100,0
Botswana	100,0	100,0	100,0
Jamaika	100,0	100,0	100,0
Malta	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Woldendorp, Keman ve Budge 2010; Bale ve Caramani 2010 ve *Political Data Yearbook*'un önceki ciltleri; Muller, Overstreet, Isacoff ve Lansford 2011 ve *Political Handbook of the World*'ün önceki ciltleri ve Octavio Amorim Neto, Marcelo Camerlo, Krista Hoekstra, Jelle Koedam, Jorge Lanzaro, Andrés Malamud ve Linganaden Murday tarafından sağlanan verilere dayanmaktadır.

Beklenildiği gibi tablonun en başında İsviçre yer almaktadır. İsviçre'nin tek asgari çoğunluklu koalisyonu 1955-1959 zaman aralığında iktidarda bulunmuştur. Çünkü bu tarihte alışılmış dört partili koalisyonların aksine Sosyal Demokratların içinde yer almadığı üç partili bir koalisyon kurulmuştur. Belçika tabloda biraz aşağılarda kalmaktadır; ancak sadece son on yıllar analize dahil edilseydi Belçika da daha yüksek bir pozisyonda yer almış olacaktı. Tablonun alt sıralarındaki çoğunlukçu kutba doğru geldiğimizde ise, beklenildiği gibi, İngiltere ve Barbados'u bulmaktayız. Ancak Yeni Zelanda 1996'dan itibaren yaşadığı siyasal gelişmeler sebebiyle daha yukarıdadır. Daha genel bir şekilde ifade edersek; çoğunlukçu kutupta iki ülke grubu bulunmaktadır: İngiliz politik mirasına sahip ülkeler ve daha önce bahsedildiği gibi çoğunlukçu karakterlerini büyük ölçüde başkanın anayasal konumuna ve gücüne borçlu olan başkanlık sistemleri. Nitekim tablonun en dibindeki on altı ülkenin biri hariç hepsi bu kategorilerden birine dahildir. Öte yandan, çoğunlukçu kutupta İngiliz mirasına dayanan İrlanda, Hindistan ve Mauritius için de istisnalar söz konusudur. İrlanda tablonun ortalarına yakın bir yerdedir. Hindistan ve Mauritius ise derin bir çoğul toplum yapısına sahip olup sırasıyla sekizinci ve beşinci sırada, yani oydaşmacı tarafın yakınında yer alırlar. Aksine Yunanistan ise şaşırtıcı bir şekilde çoğunlukçu kutbun İngiliz mirasında dayanan ülkeleri arasında yer almaktadır.

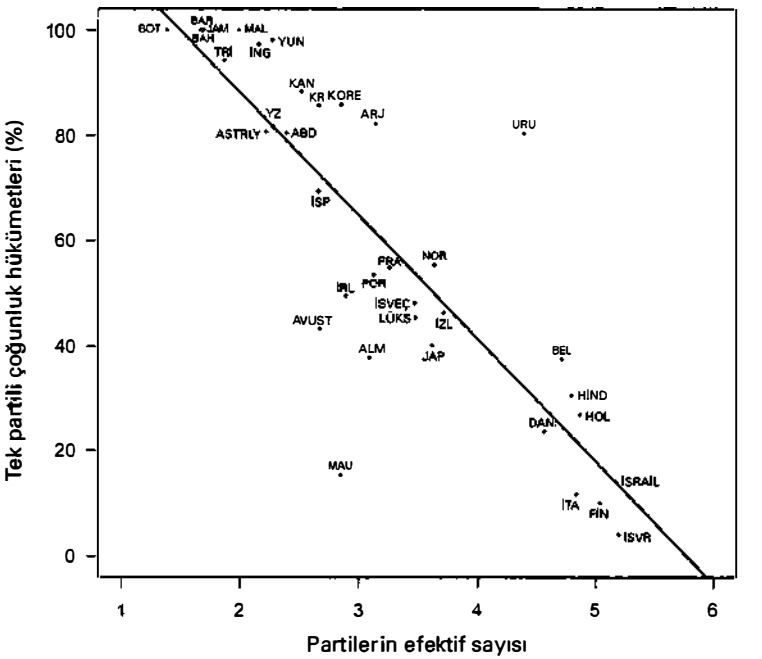
Hükümetler ve Parti Sistemleri

Şekil 6.1'in de gösterdiği gibi parti sistemleri ile hükümet çeşitleri arasında güçlü bir ilişki söz konusudur.[1] Partilerin efektif sayısı arttıkça tek partili asgari çoğunluklu hükümetlerin iktidara gelme sıklığı de düşer. Partilerin efektif sayısında her bir partilik artış, tek partili çoğunluk hükümetlerinin sayısında %23.5'lik bir azalmaya tekabül eder. Korelasyon katsayısı -0.85'tir (%1 düzeyinde önemli). Ülkelerin büyük çoğunluğu regresyon doğrusuna oldukça yakındır, bunun uzağına düşen aşırı örnek ise yoktur. En çok sapma gösteren örnekler Uruguay ve Mauritius'tur. Uruguay'ın çoğunlukçu hükümetleri Arjantin, Kosta Rika, Kore ve Amerikan kabinelerine benzese de, diğer dört başkanlık demokrasisinin aksine, üç ana partinin hizipleşmiş olmasından dolayı yüksek bir efektif parti sayısına sahiptir. Mauritius'ta çoğunlukçu seçim sistemi partilerin efektif sayısını azaltmıştır. Ancak bu azalma Mauritius'u iki partili bir sisteme çevirecek düzeye ulaşmamış ve ılımlı birçok partililik ile koalisyon hükümetleri el ele gitmiştir. Dahası, Rodrigues Adası'nı temsil eden partinin her zaman olduğu gibi yine hükümete dahil edilmesi koalisyonları genellikle geniş çoğunluklu hükümetler haline getirmektedir.

Parti sistemleri ve hükümet tipleri arasındaki güçlü ilişki, bu kitabın ilk üç bölümünde tartıştığımız çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığının yürütme-partiler boyutunu oluşturan beş değişkenli grubun bir parçasıdır. Sonraki üç bölümde ise bu gruptaki diğer üç değişkeni analiz edeceğiz: yasama-yürütme ilişkileri, seçim sistemleri ve çıkar grupları. Bu analiz de, her ne kadar parti sistemleri ve hükümetler arasındaki ilişki kadar

1 Şekil 6.1'de ve ilerleyen bölümlerdeki benzer şekillerde, otuz altı demokrasi –kısaltılması gerektiğinde– şu istisnalar hariç ülke adının ilk üç harfiyle gösterilmiştir: Avustralya-ASTRLY, Avusturya-AVUST, Kosta Rika-KR, İsviçre-İSVR, Yeni Zelanda-YZ.

güçlü ve önemli olmasa da, diğer değişkenlerdeki güçlü ampirik ilişkileri gösterecektir.

Şekil 6.1. 36 Demokraside Partilerin Efektif sayısı ile Hükümet Tipleri Arasındaki İlişki, 1945-2010.

Ek: Başbakanlık Gücü

Bir hükümetin başındaki kişinin hükümeti üzerindeki gücü nedir? Başkanlık sistemlerinde hükümet Başkan'ın hükümetidir ve Başkan'ın anayasal pozisyonu onu üstün kılar. Giovanni Sartori'nin sözleriyle (1994, 109) bu pozisyon Amerikan başkanı örneğinde "*primus solus*", yani "Başkanın hükümeti kendi özel hükümetinden ibarettir" olarak adlandırılabilir." Parlamenter sistemlerde hükümetin başı olan başbakanın pozisyonu farklı şekiller alabilir: Yine Sartori'nin terminolojisine baş-

vurursak bu pozisyon güçlü "eşitsizler üzerinde birinci" (*first above unequals*); orta "eşitsizler arasında birinci" (*first among unequals*); ve göreli zayıf "eşitler arasında birinci" (*first among equals*) gibi üç şekil alabilir.

Bu bölümde temsiliyetin genişliği ve hükümette bulunan partilerin sayısı açısından hükümetlerde gücün toplanmasını ve çoğunlukçuluğun derecesini ölçmeye çalıştım. Bunun mantıksal sonucu olarak başbakanlık gücünün hükümetteki güç toplanmasının derecesiyle ilişkili olması beklenir. Hükümetlerde başbakanın gücüne ilişkin olarak Jaap Woldendorp, Hans Keman ve Ian Budge (2000, 68) tarafından sunulan ve Sartori'nin üçlü şemasını andıran sınıflandırma, bu varsayımın sınanmasını sağlamaktadır. Bu sınıflandırmaya göre hükümette başbakanın yüksek derecede bir etkiye sahip olduğunu tespit edilen ülkeler arasında İngiltere, Avustralya, Almanya, Yunanistan, Hindistan, Jamaika ve Yeni Zelanda vardır. Avusturya, Belçika, Danimarka ve İsveç'teki başbakanlar bu açıdan orta derecede bir etkiye sahiptirler. İtalya, Hollanda, İzlanda ve Norveç'teki başbakanların hükümetleri üzerindeki etkileri düşük derecededir. Bu örneklerin Tablo 6.1'in üçüncü sütunundaki rakamlarla karşılaştırılması oydaşmacı hükümetlere kıyasla çoğunlukçu hükümetlerde başbakanların daha çok güce sahip olduğunu göstermektedir. Yirmi dört demokratik ülke için Woldendorp-Keman-Budge verileri elimizdedir. Hükümet şekliyle başbakanlık gücü arasındaki orelasyon katsayısı 0.44'dür (%5 düzeyinde önemli).

Başbakanlar için üçlü sınıflandırma yerine her tür hükümet başkanını içeren bir beşli sınıflandırma yapılacak olursa, daha fazla demokratik ülke analize dahil edilebilir. En tepeye Sartori'nin *primus solus*'u için yeni bir kategori ekleyebiliriz. Diğer uçta İsviçre'ye ayrı bir kategori ayrılabilir. İsviçre'nin yedi üyeli Federal Konsey'inin her yıl rotasyon usulüyle de-

ğişen hükümet başkanı "eşitler arasında birinci" bile değildir. Buna ancak "eşitler arasında eşit" denebilir. Esasen parlamenter bir sistem aynı zamanda hükümetin de başkanı olan Botswana'nın güçlü başkanı İngiliz ve Yeni Zelanda başbakanlarıyla aynı kategoriye yerleştirilebilir. İncelediğimiz demokratik rejimlerden otuz ikisi, yani Bahama Adaları, Barbados, Mauritius ve Trinidad dışındaki hepsi için korelasyon katsayısı güçlü düzeydeki 0.60'tır (%1 düzeyinde önemli). Yürütme gücünün paylaşımı genel olarak yürütme kanadında daha büyük bir eşitlik anlamına da gelmektedir.

7. BÖLÜM

Yasama-Yürütme İlişkileri: Üstünlük ve Güç Dengesi Modelleri

Çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi modelleri arasındaki üçüncü fark devletin yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Çoğunlukçu model, yürütmenin üstünlüğüne dayanan bir niteliğe sahip olmasına karşın, oydaşmacı modelin karakteristik özelliği daha dengeli bir yasama-yürütme ilişkisidir. Gerçek politik hayatta ise tam denge ile aşırı dengesizlik halleri arasında bir dizi farklı modele rastlanabilir.

Bu bölümde öncelikle demokratik rejimlerde yasama-yürütme ilişkilerinin en yaygın düzenleniş tarzlarından ikisi, yani parlamenter sistemle başkanlık sistemi karşılaştırılacaktır. Bu iki yönetim tarzı arasındaki üç temel farka dayanılarak bir sınıflandırma şeması önerilecek ve bu çalışmada ele alınan 36 çağdaş demokrasinin hemen hemen her birinin saf parlamenter ya da saf başkanlık sistemlerinden birine dahil edilebileceği gösterilecektir. Hemen ardından ortaya çıkan sorun, yürütme üstünlüğünün derecesinin nasıl ölçüleceği sorunudur. Tamamen olmasa bile büyük ölçüde hükümetlerin dayanaklılık derecelerine dayandırılan ve özellikle başkanlık sistemleri söz konusu olduğunda birçok düzeltme gerektiren bir endeks

önermekteyim. 1945-2010 zaman aralığında 36 çağdaş demokrasinin farklı yürütme üstünlüğü dereceleriyle ilgili veriler sunulduktan sonra ortaya iki ilişki çıkmaktadır: Beş hükümet biçimi ile bu hükümetlerin dayanıklılıkları arasındaki ilişki ve tek partili çoğunluk hükümetlerinin göreve gelme sıklığıyla yürütme üstünlüğünün derecesi arasındaki ilişki. Devlet başkanlarının, yani hükümdarların ya da başkanların elinde bulundurduğu güç ve bununla bağlantılı olan diğer sorunlar kısaca tartışılarak bölüm kapatılacaktır.

Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemi

Parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında üç kritik fark bulunur. Birincisi, parlamenter bir sistemde, hükümetin başı (bu kişi başbakan, şansölye, İrlanda'daki *taoiseach,* hatta biraz kafa karıştırıcı bir biçimde Botswana'daki "başkan" unvanları örneğindeki gibi resmi unvanlar taşıyabilse de, ben bu kişiden esasen başbakan şeklinde söz edeceğim) ve onun hükümeti, yasama organının güvenine dayanmak ve güvensizlik oyu ile görevden uzaklaştırılabilir olmak bakımından yasama organına karşı sorumludur. Başkanlık sisteminde ise (her durumda resmi unvan olarak başkan unvanını kullanan) yürütmenin başı, anayasanın belirlediği bir görev süresi için seçilir ve normal yollardan yasama organının güvensizlik oyuyla istifaya zorlanamaz -bununla birlikte başkanı suç teşkil eden fiillerinden dolayı görevden uzaklaştırmak mümkündür.[1]

Başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasındaki ikinci fark şudur: Başkanların ya doğrudan doğruya veyahut bir se-

1 Bunlara ek olarak, daha önce de ifade ettiğim gibi, yasama organının başkanı görevden uzaklaştırabildiği durumlarda da bir başkanlık sisteminden söz etmek mümkündür. Ancak bu durumda iki koşul sağlanmalıdır: Birincisi, başkanın da yasama organını feshetme hakkı olmalıdır ve ikincisi; her iki durumda da hem başkanlık hem de yasama organı seçimleri yenilenmelidir.

çilmiş delegeler kanalıyla halk tarafından seçilmelerine karşın, başbakanlar yasama organı üyeleri tarafından seçilirler. Seçim süreci farklı biçimler alabilir. Örneğin Alman şansölyesi resmi olarak Bundestag, yani Federal Meclis tarafından, İrlanda'daki *taoiseach* Dail yani meclis tarafından, Japon Başbakanı Japon temsilciler meclisi tarafından, Botswana devlet başkanı Ulusal Meclis tarafından seçilir. Belçika ve İtalya'da kurulan hükümetler parlamentodaki partiler ve özellikle parti liderleri arasındaki görüşmeler aracılığıyla oluşmakla birlikte, yine de parlamentoda biçimsel bir güvenoyuna ihtiyaç vardır. İngiltere'de Kral ya da Kraliçe çoğunluk partisinin liderini başbakanlığa atar. Çok partili sistemlerin çoğunda ise partiler arası pazarlıklar sonucu kurulan hükümetler biçimsel bir seçim ya da güven oylamasına gerek olmaksızın devlet başkanlarının atamasıyla birlikte göreve başlar ve parlamento güvensizlik oyunu belirtmediği sürece de bu hükümetlerin parlamentonun güvenine haiz olduğu varsayılır.

Parlamenter sistemlerle başkanlık sistemleri arasındaki üçüncü temel fark; parlamenter sistemlerde yürütme organının kolektif bir niteliğe sahip olmasına karşılık, başkanlık sistemlerinde yürütme yetkisinin tek kişide toplanmasıdır. Önceki bölümün sonunda da belirttiğim gibi, başbakanın pozisyonu farklı ülkelerde bir üstünlük pozisyonundan tutun da diğer hükümet üyeleriyle eşit bir statüye kadar farklı biçimler alabilir. Ancak yine de karar alma süreçleri daima nispeten yüksek derecede kolektif niteliktedir. Bunun aksine başkanın hükümetinin üyeleri ise başkanın altında çalışan danışman ya da görevli statüsünden farklı bir statüye sahip değildir. Parlamenter sistemlerde en hayati kararlar başbakan tarafından değil bir bütün olarak hükümet tarafından alınır. Başkanlık sistemlerinde ise bu tip kararlar, ister hükümetin onayı olsun ister olmasın, hatta isterse hükümet buna karşı çıksın başkan tarafından alınır.

Parlamenter sistemler ve başkanlık sistemleri üç ayırıcı ölçüte göre tanımlandığından bu ölçütlerin bir arada uygulanışı Şekil 7.1'deki tipolojide gösterilen sekiz muhtemel kombinasyonu ortaya çıkartır. Saf parlamenter sistem ve saf başkanlık sistemine ek olarak 6 melez yönetim biçimi daha bulunur. Sunduğumuz tipolojide bu melez yönetim biçimleri I'den VI'ya kadar sıralanmaktadır. Her ne kadar Fransa ve İsrail farklı dönemler için farklı şekillerde sınıflandırılsa da ele alınan 36 demokrasinin 35'i başkanlık sistemi ya da parlamenter sistemin saf biçimlerinden birine ya da diğerine rahatlıkla uymaktadır. Altı ülke (ABD, Fransa, Kosta Rika, Arjantin, Uruguay ve Kore) çok büyük ölçüde ya da tamamen başkanlık sistemine sahiptir, yirmi dokuz ülke ise çok büyük ölçüde ya da tamamen parlamenter sisteme sahiptir. Melez I kategorisine dahil olan İsviçre, 36 demokrasi içinde herhangi bir melez kategori içinde sınıflandırılabilecek tek ülkedir. Melez sistem iki yönden parlamenter, bir yönden ise bir başkanlık sistemi niteliğindedir: İsviçre hükümeti, yani Federal Konsey parlamento tarafından seçilmesine karşın, Konsey'in yedi üyesi dört yıllık bir dönem için görevde kalır ve parlamentonun güvensizlik oyu aracılığıyla düşürülemez.

Melez III ve Melez IV kategorileri iki yönden başkanlık, bir yönden parlamenter sistem niteliğindedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1787 Anayasa Konvansiyonu son anda fikir değiştirmemiş olsaydı, ABD de bu örneğe dahil edilebilecekti. Söz konusu Virginia planı başkanın ulusal yasama organı tarafından seçilmesi ilkesini içermekteydi. Anayasa Konvansiyonu da seçmenler kurulu çözümü konusunda mutabakat sağlanana kadar üç kez bu sistem lehine görüş belirtmişti. Başkan adaylarının hiçbirinin seçmenler kurulunda çoğunluğu sağlayamaması durumunda Amerikan Anayasası bir sonraki adım olarak Melez III sistemini öngörmektedir, ki buna göre Amerikan

Başkanı Temsilciler Meclisi'nde seçilmiş olacaktır. Melez V sisteminin ilginç bir örneği ise 1952'den 1967'ye dek kolektif bir başkanlık sistemine sahip olan Uruguay olmaktadır. İlhamını İsviçre'den alan bu sisteme göre İsviçre Federal Konseyi benzeri dokuz üyeli bir yürütme organı, belli bir dönem için kolektif bir organ niteliğinde görevini sürdürecek ancak aynı zamanda halk tarafından seçilecekti.

Melez II, IV ve V sistemlerinin ampirik bir örneği bulunmaması pek şaşırtıcı değildir çünkü yasama organının güveni mantığı, bu tip sistemlerin oluşmasına engel olmaktadır. Melez II başbakanın hükümetle ilişkisinin başkanın rolüne benzediği bir parlamenter sistem olurdu. Kâğıt üzerinde Alman Anayasası sanki bu tip bir sistem talep eder gibidir; ancak Şansölye Alman Federal Meclisi Bundestag'ın güvenoyuna ihtiyaç duyduğundan kolektif bir hükümet kurulmasına yönelik görüşmeler şansölyenin resmi seçiminden önce gerçekleşmektedir. Melez IV ve Melez VI ise halk tarafından seçilen bir yürütme organına karşı yasama organının güvensizlik oyu yetkisi halkın iradesinden ve demokratik meşruiyetten bir sapma olarak değerlendirileceğinden problemlidir. Bu iki melez tipin demokratik olarak kabul edilebilir olan tek biçimi, yasama organının güvensizlik oyu yetkisiyle yürütme organının parlamentoyu feshetme yetkisinin bir arada bulunduğu ve bununla bağlantılı her bir kararın gerek yürütme gerek yasama organları açısından seçimlerin yenilenmesini gerektirdiği bir sistemdir. Melez VI sisteminin bu tip düzeltilmiş bir versiyonu Anayasal Sistem Komisyonu'nun 1987'de ABD için önerdiği sistem gibi görünmektedir. Ancak aşağıda da ortaya koyacağımız gibi bu teklif bir melez sistemden ziyade başkanlık sisteminin özel bir biçimini öngörmektedir.

	Kolektif yürütme organı		Tek kişilik yürütme yetkisi	
	Yasamanın güvenine dayalı	Yasamanın güvenine dayalı değil	Yasamanın güvenine dayalı	Yasamanın güvenine dayalı değil
Yasama tarafından seçilen yürütme	Parlamenter	Melez I	Melez II	Melez III
	ALM ASTRLY AVUST* BAH BAR BEL BOT DAN FİN* FRA* (1986-88, 1993-95, 1997-2002) HİND HOL İNG İRL* İSP İSRAİL (1949-96, 2003-) İSVEÇ İTA İZL* JAM JAP KAN LÜKS MAL MAU NOR* POR TRİ YUN YZ	İSVİÇRE		
Seçmen tarafından seçilen yürütme	Melez IV	Melez V	Melez VI	Başkanlık
				ABD ARJ KORE KR URU FRA* (1958-86, 1988-93, 1995-97, 2002 -) İSRAİL (1996-2003)

*Yarı başkanlık sistemi

Şekil 7.1 36 Demokraside Parlamenter, Başkanlık ve Melez Yönetim Sistemleri, 1945-2010: Bir Tipoloji.

Bu sekiz biçimli tipolojiye göre demokrasileri sınıflandırırken karşılaşılan tek ciddi sorun, hem halk tarafından seçilen bir başkana, hem de parlamentodan çıkan bir başbakana sahip sistemlerdir. Bu tip sistemlere genellikle "yarı-başkanlık" (Duverger 1980) ya da başbakanlı-başkanlık "*premier-presidential*" (Shugart ve Carey 1992) sistemleri denir. İncelediğimiz 36 demokrasiden altısı yarı-başkanlık sistemine dahil edilebilir: Avusturya, Finlandiya, Fransa, İzlanda, İrlanda ve Portekiz. Bu örnekleri çözümlemek için yapılması gereken şey şu soruyu sormaktır: Devletin *hakiki* başkanı kim, başkan mı yoksa başbakan mı? Avusturya, İzlanda ve İrlanda başkanları halk tarafından seçilmelerine karşın zayıf bir pozisyondadırlar, bu nedenle de sistem genellikle sıradan parlamenter sistemler gibi işler. Aynı şey, 1982'deki anayasa değişikliğinin ardından başkanın yetkilerinin azaltıldığı Portekiz için de geçerlidir (Amorim Neto ve Costa Lobo 2009).

Fransa örneği ise daha sorunlu bir örnektir. 1986'ya dek, devletin başı oldukça belirgin bir şekilde, yedi yıllık bir süre için halk tarafından seçilen Fransız Başkanıydı, başbakan değil. Bununla birlikte başkanın gücü anayasanın tanıdığı hak ve ayrıcalıklardan ziyade parlamentodaki güçlü çoğunluklara dayanmaktaydı. 1980'lerin başında iki tanınmış Fransız siyaset bilimcisi, başkanın parlamenter çoğunluk desteğini yitirmesi durumunda başkanlık sisteminin parlamenter bir sisteme dönüşeceğini öngörmekteydi. Raymond Aron (1982, 8) şöyle yazıyordu: "Devlet başkanı Ulusal Mecliste çoğunluğa sahip olduğu sürece en yüksek otoritedir; ne var ki şayet başkanın partisi Meclis çoğunluğunu başka herhangi bir parti karşısında kaybederse başkan yetkilerini başbakana bırakmalıdır." Aynı mantığa dayanan Maurice Duverger (1980, 186) ise Fransız Beşinci Cumhuriyetinin başkanlık sistemi ve parlamenter sistem safhaları arasında bir değişim modeli geliştire-

ceğini öngörmekteydi. Gaulle taraftarları ve Cumhuriyetçiler 1986'da yasama organında bir zafer kazanıp Jacques Chirac'ı başbakanlık koltuğuna oturttuklarında gerçekleşen şey tam da buydu. "Dış ilişkiler ve savunma sorunları dışındaki konularda Sosyalist Başkan Mitterrand yasama organının gölgesinde kalırken, Chirac Fransa'nın siyasal lideri işlevini yerine getirdi." (Huber 1996, 28) Aynı durum 1993-95 arası dönemde de tekrarlandı. Bu dönemde Gaulle taraftarı başbakan Edouard Balladur devletin gerçek başı olarak Başkan Mitterrand'ın yerini aldı. 1997'de Başkan Chirac döneminde ise Sosyalist Başbakan Lionel Jospin üçüncü parlamenter safhayı başlattı.

Fin yarı-başkanlık sistemi en zor örnektir. Finlandiya yakın zamana kadar bir seçmenler kurulu aracılığıyla seçilmekte olan seçilmiş bir başkana sahiptir. Bu başkan Fransız başkanının sahip olduğu yetkilerden daha azına sahip olmakla beraber, diğer yarı-başkanlık sistemlerine nazaran daha çok yetkiye sahiptir. Başbakanın devletin gerçek başkanı olduğu, başkanın yetkisinin ise dış ilişkilerde oynadığı özel rolle sınırlandırıldığı dönemlerde Finlandiya sistemi Fransız sisteminin parlamenter safhasına oldukça benzemektedir. Şayet bu safha Fransız sistemi açısından parlamenter olarak değerlendirilirse, Finlandiya da bu şekilde değerlendirilmelidir. Bu sınıflandırma yenilmez başkan Urho Kekkonen'in görevde olduğu 1956-1981 yılları arasındaki uzun dönem için bir dereceye kadar tartışmalı olmasına karşın, onun politika sahnesinden ayrılmasından sonraki dönem için belirgin bir şekilde uygundur.[1] 1991'deki anayasa değişikliği başkanın yetkilerini azaltmış ve parlamentoyu feshetme yetkisini başkanın elinden almıştır (Bu Fransa Başkanının sahip olduğu bir yetkidir); ancak aynı zamanda seçmenler heyetini kaldırıp başkanın doğrudan halk

1 G. Bingham Powell (1982, 56) Kekkonen dönemini bile bir parlamenter sistem olarak sınıflandırmaktadır.

tarafından seçilmesini sağlayarak da başkanın prestijini arttırmıştır. Dengeli bir değerlendirme yapıldığında, Finlandiya demokrasisi Şekil 7.1'deki tipolojide bir parlamenter demokrasi olarak sınıflandırılabilir. Açıkça görünen odur ki; Finlandiya başkanlık sisteminden ziyade parlamenter sisteme yakındır.

Son olarak İsrail 1996 yılında her açıdan belirgin bir şekilde parlamenter olan bir sistemden başbakanın halk tarafından seçildiği bir sisteme geçmiştir ki bu da sınıflandırma açısından ele alınması gereken bir bilmecedir. İsrail sisteminin temel kurallarına göre, başbakan doğrudan halk tarafından seçilir, parlamento seçimleri ile başbakanlık seçimleri aynı anda yapılır, parlamento başbakanı görevden alma hakkına sahiptir, başbakan da parlamentoyu feshetme hakkına sahiptir ve her iki karar hem başbakanlık için hem de parlamento için seçimlerin yenilenmesini gerektirir (Hazan 1997). İsrailliler bu yeni icatlarıyla hiç tanımlanmamış bir alana girmiş oldular. Ancak yine de İsrail'in bu adımı Anayasal Sistem Komitesi'nin ABD'de yasama ve yürütme ilişkilerinin kilitlenmesi sorununa çözüm olarak önerdiği çözümlerden biriyle benzerlik gösterir (1987, 16): "Eğer Başkan ya da Kongre seçim kararı alabilmesi mümkün olmuş olsaydı, temel siyasal konulardaki tıkanmaları aşmak için bir mekanizmaya sahip olmuş olurduk." Seçimleri yenileme konusunda karşılıklı olarak hem Başkana hem de yasama organına tanınan bu tip bir yetki başkanlık sisteminin değiştirilmesinden çok başkanlık sistemi *içinde* bir değişiklik anlamını taşır. Yani, ABD, bu tip bir karşılıklı hakkı tanısa bile, üç ölçütün her biri açısından değerlendirildiğinde, yine de bir Başkanlık sistemi olarak kalacaktır.

İsrail'in 2003'e kadar yürürlükte kalan bu sistemi başkanın "başbakan" olarak adlandırılması dışında bu özel başkanlık sistemi çeşidine çok benzemektedir: (1) Başbakan parlamento tarafından değil halk tarafından seçilmektedir, (2) Başbakan,

karşılıklı feshetme ve görevine son verme ile seçimlerin yenilenmesi şeklindeki özel kuralın yürürlüğe girmemesi durumunda, 4 yıllık bir dönem için seçilmektedir, (3) Başbakan halk tarafından seçildiği ve bu nedenle de demokratik meşruiyetten faydalandığı için hükümet üzerinde bir üstünlüğe sahiptir. Üçüncü madde ile ilgili olarak, İsrail hükümetinin diğer üyelerinin göreve başlamadan önce parlamentonun onayına ihtiyaç duymaları kuralı sanki eski parlamentarizmin bir yönünü andırır gibidir. Buna karşın Amerika Birleşik Devletleri'nde de başkanın hükümet üyelerini ataması için Senato'nun "tavsiye ve rızasının" şart olduğu hatırlanmalıdır. Bu nedenlerle, doğrudan seçilen başbakan parlamenter bir sistemdeki başbakandan çok daha fazla bir başkanlık sistemindeki başkana benzemektedir.[1] İsrail'in doğrudan seçilen başbakan denemesi pek uzun sürmedi ve 2003'te saf parlamenter sisteme geçildi.

Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemi Arasındaki Diğer Karşıtlıklar

Az sayıdaki seçkin siyaset bilimci, parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında yukarıda tartıştığımız üç temel farka ek olarak üç önemli fark daha bulunduğunu ileri sürmektedirler (özellikle Verney 1959, 17-56). Bu karşıtlıklar daha yakından incelendiğinde ciddi ampirik istisnalar olmakla kaldıkları

1 Matthew Soberg Shugart ve Scott Mainwaring'e göre (1997, 15) başkanlık sistemi iki karakteristik özellik temelinde tanımlanabilir: "Bağlantısız köken" (ayrı genel seçimler) ve "Bağlantısız ayakta kalma" (gerek başkan gerekse de yasama organı için sabit görevde kalma süreleri) İkinci kritere göre Anayasal Sistem Komitesi'nin teklifi ve Yeni İsrail Sistemi başkanlık sistemi olarak nitelendirilemez, Fransa'daki Beşinci Cumhuriyet için de bu durum geçerlidir, çünkü Ulusal Meclis vaktinden önce feshedilebilir; Ayrıca yasama organı için öngörülen sabit görev süresi Norveç'te olduğu gibi parlamenter sistemlerin karakteristik özelliği de olabilir.

ve iki sistemi birbirinden ayırt etme konusunda zorunlu bir nitelik taşımadıkları görülmektedir.

İlk olarak, başkanlık sistemlerindeki kuvvetler ayrılığı ilkesi, sadece yasama ve yürütme organlarının birbirinden bağımsız olması anlamına gelmez, bundan başka aynı kişilerin aynı anda her iki organda birden bulunamayacağı anlamına da gelir. Tersine, parlamenter sistemlerde de kuvvetler ayrılığının olmayışı yürütmenin yasama organının güvenine dayanması anlamına gelmekle kalmaz, aynı zamanda aynı kişilerin aynı anda hem hükümetin hem de parlamentonun üyesi olabilmesi anlamına da gelir. Bununla birlikte, ikincisi söz konusu olduğunda, parlamenter sistemler içinde önemli ölçüde farklılaşmalar bulunmaktadır. Yelpazenin bir tarafında, -özellikle İngiltere ve eski İngiliz sömürgelerinde- hükümet üyelerinin aynı zamanda yasama organı üyeleri olmalarını mutlak bir zorunluluk olarak şart koşan çok sayıdaki parlamenter sistem bulunmaktadır. Diğer tarafta ise, hükümet üyeliği ile yasama organı üyeliği arasında bir bağlantı bulunmayan üç parlamenter sistem -Hollanda, Norveç ve Lüksemburg- bulunmakla beraber, her üçünde de hükümet üyeleri parlamentodaki tartışmalara katılabilir ve katılmaktadır da. Bağdaşmazlık kuralı hükümetin özel statüsünü vurguladığından, hükümeti parlamento karşısında güçlü kılar. Yine de bu durum ancak parlamenter sistem içindeki ikinci dereceden bir dönüşüm olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bu üç ülkenin parlamenter sisteme uyduğunu, hatta yaklaştığını bile düşünmek doğru olmaz.

İkinci nokta, çoğu zaman parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasındaki başlıca farkın başbakanın ya da hükümetin yasama organını feshetme hakkı bulunmasına karşın başkanın böyle bir hakkının bulunmayışı olduğu iddia edilir. Başkanlık sistemlerindeki birinci istisna Başkanın Meclisi feshetme hakkına sahip bulunduğu Fransa, ikinci örnek ise, daha önce

tartışıldığı üzere, yasama ve yürütme organlarının birbirlerini karşılıklı feshetme hakkının ve bunun gerektirdiği bir sonuç olarak da seçimlerin yenilenmesi gerekliliğinin bulunduğu İsrail'dir. Parlamenter sistemlerde de aynı şekilde çok sayıda farklı uygulama bulunmaktadır. İngiltere ve İngiltere'den ilham alan birçok sistemde, feshetme hakkı hemen hemen sınırlanmamış bir haktır ve özel olarak da Başbakanın ayrıcalığıdır. Almanya'da ve başka birçok ülkede parlamento sadece özel koşullar altında feshedilebilir ve bu feshetme eylemi sadece yürütmenin takdirine bağlı değildir. Norveç'te parlamento dört yıllık bir süre için seçilir ve feshedilemez. Yürütmenin yasama üzerinde bu tip bir yetkiye sahip bulunup bulunmaması şüphesiz yürütmenin otoritesini etkilemektedir. Ancak yine de bu faktör parlamenter sistem ile başkanlık sistemlerini birbirlerinden ayıran temel bir ölçüt olarak değerlendirilemez.

Üçüncüsü, parlamenter sistemler genellikle ikili bir yürütme organına sahiptir: Bir tarafta pek fazla yetkisi bulunmayan sembolik ve törensel bir devlet başkanlığı makamı (cumhurbaşkanı ya da hükümdar, kral, monark), diğer tarafta ise hükümetin başı olan ve hükümetle birlikte yürütme yetkisinin çok büyük bir kısmını ifa eden bir başbakan. Başkanlık sistemlerinde normal kural başkanın aynı anda hem devletin hem de hükümetin başkanı olmasıdır. Buna karşın her iki açıdan da önemli istisnalar vardır. Botswana yasama organı tarafından seçilen ve yasama organının güvenine dayanan bir başbakana sahiptir. Ancak bu başbakan hem hükümetin başkanıdır hem de devlet başkanıdır. Böylelikle de aslında başbakan değil "başkan" sıfatını hak etmektedir. Diğer bir örnek ise demokratik Güney Afrika'dır. Güney Afrika'nın ilk hükümet başkanı Nelson Mandela bir başkanlık sistemindeki başkan görevinde olmamasına karşın parlamenter bir sistem içinde hükümet başkanlığı ile devlet başkanlığı makamlarını kişiliğinde birleştirmişti.

Şayet 1996-2003 döneminde İsrail'in doğrudan seçilen yeni başbakanı bir başkanlık sistemindeki başkan olarak değerlendirilirse, İsrail de ikili bir yürütme organına sahip bir başkanlık sistemi örneği sunmuş olacaktır: İsrail'de doğrudan seçilen başbakana ek olarak bir de devlet başkanı bulunmaktadır. İkili bir yürütme organının ilkesel olarak başkanlık sistemiyle uyumlu olduğunu gösteren bir diğer örnek ise Hollanda'da başbakanın doğrudan seçilmesine yönelik tekliftir (Andaweg 1997, 235). 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında yoğun olarak tartışılan bu plan başbakanın dört yıllık bir süre için halk tarafından seçilmesini ve parlamentonun güvenoyuna dayanmamasını öngörmekle birlikte monarşinin de aynen devam etmesini teklif ediyordu. Sonuçta bu tip bir "başbakan" aslında bir başkanlık sistemindeki hükümet başkanı olmakla birlikte, Monarşi mevcut pozisyonunu devam ettirdiği için devlet başkanı olamayacaktır. Devlet başkanı olmanın getirdiği prestij çoğu başkanın etkisini genişletir ve bu unvan çoğu başbakanın yoksun olduğu bir avantajdır. Ancak yine de bu, parlamenter sistem ile başkanlık sistemlerini birbirinden ayıran temel bir kriter değildir.

Güçler Ayrılığı ve Güçler Dengesi

Parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasındaki ayrım birçok açıdan büyük öneme sahiptir. Örneğin, önceki bölümde de tartışıldığı gibi başkanlık sistemlerindeki hükümetler parlamenter sistemlerden bütünüyle farklıdır ve farklı olarak sınıflandırılmalıdır. Ayrıca, hem bu bölümün ilerleyen safhalarında hem de sonraki bölümde temel değişkenler ölçülürken başkanlık sistemleri yine parlamenter sistemlerden farklı olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, yasama-yürütme ilişkilerinde güçlerin dağılımını değerlendirirken başkanlık sistemi-parlamenter sistem ayrımı direkt olarak etkide bulun-

mamaktadır. Parlamenter sistemlerde Belçika'da olduğu gibi hükümet ve parlamento arasında sağlam bir güç dengesinin bulunduğu modellere rastlanabileceği gibi İngiltere, Yeni Zelanda ve Barbados gibi açık bir yürütme üstünlüğünün söz konusu olduğu modellere de rastlanabilir (Bkz. Bölüm 2 ve 3). Aynı çeşitlilik başkanlık sistemleri için de söz konusudur. Amerika Birleşik Devletleri'nde kuvvetler ayrılığı ilkesi aynı zamanda Kongre ile Başkan arasında bir güç dengesi anlamını da taşır. Aynı durum bir başkanlık sistemine sahip olmayıp da kuvvetler ayrılığı sistemine sahip olan İsviçre için de geçerlidir. Fransız Başkanlık sistemi ise tam karşıt kutuptadır. Anthony Kings'e göre (1976, 21) "Fransız yasama organı İngiltere'den bile daha fazla yürütme organına tâbidir." Kolombiya ve Venezuela ise ara konumlarda bulunmaktadır.

Başkan gücünü üç kaynaktan alır. İlki Başkanın anayasalarda tanımlanmış yetkileri, özellikle veto yetkisi şeklinde ortaya çıkan "reaktif güçler" ve belli alanlarda kanun hükmünde kararname çıkartabilme yetkisi şeklinde kendini gösteren "proaktif güçleri" içerir (Shugart ve Mainwaring 1997, 41). İkinci güç kaynağı, başkanların partilerinin yasama organındaki gücü ile birlik ve bütünlüğüdür. Üçüncü olarak, başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi özelliği, başkana (ve varsa yardımcılarına), yöneticiler arasında bir tek kendilerinin bütünüyle halk tarafından seçildiğini iddia etme olanağını sunar.

Başkanların çoğu zaman parti desteğine bağımlı oluşu başkanların ve yasama organlarının nispi güçlerinin aniden değişebilmesi anlamına gelir ve bu nedenle başkanlık sistemleri bu açıdan parlamenter sistemlerden daha istikrarsızdır. ABD'nin tarihsel deneyimi içinde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Woodrow Wilson (1885), Kongre'nin tahakkümünü kınayarak Amerikan "başkanlık" sisteminin, aslında daha gerçekçi bir niteleme olması açısından kitabının başlığında da dediği gibi *Kongre Hükümeti* olarak adlandırılması gerektiğini söylüyor-

du. Daha sonraları ise bazı eleştirmenler özellikle Lyndon B. Johnson ve Richard M. Nixon dönemine atıfla bu "emperyal başkanlık sisteminin" Kongre'yi gölgede bırakma eğiliminde olduğu suçlamasını getirmişlerdir. Fransız Başkanlık sisteminin daha kısa bir tarihini ele aldıkları çalışmalarında John T. S. Keeler ve Martin A. Schain (1997, 95-100) ise 1962-93 arası dönemde "hiperbaşkanlık sistemi" ile "hafifletilmiş başkanlık sistemi" aşamaları arasında dört dönüşüm tespit etmektedirler.

Tahakküm ve Güç Dengesi Derecelerinin Ölçülmesi

Yürütme ve yasama organlarının birbirleri karşısındaki güçleri nasıl ölçülebilir? Parlamenter sistemler için en iyi gösterge hükümetin dayanıklılığıdır. Uzun bir süre iktidarda kalan hükümetler genellikle yasama organı karşısında üstünken, kısa süreli hükümetler görece zayıftır.[1] Koalisyon kuramcıları hükümetlerin dayanıklılığına büyük bir önem atfetmelerine karşın, hükümetin dayanıklılığının sadece yasama karşısında yürütmenin gücünün değil aynı zamanda rejimdeki istikrarın da bir göstergesi olduğunu -açıkça ama genellikle de üstü örtülü olarak- varsaymışlardır. Bu argüman, kısa ömürlü hükümetlerin sağlam ve tutarlı politikalar geliştirmek için yeterli zamana sahip olmadığı ve bu yetersiz politika oluşturma sürecinin de demokrasinin kırılganlığını arttıracağı varsayımına dayanır: Hükümetteki istikrarsızlığın rejimde istikrarsızlığa yol açacağı, dolayısıyla da bir istikrarsızlık göstergesi olduğu varsayılır.

1 Genel olarak demokrasilerle demokratik olmayan ülkeler arasındaki karşıtlık da bu yorumu desteklemektedir. Demokratik olmayan ülkelerde en güçlü yürütme organlarına ve en itaatkâr yasama organlarına rastlarız, hatta belki bir yasama organı bile olmaz. Ayrıca Henry Bienen ve Nicolas van de Walle'nin de ifade ettiği gibi (1991, 103) bu ülkelerde genellikle "şaşırtıcı olmayacak bir şekilde" "uzun süre görevde kalan liderler" görürüz.

Bu varsayımı açık bir şekilde ifade eden Paul V. Warwick'e göre (1994, 139), "Dayanıklı hükümetler ortaya çıkaramayan bir parlamenter sistem büyük olasılıkla etkili bir politika oluşturma mekanizması yaratamaz, yaygın bir halk desteği sağlayamaz, hatta uzun vadede ayakta kalamaz."

Bu görüş yaygın olduğu kadar hatalıdır da. Fransa'da Dördüncü Cumhuriyet dönemindeki herkesçe bilinen kısa ömürlü hükümetler bile politika oluşturma açısından tamamen etkisiz değildi. Görevden ayrılan her bir hükümetin çok sayıdaki üyesi bir sonraki hükümette görev almaktaydı ve bunların ortalama bakanlıkta kalma süresi hükümetlerin bir bütün olarak görevde kalma süresinden daha uzundu. Çağdaş Fransız yazarlarından André Siegfried (1956, 399) buradaki "istikrarsız hükümetlerle istikrarlı siyaset paradoksunu" şu şekilde açıklıyordu: "Aslında ortaya çıkan dezavantajlar göründüğü kadar ciddi değildir... Hükümette bir kriz ortaya çıktığında ya belli bakanlar değiştirilir ya da aynı bakanlar yer değiştirir, ancak hiçbir kamu görevlisi görevinden alınmaz. Bu nedenle de idari mekanizma kesintisiz olarak devam eder. Dahası aynı bakanlar bir hükümetten diğerine bir blok olarak geçtikçe adeta bir yönetim ekibi oluştururlar."[1] Mattei Dogan (1989) hükümet-

1 Michael Taylor ve Valentine M. Herman (1971, 29) on dokuz ülkedeki hükümetlerin ömürlerine ilişkin karşılaştırmalı analizlerinde şu sonuca varmaktadırlar: "Hükümet ömrünün bir şeyin göstergesi olduğunu söylemeden önce kayda değer ölçüde ampirik çalışma yapmak gerekir." Onlara göre yaptıkları çalışma hükümet ömrünün daha büyük bir öneme sahip olduğu şeklinde herhangi bir varsayıma sahip değildir, ancak şunu da ifade etmekten kaçınmazlar: "Şayet Siegfried'in Dördüncü Cumhuriyet'in istikrarsızlığının politika oluşturma sürecinde bir fark yaratmadığı şeklindeki gözlemi genel olarak istikrarsızlık açısından yanlış çıksaydı vardığımız sonuçlar daha büyük bir öneme sahip olacaktı." Şüphesiz, yazarların örtük olarak sahip oldukları varsayım, hükümet ömrünü incelemenin öneminin rejimin yaşama kabiliyetiyle arasında kurulan varsayımsal ilişkiyle ilgili olduğuydu.

teki istikrar ile rejimdeki istikrar arasında birebir bir denklem kurma anlayışına doğrudan saldırır ve hükümetteki istikrarın sağlıklı bir demokratik sistemin yaşama kabiliyetinin göstergesi olamayacağını ileri sürer. Dogan'a göre bunun temel nedeni, sözüm ona istikrarsız hükümetlerin egemen olduğu birçok sistemde Siegfried tarafından tanımlanan Dördüncü Cumhuriyet örneğine benzer bir şekilde yüksek düzeyde istikrarlı bir bürokratik personel "çekirdeği"nin varlığıdır.

Dogan'ın argümanına şu noktayı da eklemeliyiz: Nispeten kısa ömürlü hükümetlerde yalnız bürokratik personel bakımından değil hükümete katılan partiler açısından da bir devamlılık söz konusudur. Tek parti hükümetleri çok partili hükümetlere göre daha dayanıklıdır. Bununla birlikte, bir tek parti hükümetinin görevi devretmesinin iktidardaki partinin bütünüyle değişmesini gerektirmesine karşılık, bir koalisyon partisinin değişiminde koalisyonun partiler bileşiminde sadece kısmi bir değişiklik gerçekleşir. 15. bölümde etkili politika oluşturma sorununa ayrıca dönülecek ve sorun şu şekilde ortaya konulacaktır: Egemen ve daha uzun ömürlü hükümetlere sahip tipik bir çoğunlukçu model mi daha iyi siyaset yapıcıdır, yoksa daha az egemen ve daha kısa ömürlü hükümetlere sahip oydaşmacı model mi? Cevap: İkisi arasında çok da önemli bir fark yoktur.

Hükümetin dayanıklılığının yürütme üstünlüğünün bir göstergesi olduğuna karar verdikten sonra atılması gereken adım onun nasıl ölçülebileceğini belirlemektir. Bu sorun bir hükümeti sona erdirmesi ve diğerininkini başlatması beklenen olaylarla ilgilidir. Esas olarak iki alternatif söz konusudur. Birincisi hükümetlerin parti bileşimine odaklanmak ve şayet parti bileşimi değişmiyorsa hükümeti tek bir hükümet saymaktır. Hükümet ömürlerinin ölçülmesine ilişkin öncü bir çalışma bu yaklaşımı benimsemiştir (Dodd, 1976). Öte yan-

dan, başka iki olayı bir hükümeti bitiren ve diğerini başlatan olaylar olarak değerlendirmek çok daha yaygın bir tutumdur: Bir parlamento seçimi ve başbakan değişimi (Müller, Bergman ve Strøm 2008, 6; Damgaard 2008, 303). Dodd'un geniş tanımlamasının avantajlarından biri yürütme üstünlüğünün göstergesi olarak yorumlanabilecek hükümet ömürlerini çok iyi bir şekilde ölçebilmesidir. Örneğin ardı ardına çok sayıda seçimden zaferle çıkan, bu nedenle de Dodd'un aynı hükümet olarak değerlendirdiği hükümetlerin parlamentodan kaynaklanan sorunlarla karşılaşması düşük bir olasılıktır.

Ortalama hükümet ömrü tablo 7.1'de incelenen otuz altı demokrasinin yirmi sekizinde yürütme üstünlüğü endeksi görevi görmektedir. Ancak İsviçre, Botswana ve altı başkanlık sistemi için belli düzeltme ve ayarlamalar yapmak şarttır. İsviçre ve Botswana'da hiçbir önemli sorun yoktur. Botswana 1965'te bağımsızlığını elde ettiğinden beri aynı hükümet tarafından yönetilmektedir. Dolayısıyla çok uzun bir "ortalama" hükümet süresi (kırk beş yıl) söz konusudur. Ancak yürütme üstünlüğü derecesinin Bahama Adaları ve Jamaika gibi diğer İngiliz kolonilerini çok az geride bıraktığı söylenmelidir. 1947'den 2010'a kadar sadece beş farklı parti bileşimi tarafından yönetilen İsviçre'deki ortalama hükümet ömrü (12.51) yürütme üstünlüğü derecesi açısından elbette ki tamamen yanlış bir fikir vermektedir. Zira İsviçre yasama-yürütme dengesinin temel örneklerinden biridir. Bu yüzden bu iki ülkeyi Tablo 7.1'in en tepesine ve en aşağısına yerleştirebiliriz.

Başkanlık sistemleri için uygun değerleri oluşturmak daha da zordur. Her şeyden önce, başkanlık sistemi uzmanları farklı ülkelerde başkanların nispi yetki ve güçleri konusunda görüş ayrılığı içindedir. Örneğin Arjantin ve Uruguay başkanlarından hangisi daha güçlüdür? (Garcia Montero 2009, 102-3; Shugart ve Haggard 2001, 80) Amerikan başkanı mı yoksa

Kore başkanı mı daha güçlü bir yürütme başıdır? (Shugart ve Haggard 2001, 80; Siaroff 2003b, 297) Bunun dışında uzmanlar yürütme organının başında bulunan kişilerin başkanlık rejimlerinde ve parlamenter sistemlerdeki nispi güçleri konusunda da derin görüş ayrılığı içindedir. Sebastian M. Saiegh (2011, 84-89) başbakanların genellikle başkanlardan daha güçlü olduğu sonucuna ulaşırken, Torsten Persson ve Guido Tabellini (2003, 275), "başkanlık devletlerinin tipik olarak parlamenter devletlerden daha güçlü yürütme organlarına sahip olduğunu" ileri sürebilmektedir. İlk meselede Matthew S. Shugart ve Stephan Haggard'ın (2001) izinden giderek ABD, Kosta Rika ve Uruguay'ı yürütme üstünlüğü skalasında diğer üç ülkeden daha düşük bir konuma yerleştirdim. Birinci grupta ABD ve Uruguay Kosta Rika'dan biraz daha yüksek bir konumdadır. Amerika örneğinde önemli bir nokta da Başkan'ın dış politikadaki rakipsiz rolüdür ve ABD'nin süper güç statüsünde oluşu bu alanda çok hayati kararların alınması gerektiği anlamına gelmektedir. Kore "çoğunlukçu başkanlık rejiminin başlıca örneklerinden biri" olarak adlandırılmıştır (Croissant ve Schächter 2010, 191) ve bu adlandırma Arjantin ve Fransız başkanlık rejimlerine de uymaktadır. İkinci mesele konusunda, ortalama bir başkanı parlamenter sistemlerde yürütmenin başında olan ortalama bir başbakan veya cumhurbaşkanından daha güçlü veya daha güçsüz saymak için hiçbir geçerli sebep olduğunu sanmıyorum. Tablo 7.1'de altı başkanlık rejimi ve yirmi dokuz parlamenter sistem için kaydedilen ortalama değerler birbirine çok yakındır (sırasıyla 5,83 ve 5,40).[1]

1 Yasama-yürütme ilişkilerinin kısmen karşılaştırılabilir olan iki ölçümü vardır. İncelediğimiz ülkelerin yirmi altısı için mevcut olan Woldendorp-Keman Budge (2000, 56-57) yasama-yürütme dengesi endeksi, bir resmi atama kararının gerekip gerekmediği, hükümetin güvensizlik oyunu yok sayıp sayamayacağı ve hükümetin veya başbakanın parlamentoyu dağıtma yetkisine sahip olup olmadığı gibi değişkenleri ölçmektedir. M.

Tablo 7.1. 36 demokraside ortalama hükümet ömrü ve yürütme üstünlüğü endeksi, 1945-2010.

	Yürütme üstünlüğü endeksi	Ortalama hükümet ömrü endeksi
İsviçre	1,00	12,51
İsrail	1,46	1,46
İtalya	1,49	1,49
Finlandiya	1,55	1,55
Mauritius	2,39	2,39
Belçika	2,57	2,57
Hollanda	2,91	2,91
Kosta Rika	3,00	5,15
İzlanda	3,20	3,20
Danimarka	3,23	3,23
Portekiz	3,26	3,26
Hindistan	3,33	3,33
Japonya	3,37	3,37
Almanya	3,80	3,80
ABD	4,00	7,05
Uruguay	4,00	4,22
Norveç	4,04	4,04
İrlanda	4,16	4,16
Yunanistan	4,45	4,45
Yeni Zelanda	4,54	4,54
İsveç	5,61	5,61

Steven Fish ve Matthew Kroenig (2009, 756-57) bizim incelediğimiz demokratik ülkelerden otuz birini içeren ve dünyadaki ülkelerin büyük çoğunluğunu hesaba katan, yasama organlarının sahip olabileceği veya olamayacağı otuz iki resmi yetkiye dayanan bir "parlamento yetkileri" endeksi yaratmıştır. Her iki endeks de tamamen biçimsel kurallara dayandığından, bizim yürütme üstünlüğü endeksimizle tamamen uymaları mümkün değildir. Yine de bu biçimsel endekslerle bizimki arasında belli bir örtüşme olursa, bizim endeksimiz daha güvenilir hale gelecektir. Nitekim korelasyon katsayıları bu yönde çıkmıştır (sırasıyla -0,43/istatistik olarak %5 düzeyinde önemli ve – 0,45/ %1 düzeyinde önemli).

Lüksemburg	5,87	5,87
Trinidad	6,95	6,95
Arjantin	8,00	5,30
Fransa	8,00	3,22
Kore	8,00	2,77
Avusturya	8,07	8,07
Kanada	8,10	8,10
İngiltere	8,12	8,12
İspanya	8,26	8,26
Malta	8,85	8,85
Barbados	8,87	8,87
Avustralya	9,10	9,10
Bahamalar	9,44	9,44
Jamaika	9,64	9,64
Botswana	9,90	45,33

Kaynak: Woldendorp, Keman ve Budge 2010; Bale ve Caramani 2010 ve *Political Data Yearbook*'un önceki ciltleri; Muller, Overstreet, Isacoff ve Lansford 2011 ve *Political Handbook of the World*'ün önceki ciltleri ve Octavio Amorim Neto, Marcelo Camerlo, Krista Hoekstra, Jelle Koedam, Jorge Lanzaro, Andrés Malamud ve Linganaden Murday tarafından sağlanan verilere dayanmaktadır.

Tablo 7.1 yürütme üstünlüğü açısından 36 demokrasiyi artan bir şekilde sıralamaktadır. Endeks aralığı yukarıda açıklanan gerekçelerle, İsviçre ve Botswana arasında, 1.00 ile 9.90 arasında çeşitlilik göstermektedir. Ortalama değer 5,35 kabaca yelpazenin ortalarında, medyan (4,30) ise daha aşağıdadır. Çoğunlukçu uçta yer alan altı ülke Barbados'u da içermektedir ve hepsi eski İngiliz kolonisidir. İngiltere diğerlerinden biraz daha yüksek bir değere sahiptir ve onu eski bir İngiliz kolonisi olan Kanada takip etmektedir. Barbados 5.52'lik en yüksek değerle karşılaştırıldığında 5.48'lik bir değerle kıl payı

geridedir. Yeni Zelanda, seçimlerin üç yıl gibi kısa bir zaman aralığında tekrarlanması, dolayısıyla da hükümetlerin daha sık el değiştirmesi sebebiyle tablonun ortalarına yakındır. Ancak daha da önemlisi bu, 1996'dan sonra seçim sisteminde nispi temsile geçişin sonuçlarıyla ilgilidir. Nitekim 1996'ya kadar hükümetlerin ortalama ömrü 6,15 yılken, bu süre sonrasında 2,39'a düşmüştür. Birçok eski İngiliz sömürgesi, bilhassa Mauritius ve daha az göze çarpan şekilde Hindistan sol tarafta, tablonun daha oydaşmacı kısmındadır. Oydaşmacı demokrasinin iki örnektipi olan İsviçre ve Belçika'ya gelince; İsviçre tablonun tepesinde yer almaktadır. Belçika ise daha aşağılarda olmakla beraber yine de altıncı sırada, Mauritius'un hemen altındadır.

Hükümet Çeşitleri ve Hükümetin Dayanıklılığı

Önceki bölümlerde analiz edilen farklı hükümet tipleriyle yürütmenin baskın olma derecesi arasında acaba nasıl bir ilişki söz konusudur? Bir yandan asgari çoğunluklu ve tek partili hükümetler ve diğer taraftan yürütmenin baskınlığı arasında pozitif bir ilişki olmasını varsaymak için üç sebep bulunmaktadır. İlk olarak, birinci bölümde tartışıldığı üzere, söz konusu her iki değişken de çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığının yürütme-partiler boyutunu oluşturan değişkenler grubuna dahildir. İkincisi, azınlık hükümetleri, doğaları gereği parlamenter sistemlerde yasama organının insafına bağlıdırlar, bu nedenle de yasama organı üzerinde bir üstünlüğe sahip olmaları beklenemez. Üçüncü nokta, İngiltere'de kendi partilerinin oluşturduğu hükümetlerin aleyhine oy kullanan parlamenterler ile ilgili çalışmalarda, bu tip bir bağımsız parlamenter davranışın Avam Kamarası'ndaki hükümet çoğunluğunun büyüklüğüne göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Dar çoğunluklu hükümetler parlamentoda kendi partilerinin üyelerinden sağlam

bir destek almaktayken, geniş çoğunluklu hükümetler genellikle parlamentodaki partili üyelerin daha asi davranışlarıyla karşılaşmaktadır (Crowe 1980). İngiliz Avam Kamarası örneğinden analoji yoluyla diğer parlamenter sistemlere geçildiğinde; geniş çoğunluklu hükümetlerin işbaşında olduğu parlamentolarda asgari çoğunluklu hükümetlerin işbaşında olduğu parlamentolara kıyasla parlamentonun daha bağımsız hareket etmesi beklenebilir.

Tablo 7.2. 30 parlamenter demokraside beş hükümet tipine göre ortalama hükümet ömürleri ve sıklıkları, 1945-2010.

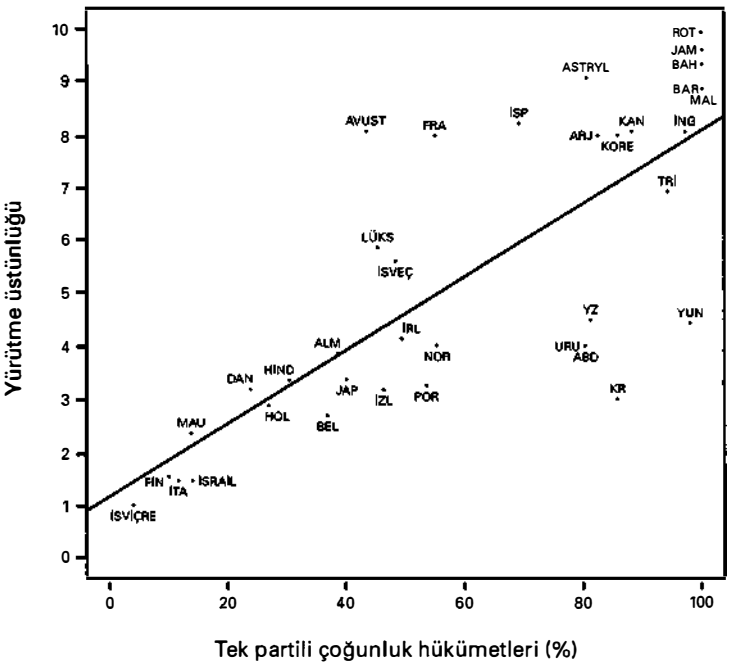
Hükümet çeşidi	Hükümet sayısı	Ortalama Hükümet ömrü (yıl)
Asgari çoğunluklu tek parti	56	8,20
Asgari çoğunluklu koalisyon	85	3,64
Tek partili azınlık	42	2,57
Azınlık koalisyonu	62	1,52
Geniş çoğunluklu	106	2,27
Bütün hükümetler	351	3,45

Kaynak: Woldendorp, Keman ve Budge 2010; Bale ve Caramani 2010 ve *Political Data Yearbook*'un önceki ciltleri; Muller, Overstreet, Isacoff ve Lansford 2011 ve *Political Handbook of the World*'ün önceki ciltleri ve Octavio Amorim Neto, Marcelo Camerlo, Krista Hoekstra, Jelle Koedam, Jorge Lanzaro, Andrés Malamud ve Linganaden Murday tarafından sağlanan verilere dayanmaktadır.

Şekil 7.2 bu ilişkilerin ne derece kuvvetli olduğunu göstermektedir. Tablo 7.2, otuz parlamenter sistemde -Fransa'daki üç parlamenter safha dahil olup diğer Başkanlık sistemlerini ve İsviçre'yi dışarıda bırakarak- başlıca beş hükümet şekline göre iktidarda bulunmuş hükümetleri sınıflandırmakta ve or-

talama hükümet ömürlerini sunmaktadır. Asgari çoğunluklu tek parti hükümetleri en uzun ömre sahip hükümet şeklidir. Asgari çoğunluklu hükümet biçimlerinin her ikisi de azınlık hükümetleri ve geniş çoğunluklu hükümetlere göre daha uzun ömürlüdür. Sahip oldukları parlamenter destek açısından birbirlerine taban tabana zıt olan geniş çoğunluklu koalisyonlar ile tek partili azınlık hükümetleri aslında çok benzer hükümet ömürlerine sahiptirler: Geniş çoğunluklu hükümetlerin ömrü kıl payı kısadır. Bunun önemli bir nedeni çok partili sistemlerde azınlık hükümetlerinin genellikle bir hükümetin düşmesiyle yeni bir seçim arasında bir geçici hükümet şeklinde belirmesidir. İskandinav ülkeleri gibi azınlık koalisyonlarının normal hükümetler olarak ortaya çıktığı ülkelerde bu tür hükümetlerin ömürleri daha uzundur. Örneğin Danimarka ortalama ömürleri 3,79 yıl olan 9 azınlık koalisyonuna sahip olmuştur.

Şekil 7.2, 36 demokrasinin her birinde iki karakteristik özelliğin birleştirilmesine dayanarak hükümet şekilleri ve yürütme üstünlüğü arasındaki ilişkiyi göstermektedir (bu şekil Tablo 6.3'ün üçüncü sütunu ile Tablo 7.1'in dördüncü sütununda verilen verilere dayanmaktadır). Sergilenen örüntü gayet açıktır: Daha fazla tek partili asgari çoğunluk hükümetlerine sahip olan ülkeler genellikle yürütme gücünün daha baskın olduğu ülkelerdir. Korelasyon katsayısı 0,78'dir (istatistik olarak %1 düzeyinde önemli).

Şekil 7.2 Otuz altı demokraside yürütme üstünlüğü ile hükümet şekli arasındaki ilişki, 1945-2010.

Ülkelerin büyük çoğunluğu regresyon doğrusuna yakındır. Bunun uzağına düşen ülkeler dört başkanlık sistemidir. ABD, Kosta Rika ve Uruguay gibi ülkelerde, yürütmenin baskınlık derecesi bu ülkelerde çoğunlukçu tarzdaki hükümetlerin sıklığına kıyasla beklenenden daha düşük düzeydedir; Fransa karakteristik özelliklerin ters yönde birleştiği bir örneği sergiler. İlk üç örnek başkanlık sisteminin tabiatı ile açıklanabilir; önceki bölümde tartışıldığı gibi, Başkanlık sistemi hükümetleri tanım gereği kısmen çoğunlukçu, yani asgari çoğunluklu ve tek partili olmasına karşın sistemin kuvvetler ayrılığı ilkesi yürütme-yasama dengesine bir nebze katkıda bulunmaktadır.

Yine de bunu genel bir açıklama olarak kabul etmeden önce, bu durumun Arjantin ve Kore için geçerli olmadığını belirtmek gerekir.

Parlamenter demokrasiler içinde sadece beş ülke belirgin bir biçimde sapma göstermektedir: Avustralya, Avusturya, Yunanistan, Yeni Zelanda ve İspanya. Yürütme üstünlüğü derecesinin Yeni Zelanda'da niçin beklenmedik derecede düşük olduğu yukarıda açıklanmıştı. Yunanistan'da ise ortalama hükümet ömrünün kısalmış görünmesinin sorumlusu, sonuçsuz iki seçim ve 1990'dan 1991'e dek geçen on aydan kısa sürede üç seçim yapılmasıdır. Regresyon çizgisinin diğer tarafında, Avusturya'nın alışılmadık derecede uzun ömürlü çok sayıda geniş çoğunluklu koalisyonu olmuştur. Bunlardan biri 1947'den 1966'ya kadar sürmüştür. İspanya'da sadece tek parti hükümetleri kurulmuştur. Bunlar çoğu zaman azınlık statüsünde olmalarına karşın epey uzun ömürlü olmuşlardır. Avustralya, diğer birçok eski İngiliz kolonisine benzer bir şekilde yüksek derecede bir yürütme üstünlüğüne sahip olsa da, az sayıda tek parti iktidarı yaşamıştır. Çünkü sık sık kurulan Liberal-Ulusal Parti koalisyonları aslında yarı yarıya tek parti hükümeti yarı yarıya koalisyon sayılmalıdır. Zira bu iki parti gerçekte "bir buçuk parti" gibi hareket etmektedir.

Ek: Monarklar ve Devlet Başkanları

Bu bölümde devlet başkanının pozisyonundan defalarca bahsetmemize karşın çeşitli devlet başkanı tipleri ve bunların görece güçleri şimdiye dek sistematik olarak değerlendirilmedi. Bu açıdan incelediğimiz 36 demokrasi arasındaki en çarpıcı fark bunların hemen hemen yarısının birer monarşi olmasıdır (Avustralya, Bahama, Barbados, Belçika, Kanada, Danimarka, Jamaika, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İspanya, İsveç ve İngiltere). Monarklar -Avustral-

ya, Bahama, Barbados, Kanada, Jamaika ve Yeni Zelanda'da bunlar genel valilerle temsil edilirler- genellikle kral ya da kraliçelerdir, ancak Japonya'da imparator, Lüksemburg'da ise Grandük devlet başkanıdırlar. 1970'lerin başında 19 monarşi bulunmaktayken 2010'un ortaları itibariyle mevcut monarşilerin sayısı 15'tir. Üç İngiliz Devletler Topluluğu ülkesi olarak Malta 1974'te, Trinidad 1976'da, Mauritius ise 1992'de monarşiden cumhuriyete geçmişlerdir. 36 demokrasi arasında bu kadar çok sayıda ülkenin cumhuriyetçi yönetimden daha az demokratik görünen bir anayasal yönetim olan Monarşi ile yönetilmesi oldukça şaşırtıcı bir durumdur. Bu durumu şu şekilde açıklayabiliriz: Bu ülkeler monarkların gücünün çok ciddi bir şekilde sınırlandırıldığı anayasal monarşilerdir. Richard Rose ve Dennis Kavanagh'ın (1976, 568) da belirtikleri gibi, "Saltanat ailesinin siyasal hayattaki aktif rollerinden çekilmeyi kabul ettiği ülkelerde monarşiler ayakta kalmıştır. Aksine, monarkın siyasal iktidarı elinde tutmaya çabaladığı ülkelerde ise monarşiler yıkılmıştır."

Demokratik rejim açısından monarşilerin genellikle sahip olduğu iddia edilen bir avantaj, bu tip rejimlerde siyaset-dışı ve tarafsız bir birlik sembolü işlevini yerine getiren bir devlet başkanının bulunmasıdır. Her ne kadar hükümdarın bölücü bir rol üstlenmesi imkân dahilinde olsa da, bu tespit genellikle doğrudur. Örneğin, Kral III. Leopold'ün İkinci Dünya Savaşı sırasındaki tutumu savaş sonrası Belçika'da önemli bir siyasal sorun haline gelmiştir. 1950'de kralın tahtta kalıp kalmaması konusunda yapılan referandumda Flamanların ve Katoliklerin çoğunluğu kralı desteklemiş, Valonlar, Sosyalistler ve liberallerin çoğu ise tahttan uzaklaştırılmasını istemiştir. Leopold referandumu %58 oyla kazanmasına karşın -ezici bir zafer sayılmadığından- kısa bir süre sonra oğlu Baudoin lehine tahttan çekilmiştir.

Demokratik bir rejimin temel ilkeleri açısından dezavantajı ise monarkların bütünüyle iktidardan yoksun olmamalarıdır. Örneğin, parlamenter sistemlerde monark genellikle başbakanı atama yetkisini elinde bulundurmaktadır. Bir başbakan adayı lehinde çok açık bir tercih söz konusu olduğunda bu yetkinin pek de önemli bir işlevi kalmaz. Ancak aniden gerçekleşen bir ölüm ya da istifa durumunda veyahut parlamentodaki partilerin tek bir isim üzerinde uzlaşamadıkları durumlarda başbakanın nihai olarak seçme yetkisi pek de yabana atılır bir etki değildir. 1974 İsveç Anayasası monarkın rolünü salt törensel bir statüye indirgemek amacıyla başbakanı atama yetkisini kraldan alıp meclis başkanına devretmiştir.

Hükümdar artı yetkilere sahip olsa bile, hükümdar tarafından da bizzat benimsenen genel kabul, hükümdarın statü olarak hükümet başkanı değil sadece devlet başkanı olduğudur. Parlamenter demokrasilerin devlet başkanı şeklindeki bir başkana sahip olduğu durumlarda, hele bu başkan eskiden bir politik kariyere sahip olan biriyse, hükümet başkanının ve hükümetin yetkilerine karışma eğilimi artar. Bu riski en aza indirmek için parlamenter sistemin kullandığı yöntemlerden biri başkanın halk tarafından seçilmesine izin vermeyerek bu demokratik prestijden faydalanmasını engellemektir. Bunun yerine genel işleyiş, başkanın parlamentonun ya da federal ve eyalet meclislerinin -Almanya ve Hindistan'da olduğu gibi- üyelerinden oluşan bir seçmenler heyeti tarafından seçilmesi şeklindedir. Başka bir çözüm yolu ise ayrı bir devlet başkanına sahip olmak yerine Botswana'da olduğu gibi bu unvan ve yetkiyi başbakana vermektir. İsviçre de benzer bir yönteme başvurarak hükümet başkanına -dönüşümlü olarak görevi üstlenen Federal Konsey Başkanı- aynı zamanda devlet başkanı görevi de verir. Bununla birlikte esasen parlamenter sistemler gibi işlemekte olan yarı başkanlık sistemlerinin -Avusturya,

Finlandiya, İzlanda, İrlanda ve Portekiz- karakteristik özelliği halk tarafından seçilen bir başkana sahip olmalarıdır. Bunun tehlikesi ise halk tarafından seçilmiş olmanın devlet başkanına hükümetin işlerine el uzatmayı ya da el koymayı meşrulaştıracak bir demokratik meşruiyet sağlaması ve böylece de parlamenter sistemin doğasını değiştirmesidir.

Son olarak, parlamenter sistemleri başkanlık sistemlerine tercih edenler için anayasal monarşi önemli bir avantaj sunmaktadır. Çünkü genellikle anayasal monarşi ile başkanlık sisteminin bir arada bulunamayacağı kabul edilir. Bu bölümde daha önce de tartıştığımız gibi, bu görüş doğru değildir: Kuramsal açıdan hükümet başkanı görevini yürüten bir başkan ile devlet başkanı pozisyonundaki bir monarktan oluşan bir başkanlık sistemi kurmak mümkündür. Ancak bu tip bir sistemin ampirik bir örneğine sahip değiliz ve Başkanlık sistemi ile monarşinin bir arada bulunamayacağı şeklindeki görüş, her ne kadar yanlış da olsa, 1970'lerin sonundaki İspanya gibi devlet başkanı monark olan demokratikleşme yolundaki ülkelerde başkanlık sistemine geçilmesi fikrini engeller.

8. BÖLÜM

Seçim Sistemleri: Mutlak ya da Nispi Çoğunluk Sistemleri Karşısında Nispi Temsil

Çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi modelleri arasındaki dördüncü fark son derece açıktır. Çoğunlukçu demokrasinin tipik seçim sistemi tek temsilcili mutlak ya da nispi çoğunluk sistemidir. Oydaşmacı demokrasiyse haliyle nispi temsili kullanır. Tek temsilcili mutlak ve nispi çoğunluk sistemlerinde kazanan her şeyi alır (*winner-take-all*) -en çok oyu alan seçimi kazanır, dolayısıyla diğer seçmenler temsil edilmezler- yöntemi geçerlidir, dolayısıyla bu tip seçim sistemleri çoğunlukçu felsefeyi en iyi yansıtan sistemlerdir. Ayrıca ülke genelinde mutlak ya da nispi çoğunluğu elde eden parti de aldığı oy oranından daha yüksek bir oranda sandalye elde etme eğilimindedir. Bunun tam tersine, nispi temsilin amacı ise hem çoğunlukların hem de azınlıkların temsil edilmesi ve orantısız temsilin engellenerek meclisteki sandalyelerin seçimlerde alınan oyla orantılı olarak paylaştırılmasıdır.

Her bir seçim sistemi içinde değişiklikler yaygın olarak görülmesine karşın, çok az sayıda demokraside nispi temsilden mutlak ya da nispi çoğunluk sistemlerine, ya da tersine çoğunlukçu sistemlerden nispi temsile geçiş gerçekleşebildiğin-

den, iki seçim sistemi arasındaki fark bu açıdan da büyüktür (Nohlen 1984). Her ülke grubunun kendi seçim sistemine sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmektedir. Esasen çoğunlukçu seçim sistemlerinin yürürlükte olduğu bir ülkenin başkanı olan Bill Clinton, Lani Guinier'in İnsan Hakları'ndan sorumlu savcı yardımcılığına atanması kararını iptal etmesi üzerine yaptığı bir yorumda "savunulması pek güç" ve hatta "antidemokratik" olarak değerlendirdiği nispi temsil sistemini savunduğu için bu kişiye karşı çıktığını ifade etmişti (*New York Times*, 4 Haziran 1993, A18).

Bu bölümde, inceleme konumuz olan 36 demokraside geçerli olan seçim sistemleri, bu sistemlerin yedi temel görünümü açısından daha ayrıntılı olarak sınıflandırılacak ve seçim formülleri, seçim çevresinin büyüklüğü ve seçim barajları üzerinde durulacaktır. Seçim sistemleri hakkındaki bilimsel literatür, seçimlerde alınan oyların meclisteki sandalye paylaşımına dönüşmesi açısından orantılılığın ya da orantısızlığın derecesine ve bunun parti sistemlerindeki partilerin sayısı ve etkilerine yoğunlaşmaktadır. Bu bölümün geriye kalanının odak noktası bu olacaktır. Orantısızlığının derecesinin mükemmele en yakın biçimde nasıl ölçülebileceği tartışıldıktan sonra gösterilecektir ki; nispi temsil ailesinin birçok farklı varyasyonu olmasına ve hiçbir nispi temsil sisteminin mükemmel biçimde orantılı olmamasına karşın, nispi temsil sistemleri, başkanlık sistemleri hariç olmak üzere, nispi ya da mutlak çoğunluk sistemlerine göre kayda değer biçimde daha az orantısız sonuçlar doğurmaktadır. Aynı zamanda seçim sistemleri, parti sistemlerinin tek belirleyeni olmasa da hayati bir belirleyenidir. Son olarak, 36 demokraside orantısızlık ile partilerin efektif sayısı arasındaki ilişki ortaya konularak bölüm sona ermektedir.

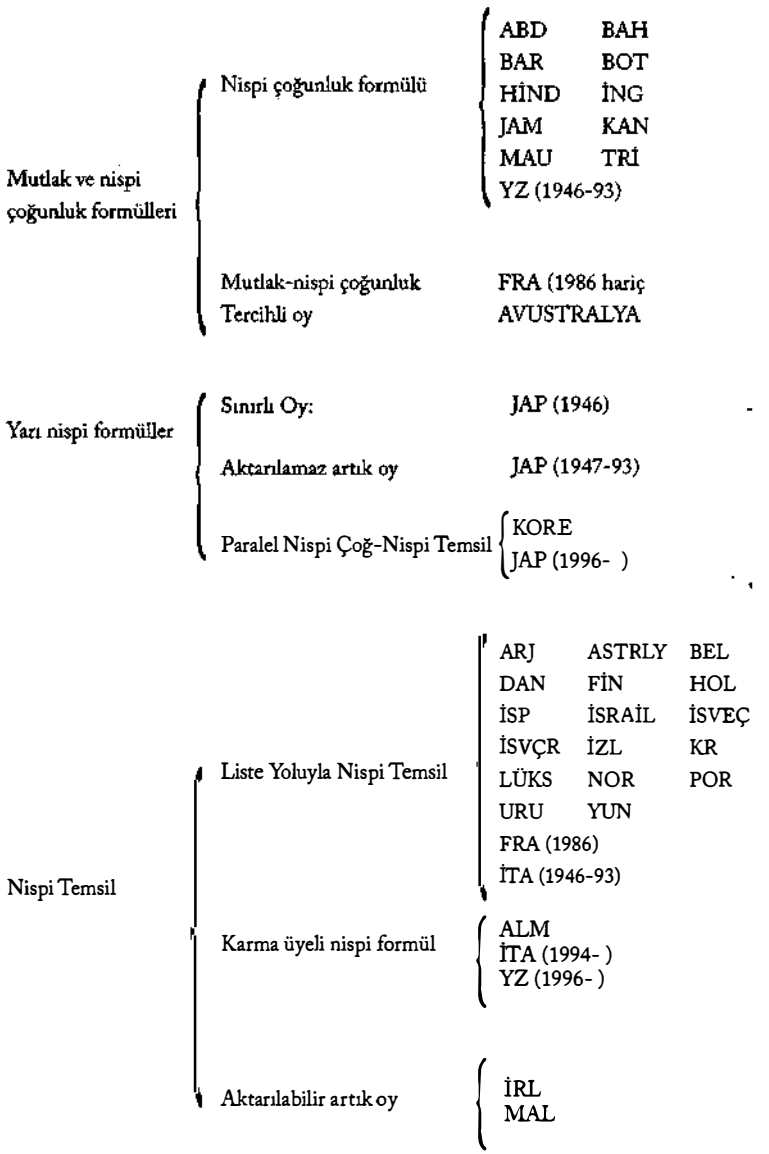
Seçim Formülleri

Her ne kadar nispi temsil ile tek temsilcili mutlak ve nispi çoğunluk sistemleri arasındaki ikili karşıtlık, seçim sistemlerinin sınıflandırılmasında en önemli ölçütü oluştursa da, bunun dışında kimi önemli ek ayrımlar koymak ve daha rafine bir tipoloji geliştirmek şarttır.

Seçim sistemleri şu 7 nitelik temelinde tanımlanabilir. Bunlar, seçim formülleri, seçim çevrelerinin büyüklüğü, seçim barajları, meclisin üye sayısı, başkanlık seçimlerinin yasama organı seçimlerine etkisi ve partiler arası seçim bağlantılarıdır.

Şekil 8.1 bu boyutların ilki olan seçim formüllerine göre bir sınıflandırma sunmakta ve 36 demokrasiden hangisinin, ya da az sayıdaki durum için, bu ülkelerdeki hangi özel dönemin hangi kategoriye ait olduğunu göstermektedir. Mutlak ve nispi çoğunluk formüllerinden oluşan birinci kategori daha spesifik üç alt sınıfa ayrılabilir. İngiltere'de "*first past the post*" denilen nispi çoğunluk sistemi bunlar arasında en basit olanıdır: Adaylar arasından en çok oyu alan aday, bu ister mutlak, isterse de nispi bir çoğunluk olsun, seçimi kazanır. Bu seçim formülü besbelli ki popüler bir formüldür: 1945-2010 zaman aralığında ele aldığımız 36 demokrasinin 11'i bu seçim formülünü kullanmıştır. Kore ve İzlanda'daki başkanlık seçimlerinde de aynı formül kullanılmaktadır. 1984-1994 arasındaki üç başkanlık seçiminde Uruguay'da da bu sisteme başvurulmuştur.

Çoğunluk formülleri, seçilebilmek için mutlak bir çoğunluğun kazanılmasını gerektirir. Bu şartı yerine getirmenin bir yolu, seçimlerin birinci turunda adayların hiçbirinin mutlak çoğunluğu elde edememesi durumunda, en çok oyu alan iki aday arasında ikinci bir seçim (*majority run-off*) yapmaktır. Bu yöntem genellikle başkanlık seçimlerinde -Fransa, Avusturya, Portekiz, 1994'den beri Finlandiya ve 1999'dan beri

Şekil 8.1. 36 Demokraside Yasama Organlarının Birinci Meclislerinin veya Tek Yasama Meclisinin Seçiminde Kullanılan Seçim Formüllerinin Sınıflandırılması, 1945-2010.

Uruguay'da, ayrıca İsrail başbakanının doğrudan seçiminde (1996-2003) kullanılmaktadır. Buna karşın Fransa'da yasama organının seçimleri buna yakın bir sistemle yapılmaktadır. Arjantin (1995'ten beri) ve Kosta Rika, mutlak çoğunluk ve *majority run-off* sistemlerinin karma bir versiyonunu kullanmaktadır. Sırasıyla %45 ve 40 oya ulaşıldığında çoğunluk yeterlidir, ulaşılmamışsa ikinci tur şarttır.

Majority run-off sistemi incelediğimiz ülkelerin hiçbirinin yasama organı seçimlerinde kullanılmamakla birlikte, Fransız Ulusal Meclisi tek-adaylı seçim çevrelerinde mutlak çoğunlukla nispi çoğunluk sistemlerinin karışımından oluşan bir formülle seçilmektedir. Birinci turda seçilebilmek için mutlak çoğunluk şarttır; ancak hiçbir adayın mutlak çoğunluğu sağlayamaması durumunda, seçilebilmek için ikinci turda nispi çoğunluk yeterlidir. Birinci turda oyların asgari bir yüzdesini kazanamayan adayların ikinci tura katılmalarına izin verilmez. Bu asgari oran, 1976'dan beri %12.5'tir. İkinci tur seçimler genellikle en güçlü iki aday arasında geçtiği için, uygulamada söz konusu iki seçim yöntemi arasında pek bir fark yoktur.

Avustralya'da kullanılan tercihli oy, gerçek bir çoğunluk formülüdür. Bu yöntemde seçmenlerden adaylar arasında birinci, ikinci vd. tercihlerini belirtmeleri istenir. Bir aday ilk tercihlerin mutlak çoğunluğunu elde ederse seçimi kazanır. Şayet bu tip bir çoğunluk sağlanamazsa, birinci tercihler arasında en az oyu alan aday elenir ve bu adayı birinci tercih olarak belirtmiş seçmenlerin oyları ikinci tercihlerine devredilir. Bu işlem, her seferinde en zayıf adayı elemek ve söz konusu oyları bir sonraki tercihe devretmek suretiyle, adaylardan biri mutlak çoğunluğu sağlayana dek tekrarlanır. İrlanda'daki başkanlık seçimlerinde de tercihli oy kullanılmaktadır.

Nispi temsil sistemi de üç temel alt kategoriye ayrılmalıdır. Nispi temsilin en çok kullanılan biçimi (1945-2010 zaman aralığında 36 demokrasinin on sekizinde, yani yarısında kul-

lanılan) liste sistemidir. Liste sistemleri arasında küçük farklar olsa da, bunların hepsi esasen birden çok aday bulunan seçim çevrelerinde her partinin, seçmenlerin mevcut listelerden birine oy verecekleri (bazı örneklerde seçmenlerin oylarını çok sayıdaki liste arasında dağıtmalarına da izin verilmektedir) aday listeleri ilan etmelerini ve meclisteki sandalyelerin de partilere bu listelerin topladığı oy sayısıyla orantılı biçimde bölüştürülmesini gerektiren sistemlerdir. Liste sistemleri de kendi aralarında oyları meclisteki sandalye dağılımına dönüştürmekte kullanılan matematik formüle göre alt kategorilere ayrılabilir. En sık kullanılan formül d'Hondth formülüdür. Bu formül, diğer birçok formülle karşılaştırıldığında büyük partilere hafif bir üstünlük sağlar, küçük partilerin ise aleyhindedir.

Nispi temsilin ikinci uygulanış şekli, "karma üyeli nispi" sistemdir ki aslında başlarda nispi temsilin Yeni Zelanda versiyonuna bu ad verilirken, daha sonra bütün kategori böyle adlandırılır olmuştur. Almanya ve Yeni Zelanda yasama organlarının yarısı, İtalya yasama organının ise dörtte üçü tek temsilcili seçim çevrelerinde nispi çoğunluk yöntemiyle seçilirken, geri kalan üyeler nispi temsille seçilmektedir. Bu sistemde her seçmenin iki oyu bulunmaktadır: Birinci oy seçim çevresindeki aday için, ikinci oy ise parti listesi için kullanılır. Bu karma yöntemin nispi temsil olarak nitelendirilmesinin nedeni, liste yöntemiyle seçilen temsilcilerin, nispi çoğunlukla seçilen temsilcilerin yaratabileceği orantısızlığı dengelemesidir. Toplam sonuçların orantısızlık derecesi, dengeleme hedefini yerine getirmek için nispi temsil yöntemiyle seçilen listelerin kaçının geçerli olduğuna bağlıdır: İtalya'daki sonuçlar, diğer iki ülkeye göre daha orantısızdır. Alan Siaroff (2009, 180) Almanya ve Yeni Zelanda'nın "karma üyeli nispi" sistemlerini "tam dengeleyici", İtalya'nınkini "yarı dengeleyici" görmekte haklıdır.

Nispi temsilin üçüncü temel uygulanış şekli artık oy sistemidir (*Single transferable vote*). Bu yöntem seçmenlerin parti listelerine oy vermek yerine tek tek adaylara oy vermeleri bakımından listeli nispi temsilden ayrılır. Oy pusulası tercihli oy sisteminin pusulasına benzer: Oy pusulası adayların isimlerini içerir ve seçmenlerden bunları tercih sıralarına göre sıralamaları istenir. Kazanan adayların belirlenmesini sağlayan işlemler, tercihli oy sistemine nazaran biraz daha karmaşıktır. Devredilebilir tek oy sisteminde iki türlü oy devri söz konusudur: Birincisi; seçilmek için şart koşulan asgari oy kotasını aşmış olan adayların artık oyları, söz konusu pusulada ondan sonra tercih edilen adayların oylarına eklenir. İkincisi; en güçsüz aday elenir ve onun oyları da aynı şekilde devredilir. Gerekiyorsa, bu prosedür meclisteki bütün boş sandalyeler doldurulana kadar tekrarlanır. Artık oy sistemi, seçmenlerin tek tek adaylara oy verebilmesinin ve orantılı sonuçlar elde etmenin avantajlarını bir araya getirmesi nedeniyle çoğu zaman takdir edilen bir sistemdir. Ne var ki pek sık kullanılan bir sistem değildir. Şekil 8.1'de İrlanda ve Malta dışında bir örneği bulunmamaktadır. Bunun dışında belli başlı bir uygulama alanı da Avustralya'nın Senato seçimleridir.

Seçim formüllerinin büyük çoğunluğu nispi temsil ya da mutlak-nispi çoğunluk gibi iki büyük kategoriden birine dahildir. Bununla birlikte arada kalan örnekler de yok değildir. Bu tip yarı nispi seçim sistemlerine nadiren başvurulur. İncelediğimiz ülkeler grubunda bunun tek örneği Kore'nin sistemiyle Japonya'da kullanılan üç sistemdir. 1946 seçimlerinde kullanılan sınırlı oy ve 1993'ten itibaren gerçekleşen diğer bütün seçimlerde kullanılan devredilemez tek oy sistemleri birbiriyle yakından ilişkilidir. Seçmenler oylarını tek tek adaylar için kullanırlar ve nispi çoğunluk sistemlerinde olduğu gibi, en çok oyu alan kazanır. Bununla birlikte nispi çoğunluk sis-

temlerinin aksine seçmenler, seçim çevrelerindeki temsilci sayısına eşit oy hakkına sahip değildir ve her seçim çevresi en az iki temsilciye sahip olmalıdır. Seçmenlerin kullanma hakkına sahip olduğu oy ne kadar sınırlı ve seçim çevresi için tespit edilen temsilci sayısı ne kadar fazla olursa, sınırlı oy sistemi de nispi çoğunluk sisteminden o kadar uzaklaşır ve daha çok nispi temsile benzer. Örneğin 1946 seçimlerinde her bir seçmen her seçim bölgesindeki dört ila on dört temsilciye karşılık yalnızca iki veya üç oya sahipti. Devredilemez tek oy ise sınırlı oyun özel bir örneğidir. Burada her seçmene tanınan oy hakkı tek oya düşürülür. Bunun Japon versiyonunda, ortalama yaklaşık dört sandalyeli seçim çevrelerine uygulanmıştır.

Japonya'da 1996'da uygulamaya sokulan paralel nispi çoğunluk-nispi temsil sisteminde, yasama organının 300 üyesi tek temsilcili seçim çevrelerinde nispi çoğunluk yöntemiyle, 200 (2000 yılında 180'e düşürülmüştür) üyesi ise listeli nispi temsil yöntemiyle seçilir. Her seçmen bu sistemde hem seçim çevresi oyu hem de nispi temsil oyu olmak üzere iki oya sahiptir. Bu özellikler nedeniyle sistem karma üyeli nispi temsile benzer, ancak bu sistemden ayrıldığı başlıca nokta nispi temsille doldurulan sandalyelerin dengeleyici bir nitelikte olmamasıdır. Seçimlerin nispi temsil ve nispi çoğunluktan oluşan iki bileşeni birbirinden bütünüyle ayrı tutulmaktadır. Bu nedenle de karma üyeli nispi temsilden farklı olarak bu sistem nispi temsilin bir biçimi değil sadece kısmi bir nispi çoğunluk sistemidir. Kore de 1988'den itibaren altı yasama organı seçiminde bu paralel sistemi kullansa da, nispi temsilin sistem içindeki ağırlığı çok daha azdır.

Birçok ülke 1945-2010 zaman aralığında seçim sistemlerinde bir değişikliğe gitmemiştir. Japonya'da 1946 seçimlerinde bir kez uygulanan tercihli oy ve Fransa'da 1986'da kullanılan listeli nispi temsil örnekleri ise önemsiz istisnalardır. Daha

önemli değişikliklerin hepsi ise 1990'larda Yeni Zelanda, İtalya ve Japonya'da gerçekleşmiştir. Bu üç ülkenin ikisi sistemlerini karma üyeli nispi temsil sistemine çevirmişlerdir.

Seçim Çevrelerinin Büyüklüğü

Bir seçim çevresinin büyüklüğü o seçim çevresinden seçilecek temsilcilerin sayısını ifade eder. Bu kavramı, seçim çevresinin coğrafi büyüklüğü ya da bölgedeki seçmenlerin sayısal büyüklüğü ile karıştırmamak gerekir. Mutlak ve nispi çoğunluk sistemleri hem tek temsilcili, hem de çok temsilcili seçim çevrelerinde uygulanabilir. Nispi temsil ve artık oy sistemleri iki temsilcili seçim çevrelerinden, parlamento üyelerinin tamamının seçileceği ülke çapında tek bir seçim çevresine kadar farklılık gösterebilen çok temsilcili seçim çevrelerini gerektirir. Seçim çevresinin büyüklüğü, orantısızlığın derecesi ile köklü partilerin sayısı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. George Horwill (1925, 53) seçim çevresinin büyüklüğünü "en önemli faktör olarak" değerlendiren öncü isimlerden biri olmuştur. Yine Rein Taagepera ve Matthew S. Shugart (1989, 112) ise bu boyutu " belirleyici faktör" olarak nitelendirmiştir.

Seçim çevresinin büyüklüğü iki açıdan büyük öneme sahiptir. Birincisi; bu boyutun, her ne kadar tersi istikametlerde olsa da, gerek nispi-mutlak çoğunluk sistemleri gerek nispi temsil ve devredilemez artık oy sistemleri üzerinde büyük bir etkisi vardır. Seçim çevrelerinin büyüklüğünün arttırılması nispi-mutlak çoğunluk sistemlerinde daha büyük bir orantısızlığa yol açıp, büyük partilere daha fazla avantaj sağlarken, nispi temsil sistemleri hem daha orantılı sonuçlar ortaya çıkarır hem de küçük partilerin lehine koşullar yaratır. Örneğin bir nispi çoğunluk sisteminde seçim yarışı A ve B partileri arasında geçsin ve A partisi belli bir bölgede B partisinden biraz daha güçlü olsun. Şayet bu bölge üç temsilcili bir seçim çevresi

ise A partisi muhtemelen üç sandalyenin tamamını elde edecektir. Buna karşın aynı bölge tek temsilcili üç seçim bölgesine bölünürse B partisi belki de bir seçim çevresinde kazanacak ve dolayısıyla da bir sandalye elde edebilecektir. Seçim çevresinin büyüklüğü biraz daha arttırılırsa orantısızlık daha da artacaktır. Hatta bir nispi çoğunluk sisteminde meclisteki tüm sandalyelerin ülke çapındaki tek bir seçim çevresinden seçildiğini ve bütün seçmenlerin de partizan bir tavır sergilediğini varsayarsak, ülke çapında en çok oyu alan parti meclisteki sandalyelerin de tamamını elde edecektir.

Avustralya'daki tercihli oy sisteminde ve Fransa'daki nispi-mutlak çoğunluk sisteminde sadece tek temsilcili seçim çevreleri kullanılmaktadır. Nispi çoğunluk sistemlerinde iki temsilcili ya da daha geniş seçim çevrelerinin kullanıldığı oldukça az örnek vardır. Ve tek temsilcili seçim çevrelerinden daha büyük seçim çevrelerinin kullanılması git gide daha seyrek hale gelmektedir. İngiltere 1945 yılında birçok iki temsilcili seçim çevresi kullanmıştır, ABD ve Kanada da 1945-1968 zaman aralığında bu tip birkaç örneğe rastlamak mümkün. 1952 ve 1957 Hindistan seçimlerinde yasama organının hemen hemen üçte biri iki temsilcili seçim çevrelerinden seçilmiş, Barbados'ta ise 1966'da yasama organının tamamı iki temsilcili seçim çevrelerinden seçilmiştir. Bununla birlikte 1970'e gelmeden bütün bu iki temsilcili seçim çevreleri ortadan kaldırılmıştır.

Nispi çoğunluk sistemleri arasında tek temsilcili seçim çevrelerinden daha geniş seçim çevrelerinin kullanılmakta olduğu tek ülke Mauritius'tur. Mauritius'ta yasama organının 62 üyesi, 20 üç temsilcili ve bir iki temsilcili seçim çevresinden seçilmektedir. Çok temsilcili seçim çevrelerinin git gide daha da seyrek hale gelmesinin önemli bir nedeni, yukarıda da açıklandığı üzere, zaten yüksek derecede orantısız sonuçlar doğuran tek temsilcili seçim çevrelerinden bile daha büyük bir orantısızlığa yol

açmasıdır. Bununla birlikte Mauritius'ta üç temsilcili seçim çevrelerinin farklı bir orantılılık biçimini gündeme getirdiğini de belirtmek gerekir. Burada üç temsilcili seçim çevreleri partilerin etnik ve dinsel anlamda daha dengeli adaylar belirlemesini teşvik etmiş ve bu nedenle de tek temsilcili seçim çevrelerinde yürütülen seçimlere kıyasla etnik ve dinsel azınlıkların daha iyi temsil edilmelerine yol açmıştır. Ayrıca, seçilen 62 milletvekiline ek olarak, 8 sandalye azınlıkların daha adil bir şekilde temsil edilmelerini garanti altına almak için en yakın farkla kaybeden adaylara tahsis edilmiştir. (Mathur 1991, 54-71; 1997) Nispi çoğunluk sisteminin kullanıldığı başka üç ülke de etnik ve cemaat azınlıklarının temsil edilmelerini sağlamak için çeşitli hükümler getirerek kimi özel seçim çevrelerini bu amacın gerçekleştirilmesi hedefine tahsis etmiştir. 2. Bölüm'de ele aldığımız Yeni Zelanda'daki Maori seçim çevreleri; Hindistan'da seçim çevrelerinin hemen hemen beşte birini oluşturan "programlanmış kastlar" (dokunulmazlar-*untouchables*) ile "programlanmış aşiretler" ve ABD'de "pozitif ayrımcılığın" uygulandığı seçim çevreleri bu tip seçim çevrelerinin örnekleridir.

Seçim çevrelerinin büyüklüğünün bu kadar önemli olmasının ikinci nedeni, nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerinin aksine nispi temsil sistemlerinde bunun çok çeşitlilik göstermesi ve bu nedenle de farklı nispi temsil sistemlerinin sahip oldukları orantılılık derecesi üzerinde büyük bir etkiye sahip olmasıdır. Örneğin, %10'luk bir azınlığı temsil eden bir partinin beş temsilcili bir seçim çevresinde sandalye elde etmesi muhtemel değildir, buna karşın on temsilcili bir seçim bölgesinde aynı parti başarılı olacaktır. İki temsilcili seçim çevrelerinin bu nedenle nispi temsil sisteminin orantılılık ilkesiyle pek de uyumlu olmadığı söylenebilir. Aksine, diğer bütün koşullar eşit olmak üzere, bütün ülkeyi kapsayan bir seçim

çevresi alınan oyların orantılı biçimde meclisteki sandalyelere dönüştürülmesi için birebirdir. İsrail ve Hollanda'daki nispi temsil sistemleri bu tip ülke çapında ulusal bir seçim çevresine dayanan bir sistemin örnekleridir.

Listeli nispi temsil sistemini kullanan birçok ülke küçük seçim bölgelerinin seçmen ile temsilcisi arasında sağlayacağı yakın ilişki avantajı ile ülke çapındaki bir seçim çevresinin sağlayacağı yüksek düzeyde orantılılık avantajını bir araya getirmek için iki düzeyli seçim çevreleri kullanmaktadır. Karma üyeli nispi temsil sistemlerinde olduğu gibi, daha geniş seçim çevreleri daha küçük seçim çevrelerinin yaratması muhtemel her tür orantısızlığı telafi eder. Bununla birlikte listeli nispi temsilin uygulandığı çok temsilcili küçük seçim çevrelerinde bu etki karma üyeli nispi temsilin uygulandığı tek temsilcili seçim çevrelerine göre çok daha az belirgindir. Yüksek düzey olarak ülke çapındaki tek bir seçim çevresinin kullanıldığı iki düzeyli listeli nispi temsil sistemlerinin örnekleri Danimarka, (1970'ten beri) İsveç ve (1989'dan beri) Norveç'tir.

Seçim Barajları

Nispi temsilin kullanıldığı ülkelerdeki yüksek büyüklükteki seçim çevreleri, orantılılığı en yüksek düzeye çıkarma ve çok küçük partilerin bile temsil edilmesini sağlama eğilimdedir. Bu durum üst düzey ulusal seçim çevresi kullanan tüm ülkeler için geçerli olmakla birlikte ülke çapında ulusal bir seçim çevresi kullanan İsrail ve Hollanda için bilhassa geçerlidir. Küçük partilerin seçim kazanmasını aşırı derecede kolaylaştırmamak için geniş seçim çevreleri ya da ülke çapında ulusal bir seçim çevresi kullanan her ülke asgari seçim barajları belirlemiştir. Bunların kimi alt düzeydeki seçim çevrelerinde kazanılan asgari sandalye sayısı temelinde tanımlanırken, kimi de toplam oyların belli bir asgari yüzdesiyle tanımlanır. Bu yüzde-

ler 1956'dan beri Hollanda'da uygulanmakta olan 0.67 ya da İsrail'de uygulanmakta olan 1992'ye dek %1 ve bu tarihten sonrası için %1.5 gibi nispeten düşük, dolayısıyla da zararsız barajlar olabilir. Ancak İsveç ve Norveç'te olduğu gibi %4 ya da Almanya'da ve 1996 sonrası karma üyeli nispi temsil sistemlerinin uygulandığı Yeni Zelanda'da olduğu gibi %5'e yükseldiği zaman, bu seçim barajları küçük partiler için çok ciddi bir engel haline gelmiş olur.

Seçim çevresinin büyüklüğü ve seçim barajları madalyonun iki yüzü olarak da görülebilir: Bir seçim barajı yoluyla küçük partilerin karşısına dikilen apaçık engel, aslında seçim çevresinin büyüklüğüyle getirilen engelle aynı işlevi görür. Bunlar arasındaki ilişkiye dair formül şu şekildedir:

$$T = \%75/M+1$$

Bu formülde T seçim barajını, M ise ortalama seçim çevresi büyüklüğünü göstermektedir. Bu denkleme göre, seçim çevrelerini üç, dört ve beş sandalyelik bölgeler olarak kullanan İrlanda'daki ortalama dört-temsilcili seçim çevreleri %15'lik üstü örtülü bir seçim barajı anlamına gelir. İspanya'nın tek dereceli listeli nispi temsil sisteminde 6.7'lik ortalama seçim çevresi büyüklüğü %9.7'lik üstü örtülü bir seçim barajına karşılık gelmektedir. Tersine, Almanya'daki %5 ve İsveç'teki %4'lük seçim barajları hemen hemen 14.0 ve 17.8 sandalyelik ortalama seçim çevresi büyüklüklerine denk gelmektedir.

Seçim Sistemlerinin Diğer Nitelikleri

Seçim sonuçlarının orantılılık derecesini ve partilerin sayısını etkileyen bir başka faktör de seçilecek yasama organının büyüklüğüdür. İlk bakışta bu, aslında seçim sisteminin bir parçası olarak gözükmez. Ancak seçim sistemleri esasen oyların

meclisteki sandalyelere dönüştürülmesi anlamına geldiğinden, bu dönüşüm için mevcut bulunan sandalye sayısı apaçık bir biçimde bu dönüşüm işleminin ayrılmaz bir parçasıdır. Yasama organının üye sayısı iki nedenden dolayı çok önemlidir. Birincisi; varsayalım ki nispi temsil sistemine göre yapılan seçimlerde üç parti oyların %43, 31 ve 26'sını almış olsunlar. Şayet seçimler beş sandalyeden oluşan bir mini yasama organı için yapılmışsa, şüphesiz ki sandalyeleri yüksek derecede orantılı olarak paylaştırmanın hiçbir yolu yoktur. Sandalye sayısı ona çıkartılırsa dağılımın orantılılığı biraz daha artar; en azından prensipte, yüz üyeli bir yasama organı ise tam orantılı bir sonuç sağlayacaktır. Yüz ya da daha fazla üyeli yasama organları için büyüklük nispeten önemsiz hale gelir. Ancak Mauritius'un 70 (2010'dan sonra "en iyi kaybeden" sandalyesinin dağıtılmamasından dolayı 69), Malta'nın 69, İzlanda'nın 63, Jamaika ve Lüksemburg'un 60'ar, Botswana ve Kosta Rika'nın 57'şer, Bahama ve Trinidad'ın 41'er ve Barbados'un 30 üyeli meclisleri bu açıdan hiç de ihmal edilemeyecek bir etkiye sahiptirler.

İkincisi; genel örüntü, nüfusu büyük ülkelerin büyük, nüfusu küçük ülkelerin küçük yasama organlarına sahip olmasıdır ki, bu noktada yasama organlarının büyüklüğü hemen hemen nüfusun küp kökü kadar olma eğilimimdedir. Nispi çoğunluk sistemleri daima orantısız sonuçlar üretmeye eğilimlidir ve meclisteki sandalye sayısının nüfusun küp kökünün altına düştüğü durumlarda bu orantısızlık eğilimi de artış eğilimi gösterir. (Taagepera ve Shugart 1989, 156-167). Barbados tam da bu duruma bir örnek oluşturur: 266 binlik nüfusuyla (bkz. Tablo 4.3), Barbados meclisinin 30 değil 63 sandalyeye sahip olması "gerekirdi." Benzer bir şekilde, Trinidad'ın da 41 değil 110 sandalyeli bir meclise sahip olması gerekirdi. Bahama, Botswana, Jamaika ve Mauritius meclislerinin sandalye sayıları da nüfuslarının küp kökünün altındadır ve dolayısıyla diğer

koşulların eşit olması durumunda bu ülkelerdeki seçim sonuçları anormal derecede yüksek bir orantısız dağılım doğurur. Bununla birlikte küçük yasama organlarının nispi çoğunlukçu sistemlerin karakteristik özelliği olduğu söylenemez. Örneğin İngiliz Avam Kamarası'ndaki sandalye sayısı, İngiltere nüfusunun küp kökünden biraz daha büyüktür.

Başkanlık sistemleri parlamenter partilerin efektif sayısı üzerinde dolaylı ama güçlü bir etkiye sahip olabilir. Başkanlık kazanılacak en büyük ödül olacağından ve başkan olabilme şansına da sadece büyük partiler sahip olduğundan bu büyük partiler küçük partiler karşısında ciddi avantajlara sahiptir. Öyle ki, nispi temsilin uygulandığı Kosta Rika, Uruguay ve Arjantin gibi ülkelerde büyük parti olmanın avantajı yasama organı seçimlerine bile yansır. Başkanlık seçimlerinin iki turlu -iki turlu seçim küçük partilere birinci turda şanslarını deneme fırsatı sunar- değil de nispi çoğunluk yoluyla yapıldığı ve yasama organı seçimlerinin de aynı anda ya da başkanlık seçimlerinin hemen ardından düzenlendiği durumlarda bu eğilim bilhassa güçlüdür (Shugart ve Carey 1992, 206-58; Jones 1995, 88-118). Başkanlık seçimleriyle yasama organı seçimlerinin aynı zamana denk gelmediği ve başkanlık seçimlerinin iki turlu yapıldığı Fransa'da bile başkanlık sistemi çok partililiği aşındırmıştır. Maurice Duverger (1986, 81-82), Fransa'da, her ikisi de yasama organı seçimleri için iki turlu bir seçim sistemi kullanan Beşinci Cumhuriyet (başkanlık sistemi) ile parlamenter Üçüncü Cumhuriyet'i karşılaştırır ve şu soruyu sorar: "Aynı seçim sistemi niçin Üçüncü Cumhuriyet sırasında bir düzine partiye denk düşerken, Beşinci Cumhuriyet'te sadece iki bloktan oluşmuş dört partiyle son bulmaktadır?" Duverger'in açıklaması şu şekildedir: "Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi, siyasal rejimi dönüştürmüştür."

Seçim çevrelerinin kusurlu dağılımı da seçim sonuçlarının

orantısızlığına katkıda bulunabilir. Tek temsilcili seçim çevrelerinde bu durum oldukça eşitsiz seçmen nüfuslarına sahip seçim çevreleri anlamına gelir. Çok temsilcili seçim çevrelerinde ise bunun anlamı seçmen nüfusları ile orantılı olmayan seçim çevresi büyüklükleridir. Nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerinde bu durumdan kaçınmak oldukça zordur. Çünkü eşit bir dağılım tamamen eşit seçmen nüfuslarına sahip nispeten çok küçük seçim çevrelerinin belirlenmesini gerektirir. Değişen büyüklüklerde daha geniş bir seçim çevresi kullanan nispi temsil sistemlerinde bu çok daha az problem yaratır. Çünkü meclisteki sandalyeler eyaletler ya da kantonlar türünden mevcut coğrafi birimler arasında orantılı olarak paylaştırılabilir. Seçim çevrelerinin kusurlu dağılımı problemi, İsrail ve Hollanda'da olduğu gibi, seçimlerin ülke çapındaki tek bir ulusal seçim çevresinde düzenlendiği ülkelerde veya Almanya ve İsveç gibi iki düzeyli seçim sistemlerine sahip olup bu sistemin üst düzeyinin ulusal seçim çevresi olduğu ülkelerde tamamen ortadan kalkmaktadır.

Seçim çevrelerinin kusurlu dağılımı probleminin belli başlı örnekleri kırsal bölgelerin fazla temsil edilmesiyle ilgilidir: Örneğin 1960'lardaki seçim çevrelerinin yeniden belirlenmesi reformuna dek ABD, yaklaşık 1980'e kadar Avustralya ve Fransa, devredilemez artık oy sisteminin kullanıldığı dönem için Japonya, 1985'e dek Norveç, 1946 ile 1959 arasında İzlanda ve İspanya. Bununla birlikte seçim çevrelerinin kırsal bölgeler lehine kusurlu dağılımından büyük partilerin yararlandığı durumlarda, partilerin temsil edilmesindeki orantısızlık artma eğilimdedir. Japonya'daki liberal demokratlar ile İzlanda'daki İlerici Parti için durum tam da budur. Avustralya'daki Ulusal Parti'ye gelince (eski Memleket Partisi), bu nispeten küçük parti, Liberallerle oluşturulan daha geniş parti oluşumunun bir parçası olarak değerlendirildiği sürece aynı durum onun için de geçerlidir.

Son olarak, bazı listeli nispi temsil sistemleri, partilerin oy pusulasında ayrı listelere sahip olmasına, ancak formel olarak bunları birbirlerine bağlamasına izin verir. Bunun anlamı, işbirliği yapan partilerin toplam oylarının sandalyelerin birinci dağıtımında kullanılması; ikinci adımda ise sandalyelerin işbirliği yapan her bir parti için ayrı ayrı dağıtılmasıdır. Partiler arası bu ve benzeri ortak listeler genellikle bir Fransız terimi olan *apparentement* sözcüğüyle ifade edilir. Bu özel niteliğe sahip listeli nispi temsil sistemlerinin örnekleri İsviçre, İsrail ve 1977'den beri de Hollanda'dır. *Apparentement* genellikle eksik temsil edilen küçük partiler lehine bir düzenleme olduğu için orantısızlığı azaltma ve partilerin efektif sayısını arttırma eğilimindedir. Ayrıca partilerin karşılıklı faydaya dayanan seçim işbirliğine başvurmasına izin verilen örnekler, listeli nispi temsil sistemlerindeki *apparentement* mekanizmasıyla sınırlı değildir. Başka üç seçim sisteminin mantıksal sonuçları da bu tip bir seçim işbirliğini mümkün kılmaktadır. Gerek tercihli oy gerekse de artık oy sistemleri, partilerin seçimlerden maksimum kazancı sağlamak üzere bu tip bir işbirliğine gitmesini mümkün kılar. Bu durumda partiler kendi seçmenlerinden ilk tercihlerini kendi adayları için sonraki tercihlerini ise işbirliği yapılan parti ya da partilerin adayları için kullanmalarını talep eder. Bu Avustralya ve İrlanda'daki partilerin faydalandığı, Malta'dakilerin ise faydalanamadığı bir avantajdır. Benzer bir şekilde Fransa'nın iki turlu seçim sistemi de partilerin ikinci turda karşılıklı olarak birbirleri lehine seçimden çekilmesine imkân tanıyan bir işbirliğine izin vermektedir. Gerek sağ gerekse sol partiler bu fırsatı sık sık kullanmaktadır.

Orantısızlığın Derecesi

Görüldüğü gibi, seçim sistemlerinin birçok özelliği gerek orantısızlığın derecesini gerekse de dolaylı olarak parti sis-

temindeki partilerin sayısını etkiler. Peki, seçimlerin toplam orantısızlığının derecesi acaba nasıl ölçülebilir? Belli bir seçim için her bir partinin orantısız temsilini belirlemek oldukça kolaydır: Seçimlerde aldığı oy yüzdesi ile mecliste elde ettiği sandalye yüzdesi birbirinden çıkarılır ve basit bir şekilde sonuç ortaya çıkar. Daha zor olan, bütün partiler açısından seçimlerde kazanılan oyla, elde edilen sandalye arasındaki dağılımda meydana gelen sapmaları bir bütün olarak ölçmektir. "Mutlak" farkları toplamak tatmin edici bir çözüm olmaz. Çünkü bu tip bir işlem az sayıdaki büyük ve ciddi sapma ile çok sayıdaki küçük ve nispeten önemsiz sapma arasında bir ayrım yapamaz. Bu çalışmada kullanılan orantısızlık endeksi Michael Gallagher tarafından 1991'de geliştirilen endekstir. Bu endeks söz konusu sorunu, sapmaları kendi değerleri ölçüsünde ağırlıklandırarak ve toplam endekste büyük sapmaların küçük sapmalara göre daha ağırlıklı olarak hesaba dahil edilmelerini sağlayarak çözer. Gallagher endeksi (G) şu şekilde hesaplanır: Oy yüzdeleri farkı (v_i) ile sandalye yüzdeleri farkı (s_i) birbirinden çıkartılır, her bir parti için ayrı ayrı kareleri hesaplanarak toplanır, bu toplam ikiye bölünür ve son olarak bu değerin karekökü alınır:

$$G = \sqrt{\frac{1}{2}\sum (v_i - s_i)^2}$$

Seçim sistemlerinin bazılarında oy ve sandalye dağılımındaki farklılığı belirlemek için iki çeşit oy grubu kullanılabilir. Peki, bu ikisinden hangisi kullanılmalıdır? Karma üyeli nispi temsil sistemlerinde yapılacak tercih, parti listelerine verilen oylarla seçim çevreleri için verilen oylar arasındadır. Akademik olarak ulaşılan ortak görüşe göre, parti listelerine verilen oylar seçmenlerin parti tercihlerini en kesin biçimde ifade eder. Tercihli oy ve artık tek oy sistemlerinde ise seçmenlerin birinci tercihleri ile son sayılan oylar, yani seçmenlerin tercih-

leri tamamen devredildikten sonra ortaya çıkan oylar arasında bir tercih yapılacaktır. Genellikle sadece birinci tercih oylar bildirilir ve bilim adamları da ikisi arasındaki farkın pek bir öneme sahip olmadığı konusunda görüş birliğine sahiptir. Farkın gerçekten de önemli olduğu örneklerden biri Fransa'da birinci ve ikinci tur sonuçları arasındaki farktır. Birinci turda oylar birçok aday arasında dağılma eğilimindedir, gerçek seçim ise ikinci turda yapılır. En iyi çözüm, adayların birinci turda seçildiği bölgelerde birinci tur oylarını, diğer bölgelerde ise tayin edici oyları, yani esasen ikinci tur oylarını saymaktır (Goldey ve Williams 1983, 79).[1]

Başkanlık Demokrasilerinde Seçim Sonuçları Orantısızlığı

Seçim sistemine ilişkin tartışmalar şimdiye dek neredeyse tamamen yasama organı seçimlerine odaklandı. Oysaki Başkanlık demokrasilerinde başkanın seçimi en az yasama organının seçimi kadar önemlidir. Yürütme üstünlüğünün söz konusu olduğu sistemlerde başkanlık seçimlerinin önemi daha fazla

1 Orantısızlık endeksinin hesaplanmasıyla ilgili çok sayıda daha küçük sorunun da açıklığa kavuşturulması gereklidir. Birincisi; partilerin efektif sayısında olduğu gibi, söz konusu sandalyelerden kasıt iki meclisli yasama organlarında sadece temsilciler meclisindekilerdir. İkincisi; partilerin efektif sayısını hesaplarken olduğunun tersine, sadece partiler tarafından seçim yoluyla elde edilmiş sandalyeler hesaba katılmıştır, Japonya'da ya da Papua Yeni Gine'de olduğu gibi seçimden sonra parti değiştirme yoluyla elde edilen sandalyeler hesaba katılmamıştır. Üçüncüsü; esasen var olmakla birlikte çoğunlukçu sistemlerde git gide seyrek görülür hale gelen rakip adayın bulunmadığı sandalyeler (böyle yapmanın mümkün olduğu durumlarda) analizin dışında bırakılmıştır. Dördüncüsü; Trinidad'da 1971'de ve Jamaika'da 1983'te boykot edilmiş olan iki seçim hesaba katılmamıştır. Beşincisi; orantısızlık endeksi üzerinde çok az bir etkisi olmasına karşın hizipleşmiş partilerle sıkı ittifak içindeki partiler bir buçuk parti olarak sayılmışlardır.

iken, yasama-yürütme dengesinin söz konusu olduğu ülkelerde başkanlık seçimi ile yasama organının seçimi hemen hemen aynı öneme sahiptir. Aslında, yasama-yürütme dengesinin söz konusu olduğu ülkelerde bile seçmenler başkanlık seçimlerine daha büyük bir önem atfederler. Bunun önemli bir göstergesi yasama organı seçimleri ile başkanlık seçimlerinin aynı anda yapılmadığı durumlarda yasama organı seçimlerine katılımın daha az oluşudur. Örneğin ABD'de Kongre seçimlerine katılım, başkanlık seçimlerine katılımın genellikle üçte ikisi kadar olmaktadır.

Başkanlık seçimleri doğası gereği orantısız sonuçlar yaratma eğilimdedir. Bunun nedeni yukarıda da tartıştığımız şekilde söz konusu seçim sisteminin iki temel özelliğidir: Tek bir kişinin zorunlu olarak mutlak ya da nispi çoğunluk yollarıyla ya da bir seçmen heyeti tarafından mutlak çoğunluk esasıyla seçilmesi ve "seçilecek organın büyüklüğü"nün de tek bir kişiden oluştuğu için mutlak asgari küçüklükte oluşu. Başkanlık seçimlerini kazanan parti "bütün" sandalyeleri, başka bir deyişle de mevcut tek sandalyeyi kazanır; kaybeden partiler ise hiçbir sandalye elde edemez. Bu özellik, başkanlık sistemlerinin özü itibarıyla çoğunlukçu kabinelere ve partilerin efektif sayısını azaltma eğilimine sahip olma özelliklerine ek olarak doğası gereği sahip olduğu bir başka özelliktir.

Tablo 8.1 altı başkanlık sisteminde yasama organı ve başkanlık seçimleri için orantısızlık endekslerini vermektedir. Beklenildiği gibi başkanlık seçimlerinin orantısızlık derecesi yasama organlarınınkinden daha büyüktür: Ortalamada, altı başkanlık sisteminde bu değer %38 ile 50 arasındadır. Şayet iki aday varsa, orantısızlık derecesi kaybeden adayın aldığı oy yüzdesine eşittir. Örneğin Uruguay'da başkanlık seçiminin son etabında José Mujica geçerli oyların %54.63'ünü kazanırken Luis Alberto %45.37 oyla kaybetti. Bu da %45.37'lik bir orantısızlık endeksine tekabül etmektedir. Dahası, başkanlık

Tablo 8.1 Yasama organı ve başkanlık seçimlerinde ortalama orantısızlık dereceleri, bu ortalamaların dayandığı seçimlerin sayısı ve yedi başkanlık rejiminde iki orantısızlık derecesinin geometrik ortalamaları, 1946-2010.

	Yasama organında orantısızlık derecesi (%)	Yasama seçimi sayısı	Başkanlık seçimlerinde orantısızlık derecesi (%)	Başkanlık seçimi sayısı	Geometrik ortalama (%)
Arjantin	7,35	13	43,94	4	17,98
Kosta Rika	4,55	15	45,49	15	14,38
Fransa (a)	12,08	10	43,53	8	22,93
İsrail (b)	1,88	2	43,68	3	9,06
Kore	10,03	6	48,14	4	21,97
ABD	4,43	32	46,03	16	14,28
Uruguay	0,75	6	48,81	6	6,05

Notlar: a)Parlamenter safhalara yol açan 1986, 1993 ve 1997 seçimleri dahil değildir.
b) Sadece 1996 ve 1999 parlamento seçimleri ve 1996, 1999 ve 2001 doğrudan başbakan seçimleri.
Kaynak: Mackie ve Rose 1991; Bale ve Caramani 2010 ve Political Data Yearbook'un önceki ciltleri; Nohlen 2005; Nohlen, Grotz ve Hartmann 2001; Nohlen ve Stöver 2010; resmi seçim siteleri ve Royce Carroll, Mark P. Jones ve Dieter Nohlen tarafından toplanan veriler.

sistemlerinin orantısızlık derecesi yasama organı seçimlerinin orantısızlık derecesinden sadece yüksek olmakla kalmaz, açık farkla yüksektir. Yedi başkanlık sisteminin dördünde yasama organı seçimlerinin orantısızlık derecesi %5'in altındadır. Şayet her iki orantısızlık derecesi de geçerliyse ve hesaba katılması gerekiyorsa, bunları en iyi nasıl bir araya getirebiliriz? Aritmetik ortalama kullanılmış olsaydı başkanlık seçimlerinin yüksek orantısızlık derecesi yasama organı seçimlerininkini bastıracak ve gereğinden fazla büyük bir değer ortaya çıkacaktı. Bu nedenle, genellikle birbirlerinden çok farklı değerlerin ortalamasını almak için gayet kullanışlı olan geometrik ortalamanın kullanılması daha uygun olmaktadır.[1] Bu geometrik ortalama değerleri tablonun son sütununda gösterilmektedir.

Tablo 8.2 36 demokraside seçimlerdeki ortalama orantısızlık derecesi ve yasama seçimlerinde kullanılan seçim sistemi tipi, 1945-2010.

	Orantısızlık derecesi (%)	Seçim sistemi
Hollanda	1,21	Listeli nispi temsil
Danimarka	1,71	Listeli nispi temsil
İsveç	2,04	Listeli nispi temsil
Malta	2,07	Nispi temsil-devredilebilir tek oy
Avusturya	2,51	Listeli nispi temsil
İsviçre	2,55	Listeli nispi temsil
İsrail	2,60	Listeli nispi temsil
Almanya	2,67	Karma üyeli nispi temsil
Finlandiya	2,96	Listeli nispi temsil
Belçika	3,35	Listeli nispi temsil
Lüksemburg	3,43	Listeli nispi temsil
İtalya	3,61	Listeli nispi temsil (1946-1992)-Karma üyeli nispi temsil (1994-)
İzlanda	3,85	Listeli nispi temsil

1 İki sayının geometrik ortalaması bu sayıların çarpımının karekökü'dür.

İrlanda	3,93	Nispi temsil-devredilebilir tek oy
Portekiz	4,43	Listeli nispi temsil
Norveç	4,53	Listeli nispi temsil
Uruguay	6,05	Listeli nispi temsil*
Japonya	7,00	Sınırlı oy (1946), Devredilemez tek oy (1947-1993), paralel nispi çoğunluk-nispi temsil (1996-)
İspanya	7,28	Listeli nispi temsil
Yunanistan	7,88	Listeli nispi temsil
Yeni Zelanda	9,25	Nispi çoğunluk (1946-93), Karma üyeli nispi temsil (1996-)
Avustralya	9,44	Çoğunluk; alternatif oy
Hindistan	9,60	Nispi çoğunluk
Trinidad	11,33	Nispi çoğunluk
Kanada	11,56	Nispi çoğunluk
İngiltere	11,70	Nispi çoğunluk
ABD	14,28	Nispi çoğunluk*
Kosta Rika	14,38	Listeli nispi temsil*
Botswana	14,61	Nispi çoğunluk
Mauritius	15,61	Nispi çoğunluk
Jamaika	15,66	Nispi çoğunluk
Bahamalar	16,48	Nispi çoğunluk
Barbados	17,27	Nispi çoğunluk
Arjantin	17,98	Listeli nispi temsil*
Fransa	20,88	Çoğunluk-nispi çoğunluk (1958-81, 1988-), listeli nispi temsil (1986)*
Kore	21,97	Paralel nispi çoğunluk-nispi temsil*

* Başkanlık sistemleri.

Not: Bu ortalamaların dayandığı seçimlerin sayısı Tablo 5.2'de bulunabilir.

Kaynak: Mackie ve Rose 1991; Bale ve Caramani 2010 ve Political Data Yearbook'un önceki ciltleri; Nohlen 2005; Nohlen, Grotz ve Hartmann 2001; Nohlen, Krennerich ve Thibaut 1999; NOhlen ve Stöver 2010; resmi seçim siteleri ve Royce Carroll, Mark P. Jones, Dieter Nohlen, Ralph Premdas ve Nadarjen Sivaramen tarafından toplanan veriler.

Otuz Altı Demokraside Orantısızlık Dereceleri

Tablo 8.2'de yasama organı seçimlerinde kullanılan belli başlı seçim sistemleriyle birlikte 36 ülkenin ortalama orantısızlık dereceleri sunulmaktadır. İncelemeye alınan seçim sistemleri İrlanda ve Malta'nın devredilebilir artık oy sistemleri de dahil olmak üzere nispi temsil sistemleri, devredilemez artık oy sistemi, nispi çoğunluk ile Avustralya ve Fransa'daki mutlak çoğunluk sistemleridir. Bir ülkenin sürekli mi yoksa genellikle mi başkanlık sistemiyle yönetildiği de ayrıca belirtilmiş, Fransa bu duruma dahil edilmekle birlikte İsrail dahil edilmemiştir. Orantısızlık endeksi Hollanda'nın %1.21'lik değerinden Kore'nin %21.97'lik değerine kadar uzanan geniş bir varyasyon aralığına sahiptir; ortalama 8.55, medyan ise 7.14'tür.

En tepedeki yirmi ülkeyle tablonun en altındaki on altı ülke arasındaki ayrım oldukça belirgindir. Karşıtlık esasen nispi temsili kullanan parlamenter sistemlerle nispi ve mutlak çoğunluk sistemini kullanan ülkeler arasındadır. En tepedeki yirmi ülkenin on sekizi parlamenter nispi temsil sistemleridir. Diğer ikisi nispi temsille başkanlık seçimlerinin bir arada yaşandığı Uruguay ile yarı-nispi nitelikte üç sistem kullanan Japonya'dır. Genellikle nispi temsil ailesine çok da fazla ait olduğu düşünülmeyen iki ülke, Yunanistan ve İspanya, Uruguay ve Japonya'nın hemen altındadırlar. Küçük seçim çevrelerine sahip olduğu, ama daha da önemlisi küçük bölgeler aşırı temsil edildiği için İspanya'nın nispi temsil sistemi çok orantılı sonuçlar doğurmaz. Yunan nispi temsil sistemi ise sürekli değişmekle birlikte genellikle kullanılan "güçlendirilmiş nispi temsil" sistemidir. Ancak güçlendirilen şeyin orantılılık değil de büyük partiler olmasından dolayı bu isimlendirme aldatıcıdır. Bütün bunlara karşın, bu iki saf olmayan nispi temsil sistemi bile diğer tüm mutlak ve nispi çoğunluk sistemlerinden daha küçük bir orantısızlık derecesine sahiptir. Nispi temsil

sistemlerinin birçoğu 1 ilâ 5 arasında değişen ortalama orantısızlık derecelerine sahiptir; tanımlayıcı örneklerimiz olan Belçika ve İsviçre de hemen hemen bu aralığın ortasında yer almaktadır.

Ayrım çizgisinin nispi ve mutlak çoğunlukçu tarafında %10'dan daha az orantısızlık derecesine sahip olan ülkeler Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan'dır. Yeni Zelanda'nın nispeten düşük yüzdeye sahip olmasının sebebi, bir ölçüde, 1966'dan sonra nispi temsili benimsemesine dayanmaktadır. Nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerinin çoğunluğu %10 ilâ 20 arasında orantısızlık derecelerine sahiptir. En yüksek orantısızlık derecelerine sahip olan beş parlamenter sistemin (Botswana, Mauritius, Jamaika, Bahama ve Barbados) hepsi çoğunlukçu sistemlere sahip küçük ülkelerdir ve oldukça küçük yasama organlarına sahiptirler. Ayrıca Mauritius üç temsilcili seçim çevreleri kullanmaktadır. İngiltere ise çoğunlukçu sistemler içinde orantısızlık derecesi en düşük ülkeler arasındadır. Nispi temsil sistemin yüksek orantısızlık derecelerine sahip tek istisnai örnekleri ise iki başkanlık demokrasisidir: Kosta Rika ve Arjantin. Bununla birlikte Tablo 8.1'e yeniden göz atıldığında; bu ülkelerin yasama organı seçimlerindeki orantısızlık derecelerinin, nispi temsil sistemi için yüksek olmakla birlikte hiç de anormal sayılmayacak bir sonuç anlamına gelen (sırasıyla Norveç ve İspanya'ya benzer bir şekilde) 4.55 ilâ 7.35 arasında değiştiği ortaya çıkar. Demek ki; bu ülkelerin toplam olarak bu kadar yüksek bir orantısızlık derecesine sahip olmalarının nedeni sahip oldukları başkanlık sistemleridir. Uruguay, başkanlık sistemiyle yönetilmesine ve başkanlık seçimlerinin son derece orantısız olmasına karşın, nispeten düşük bir orantısızlık derecesine (6.05) sahip olması açısından bir istisna teşkil eder. Bu durum, yasama organlarındaki temsilin aşırı derecede orantılı olmasıyla açıklanabilir.

Nitekim orantılılık açısından Uruguay yasama organı Tablo 8.2'nin en tepesinde yer alan Hollanda'dan bile daha iyi durumdadır (sırasıyla 0.75 ve 1.21).

ABD'de ise kongre seçimlerinin nispi çoğunluk yoluyla yapılmasına karşın yasama organı seçimlerinin orantısızlık derecesi nispeten düşüktür. Bu alışılmadık olgu esasen ABD'de uygulanmakta olan ön seçimlerle açıklanabilir. Nispi çoğunlukçu sistemlerinin büyük bir çoğunluğunda orantısızlığın başlıca nedeni küçük partilerin temsil edilememesi ya da oldukça eksik temsil edilmesidir. Amerika'daki ön seçimler karşıt görüşlü adayları ayrı bir parti kurmak yerine şanslarını büyük partilerden birinde denemeye teşvik eder; ayrıca eyalet yasaları da küçük partiler aleyhinde bir ayrımcılık yaratma eğilimindedir; bu nedenle de ABD'de çok az sayıda küçük parti vardır. Yine de, başkanlık seçimleri ABD'nin orantısızlık derecesini oldukça yükseltmektedir. İncelediğimiz otuz altı demokrasi arasında orantısızlık derecesi en yüksek ülke Kore'dir. Bu durum başkanlık rejiminin yanı sıra yasama organı seçimlerinin %10.03 gibi yüksek bir orantısızlık derecesine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Aslında, Kore yarı-nispi bir seçim sistemine sahip olduğundan bu sonuç ilk bakışta şaşırtıcıdır. Bu şaşırtıcı sonucun en önemli sebebi bu karma seçim sisteminde nispi temsille seçilen vekillerin %20'nin altında olmasıdır.

Seçim sistemlerindeki değişikliklerin ve bir ülkenin başkanlık rejiminden parlamenter rejime geçmesinin etkilerini incelendiğimizde, temsilde orantısızlığın sebepleri hakkında daha derin bir kavrayışa ulaşırız. Fransa'nın Tablo 8.2'deki orantısızlık derecesi, parlamenter safhaları tetikleyen üç seçimin bir şekilde başkanlık rejimine göre daha orantılı sonuçlar üretmesinden dolayı, Tablo 8.1'dekinden daha düşüktür. Bilhassa nispi temsilin kullanıldığı 1986 seçimlerinde bu eğilim daha net bir şekilde kendini göstermiş ve orantısızlık derecesi

7,23'e kadar düşmüştür. İsrail'in zaten düşük olan orantısızlık derecesi (2,60) başbakanın doğrudan seçildiği yıllardan önceki ve sonraki saf parlamenter seçimlerde daha da düşük olmuştur (1,78). En çarpıcı değişim nispi temsile geçildiğinde Yeni Zelanda'da gerçekleşmiş, ortalama orantısızlık derecesi 11.11'den 2,92'ye düşmüştür. Aksine, İtalya ve Japonya'daki seçim sistemlerinde yaşanan değişiklikler, Şekil 8.1'de gösterilen üç büyük seçim formülü kategorileri içinde yer almakla birlikte, orantısızlık derecesinde önemli artışlar yaratmıştır. İtalya'nın listeli nispi temsil sisteminden karma üyeli nispi temsile geçişi orantısızlık derecesini iki kattan fazla (2,47'den 6,34'e) artırmıştır. Bunların her ikisi de nispi temsildir. Ancak, daha önce izah ettiğimiz üzere, Almanya ve Yeni Zelanda'nın aksine, bunlar ancak kısmen dengeleyicidir. Japonya'nın eski sınırlı oy ve devredilemez tek oy sistemleri nispeten orantılı sonuçlar yaratmıştır. Ortalama orantısızlık derecesi 5,03'tür. Yeni paralel çoğunlukçu-nispi temsil sistemi Kore'nin benzer sistemindekinin yaklaşık iki katı nispi temsille doldurulan sandalyeye sahip olsa da, Japonya'nın orantısızlık derecesi çarpıcı bir artış göstererek 14,48'e ulaşmıştır. Bu oran çoğunlukçu sistemlerin tipik bir özelliğini yansıtmaktadır. Dolayısıyla Japonya'yı "yarı nispi temsil" olarak sınıflandırmak doğru değilmiş gibi görünmektedir.

Seçim Sistemleri ve Parti Sistemleri

Karşılaştırmalı siyaset bilimi alanına ilişkin bir önermeye göre nispi çoğunluk sistemleri iki partili sistemleri teşvik edicidir. Maurice Duverger (1964, 217, 226) bu önermenin neredeyse "gerçek bir sosyolojik kanun" haline geldiğini söyler. Tersine, nispi temsil sistemi ve Fransız sistemi türünden iki turlu sistemler ise çok partililiği teşvik etmektedir. Duverger seçim sistemlerinin yaratmış olduğu farklı etkileri "mekanik" ve "psi-

kolojik" faktörlerle açıklar. Nispi çoğunluk yönteminin mekanik etkisi, en güçlü iki parti dışındaki bütün partilerin, her bir seçim çevresinde kaybetme eğiliminde olmalarından ötürü oldukça eksik temsil edilmeleridir. Savaş sonrası dönemde sürekli dezavantajlı bir pozisyonda bulunan üçüncü parti durumundaki İngiliz Liberalleri bu duruma iyi bir örnektir. Psikolojik faktör ise mekanik faktörü güçlendiren bir niteliğe sahiptir: "Seçmenler çok geçmeden üçüncü partiye attıkları oyların ziyan olduğunu fark ederler. Bu nedenle de üçüncü parti için kullanmayı düşündükleri oyları iki rakip parti arasında kötünün iyisine transfer etmek seçmenlerin doğal eğilimi haline gelir." Buna ek olarak psikolojik faktör politikacılar için de işler. Politikacılar üçüncü partinin adayı olup enerjilerini boşa harcamak yerine büyük partilerin birine katılmayı tercih ederler.

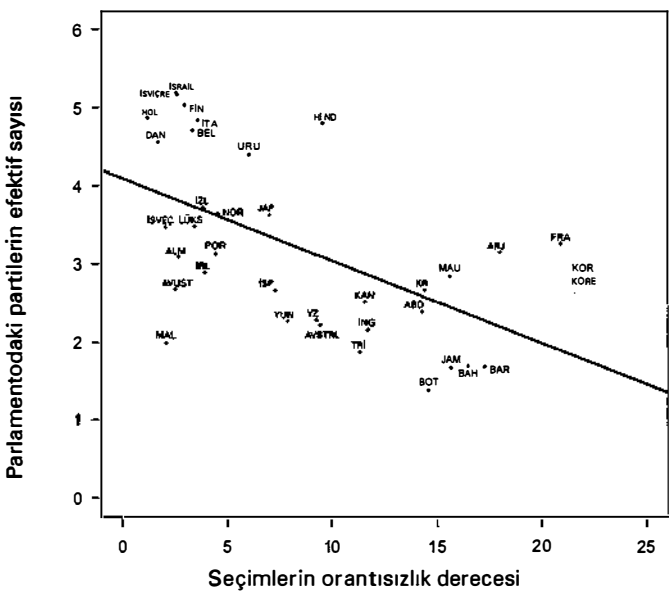
Douglas W. Rae (1967, 67-129) seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik ciddi katkılar sunmuştur. Rae'nin de vurguladığı gibi, farklı seçim sistemlerinin parti sistemleri üzerinde farklı etkileri olmakla birlikte, bunların önemli ortak etkileri de bulunmaktadır. Sadece mutlak ve nispi çoğunluk sistemleri değil, mevcut bütün seçim sistemleri büyük partilerin fazla, küçük partilerin ise eksik temsiline yol açar. Bu eğilim üç önemli cephede kendini göstermektedir: (1) bütün seçim sistemleri orantısız sonuçlar verme eğilimdedir; (2) bütün seçim sistemleri seçimlere katılan partilerin efektif sayısına oranla parlamentodaki partilerin efektif sayısını azaltma eğilimdedir; (3) bütün seçim sistemleri seçmen çoğunluğunun desteğini sağlayamamış bir parti için parlamentoda yapay bir çoğunluk imal edebilir. Öte yandan, bu üç eğilimin tümü de, nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerinde, nispi temsil sistemlerine kıyasla çok daha güçlüdür.

Rae'nin ilk önermesi Tablo 8.2'de doğrulanmaktadır. En

orantılı seçim sistemine sahip olan Hollanda'nın bile orantısızlık derecesi 0 değil 1.21'dir. Bununla birlikte, daha önce de dikkat çektiğimiz gibi, nispi temsil sistemlerinin orantısızlık derecesi, nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerine göre çok daha düşüktür. Rae'nin ikinci ve üçüncü önermeleri seçim sistemlerinin orantısızlık derecelerinin rastgele olmayıp sistematik oldukları olgusuna dayanmaktadır: Seçim sistemleri sistematik olarak büyük partilerin lehine, küçük partilerin aleyhinedir. Bu arada, yeniden ifade etmek gerekir ki; nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerinde bu durum bilhassa geçerlidir. Özelde nispi ve mutlak çoğunluk sistemlerinin, genelde de bütün seçim sistemlerinin partilerin efektif sayısını azaltmasının nedeni de budur.

Partiler oyların çoğunluğunu sağlayamamalarına karşın meclisteki sandalyelerin çoğunluğuyla ödüllendirildiğinde seçim sistemlerinin büyük partilere sağladığı sistematik avantajlar bilhassa önemli hale gelir. Bu, çoğunlukçu sistemlerin alamet-i farikalarından biri olan tek partili çoğunluk hükümetlerinin kurulmasını mümkün kılar. Rae (1967, 74-77) bu tip çoğunlukları "imal edilmiş" çoğunluklar olarak adlandırır. Yani bu tip çoğunluklar seçmenlerin tercihi sonucunda oluşan çoğunluklar olmayıp seçim sistemi tarafından yapay olarak yaratılmış çoğunluklardır. İmal edilmiş çoğunluklar ile kazanılmış çoğunluklar (bir partinin hem oyların hem de sandalyelerin çoğunluğunu elde etmesi) ve doğal azınlıklar (hiçbir partinin mecliste ya da seçimlerde çoğunluğu sağlayamaması) arasında bir karşıtlık kurulabilir. İmal edilmiş çoğunlukların en belirgin örnekleri prototip ülkeler olarak seçtiğimiz İngiltere ve Yeni Zelanda'da bulunabilir. Bununla birlikte Avustralya ve Kanada'da da çok sayıda bu tip çoğunluk gerçekleşmiştir. En yakın örneklerden biri Kanada'daki Mayıs 2011 seçimlerinde muhafazakârların sadece %39.6 oyla mecliste belirgin bir çoğunluk sağlamalarıyla yaşanmıştır. Kazanılmış

çoğunluklar keskin iki parti rekabetinin yaşandığı nispi çoğunluk sistemlerinde yaygın olarak görülür: Örneğin Bahama, Botswana, Jamaika, Trinidad ve ABD. Tersine, nispi temsil sistemlerinde de kazanılmış ya da imal edilmiş çoğunluklara rastlamak mümkün olsa da bu çok enderdir. Üstelik çoğunlukçu ülkelerde imal edilmiş çoğunluklar %40 civarında oy almış partiler için söz konusuyken, nispi temsil sistemlerinde bunun için kazanan partinin %50'ye yakın oy alması gerekmektedir. Nispi temsile rağmen bu tip sonuçlar genellikle daha az partinin bulunduğu Avusturya ve Malta, nispeten daha saf olmayan bir nispi temsilin kullanıldığı İspanya ve Yunanistan ve başkanlık sistemiyle yönetilip nispi temsili yalnız yasama organı seçimlerinde kullanan Arjantin, Kosta Rika ve Uruguay gibi ülkelerde ortaya çıkmaktadır.

Şekil 8.2. 36 demokraside seçimlerin orantısızlık derecesi ile parlamentodaki partilerin efektif sayısı arasındaki ilişki, 1945-2010.

Seçim sisteminin orantısızlık derecesi ile parlamentodaki partilerin efektif sayısı arasında da güçlü bir negatif ilişki beklenebilir. Şekil 8.2 incelediğimiz 36 demokrasi için bu ilişkiyi göstermektedir. Korelasyon katsayısı -0,57'dir (istatistik olarak %1 düzeyinde önemli). Orantısızlık derecesi arttıkça partilerin efektif sayısı azalır.

Tablo ciddi derecede bir dağılmaya işaret etse de, her nasılsa regresyon doğrusundan sapmalar çok azdır. Diğer faktörler, şüphesiz partilerin efektif sayısını ciddi biçimde etkilemektedir. Bu faktörlerden biri toplum içindeki bölünmüş grupların sayısı ve çoğulculuk derecesidir ki Hindistan'da orantısız seçim sisteminin azaltıcı etkisine rağmen parti sayısının çok oluşu bu faktörle açıklanabilir. Benzer bir şekilde, tablonun sol üst köşesinde birlikte gruplanmış yedi ülke (İsviçre, İsrail, Hollanda, Finlandiya, İtalya, Belçika ve Danimarka) nispi temsil sistemi nedeniyle beklenenden bile daha çok sayıda partiye sahiptir ve Danimarka hariç bunların hepsi ya çoğul ya da yarı-çoğul toplumlardır. Tersi bir etki ise çoğul (sonraları yarı-çoğul) toplumu esasen iki "kamp"tan oluşmuş bulunan Avusturya'da ve seçmenlerin hemen hemen eşit büyüklükteki iki grubun peşinden gittiği Malta'da görülebilir. Bu iki ülkede iki partili ve iki buçuk partili parti sistemleri yüksek derecede orantılı nispi temsil sistemiyle bir arada bulunmaktadır. Başkanlık sistemlerinden üçü (Arjantin, Fransa ve Kore) ise seçim sistemlerinin orantısızlığı nedeniyle beklenen sayıdan ciddi derecede daha çok partiye sahip oldukları için normalden sapma gösterdikleri söylenebilir. Regresyon çizgisinin diğer tarafındaki Botswana da yüksek derecede orantısız çoğunlukçu seçim sisteminden beklenenden bile daha az partiye sahiptir.

Sonuçta iki değişken arasındaki ilişki, büyük ölçüde, iki grup ülke arasındaki oldukça büyük farka dayanmaktadır. Ve bu fark, tam olarak olmasa da büyük ölçüde, nispi temsil ile

çoğunlukçu sistemler arasındaki farkla çakışmaktadır. Bir tarafta nispi temsil sistemlerinin büyük çoğunluğu, artı Japonya vardır. Diğer tarafta ise Yunanistan ve İspanya'nın saf olmayan sistemlerinin de dahil olduğu başkanlık demokrasileri ile nispi ve mutlak çoğunluk sistemleri.

9. BÖLÜM

Çıkar Grupları: Çoğulculuk Karşısında Korporatizm

Çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi arasındaki beşinci fark (yürütme-partiler boyutunu oluşturan beş etkenin sonuncusu) çıkar grupları sistemiyle ilgilidir. Çoğunlukçu demokrasinin tipik çıkar grubu sistemi; oydaşmacı modele özgü olan eşgüdümlenmiş ve uzlaşma eğilimli korporatizm sistemine karşılık, bağımsız grupların rekabetçi ve eşgüdümlü olmayan çoğulculuğuna dayanır. Korporatizm, tamamen devlet tarafından kontrol edilen çıkar grupları şeklindeki otoriter korporatizm biçimlerinden farklı olduğunu belirtmek için, çoğu kez "demokratik korporatizm", "toplumsal korporatizm" veya "neokorporatizm" olarak adlandırılır. Ben, burada daha kısa terim olan "korporatizm"i demokratik korporatizmle eşanlamlı olarak kullanacağım.

Korporatizmin kavramsal açıdan iki farklı anlamı vardır. Bunlardan ilki; grupların ulusal, uzmanlaşmış, hiyerarşik ve tekelci çatı kuruluşlarında örgütlenen çıkar grubu sistemlerine gönderme yapar. İkincisi; çıkar gruplarının politik oluşum sürecinde bir araya gelmelerine göndermede bulunur. Philippe C. Schmitter (1982, 263-64) bu ikinci tür korporatizmin, "farklı çıkarların uyumlu yönetimi" *(concertation)* olarak ta-

nımlanması gerektiğini savunur. Öte yandan, ampirik olarak, bu ikisi bir arada ortaya çıkmaya eğilimlidir çünkü dar anlamda korporatizm, farklı çıkarların uyumlu yönetimi için neredeyse elzem bir koşuldur. Schmitter'in de belirttiği gibi, "korporatizm ve farklı çıkarların uyumlu yönetimi arasında yapısal bir uyumluluk" ortaya çıkar ve "merkezileştirme, tekelci temsiliyet, vs'nin unsurları, öncelikle tarihsel olarak ortaya çıkmış ve böylece de çıkar birliklerinin daha fazla korporatizasyonunu teşvik edecek olan erken dönem farklı çıkarların uyumlu yönetimi politikalarına odaklanmanın yolunu hazırlamıştır."

Her iki unsur da, korporatizmin itirazsız kabul edilebilecek dört kilit bileşenine ulaşmak için tekrar parçalara ayrılabilir. Schmitter'in dar anlamdaki korporatizmine göre; (1) çıkar grupları hacim olarak nispeten büyük ve sayı olarak nispeten azdır ve (2) ulusal çatı örgütlerde yeniden koordine edilmişlerdir. Farklı çıkarların uyumlu yönetiminin anlamı (3) her üç tarafı da bağlayan toplu sözleşmelere ulaşmak için (4) bu çatı örgütleri liderlerinin, özellikle emek ve yönetim temsilcilerinin birbirleriyle ve hükümet temsilcileriyle düzenli müzakerelerde bulunmalarıdır -buna üçlü anlaşma *(tripartite pact)* denir. Çıkar grubu çoğulculuğu, zıt karakteristikleriyle de tanımlanabilir: Bunlar küçük çıkar gruplarının fazlalığı, çatı örgütlenmelerinin olmayışı veya cılız olması, üçlü müzakerelerin olmayışı veya çok az oluşu ve üç taraflı anlaşmaların olmayışıdır. Katzenstein (1985, 32,157), korporatizm için başka bir ayırt edici özellik ekler: "Toplumsal ortaklığın ideolojisi" ve "kazanan her şeyi alır zihniyeti"nin olmayışı, korporatizmi, oydaşmacı demokrasisinin diğer karakteristiklerine bağlayan bir karakteristiktir. Tabii ki, saf çoğulculuk ve saf korporatizm çok nadirdir ve çoğu demokrasi de bu saf biçimler arasındaki bölünmemiş bir yerde bulunabilir.

Bu bölümde, çıkar gruplarının analizi ve tarifinde çoğulcu-

korporatist ayrımının süregelen ilişkisini tartışacağım ve daha sonra, hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde çoğulculuk ve korporatizmin derecesinin nasıl ölçülebileceği sorusuna döneceğim. Tüm bu 36 ülkedeki çıkar grubu çoğulculuğunun endeksini sunduktan sonra, 36 ülkedeki hükümet biçimleri ile etkin parlamenter parti sayıları arasındaki değişken ilişkiyi analiz edeceğim.

Korporatizm Geriliyor mu?

1970'lerden bu yana korporatizm konusu ve onun karşıtı çoğulculuk, çıkar grupları hakkındaki bilimsel çalışmaların temel odak noktası olmuştur (Almond 1983, Wilson 1990). Bu literatür korporatizm hakkında genel olarak oldukça olumlu yargılara varmak eğilimdedir. Özellikle, yüksek büyüme, düşük işsizlik ve enflasyon dönemlerinde kaydedilen makroekonomik performansına bakılarak korporatizmin, "üstün bir ekonomik sistem" yarattığını ve dolayısıyla da çoğulcu çıkar grupları sistemine kıyasla daha üstün olduğu ileri sürülmüştür (Pekkarinen, Pohjala ve Rowthorn 1992). Buna rağmen, 1990'larda bilim insanlarının giderek bu iyimser yorumdan uzaklaşmaya başladıkları ve sık sık bir zamanların en güçlü korporatist ülkeleri olan Avusturya (Gerlich 1992) ve İsveç'te (Lewin 1994) bile korporatizmin "gerilemekte" olduğu tespitleri yapılmaktadır (Gobeyn 1993).

Buna rağmen bu yargılar, korporatist ve çoğulcu çıkar grubu sistemleri arasındaki ayrımın terk edildiği anlamında düşünülmemeli. Hepsinden önce, "korporatizmin gerilemesi" ile anlatılmak istenen genellikle, korporatist yapıların yararının ve kullanım sıklıklarının azaldığıdır, yoksa bu yapıların kendilerinin yok olduğu veya yıkılmaya başladığı değil. İkincisi; bazı ülkelerde bir gerileme yaşansa dahi, söz konusu olan sadece bir dereceye kadar gerilemenin gerçekleştiğidir. Mesela, Peter

Gerlich (1992, 145) Avusturya'da "korporatizme elveda" dediğinde, (makalesinin başlığına gönderme yaparak) esas söylemek istediği, Avusturya'nın artık on yıllar boyunca olduğu gibi istisnai bir saf korporatizm örneği oluşturamayacağıdır, yoksa korporatizmin zıttı olan çoğulculuğa dönüştüğünü ileri sürmek değil; onun yerine Avusturya'nın daha ılımlı korporatizme eğilimli "diğer Avrupalı uluslar" gibi olmaya başlayacağı öngörüsünde bulunmaktadır.

Üçüncüsü, Alan Siaroff'un (1999, 198), 21 demokrasi üzerinde 1960'lardan 90'lara korporatizmdeki değişimler hakkında yaptığı, özenli ölçümlere dayanan ve hiçbirisinde genel bir gerileme ortaya çıkaramadığı çalışmasıdır. Dahası, küçük değişimler genellikle korporatizmi geriletmekte değil ilerletmektedir. Sadece dört ülkenin çıkar grubu sistemlerinde saf çoğulculuktan saf korporatizme uzanan yelpazede %'10un üzerinde bir değişim görebilmiştir: Avusturya, Finlandiya ve İtalya daha fazla, İsrail daha az korporatist hale gelmiştir. Diğer 11 ülke daha küçük ve fakat her iki yönde değişiklikler gerçekleşmiştir: Yedisi biraz daha çoğulcu, dördü de biraz daha korporatist hale gelmiştir.

Dördüncüsü; Howard J. Wiarda (1997, 175), korporatizmin çökmek yerine, basitçe yeni alanlara doğru genişlediğini ileri sürer: "Korporatizmin bir alan dışında (emek-yönetim ilişkileri) saldırı altında olduğu veya yok olduğu söylenemez, yeniden yapılanıyor ve yeni yönlere açılıyor." Wiarda'ya göre, "korporatist üçlü ilişkilerin sanayi evresi yavaş yavaş kayboluyor, yeni *sanayi sonrası* sorunlar (eğitim, sağlık, sosyal yardım, çevre ve diğerleri) öne çıkıyor" ve bu yeni sorunlar sıklıkla ilgili çıkar grupları arasında (öğretmen, doktor, hemşire, emekli, çevreci temsilcileri) ve hükümet arasında benzer korporatist yöntemlerle tartışılıyor. Sonuç olarak, "politik süreç hâlâ korporatist" olmaya devam etmektedir.

Beşincisi; geleneksel korporatizmin gerilemesinin esas ve sıklıkla kullanılan açıklaması, hükümetlerin "ekonomi politikaları, özellikle de ekonominin yönetimi üzerinde etkin bir eylemlilik gösterme kapasitelerini sınırlayan" ekonomik küreselleşmedir (Schmitter 2008, 202). Ancak burada dile getirilmesi gereken şey, Katzenstein'ın (1985, 9) kesinlikle aynı faktörü korporatizmin gerilemesini değil, tam tersi *büyümesini* ve özellikle de neden daha küçük Avrupa ülkelerinde geliştiğini açıklamakta kullanmış olduğudur: "Açık ekonomilerinden dolayı," bu küçük ülkeler "20. yy boyunca dünya ekonomisindeki değişimlere karşı kırılgandılar" ve korporatizmi koruyucu bir araç olarak kabul ettiler. Katzenstein'ın analizi, küreselleşmenin korporatizm üzerindeki olumsuz etkisinin kaçınılmaz olmadığını ve uzun dönemde gidişatı tersine çevirebileceğini öne sürüyor. Markus M.L. Crepaz ve Jürg Steiner (2011, 165) böylesi bir geri dönüşün 2008'deki finansal ve ekonomik krizlerle tetiklendiğini ileri sürüyorlar: "Krizler serbest piyasa felsefesinin varsayımlarını yerle bir eden 'bırakınız yapsınlar' Amerikan modelini parçaladıkça korporatizme yeni bir şans verdi."

Altıncısı; korporatizmin gerilemesinin başka bir nedeni de, "bireylerin çıkar örgütleriyle ve siyasal partilerle entegrasyonu düzeyindeki... aşınmadır." (Armingeon 1997, 165). Bu gelişme özellikle, işçi sendikalarının yüksek sayıda işçiler adına davranma kabiliyetini zayıflatarak üçlü müzakerelerdeki etkilerini de azaltır. Katzenstein'ın (1985, 104-23) işverenin daha güçlü olduğu liberal korporatizm ile emeğin hakim olduğu toplumsal korporatizm arasındaki ayrımı burada uygun düşer. Bu görüşe göre, işçi sendikalarının gücündeki gerileme, zorunlu olarak korporatizmin bir bütün olarak gerilemesi değil, sadece toplumsal korporatizmden liberal korporatizme geçiş anlamına gelir.

Schmitter'in (1989, 72) uzun vadeli bakışı (o kışkırtıcı başlığı attığı makalesinde belirttiği gibi, "Korporatizm Öldü!

Çok Yaşa Korporatizm!) son derece mantıklıdır: Çıkar grubu korporatizmi "süreli bir yok oluşun ardından dirilişle" noktalanan bir çeşit "hanedan devamlılığı"na sahiptir. 1980'lerin sonu ve 1990'larda korporatizmin gerilemesi hakkındaki patırtı, Alfred Grosser'in (1964, 242) söylediği gibi "yasama organının... tartışmasız gerilemesi" durumunu hatırlatır ki, 1960'larda yasama organları "kesin olarak bir kriz durumundadırlar." Grosser'in korkunç kehanetinin aksine, benim için yasama organları, 1990'larda hâlâ onlara bir bölüm ayıracak kadar (Bölüm 11) ve bunun yanısıra yürütme-yasama ilişkisinde taraf ve bu ilişkinin bir biçimi olarak hükümetin iki organı (Bölüm 7) arasındaki gücü dengelemeleri dolayısıyla da önemli kurumlardır.

Otuz Altı Demokrasi Modelinde Çoğulculuk ve Korporatizmin Dereceleri

Oldukça çok sayıda ülkede, çoğulculuğun veya korporatizmin derecesini ölçmeye çalışan, çıkar gruplarının pek çok karşılaştırmalı analizi olsa da, bu ölçümler bu çalışmanın amaçları için ancak sınırlı faydalar sağlar. Önemli bir nokta, bu analizlerin korporatizmin farklı görünüşlerine odaklanmamızı sağlamasıdır: Bazıları çatı örgütlerin varlığı ve gücü temeline dayanırken diğerleri farklı çıkarların uyumlu yönetimine vurgu yapar; çalışmaların bir kısmı ücret pazarlığının merkezileşme eğilimine odaklanırken, diğerleri işçi sendikalarının gücünü ve tarihsel yönelimlerini –reformiste karşı devrimci- vurgular; yine diğer bazı çalışmalar, farklı ülkelerde grev ve lokavt örneklerinde farklı çıkar gruplarının uyumlu yönetiminde görülen başarı, ya da daha doğrusu başarısızlıkları ölçmeye çalışır. Bu vurgu farklıkları her bir çalışmada kullanılan ölçümler birbiriyle makul sayılabilecek bir uzlaşma içinde olmalarına karşın mükemmellikten uzaktır (Kenworthy, 2003).

Bu ölçümlerin diğer bir zayıflığı da, sayıları 15 ila 18 arasında değişen tamamen sanayileşmiş ülkelere odaklanmış, kısa dönemleri kapsayan, kabataslak üçlü sınıflandırmalar -yüksek, orta, düşük çoğulculuk veya korporatizm- olmalarıdır.

Bu problemlerin çoğu Siaroff'un (1999) 24 sanayileşmiş demokrasi arasında yaptığı son karşılaştırmalı çalışmasında çözülmüştür. Siaroff, -bir önceki paragrafta belirtilen daha önceki çalışmaların tümüne odaklanarak- çoğulculuk-korporatizm karşıtlığının sekiz temel görünüşünü ele alır ve 24 demokrasiyi de bunlar açısından, beşli skala üzerinden derecelendirir. Daha sonra, her ülkeyi kapsayacak sonuca ulaşmak için bu reytinglerin ortalamasını alır. Ayrıca, bu işlemi dört dönem için yapar: 1960'lar ve 70'lerde 21 ülke için ve 1980'ler-90'larda yine aynı 21 ülke ve ek olarak da İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ı da dahil ederek... Siaroff'un ölçümleri memnuniyetle kabul edilmiş ve başka araştırmacılar tarafından da kullanılmıştır (Armingeon 2002, 154). 1960'lar için yaptığı ölçümler 1940'ların sonu ve sonraki dönemler için de kullanılabilir. 21. yüzyılın ilk on yılı için, Siaroff'un 1990'lar ölçümleri, küçük düzenlemeler ve dikkatli bir değerlendirmeyle korporatizmin bazı Avrupa ülkelerindeki evrimini açıklamak için kullanılabilir (Jaap Woldendorp, 2011): Belçika ve İsveç'te küçük gerilemeler ve İrlanda'da küçük ilerlemeler (Bulsara ve Kissane 2009, 179-80). Tablo 9.1'in üçte ikisi Siaroff'un sanayileşmiş demokrasiler verilerine dayanmaktadır.[1] Bunlar çoğulculuk verileridir: Yüksek ölçümler yüksek

1 1990'lardan 2000 sonrasına kadar küçük değişimler olduğuna dair göstergeler, Adrian Vatter ve Julian Bernauer (2010) tarafından farklı bir gösterge kıstası kullanılarak toplanan korporatizm seviyesi verilerinde de görülmektedir. Korporatizm verileri, 1997'den 2006'ya her yıl için otuzdan fazla ülkeyi kapsamaktadır. (Bizim demokrasilerimizden de yirmi üçünü içermektedir). Ülkelerin hepsinde büyük bir istikrar olduğu izlenimini edinmiş ve yıllık değişimleri vermemişlerdir bile.

bir çoğulculuk derecesi, düşük ölçümlerse güçlü korporatizm anlamına gelmektedir.

Siaroff'un tabloya dahil etmediği tek sanayileşmiş ülke Kore'dir. Ancak bunu çoğulculuk endeksiyle ölçmek o kadar da zor değildir. 1997'nin sonlarında başlayan finansal krize bir tepki olarak Başkan Kim Dae Jung hükümeti üçlü bir komisyon oluşturdu ve 1998 Şubatı'nda hızla emek piyasası esnekliği üzerine bir anlaşma yaptı. Ancak Kore'de korporatizmi yerleştirmeye yönelik bu çaba uzun ömürlü olmadı. İşçi sendikalarının yöneticileri oldukça gergin ve işveren örgütlerinin katılımı çok düşüktü. Taekyoon Kim (2008), bu Koreli "sermayesiz korporatizm"i -işçi sendikalarının nispeten düşük katılım gösterdiği- Japonya'daki "emek gücü olmayan korporatizm"le karşılaştırıyor. Üçlü komisyon kısa bir süre sonra önemli bir politika yapıcı rolünü oynamayı bıraktı. Kore'nin çıkar grupları sistemi Tablo 9.1'in çoğulcu tarafına eklenebilir.

Siaroff'un çalışması gelişmekte olan ülkeleri kapsamıyor ve bu ülkeler çıkar grubu sistemlerinin karşılaştırıldığı çalışmalarda genellikle ihmal ediliyor. Bu ihmalin bir sebebi, daha az gelişmiş ülkeler için gerekli verilerin genelde elimizde bulunmayışıdır. Diğer bir sebep, çıkar grubu sistemleriyle ilgilenen bilim adamlarının özellikle çoğulcu sistem yerine korporatist sistemle ilgilenmiş olmaları ve gelişmekte olan ülkelerin korporatizmden çok çoğulculuğa eğilimli olmalarıdır. Stephan Haggard ve Robert R. Kaufman'a göre (1995, 341) bunun en önemli sebebi, "hem çıkar gruplarını hem de partileri kapsayan ilgili aktörlerin örgütsel zayıflıklarının" farklı çıkarların uyumlu yönetimi için üçlü müzakereleri zorlaştırmasıdır. Bununla beraber, gelişmekte olan ülkelerin çıkar grubu sistemleri saf ve birbiriyle benzer şekilde çoğulcu değildir, ayrıca çoğulculuk ya da bir ölçüye kadar korporatist olma dereceleri, ülke ve bölge uzmanları tarafından açıklanan yargılar temelinde ölçülebilir.

Tablo 9.1 1945-2010, otuz altı demokrasideki çıkar grubu çoğulculuğu.

	Çıkar grubu çoğulculuğu endeksi		Çıkar grubu çoğulculuğu endeksi
İsveç	0.35	Kosta Rika	2.20
Avusturya	0.38	İzlanda	2.20
Norveç	0.38	İtalya	2.42
Danimarka	0.78	İrlanda	2.55
Finlandiya	0.85	Botswana	2.60
Almanya	0.88	Portekiz	2.62
Lüksemburg	0.88	Yeni Zelanda	2.68
İsviçre	0.88	Arjantin	2.70
Hollanda	0.98	Fransa	2.90
Belçika	1.15	Kore	2.90
İsrail	1.15	Bahamalar	3.00
Mauritius	1.30	Jamaika	3.00
Japonya	1.48	Malta	3.00
Uruguay	1.70	Trinidad	3.00
Avustralya	2.12	İngiltere	3.02
Hindistan	2.15	ABD	3.02
Barbados	2.20	İspanya	3.04
		Yunanistan	3.12
		Kanada	3.25

Kaynak: Siaroff'un 1999'da 24 sanayileşmiş demokrasiden aldığı verilere ve yazarın diğer ülkeler üzerine tahminlerine dayanmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan 11 gelişmekte olan demokraside en korporatist çıkar grubu sistemine sahip ülke Mauritius'tur. Deborah Bräutigam (1997, 54-55) Mauritius'un "ücret oranlarını ve diğer ekonomik parametreleri görüşmek için işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin periyodik olarak bir araya gelmesini garanti altına alan kurumsal mekanizmalarının" olduğunu fakat yine de yüksek derecede korporatist olarak tanımlanamayacağını yazıyor. Mauritiuslu siyaset bilimci

Hansraj Mathur (kişisel iletişim, 31 Mart 1997) daha ayrıntılı bir tanımlama ekliyor: "Sendikaların çoğu, geniş konfederasyonların üyesi olan federasyonlara üyedir. Bu geniş konfederasyonlar, Moritanya İşverenler Federasyonu (bütün işverenleri birleştiren güçlü bir grup) ve hükümet, yıllık fiyat artışları karşısında ücretlerin yıllık miktarlarını tartışmak için üçlü toplantılar düzenler. Karar verilen miktar, sanayinin çeşitli dallarında çalışan tüm işçilere uygulanır. Böylece, sektörel müzakereler yapılmaya devam edilmekle beraber, üçlü tarafından kararlaştırılan ücret miktarına, bütün ekonomik sektörler saygı göstermek durumundadır."

Skalamızın diğer ucunda küçük "İngiliz Uluslar Topluluğu" demokrasilerinin esas olarak çoğulcu olduklarını görüyoruz. Trinidad'daki iktidar partisinin, bağımsızlıktan kısa bir süre sonra, 1964 yılında topladığı üçlü konferans, sonuç olarak ekonomik kalkınma ve emek kullanımı üzerine çalışmak ve tavsiyelerde bulunmak üzere çeşitli üçlü komitelerin atanmasına vesile oldu. Yeni yeni filizlenen bu korporatizm, esasen bu gelişmeyi hükümetin ve işverenlerin işçileri zayıflatmak için kullandığı bir hile olarak gören işçi sendikalarının düşmanca tutumları nedeniyle başarısız oldu (MacDonald 1986, 150). Bununla beraber, Botswana uzmanı John D. Holm ve Botswanalı iki sosyal bilimci Patrick P. Molutsi ve Gloria Somolekae'nin (1996, 58) düşüncelerine göre; "Botswana, Batı Avrupa'da aşikâr olan demokratik korporatizme doğru gelişmektedir... Gruplar, tabandan tavan temelinde örgütleniyor ve toplumun belirli bir sektörüne veya ekonomiye dair kapsamlı politikalar formüle etmek için bürokrasiyle beraber çalışıyor." Ancak Zibani Maundeni (2004, 70-71) Botswana'daki üçlünün taraflarının eşit olmadığına işaret ediyor: Hükümet baskın, işverenler uyumlu ve emekçiler oldukça zayıftı.

Barbados küçük "Uluslar Topluluğu" ülkelerindeki istikrarlı çoğulculuğa şaşırtıcı bir istisna oluşturuyor. 1966'daki

bağımsızlıktan 1993'e kadar, en az Karayipli komşuları kadar çoğulcuydu. 1991-93'teki ekonomik krizlerden sonra hükümet ile işverenler ve emekçilerin tepe örgütleriyle kapsamlı bir üçlü anlaşma müzakere edildi (Resmi adı: "Ücret ve Gelir Politikalarının Uygulanması için Protokol"). O dönemde başbakan olan Sir Lloyd Erskine Sandiford (2004, 87) şunları yazıyor: "Protokol uyarınca, Sosyal Partnerler Barbados'un ulusal başarısının büyük oranda huzurlu ve uyumlu emekçi-işveren ilişkilerine bağlı olduğunu kabul ettiler. Üçlü paktın yaklaşımı ulusal kalkınma ve işbirliğinin hayata geçirilmesi için en etkili stratejiydi." Protokol yedi kez uzatıldı -dördüncü ve beşincisine "Sosyal Partnerlik Protokolü" adı verildi- ve yaklaşık 15 yıl sürdü (Downes ve Nurse, 2004).

Hindistan da Tablo'nun üst yarısındadır. Hindistan çıkar grubu sistemi, geleneksel olarak büyük oranda çoğulcuydu. Tarım alanı bir istisnadır, fakat kayda değer bir istisnadır çünkü Hindistan temelde hâlâ kırsal alana dayalı bir tarım ülkesidir. "Tarım politikalarının kurumsal merkezi örgütü", hükümeti temsil eden teknokratlardan ve çiftçi temsilcilerinden oluşturulan Tarımsal Maliyetler ve Fiyatlar Komisyonu'dur (Varshney 1995, 147).

Üç Latin Amerika demokrasimiz birbirinden oldukça uzaktır. "Latin Amerika'nın köklerinde çoğulculuktan çok korporatizm vardır" tezi (Murillo ve Schrank 2010, 268) genelde doğru olsa da, Arjantin, Kosta Rika ve Uruguay arasında kayda değer korporatizm derecesi farkı vardır. Aynı zamanda bu üç ülkenin ikisinde de büyük değişimler yaşanmıştır. Kosta Rika'nın konumu, yıllar içinde çoğulculukla "şaşırtıcı miktarda korporatizm" (Wiarda 2004, 294) arasında gidip geldi. Uruguay'ın uzun bir demokratik üçlü tarihi vardır, gerçi esas olarak bu ulusal değil sektörel düzeydedir ve pek çok gelgit yaşanmıştır. 1943'te farklı iş kategorileri için üçlü "ücret konseyleri" kuruldu. 1973'te iktidara gelen askeri rejim bunları ya-

sakladı. Tüm sendikalar ve sendikayla bağlantılı faaliyetler de yasaklandı. Ücret konseyleri 1985'te demokrasinin yeniden kurulum aşamasında yeniden oluşturuldu ama 1990'larda ve 21. yüzyılın ilk yıllarında hükümet çoğundan çekilme kararı alınca oldukça zayıfladı. Ancak 2005'ten sonra Geniş Cephe'ye bağlı iki başarılı solcu başkanın yönetimi altında yeniden filizlendiler. Uruguay'ın aynı zamanda kapsayıcı bir Yüce Üçlü Konsey'i vardır ve önemli bir koordinasyon ve danışmanlık merkezi işlevi görmektedir (Buchanan 2008, Meyer 2010).

Arjantin'in uzun bir otoriterlik veya devlet korporatizmi geçmişi vardır ama 1984'teki yeniden demokratikleşme sürecinden sonraki yirmi yılda herhangi bir korporatizm örneği sergilememiştir. Nestor Kirchner'in başkanlığı döneminde hem emek güçlerinin hem de demokratik neokorporatizmin canlandığını söyleyebiliriz. Sebastian Etchemendy ve Ruth Berins Collier (2007, 264) şöyle yazıyor: "2006 ve 2007'nin ilk iki ayları pek çok sanayi ve hizmet sektöründeki ücret politikalarında üst seviye bir merkeziliğe tanık oldu. Neokorporatist düzende ulusal sendika liderleri, işveren birlikleri ve hükümet sektör düzeyinde ücret artışı ve asgari ücret anlaşmaları yaptılar." Bu üçlünün sadece sendikalaşmış ve resmi sektörlerle -ücretlilerin %60'ı- sınırlı olduğunu ve bu nedenle Avrupa tarzı neokorporatizmden daha az kapsayıcı olduğunu vurguluyorlar. Bu düzen o dönemden bu yana devam ediyor. Etchemendy'nin sözleriyle (kişisel iletişim, 19 Kasım 2010), "Ana ücret anlaşmaları ekonominin büyük bölümlerinde işverenlerle ulusal işçi sendikaları arasındaydı ama hükümet gayriresmi olarak tüm sektörlerdeki ücret artışlarında "referans alınacak' -ki esas olarak asgari düzeyde tutulan- bir yüzdeyi müzakere etti ve hükümetle işbirliği yapan en güçlü sendikalar aracılığıyla bunu dayattı."[1]

1 Gelişmekte olan 12 ülkenin çoğulculuk rakamları, metinde bahsi geçen çeşitli ülkelerin uzmanlarının çıkar grubu sistemleri tanım-

Tablo 9.1'deki puanlara göre çoğulculuk, kuramsal olarak en yüksek 4.00'dan kuramsal olarak en düşük sıfır noktasına kadar bir dağılım gösterse de, en çoğulcu ülke olan Kanada'dan (3.25) en korporatist ülke olan İsveç'e (0.35) bir dereceye kadar daha dar bir ampirik dağılıma sahiptir. Ülkelerin sıralanışı, çoğulculuğun giderek artması düzenine göredir. Ortalama değeri 2.02 ve medyanı 2.20'dir ve bu aslında kuramsal orta değer olan 2.00'dan biraz yüksektir ve bu 36 demokrasi bir grup olarak korporatist olmaktan çok çoğulcudur. Birleşik Krallık ve İsviçre, sırasıyla yelpazenin çoğulcu ve korporatist uçlarına yakın yerlerde konumlanmışlardır; Yeni Zelanda ve Belçika çoğulculuk-korporatizm yelpazesinin beklenen yarısındadır; ama az önce de belirtildiği gibi, çoğunlukçu Barbados 1993'ten beri üçlü protokollerinin güçlü olmasıyla şaşırtıcı biçimde yelpazenin ortasındaki yerini almaktadır.

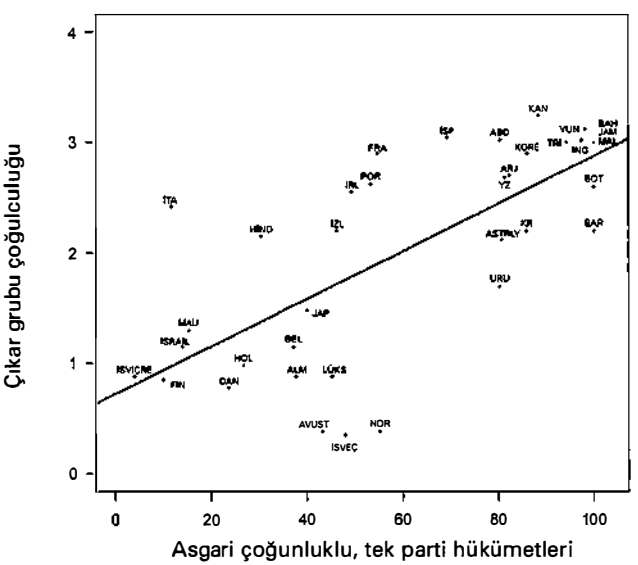
Çıkar Grubu Sistemleri, Parti Sistemleri ve Hükümet Çeşitleri

Çıkar grubu sistemi, onu diğer dört değişkene bağlayan açık nedensel ilişkinin olmaması nedeniyle yürütme-partiler boyutunun diğer temel değişkenlerinden farklılık gösterir, oysa diğer dördü birbiriyle nedensel ilişki içindedir: Seçim sistemleri parti sistemlerini şekillendirir; parti sistemleri hükümetin oluşumunda güçlü bir nedensel etkiye sahiptir ve nihayet hükümet çeşitleri hükümetin süresi ile nedensel olarak bağlantılıdır. Bu nedenle, çıkar grubu sistemlerinin bu diğer değişkenlerle ilişkili olduğu varsayımı tamamen, korporatizm-çoğulculuk ayrımı ve geniş oydaşmacı-çoğunlukçu farklılığı arasındaki kavramsal ilişkiye dayanmaktadır.

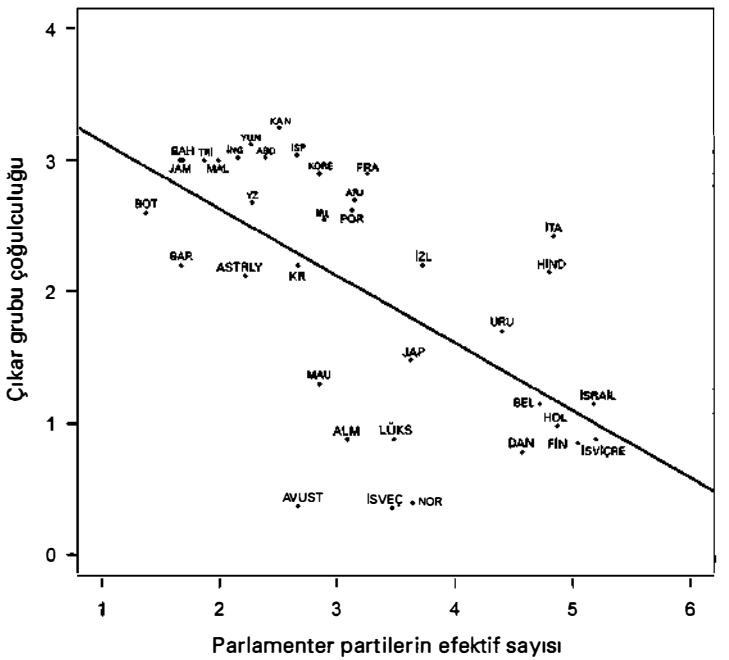
---

larından çıkardığım yorumlara, hemen hemen hepsinden aldığım tavsiyelere ve Siaroff tarafından kullanılan ölçütleri yorumlamama dayanmaktadır. Büyük oranda izlenimseldirler ve 24 sanayileşmiş ülkenin rakamlarının doğruluklarına ihtiyaç olduğu açıktır.

Şekil 9.1 ve 9.2; 36 demokrasideki çıkar grubu sistemleri ile bunlarla hükümet tipleri ve parti sistemleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Varsayıldığı gibi, daha fazla asgari çoğunluklu tek parti hükümetlerine sahip demokrasiler aynı zamanda daha çoğulcu çıkar grubu sistemlerine sahip ülkelerdir; çok partililiğin daha fazla olduğu ülkeler daha az çoğulcu olma eğilimindedirler. Hükümetler ve çıkar grupları arasındaki bağın korelasyon katsayısı, partilerle çıkar grupları arasındaki bağın korelasyon katsayısından daha güçlüdür (sırasıyla 0.71 ve -0.61) fakat ikisi de istatistiki olarak en fazla %1 düzeyindedir. Şekil 9.1'de yer alan belli başlı aykırı örnekler, en korporatist üç sistem -Avusturya, Norveç ve İsveç- olarak belirir ki, bu ülkelerin alışılmış hükümetlerinin tersine, bu açıdan daha fazla oydaşmacılığa yöneliktir. Buna karşın, İtalya asgari çoğunluklu tek parti hükümetlerinin pek sık görülmemesi nedeniyle beklenenden çok daha az korporatisttir.

Şekil 9.1. 36 demokraside hükümet tipleriyle çıkar grubu çoğulculuğu arasındaki ilişki, 1945-2010.

Şekil 9.2: 36 Demokraside çıkar grubu çoğulculuğu ile parlamenter partilerin etkin sayısı arasındaki ilişki, 1945-2010.

Şekil 9.2 aşağı yukarı benzer bir desen gösterir: Korporatist Avusturya, Norveç, İsveç yine istisnadırlar ve İtalya da buna dahildir. Joseph LaPalombara (1987, 213-220) İtalya'nın olağandışı konumu için ilgi çekici bir açıklama ileri sürer. 1994 reformlarından önceki İtalya'yı, politika oluşturmada tüm partilerin geniş katılımının sağlandığı ve oydaşmacılık arayan güçlü bir eğilimin bulunduğu bir *partitocrazia* olarak tanımlar: Parti liderleri, "ayrılıkçı çatışmalara karşı derin bir psikolojik nefret içindedirler." LaPalombara'ya göre, *partitocrazia*'nın ortaya çıkardığı oydaşma, korporatizmin yaratacağı oydaşmacılığa gerek bırakmayacak kadar güçlüydü. Bu görüş, kuşkusuz akla yatkındır: Geniş politik koalisyonlar ve çıkar grubu kor-

poratizmi oydaşma yaratmak için birer yöntemdir ve esas olarak alternatif yöntemler olarak da görülebilirler. Partiler arası güçlü işbirliğiyle, çıkar grubu eşgüdümündeki zayıflık telafi edilebilir. Bu, İtalya'da karşılaşılan bir örnek olarak görünüyor, yoksa çoğu demokrasinin genel bir modeli değil; öyle olsaydı, Şekil 9.1 ve 9.2'de gösterilen güçlü pozitif ilişki yerine, çok partililik ile geniş koalisyon kabineleri ve korporatizm arasında negatif bir ilişki bulacaktık.

Çok partililik ile çıkar grubu korporatizmi arasındaki bağı sorgulayan başka yazarlar da vardır. Rein Taagepera (2003, 7) şöyle yazıyor: "Çok partili sistemlerin iki-gruplu çıkar şablonlarına ihtiyacı varken, iki partili sistemlerin bol miktarda çıkar grubuyla çalışması gariptir." John Gerring ve Strom C. Thacker (2008, 190) şunu soruyorlar: "Sivil toplumdaki grupların çoğalması, hükümetteki grupların çoğalması gibi sınıflandırılabilir: Çok partili sistemler bir oydaşma sonucu oluşuyorsa, çoklu çıkar grubu sistemleri neden böyle oluşmasın?" Liam Anderson (2001, 444-45) oydaşmacı demokrasi ile çoğulculuk arasındaki bağlantının oydaşmacı-korporatizm arasındaki bağlantı gibi beklendik bir şey olabileceğini söylüyor. Bu düşüncelerin yadsınamaz bir mantığı var ama ben hâlâ, en net ve açık şekilde Katzenstein tarafından dile getirilen ve bu bölümün başında da ifade edilen ikinci bağlantının teorik olarak çok daha akla yatkın olduğunu düşünüyorum. Dahası, ortada birbirine tamamen zıt iki hipotez varsa ve bunlardan biri gerçeklere uyuyor diğeri uymuyorsa, uymayan hipotezi bir kenara bırakabiliriz.

Çıkar grubu sistemi çeşidi aynı zamanda seçim sistemiyle ve -daha zayıf olmasına rağmen- yönetimsel hakimiyetle de ilişki içindedir. Yürütme-partiler boyutuyla da bağlantılı olan bu beş değişken arasındaki ilişki, 14. Bölüm'de sunulmaktadır. Ancak öncelikle, önümüzdeki dört bölümde, değişkenlerin federal-üniter boyutları içindeki tartışmasına döneceğim.

10. BÖLÜM

Güçler Ayrılığı: Federal-Üniter ve Merkezi/Adem-i Merkeziyetçi Karşıtlığı

Çoğunlukçu demokrasi modelinin ilk karakteristiği, daha önceki bölümlerde de vurguladığım gibi, iktidarın çoğunluğun elinde toplanmasıdır. İktidarın tek elde toplanmamasıyla karakterize edilen oydaşmacı model, iktidarın paylaşılması ve güçler ayrılığı olarak iki temel biçim alabilir. Bu iki biçim, çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığının iki boyutunun kuramsal temellerini sağlamaktadır. Çok önemli bir ayrım da, oydaşmacı demokraside iktidarın, aynı siyasal kurumlar içinde birlikte faaliyet gösteren siyasal aktörlere mi dağıtıldığı, yoksa birbirinden ayrı siyasal kurumlara mı verildiğidir (Bkz. Bölüm 1). Önceki beş bölümde, beş değişkeni yürütme-partiler (birleşik iktidar) boyutuyla ele aldım; bu bölümde federal-üniter (bölünmüş iktidar) boyutunun ilk değişkenini ele alacağım: Federalizm ve adem-i merkeziyetçiliğe karşı üniter ve merkezi hükümet. İlk sırayı alma şerefini federalizme vermek uygundur çünkü iktidarın bölünmesinin en tipik ve en etkili yöntemi olarak düşünülebilir: İktidarı, hükümetin bütün kademeleri arasında paylaştırır. Aslında, siyaset biliminde bir terim olarak "güçler ayrılığı", normalde federalizmin eşanlamlısı olarak kullanılır.

Bütün demokrasilerde iktidar, merkezi ve merkezi olmayan hükümetler arasında belli bir dereceye kadar zorunlu olarak bölünür fakat çoğunlukçu demokrasilerde bu, yüksek oranda tek taraflı bir bölünmedir. Saf çoğunlukçu modelde çoğunluğun yönetimini sağlamak için merkezi hükümet sadece merkezi hükümetin aygıtlarını değil, aynı zamanda, potansiyel olarak rekabet ettiği, merkezi olmayan hükümetlerin aygıtlarını da kontrol altına almalıdır. Çoğunlukçu hükümet bu nedenle hem üniter (federal değil) hem de merkezidir. Oydaşmacı model tam tersi bir amaçtan esinlenir. Yöntemi federalizm ve adem-i merkeziyetçiliktir, sadece hükümetin merkezi ve merkezi olmayan kademeleri arasında güç ayrılığını güvenceye almakla kalmaz, bunu aynı zamanda uygulamada, her iki kademede de mevcut bulunan güçlerin önemli bir kısmını kullanan merkezi olmayan hükümetler arasında da yapar.

Bu bölümde, federalizm kavramı ile onun birincil ve tali karakteristiklerini ele aldım. Birincil özellikler temelinde, federalizm ve adem-i merkeziyetçiliğin beşli bir skalasını geliştirerek 36 demokrasinin her birini bu skala içindeki yerlerine oturttum. Bu skala, iktidarın bölünmesinin ölçümünde kullanılan iki alternatif yöntemle mukayese edilecektir. Son olarak, iki amaç açısından -çoğulcu toplumlardaki azınlık gruplarına özerklik sağlama ve kurumsal denemelere izin verme- federalizmin potansiyel avantajlarını ele alacağım.

Federalizm ve Adem-i Merkeziyetçilik

Konuya ilişkin literatürde federalizm üzerine bir tanım çeşitliliği bulunabilir ancak en temel karakteristiği üzerinde geniş bir anlaşma sağlanmıştır: İktidarın, merkezi ve bölgesel yönetimler arasında güvenli bir şekilde bölünmesi. William H. Riker'ın (1975, 101) yetkin tanımlaması şöyledir: "Federalizm, hükümet faaliyetlerinin bölgesel hükümetler ve merkezi

hükümet arasında, her iki hükümetin de sonucu nihai kararlar olan bazı faaliyetlerde bulunabilmesine olanak verecek biçimde bölündüğü siyasal bir örgütlenmedir." Bu tanımın, vurguyu hak eden ve benim bu bölümde tekrar döneceğim bir yanı da, bileşen birimlerin "bölgesel" hükümetler olarak adlandırılmasıdır. Bu deyim, klasik görüşle de uyum içindedir: Federalizm genelde, bileşen birimlerin coğrafi olarak sınırlandığı, iktidarın mekânsal veya yerel bölüşümü olarak tanımlandı. Bu birimler çeşitli biçimlerde adlandırıldı: Devletler (ABD, Hindistan, Avustralya), eyaletler (Arjantin ve Kanada), Länder (Almanya ve Avusturya), kantonlar (İsviçre) ve bölgeler (Belçika).

Riker'in güçler ayrılığının güvenceye alınması açısından yaptığı tanımlamaya karşılık Daniel J. Elazar (1997, 239), iktidarın "merkezileşmeme"sine odaklanır ve federalizmi, "güçlerin tek bir merkezden alınması veya piramidin alt tabakalarına devri değil... esas olarak gücün çoklu merkezler arasında köktenci dağıtımı" olarak görür. Federal sistemde, "anayasal tasarıma bağlı olarak kademelerin daha yüksek veya daha düşük olarak ayrıldığı örgütsel piramidin tersine, bu çoklu merkezlerden hiçbiri diğerinden "daha fazla" veya "daha az" öneme sahip değildir."

Hem Elazar'ın hem de Riker'in tanımlamaları, hükümetin farklı kademeleri tarafından kullanılan fiili gücün geniş bir alanı kaplamasına izin verir. Riker (1975, 101), her kademenin "nihai karara vardığı bazı faaliyetlerde bulunduğunu" belirtir, fakat merkezi ve bölgesel hükümetlerin bu tip faaliyetlerine ilişkin belirgin bir oran vermez. Aynı şekilde Elazar da (1997, 239) federalizmde "her bir çoklu merkeze verilen yetkiler"in geniş veya çok kısıtlı olabileceğini belirtir. Buna rağmen her iki federalizm uzmanı da, iktidar bölüşümünü güvence altına almanın temel amacının, gücün önemli bir bölümünün bölgesel düzeyde kullanılmasını garanti altına

almak olduğunu varsayarlar, ya da daha net olarak söylemek gerekirse, gücün merkezileştirilmemesinin amacı, gücü adem-i-merkeziyetçileştirmektir. Bu iki öğe kavramsal olarak birbirinden farklıdır fakat ikisi de federalizmin başlıca karakteristikleri olarak kabul edilir.

Federalist kuramcılar, bu başlıca karakteristiklere ek olarak, sık sık çeşitli tali karakteristikler tanımlarlar: özellikle, seçim bölgelerinin temsil edilebildiği güçlü bir federal meclisi içeren iki meclisli yasama organları, üzerinde değişiklik yapılması zor olan yazılı bir anayasa, bir yüksek mahkeme veya hukuki ictihat yetkisiyle donatılmış ve bu gücü vasıtasıyla anayasayı koruyabilecek özel bir anayasa mahkemesi. Bunlar, Ivo D. Duchacek'in (1970, 188-275) "federalizmin kilometre taşları" dediği en önemli karakteristikler arasındadır. Federalizmle bağlantıları, federal düzeyde güç bölüşümünün esaslarının korunmasını garanti altına almaya hizmet edecektir. Başlıca karakteristiklerin tersine, federalizmin bileşenlerinden çok federalizmin kendisinin garantörü durumundadırlar. Önümüzdeki iki bölümde bu değişkenleri daha ayrıntılı ele alacağım.

Merkezileşmemenin ve adem-i merkeziyetçiliğin başlıca federal karakteristikleri, Tablo 10.1'deki beşli sınıflandırmanın inşasındaki yapı taşlarıdır. İlk ölçüt, devletlerin resmen federal anayasaları olup olmadığıdır. Elazar'ın (1987, 42) ileri sürdüğü gibi, "Federalizmin mevcudiyetini ölçmekte kullanılan ilk test, hükümet şeklinin gerektirdiği federal olma arzu veya iradesidir. Federal bir anayasayı uygulamaya koymak ve sürdürmek... bu iradeyi ifade etmenin ilk ve en önemli yoludur." Bu ölçüt, federal ve üniter sistemler arasındaki ilk ayrımı ortaya koyar. Sonrasında bu kategorilerin her biri, merkezileşmiş ve adem-i merkeziyetçi olarak alt sınıflara bölünebilir; merkezileşme ve adem-i-merkeziyetleşme, derecelendirmenin bariz konularıdır; fakat uygulamada ülkelerin çoğunu basitçe

merkeziyetçi/adem-i merkeziyetçi ayrımına göre sınıflandırmak zor değildir. Son olarak, ne federal ne de üniter olarak kesin bir şekilde sınıflandırılabilen birkaç demokrasi için yarı-federal ara kategorisine ihtiyaç vardır.

Tablo 10.1, aynı zamanda her kategori için bir sonuç verir ve böylece sınıflandırma federalizmin nicel bir endeksi olarak iş görebilir ve 36 demokrasinin hangi kategoride -veya hangi durumlarda, hangi kategoriler arasında- olduğunu gösterir. Belirli bir kategoriye giren basit durumlar Tablo'da sol ve orta kolonlarda yer alırken, sağ kolonlar kategoriler arasında yer alan veya araştırma sürecinde konumları değişen daha karmaşık durumlar için kullanılmıştır. Aynı kural, sonraki birkaç bölümdeki benzer tablolar için de geçerlidir.

Tablo 10.1 36 ülkedeki federalizm ve adem-i merkeziyeçilik dereceleri, 1945-2010.

Federal ve adem-i merkezi [5.0]		
Avustralya	İsviçre	(1993'ten sonra Belçika)
Kanada	ABD	
Almanya		
Federal ve Merkezi [4.0]		
		Arjantin [4.5]
		Avusturya [4.5]
		Hindistan [4.5]
Yarı-federal ([3.0]		
İsrail	İspanya	Belçika [3.5]
Hollanda		(1993'ten önce Belçika)
Üniter ve adem-i merkezi [2.0]		
Danimarka	Norveç	(1998'den sonra İngiltere)
Finlandiya	İsveç	
Japonya		

Üniter ve merkezi [1.0]

Bahamalar	Jamaika	Fransa [1.3]
Barbados	Lüksemburg	İtalya [1.3]
Botswana	Malta	Kore [1.5]
Kosta Rika	Mauritius	Trinidad [1.3]
Yunanistan	Yeni Zelanda	İngiltere [1.2]
İzlanda	Portekiz	(1998'den önce İngiltere)
İrlanda	Uruguay	

Not: Federalizm endeksleri köşeli parantez içine alınmıştır.

Tablo 10.1'deki sınıflandırmanın iki çarpıcı özelliğinden ilki, federalizmin oldukça nadir görünmesidir: Federal devletlerin neredeyse iki katından daha fazla üniter devlet vardır. İkincisi; federal-üniter ve merkezi/adem-i merkezi ayrımları birbiriyle yakından ilişkilidir: Federal sistemlerin çoğu adem-i merkeziyetçidir ve üniter sistemlerin çoğu da merkeziyetçidir. Sonuç olarak, demokrasilerin yarısından fazlası iki uç kategoriden birinde sınıflandırılabilir. Ortalama 2.3 ve medyan 1.4'tür –fakat iki sonuç da skalanın diğer ucundaki 5.0 sonucundan çok, 1.0 sonuca sahip en üniter ve merkezi ülkelere çok daha yakındır.

Dokuz federal sistemin altısı -Avustralya, Kanada, Almanya, İsviçre, ABD ve 1993'ten bu yana Belçika- bariz şekilde, merkezileşmemiş hükümet sistemleridir. Avusturya ve Hindistan, bu iki federalizm türü arasında yer almaktadır; ne diğer altı federasyon gibi adem-i merkezileşmiş ne de merkezileşmişlerdir. K.C. Wheare'ın (1964, 28) ulaştığı sonuç; Hindistan'ın hem anayasasının hem de hükümet uygulamalarının, sıkça belirtildiği gibi tamamen federalist değil, sadece "federal gibi" olduğudur. Özellikle, 1990'ların ortalarına kadar partizan niyetlerle yaygın biçimde kullanılan "*President's Rule*" güçlü federalizmin itibarını düşürmektedir: Anayasa ancak

son derece acil ve ciddi durumlarda merkezi yönetime eyalet yönetimlerini feshetme ve merkezin doğrudan yönetimi altına sokma hakkını vermesine karşın, uygulamada "*President's Rule*" genellikle diğer partiler tarafından kontrol edilen eyaletleri feshetme ve kazanacaklarını umdukları yeni eyalet seçimlerine çağrı yapma amacıyla kullanıldı (Tummala 1996, 378-82). "*President's Rule*" kısmen Yüksek Mahkeme'nin 1994'te eyalet yönetimlerini azleden kararının anayasaya uygun olmayışı ve kısmen de 1996'dan beri federal hükümetlerin koalisyonlardan oluşması -bu da eyalet partilerinin iktidarda kalmasına dayalıdır-nedeniyle 1990'ların ortalarına kadar nadiren kullanılmıştır. Federal Arjantin de en üst kategoride yer alamaz ama bölgesel "parti patronlarının" oynadığı önemli rol nedeniyle, Avusturya ve Hindistan'la birlikte aynı orta seviye kategoriye girebilir. Bölgesel yöneticiler genellikle bölgesel partilerin tartışmasız patronudurlar ve genellikle ortak hareket ederek başkanlık otoritesine karşı ulusal yasama ve yargıdan daha "kayda değer bir karşıt denge" oluştururlar (Spiller ve Tommasi 2008). Bu üç ülkeyi o kategoriden bu kategoriye sürüklemek yerine, orta seviyeye almak ve orta seviye bir puan olan 4.5 vermek daha gerçekçi olacaktır.

Pek çok üniter demokrasi içinde sadece dört İskandinav ülkesi ve Japonya adem-i merkeziyetçi olarak sınıflandırılabilir. Diğerlerinin çoğu, adem-i merkeziyetçiliğe hiç de ihtiyaçları olmayan çok küçük ülkelerdir fakat üniter ve merkezi kategori aynı zamanda, Büyük Britanya, Fransa ve İtalya gibi çeşitli büyük ülkeleri de içerir. Bu üç ülke ve Trinidad'a minimum sonuç olan 1.0'dan biraz daha yüksek bir puan verilmiştir, çünkü araştırma süreci boyunca biraz daha az merkezileşmişlerdir –takriben merkeziyetçi ve adem-i merkeziyetçi kategorilerin tam ortasında bir noktadadırlar. Bu süreç İtalya'da 1970'lerde ve Fransa'da 1981'de Başkan Mitterand'ın seçilmesinden son-

ra başlamıştır (Loughlin ve Mazey 1995). Birleşik Krallık'ta ise İşçi Partisi'nin 1997 seçimindeki zaferinden sonra (Bkz. Bölüm 2). Üniter ve merkezileşmiş olan diğer bir büyük ülke olan Kore'ye de biraz daha yüksek bir puan verilebilir. Trinidad ve Tobago adalarının küçüğü Tobago'ya, 1980'de kısmi bir özyönetim ve kendi Yasama Meclisine sahip olma hakkı tanınmıştır (Payne 1993, 61). Bu dört ülkenin sonuçları tüm dönem için ortalamaları temsil eder.

Yarı-federal kategori, Robert A. Dahl'ın "sosyolojik olarak federal" (Verba 1967, 126) diye bahsettiği üç demokrasiyi içerir: Belçika, Hollanda ve İsrail. Bu ülkelerin merkezi yönetimleri, özellikle eğitim, kültür, sağlık gibi önemli yarı-kamusal görevlerde, toplumdaki temel dini ve ideolojik gruplar tarafından kurulan, kapsamlı şekilde tanınmış, büyük oranda desteklenmiş ve yetki verilmiş özel kurumlara sahiptir. Bu gruplar coğrafi olarak bir noktada toplanmadığı için, sosyolojik federalizm, federasyonun bileşen birimlerinin doğal olarak *bölgesel* olması gerektiği şeklindeki Riker'in ölçütünden farklılık gösterir. Belçika 1970'lerden sonra sosyolojik federalizmden daha resmi bir yarı-federalizme doğru geçiş yaptı ve 1993'te tamamen federalizme geçti –her ne kadar federasyonun kurucu birimleri arasında coğrafi olarak tanımlanmamış kültürel toplulukları hâlâ içermesine rağmen. Belçika'nın 3.5'lik puanı, tüm 1946-2010 döneminin ortalamasıdır.

Sınıflandırması en zor ülke İspanya'dır. İspanya önce Katalonya, Bask ülkesi ve Galiçya'ya sonra da diğer bölgelere geniş kapsamlı özerklik verdi. Alfred Stepan (2001, 346) İspanya için "açıkça federal" derken Jan Erk ve Edward Koning (2010) bu fikre tamamen katılmaktadır. Diğer yazarlar biraz daha ihtiyatlıdır. Siaroff (2009, 167), İspanya'yı federal sistemleri içinde saymakta ama bunun "uç bir olay" olduğunu da eklemektedir. İspanya'ya "tamamlanmamış federalizm" (Grau

i Creus 2000) ve "mükemmel olmayan federalizm" (Moreno 1994) de denmektedir. Burada gözden kaçırılan önemli bir nokta İspanya'nın resmi olarak federal olmadığı ve kendisini federal olarak adlandırmadığıdır. İspanya anayasasının ikinci bölümünde şunlar yazıyor: "İspanyol Ulusunun bölünmez bütünlüğü, kendisini oluşturan uyrukların ve bölgelerin kendi kendini yönetme hakkını tanır ve garanti altına alır." Ancak federalizm kelimesini kullanmaktan özellikle kaçınır ve bu nedenle bu bölümün başlarında bahsedilen Elazar'ın "federalizmin varlığının ilk testi"nden sınıfta kalır. Ronald L. Watts (2008, 42) "İspanya, adı dışında her şeyiyle bir federasyondur" diye yazar ama önemli olan da resmi isimdir. Benzer şekilde, Thomas O. Hueglin ve Alan Fenna (2006, 19) İspanya'yı "*de facto* federal sistem" olarak tanımlarlar. Bu da Elazar'ın *de jure* kriterine uymaz. Çünkü İspanya ne tartışmasız federal ne de açıkça üniterdir. En iyi çözüm onu Tablo 10.1'in ortasındaki yarı-federal kategorisine almaktır.

Federalizm ve Adem-i Merkeziyetçiliğin Diğer Göstergeleri

Federalizm endeksi, federalizm ve adem-i merkeziyetçiliğin özelliklerini tam olarak ve güvenilir bir şekilde verebilir mi? Endeksin güvenilirliği onu diğer değişkenlerle karşılaştırarak güçlendirilebilir. Maalesef, bu değişkenlerin kendileri bu çalışmada alternatif ölçüler olarak kullanılamaz çünkü ya federal-üniter ya da merkezi/adem-i merkezi ayrımına odaklanmışlardır ve bu da 36 ülkemizi birden kapsamaz. Bizim endeksimiz ise hem federalizm hem de adem-i merkeziyetçiliğin karakteristiklerini içerir.

Merkezileşmenin ölçüsü genelde merkezi hükümetlerin toplam vergi gelirleriyle ölçülür. Bu ölçüm, merkezi ve merkezi olmayan hükümetlerin nispi güçlerinin kaynakları ve özel-

likle de vergi gelirleriyle ölçülebileceği şeklindeki varsayıma dayanır. Merkezi olmayan vergiler, merkezi olmayan hükümetlerin kendileri için topladıkları vergilere ek olarak merkezi hükümetin topladığı vergiden otomatik olarak kendilerine ayrılan paydan oluşur. Hükümetin merkezileşmesi merkezi hükümetlerin merkezi ve merkezi olmayan vergi gelirlerinden aldığı payla ölçülebilir. Bununla birlikte, merkezi olmayan hükümetlerin takdir yetkisiyle ilgili ciddi sorunlar vardır. Örneğin, "otomatik" transferler yapmak merkezi hükümetlerin bu fonların nerede kullanılacağına dair etkisini azaltır. Jonathan Rodden (2004, 484-85), tüm transferlerin ve ödeneklerin dışarıda tutulabileceğini ve sadece "özkaynak gelirlerinin" merkezi olmayan hükümet özerkliğinin göstergesi olarak kullanılabileceğini söylemektedir. Buna rağmen, özkaynak gelirlerinin merkezi olmayan hükümet gelirleri özerkliğinin kapsamını fazla tahmin ettiği konusuna dikkat çekmektedir: Ulusaltı hükümetler özkaynak olarak belirtilen gelirleri toplayabilir, ancak merkezi hükümet oranları ve tabanı belirleyecek güce sahip olabilir. Böylece ulusaltı hükümetleri merkez tarafından belirlenmiş vergileri toplayan bir tahsildara dönüştürebilirler."

Bu sorunlara rağmen, 28 ülke için geçerli olan mali merkezileşme verisiyle federalizm ve adem-i merkezileşme endeksini karşılaştırmak faydalı olabilir (Woldendorp, Keman ve Budge 2000, 34-35). Korelasyon katsayısı -0.56'dır. Diğer bir gösterge de Siaroff'un (2009, 218-21) "nispi bölgesel hükümetler" ölçüsüdür. Bu, 36 ülkemiz de dahil olmak üzere pek çok ülkeyi kapsar. Bu, yazarın izlenimci ama istikrarlı yargılarına dayanan üç-aşamalı bir endekstir. Burada korelasyon katsayısı 0.89'dur. Özellikle federalizm-üniter karşıtlığına dayanan Gerring ve Thacker'in (2008) "federal olmayan" endeksi de üç-aşamalı bir skaladır ve tüm ülkelerimiz için geçerlidir. Korelasyon katsayısı -0.73'tür. Son olarak, Woldendorp, Keman ve Budge'ın

(2000, 34-36) "özerklik" endeksi, hem adem-i merkezileşmeyi hem de federalizmi hesaba katmaktadır. Dokuz-aşamalı bir skaladır ve 28 ülkenin verisinden yararlanmaktadır; korelasyon katsayısı 0.83'tür. Bu paragrafta bahsedilen tüm güçlü korelasyonlar istatistiki olarak %1 seviyesinde kayda değerdir.

Federalizm ve Etnik Özerklik

Federalizmi uygulamaya koymaya eğilimli iki tür ülke vardır: Oldukça geniş ülkeler ve çoklu toplumlar. Bu çalışmada ele alınan, nüfus anlamında en geniş ülkeler, Hindistan ve ABD'nin ikisi de federasyondur; en az nüfus yoğunluğuna sahip ülke de, nüfus açısından sıralandığında 36 demokrasimizin hemen hemen ortalarında yer alan İsviçre'dir. Dokuz federal sistemimizin dördü çoklu toplumlara sahiptir: Belçika, Kanada, Hindistan ve İsviçre. Bunlar aynı zamanda Tablo 4.3'te sıraladığımız sekiz çoklu toplumun en genişleridir. Bu çoklu toplumlarda federalizm, etnik azınlıklara özerklik vermek gibi bir özel işleve sahiptir.

Federalizmin bu işlevini analiz etmek için, Charles D. Tarlton'un (1965, 979) belirttiği özdeş ve özdeş olmayan federalizmler arasında ayrım yapmak verimli olacaktır. Özdeş federasyonlar, sosyal ve kültürel karakterleri her bir birimde ve bir bütün olarak federasyonda benzerlik gösteren yerel birimlerden oluşur. Mükemmel bir özdeş federal sistemde bileşen birimler "tüm federal sistemin önemli yönlerinin minyatür yansımalarıdır". Tam tersine, özdeş olmayan federasyonlar, sosyal ve kültürel kompozisyonlarıyla birbirlerinden ve bir bütün olarak federasyondan farklılık gösteren birimlere sahiptir.[1]

1 Tarlton, "özdeş" ve "özdeş olmayan" yerine, "simetri" ve "asimetri" terimlerini kullanır. Çünkü bu terimlerin daha önceki anlamları çoğunlukla iktidarın farklı dağılımlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Örneğin; ikili yasama meclislerinin komisyonları için. Terimlerin iki veya daha fazla

Bu farklılığı ifade etmenin bir diğer yolu, federasyonun bileşen birimleri arasındaki siyasal sınırları ve etnik azınlıklar gibi gruplar arasındaki sosyal sınırları karşılaştırmaktır. Özdeş olmayan federasyonlarda bu sınırlar birbiriyle çakışmaya meyillidir, fakat özdeş federal sistemlerde birbirleriyle kesişme eğilimindedirler.

Eğer siyasal sınırlar sosyal sınırlara yakın olarak çizilmişse, federasyonun bütünündeki heterojenlik, bileşen birimler düzleminde yüksek derecede homojenliğe dönüşür. Başka bir deyişle, özdeş olmayan federalizm, görece daha küçük homojen alanlar yaratarak çoklu bir toplumu daha az çoklu hale getirebilir. Aynı zamanda, politik ve etnik sınırları genelde mükemmel bir şekilde çakışmasa da, çoklu toplumlar olan dört federal sistemimizde de model budur. İsviçre'deki kantonlarda, ulusal seviyede olduğundan çok daha az dilsel çeşitlilik vardır. İsviçre federasyonu, dört resmi dile sahiptir fakat 26 kantonun (ve yarı-kantonun) 22'si resmi olarak tek-dillidir; sadece üçü –Bern, Fribourg ve Valais- çok dillidir, ve sadece biri –Graubünden- üç resmi dile sahiptir (McRae 1983, 172-79). Kanada'da Frankofon azınlık esas olarak Quebec'te yoğunlaşmıştır ve Quebec yönetimi, Kanada'daki Fransızca konuşan topluluğun çıkarları için baş sözcü olarak hizmet vermektedir. Fakat aynı zamanda Ontario ve New Brunswick'de oldukça fazla sayıda Fransızca konuşan insan yaşamaktadır.

Hindistan'ın İngiliz sömürge yöneticileri ülkenin idari bölgelerini dilsel farklılıklara fazla önem vermeden belirlediler; federalizmin bu farklılıklar üzerine zorlayıcı etkisi, Hindistan'da bağımsızlığın ilk yıllarında genel itibarıyla özdeş federalizmin gelişmesine yol açmış oldu. Fakat zamanla dilsel bölünmelere

varlığın farklı kompozisyonlarını karakterize eden daha sonraki anlamlarını kullanmak daha az yanıltıcı olacaktır. Federalizmdeki özdeş ve özdeş olmayan, ikili meclisteki özdeş ve özdeş olmayanla paralel bir anlama sahiptir. (Bkz. 11. Bölüm)

dayanan bir sisteme doğru evrimini sürdürdü ve 1950'lerde tamamen özdeş olmayan bir federal sisteme dönüştü. Madras devleti, 1953'te, Tamil ve Telugu dillerini konuşan Tamil Nadu ve Andhra Pradesh olarak ayrıldıktan sonra, Eyaletler Yeniden Örgütlenme Komisyonu dilsel ilkeyi benimsedi ve 1955 yılında eyaletlerin sınırlarının dilsel hatlar boyunca kökten bir düzenlemeye tâbi tutulması tavsiyesinde bulundu. Bu tavsiyeler 1956'da hızla tamamlandı ve daha sonraki yıllarda aynı temel üzerine çeşitli ilave eyaletler yaratıldı (Brass 1990, 146-56). Hindistan'ın dil düzeyinde aşırı derecede farklılaşmış olması nedeniyle, özdeş olmayan dilsel federalizm daha küçük azınlıkların tamamını kapsama başarısı gösterememiş olsa da, bütün olarak bakıldığında Hindistanlı siyaset bilimci Rajni Kothari'nin (1970, 115) sözleriyle dil unsurunu "bölücü bir umsur olmaktan çıkartarak" yerine toplumu "bir arada tutan çimento" haline getirmekte başarılı oldu.

Son olarak, yeni Belçika federalizmi, olabildiğince özdeş olmayan bir federasyon kurmak amacı güden kararlı bir çabanın sonucudur. Coğrafi olarak tanımlanan üç bölge de halihazırda oldukça özdeş olmayan bir yapıya sahiptir: En geniş iki bölge; Flanders ve Wallonia tek dillidir ve sadece Brüksel iki dillidir. Bu dilsel özdeş olmama halini mükemmelleştirmek amacıyla coğrafi olarak tanımlanmayan üç kültürel topluluk bölgelere eklendi. Bu durumda siyasal ve dilsel sınırlar tamamen çakıştı –böylece saf bir özdeş olmayan federal sistem ortaya çıkarılmış oldu. (Bkz. 3. Bölüm)

Federalizm ve Kurumsal Denemeler

Federasyonların kurucu birimlerinin özerkliğinin bir göstergesi de, federal anayasa tarafından belirlenen sınırlar içinde özgürce değişiklik yapabilecekleri kendi anayasalarına sahip olmalarıdır. Kuramsal olarak bu onlara farklı hükümet bi-

çimlerini deneme fırsatı verir. Bu tip deneyimler, eğer başarılı olurlarsa, hem federasyonun diğer üyeleri için hem de merkezi hükümet için faydalı olabilir. Öte yandan uygulamada, merkezi hükümetlerle bileşen birimlerin hükümet şekilleriyle her bir ülkedeki bileşen birimler arasında neredeyse tam bir izomorfizm görmek mümkündür.

Başkanlık sisteminin veya parlamenter sistemin tercih edilmesi meselesine gelince, örneğin ABD'de eyalet düzeyinde "başkan" olarak hizmet veren valiler düşünüldüğünde tam anlamıyla bir başkanlık sistemi geçerlidir. Bununla birlikte, seçim sistemi açısından baktığımızda, ABD'de diğer federasyonlara oranla daha fazla seçim sistemi denenmiştir. Eyalet düzeyindeki başlıca örnek, 1870'lerden 1980'lere kadar kendi temsilciler meclisini seçmek için yarı nisbi bir sistem -kümülatif oylama- kullanan Illinois'dir. Diğer bir örnek de Louisiana'nın Temsilciler Meclisi üyelerini seçmek için çokluk kararı yerine çoğunluk seçimi yöntemi (seçimin ilk aşaması "partiler dışı" olarak adlandırılır) kullanmasıdır.

Avustralya Temsilciler Meclisi ve Avustralya eyaletlerinin temsilciler meclisleri, biri hariç hepsi alternatif oy hakkıyla seçilmiştir: Tazmanya nisbi temsil sisteminin STV biçimini kullanır. Nisbi temsil, İsviçre'de hem ulusal hem de kantonlar seviyesinde geçerli olan normdur; fakat esas olarak küçük bir kaç kanton çoğunluk yöntemini kullanır. Diğer federasyonlar seçim sistemleri bakımından daha fazla izomorfiktir: Kanada ve Hindistan, tam anlamıyla çoklu kurala, Arjantin, Avusturya, Belçika ve Almanya ise nisbi temsile bağlıdır. Benzer bir izomorfizm, halihazırda ABD örneğinde belirttiğimiz gibi, başkanlık sistemi veya parlamenter sistemler arasında bir tercih yapma konusunda da açık seçik görülür. Sadece Almanya ve İsviçre'de ufak tefek bazı istisnalar bulunabilir. Tüm Alman eyaletlerinde (*Länder*) parlamenter sistem geçerlidir, yalnız

Bavyera'da başbakan güvensizlik oyuyla azledilemez. İsviçre'de kantonlar federal düzeyde parlamenter-başkanlık sistemi karmasından bir noktada farklılaşır -Federal Konsey temsilcileri halk tarafından seçilmiştir- fakat bu hepsinde ortak bir özelliktir. 1979 yılında oluşturulan yeni kanton Jura'nın anayasını hazırlayanlar, önce İngiliz ve Alman parlamenter sistemlerinin örneklerini tartışmıştır, ancak son tahlilde "kabul edilmiş İsviçre normlarına" bağlı kalmaları bu açıdan önemli bir göstergedir (Tschaeni 1982, 116).

11. BÖLÜM

Parlamentolar ve Kongreler Yasama Gücünün Bir Elde Toplanması ve Paylaşılması

Federal-üniter boyutun ikinci bileşeni, yasama gücünün dağıtımı-toplanması karşısında gücün bölüşülmesi karşıtlığıdır. Saf çoğunlukçu model, yasama gücünün tek bir mecliste toplanmasını salık verirken; saf oydaşmacı model, yasama gücünün birbirinden farklı olarak oluşturulmuş iki meclis arasında bölüştürülmesiyle ortaya çıkan iki meclisli yasama organıyla karakterize edilir. Uygulamada ise bu iki model arası farklı düzenlemeler görmek mümkündür. 2. ve 3. bölümlerde de gördüğümüz gibi, (1950'den sonra) Yeni Zelanda parlamentosu ile İsviçre parlamentosu bu hususta sırasıyla çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi modelinin mükemmel örnek-tiplerini oluşturmaktadırlar; fakat diğer üç temel örnek, bazı noktalarda saf modellerden uzaklaşırlar. İngiltere parlamentosu iki meclislidir fakat Lordlar Kamarası'nın hayli sınırlı gücü nedeniyle asimetrik bir iki meclislikten söz edilebilir. Aynı tanımlama Barbados yasama organı için de geçerlidir; atanmış olan Senato'nun erteleme hakkı vardır ama veto yetkisi bulunmaz. Prefederal iki meclisli Belçika parlamentosu, iki yasama organı arasındaki güç dengesiyle karakterize edilir fakat bu or-

ganlar oluşum açısından pek bir farklık göstermez; 1995'te ilk kez seçimle oluşan yeni federal yasama meclisinde Senato'nun oluşumu hâlâ Temsilciler Meclisi'nin oluşumundan farklı olmadığı gibi, Senato daha önce sahip olduğu kimi yetkilerini de kaybetmiştir.

Bu bölümün ilk başlığı, parlamentoların tek meclisli veya iki meclisli olarak basitçe sınıflandırılmasıdır. Daha sonra, iki meclisli yasama organlarında Temsilciler Meclisi ve Senato arasındaki farkları özellikle de oluşum biçimleri ve güçleri açısından ele aldım. Bu iki kilit fark temelinde iki meclisliliğin nicel endeksini hazırladım. Son olarak, bu endekste ölçülen iki meclisliliğin dayanıklılığı ile daha önceki bölümde ele aldığımız federalizm ve adem-i merkeziyetçilik derecesi arasındaki ilişkiyi araştırdım.

Bu arada, konuya girmeden iki noktaya dair açıklama getirmek uygun olacak. İlki, yasama organlarının kendilerine özgü çeşitli isimleri vardır (Avam Kamarası, Temsilciler Meclisi, Temsilciler Odası, Bundestag ve Senato), dolayısıyla kafa karışıklığını gidermek için ikili parlamentolar tartışmasında şu genel terimler kullanılacaktır: İlk meclis (veya alt meclis) ve ikinci meclis (veya üst meclis). İlk meclis daima daha önemli bir yere sahiptir ya da federal sistemlerde olduğu gibi halkın seçimiyle oluşmuştur.[1] İkincisi, iki meclisli yasama organı, başkanlık sistemlerinde, "parlamento" teriminin çıktığı yer olan Fransa hariç, genelde bir bütün olarak Kongre adıyla anılırken, parlamenter yönetim sistemlerinin olduğu yerlerde de Parlamento olarak adlandırılır. Bununla birlikte "parlamento" terimi aynı zamanda sık sık "yasama organı"nın eşanlamlısı

1 Bu terminolojinin kullanılmasındaki tek potansiyel zorluk, Hollanda parlamentosunda ilk meclise resmen İkinci Meclis, ikinci meclise de resmen İlk Meclis denmesidir. Benzer şekilde, 1970 öncesinde İsveç'in iki meclisli yasama organında da ilk ve ikinci meclis, İkinci Meclis ve İlk Meclis olarak yer değiştirmiştir.

olarak kullanılır ve ben de bu geleneksel kullanımı takip edeceğim.

Tek Meclislilik ve İki Meclislilik

Parlamentoların tek meclisli veya iki meclisli olarak sınıflandırılması, basit bir işlem gibi görünmektedir; fakat 2009'a kadar Norveç ve 1991 yılına kadar İzlanda'nın yasama organı bu sınıflandırma kategorilerinden hiçbirine uymaz. 2009'a kadar Norveç yasama meclisi üyeleri bir bütün olarak seçilirler fakat seçimden sonra, kendi üyelerinin dörtte birini ikinci bir meclis oluşturmak için seçerler ve böylece kendilerini iki meclise bölerler. İki meclisin de birleşik yasama komisyonları vardır ve meclisler arasındaki herhangi bir anlaşmazlık, yasama meclisinin bütün üyelerinin hazır bulunduğu bir toplantıyla çözülür. Hemen hemen aynı tanım, İzlanda için de geçerlidir yalnız burada tek fark İzlanda'da ikinci meclis, seçilen yasama meclisi üyelerinin üçte birinden oluşur. Bu nedenle bu meclisler hem tek meclisliliğin, hem de iki meclisliliğin özelliklerinden bir miktar taşırlar. Anlaşmazlıkların çözümü için bütün üyelerin toplanması, tek meclisliliğin bir özelliği olarak görülmemelidir, çünkü bu yöntem kesinlikle iki meclisli olarak nitelenebilecek yasama organları tarafından da kullanılmaktadır. Dolayısıyla, sadece ikili karşıtlık ilkesine göre bir seçim yapmak zorunda olunsaydı, bu yasama organlarının büyük ihtimalle bir dereceye kadar, iki meclislilikten çok, tek meclisliliğe yakın olduklarını kabul edilecektir. Fakat böyle zor bir seçim yapmaya gerek yok; bu bölümde daha sonra göreceğimiz tüm yasama organlarının sınıflandırmasında, bu iki örnek özel bir kategoride, 1½ (bir buçuk) meclisler olarak değerlendirilecek.

George Tsebelis ve Jeannette Money (1997, 1), iki meclislilik hakkındaki geniş kapsamlı karşılaştırmalı çalışmalarında, dünyadaki ülkelerin üçte birinin iki meclisli, üçte ikisinin de

tek meclisli yasama organlarına sahip olduğunu açıklarlar. Bu çalışmada incelediğimiz 36 demokrasinin oranı ise tamamen farklıdır: İki meclislilik tek meclislilikten çok daha yaygındır. 2010 itibariyle 36 demokrasiden sadece 14'ü, yani üçte birinden biraz daha fazlası tek meclisli parlamentolara sahiptir. Ele aldığımız dönemde 5 ülke tek meclisliliğe geçmişti: 1950'de Yeni Zelanda, 1953'te Danimarka, 1970'te İsveç, 1991'de İzlanda ve 2009'da Norveç. 36 demokrasiyi de kapsayan dönemin başında sadece 9 ülkenin -yani dörtte birinin- tek meclisli yasama organları vardı: Kosta Rika, Finlandiya, Yunanistan, İsrail, Kore, Lüksemburg, Malta, Mauritius ve Portekiz. Tersi yönde bir değişim, yani tek meclisliden iki meclisli parlamentoya dönüş ise yoktu (Longley ve Olson 1991).

Önceki paragrafta sözü edilen tek meclisli 14 ülke nispeten küçük ülkelerdir; içlerinde en büyüğü 50 milyonun biraz üstündeki nüfusuyla Kore'dir. İkinci en büyük ise yaklaşık 11 milyonluk nüfusuyla Yunanistan'dır. Hatta daha çarpıcı bir özellik, bu ülkelerden hiçbirinin federal sistemle yönetilmiyor oluşudur. Biraz daha farklı bir şekilde ifade edersek, 36 demokrasi içindeki 9 resmi federal sistemin hepsi iki meclislidir, oysa 2010 itibariyle, 27 resmi üniter sistem (daha önceki bölümde yarı-federal olarak belirtilenler de dahil) tek meclislilik ve iki meclislilik arasında eşit bir şekilde bölünmüştür: 14'ü tek meclisli yasama organına, 13'ü de iki meclisli yasama organına sahiptir. Bu bile, meclis yapısı ile federal-üniter ayrımı arasındaki ilişki için güçlü bir göstergedir. Bu ilişki, iki meclisliliğin oluşturabileceği farklı biçimleri ele aldıktan sonra, bu bölümün sonunda daha ayrıntılı incelenecektir.

İki Meclisliliğin Çeşitleri

İki meclisli yasama organlarının meclisleri birçok bakımdan farklılık gösterir. En başta, sınırlı oy hakkı temelinde seçi-

len ikinci meclislerin veya "üst" meclislerin en önemli işlevi, daha demokratik yollardan seçilen "alt" meclisler üzerinde muhafazakâr bir fren görevi görmektir. Bununla birlikte, incelediğimiz demokratik rejimlerdeki tüm seçimler için genel oy hakkının ortaya çıkmasıyla, bu işlev kullanılmaz hale gelmiştir. Buna rağmen, İngiliz Lordlar Kamarası ve Botswana'daki Şefler Meclisi ara örneklerdir: Lordlar Kamarası üyeliği, esas itibarıyla, hâlâ ırsî ilkelere dayanmaktadır; Botswana'da ise şefler artık resmi seçimlerle işbaşına getirildikleri halde, uygulamada kalıtım hâlâ üstün gelmektedir. Sonuç olarak, genel görünüşte bu iki yapı da kesinlikle muhafazakârdır; örneğin Lordlar Kamarası değişmez bir Muhafazakâr çoğunluğa sahiptir. Birinci ve ikinci meclisler arasındaki diğer altı farkın özellikle üçü, iki meclisliliğin kayda değer bir kurum olup olmadığına karar vermek anlamında önem taşır. Öncelikle, daha az önemli olan üç farka kısaca bir göz atalım:

İlki, ikinci meclisler, birinci meclislerden genel olarak daha küçüktür. Aslında, 2010 seçimlerini takiben 650 üyeye sahip Avam Kamarası'nın karşısında 800 üyeli İngiliz Lordlar Kamarası olmasaydı, bu fark, incelediğimiz demokrasilerdeki iki meclisli yasama organları için mutlak bir kural olabilirdi. Birinci meclislerden daha küçük olan tüm ikinci meclisler arasında, ne kadar küçük oldukları hususunda hâlâ büyük bir çeşitlilik hakimdir. İkinci meclislerin küçük bir kısmı, birinci meclislerin ölçüsüne oldukça yakındır: Örneğin Trinidad'da rakamlar sırasıyla 31 ve 43, İspanya'da 264 ve 350'dir. Diğer uçta, Almanya, 2009 seçimlerinden sonra 622 üyeyle dünyanın en geniş birinci meclisine ve sadece 69 üyeyle en küçük ikinci meclislerden birine sahiptir.

İkinci fark, yasama dönemleri birinciye oranla ikinci mecliste daha uzundur. Karşılaştırıldığında, birinci meclis dönemleri dağılımı 2 yıl ilâ 5 yıl arasında, ikinci meclis dönemleri

dağılımı ise 4 ilâ 9 yıl arasındadır (İngiltere ve Kanada'da sırasıyla ömür boyu üyelik ve emekli olana kadar üyelik vardır.). Bir tek İsviçre görece önemsiz bir istisna oluşturur: İkinci meclis üyelerinin küçük bir kısmı, birinci meclisin 4 yıllık döneminden daha kısa süreler için seçilir. Diğer tüm iki meclisli yasama organlarında, ikinci meclis üyelerinin görev süreleri, ilk meclis üyelerinden ya daha uzundur ya da görev süreleri birbirine eşittir.[1]

Üçüncüsü, ikinci meclislerin ortak bir özelliği de dönüşümlü seçimleridir. Avustralya ve Japonya ikinci meclis üyeliklerinin yarısı her üç yılda bir yenilenmektedir. ABD ve Hindistan ikinci meclislerinin üçte biri her ikinci yılda değişmektedir ve Fransız ikinci meclisinin üçte biri de her üç yılda bir yenilenmektedir. Benzer şekilde, Avusturya, Almanya ve İsviçre federal meclis üyeleri de düzensiz aralıklarla olmasına rağmen dönüşümlü biçimde seçilmektedir.

Bu üç fark, çeşitli yasama organlarının iki meclisinin nasıl görev yapacağını etkiler. Özellikle, daha küçük olan ikinci meclisler, genelde daha geniş olan birinci meclislere oranla işlerini daha gayriresmi ve rahat yönetebilirler. Fakat kısaca belirtilmesi gereken bir nokta var ki, bu durum bir ülkenin iki meclisliliğinin gerçekten güçlü ve anlamlı bir kurum olup olmamasını etkilemez.

1 ABD Temsilciler Meclisi sadece iki yıl gibi kısa bir görev süresiyle bir istisna oluşturur. Avustralya alt meclisi ve Yeni Zelanda tek meclisli yasama organı üç yıl için seçilir. İsveç'te bu süre, hem tek meclislilik hem de üç yıllık dönemlerin benimsendiği 1970'e kadar 4 yıldı, 1994'ten sonra tekrar 4 yıllık dönemlere dönüldü. Diğer tüm ülkelerde birinci veya tek meclisin üyeleri en fazla 4 veya 5 yıl görev yapabiliyorlardı fakat parlamenter sistemlerin çoğunda görülen erken çözülmeler bu maksimum dönemleri kısalttı.

Güçlü İki Meclislilik Karşısında Zayıf İki Meclislilik

İki meclisli parlamentoların üç özelliği, iki meclisliliğin güçlü veya zayıf olmasını belirler. İlk önemli nokta, her iki meclisin de sahip olduğu anayasal yetkilerdir. Genel model, ikinci meclislerin birincilere bağlı olma eğiliminde olmasıdır. Örneğin, yasa tekliflerine verdikleri olumsuz oylar, sık sık birinci meclisler tarafından geçersiz kılınabilir ve parlamenter sistemlerin çoğunda hükümet yalnızca birinci meclise karşı sorumludur. Demokrasiler endeksimizde resmen eşit yetkilere sahip iki meclisli yasama organına sahip örnekler sadece Arjantin, İtalya, İsviçre, ABD ve Uruguay yasama organlarıdır; üç ülke resmi olarak eşit meclislere sahipti -Belçika, Danimarka ve İsveç- fakat Belçika Senatosu'nun yetkisi 1995'te yeni federal biçimine dönüştüğünde şiddetli bir şekilde azaltıldı ve Danimarka 1953'te İsveç ise 1970 yılında ikinci meclislerini fesh ettiler.

İkincisi, ikinci meclisin fiili siyasal önemi, sadece resmi yetkilerine değil, aynı zamanda seçim yöntemlerine de bağlıdır. Tüm birinci meclisler doğrudan seçmenler tarafından, ikinci meclis üyelerinin çoğuysa dolaylı olarak seçilirler (genellikle, Hindistan, Hollanda ve 1970'e kadar İsveç'te olduğu gibi, ulusal hükümetin alt seviyesinde bulunan yasama meclisleri tarafından) veya daha sık olarak (Kanada ve Karayipler'deki İngiliz Uluslar Topluluğuna bağlı dört ülkedeki senatörler, İrlanda senatörlerinin bir kısmı ve İngiliz Lordlar Kamarası'ndaki soylular) atanma yoluyla belirlenir. Doğrudan seçilmeyen ikinci meclisler, demokratik meşruiyetten ve dolayısıyla da seçimin sağlayacağı gerçek siyasi etkiden yoksundurlar. Bunun tersine, doğrudan seçim, ikinci meclisin siyasal gücünün sınırlılığını kısmen telafi edebilir.

Yukarıdaki iki kıstas temelinde -iki meclisin göreli res-

mi güçleri ve ikinci meclislerin demokratik meşruiyetleri- iki meclisli yasama organları hem *simetrik* hem de *asimetrik* olarak sınıflandırılabilir. Simetrik meclisler, eşit veya sadece makul oranlarda eşitsizlik taşıyan anayasal yetkilere ve demokratik meşruiyete sahip olanlardır. Asimetrik meclisler, bu hususta büyük oranda eşitsizdirler. Simetrik kategori, yukarıda belirtilmiş olan geçmiş dönemlerde veya halihazırda eşit gücte meclislere sahip yedi yasama organını içerir. Bu yasama organlarından üçü aynı zamanda doğrudan seçilmiş ikinci meclislere sahiptirler -Arjantin, İtalya, Uruguay ve ABD- ayrıca İsviçre ikinci meclisinin üyelerinin çoğu da genel seçimlerle gelmişlerdir. Ayrıca, iki meclisli dört yasama organının meclisleri bütünüyle eşit değildir fakat yukarıdaki tanıma göre hâlâ asimetrik olarak sınıflandırılabilirler: Bunlar Avustralya, Almanya, Japonya ve Hollanda'dır. Tüm Avustralya ve Japonya parlamentoları doğrudan seçilmişlerdir. Hollanda parlamentosu da, bölgesel yasama organları tarafından dolaylı olarak seçilmelerine rağmen bu kategoriye dahildir, çünkü bu meclis ilk meclis tarafından geçersiz kılınamayan tüm yasa tekliflerı üzerinde mutlak bir veto hakkına sahiptir. Almanya ikinci meclisi, gücünü ne genel seçimlere, ne de mutlak yasama vetosuna borçludur; aslında federasyon üyesi eyaletlerin yöneticilerinin temsilcilerinden -genelde üye eyalet hükümetlerindeki bakanlardan- oluşan, emsali olmayan bir federal meclistir. Bu nedenle "dünyadaki en güçlü ikinci meclislerden biri" olarak tanımlanabilir (Edinger 1986, 16). Geri kalan iki meclisli parlamentolarda iki meclis arasındaki güç ilişkileri asimetriktir.

İki meclisli yasama organlarındaki iki meclis arasında bulunan üçüncü can alıcı fark, ikinci meclislerin farklı yöntemlerle seçilebilmeleri veya birtakım azınlıkların fazladan temsili amacıyla tasarlanmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında, iki meclis kompozisyonları bakımından farklılık gösterebileceğinden

uyumsuz olarak tanımlanabilir. Federal meclisler olarak hizmet veren ve bağlı bulundukları federasyonun parçası küçük gruplara fazladan temsil olanağı sağlayan ikinci meclislerin çoğu bu uyumsuzluğun en çarpıcı örnekleridir. Fazladan temsilin en üst derecesi, nüfusa bakılmaksızın eyalet veya kanton temsilinde eşitliğin sağlandığı ülkelerdir. Böyle bir eşitlik durumu İsviçre ve ABD federal meclislerinde (her eyalet veya kantondan ikişer temsilci), Arjantin (bölge başına üç üye) ve Avustralya'da (her eyaletten 12 temsilci) bulunabilir.[1] Alman Bundesrat'ı ve Kanada Senatosu, bileşen birimlerin eşit şekilde temsil edilmediği, buna karşın daha küçük birimlerin daha fazla, daha büyük birimlerinse daha az temsil edildiği federal meclislere örnektir. Avusturya Bundesrat'ı daha küçük eyalete *(Länder)* özel temsiliyet vermektense nüfusuyla aşağı yukarı orantılı olması bakımından bir istisnadır. Benzer şekilde, yeni Belçika Senatosu Fransızca konuşan veya Almanca konuşan dilsel azınlıklara çok az fazladan temsiliyet hakkı vermektedir. Hindistan bunların arasında bir örnektir.

Tablo 11.1, dokuz federasyon ve İspanya ve Hollanda yarı-federasyonlarındaki daha küçük birimlerin fazladan temsil derecelerini, küçük birimlerin iltimas geçilmesinden kaynaklanan temsil eşitsizliğinin dereceleri bağlamında daha kesin bir yolla göstermektedir. İlk sütun, nüfusun en iltimaslı biçimde temsil edilen %10'unu temsil eden federal meclisteki oranları göstermektedir. Buna göre federasyonun en küçük bileşeninin halkı en iyi şekilde temsil edilmektedir. Aşağıdaki örnekte bu yüzdelerin nasıl hesaplandığı açıklanmaktadır. Federasyonun en küçük ve en iyi temsil edilen eyaletinin nüfusun %6'sını oluşturduğunu ve federal mecliste 100 sandalyenin 10'una sa-

1 Eşitlikteki kısmi istisnalar, federal mecliste birer üye bulundurabilen İsviçre'deki yarı-kantonlar ve ikişer senatörü bulunan Avustralya Başkent Bölgesi ve Kuzey Bölgesi'dir.

hip olduğunu, ikinci en küçük ve en iyi temsil edilen eyaletin de nüfusun %8'ini oluşturduğunu ve federal mecliste de 100 sandalyenin 10'una sahip olduğunu varsayalım. Buna göre, nüfusun en iyi temsil edilen %10'u, en küçük eyaletteki %6'lık kesim artı ikinci en küçük eyaletteki nüfüsun yarısıdır. Bu %10'luk kesim birlikte federal meclis sandalyelerinin %15'ine sahiptir.

Tablo 11.1. On bir federal ve yarı federal mecliste temsiliyet eşitsizlikleri, 2000.

	En iltimaslı temsil edilen seçmenlerin yüzdesine bağlı kalınarak elde edilen sandalyeler	Gini Eşitsizlik Endeksi	Samuels-Snyder Endeksi
Arjantin	44.8	0.61	0.49
ABD	39.7	0.49	0.36
İsviçre	38.4	0.46	0.34
Kanada	33.4	0.34	-
Avustralya	28.7	0.36	0.30
Almanya	24.0	0.32	0.24
İspanya	23.7	0.31	0.29
Hindistan	15.4	0.10	0.07
Avusturya	11.9	0.05	0.03
Belçika	10.08	0.01	-
Hollanda	10.0	0.00	0.00

Kaynak: Stepan-Swenden Federal Databank, All Souls College, Oxford University ve Samuels ve Snyder verilerine dayanmaktadır. (2001, 662).

Yukarıda açıkladığımız eşitsizlik, federal meclislerin çoğunda rastladığımız fiili eşitsizlikle karşılaştırdığımızda oldukça önemsizdir. Bu konuda, Arjantin en uç örnektir: En iltimaslı temsil edilen %10'luk kesim, en küçük bölgelerde yaşamaktadır ve Senato'da %45'lik temsil hakkına sahiptir. ABD ve İsviçre'nin yüzdeleri -yaklaşık %40- Arjantin'e yakındır ve ABD Senatosu ile İsviçre Eyaletler Konseyi, bu nedenle neredeyse Arjantin Senatosu kadar "eşitsiz dağılama" sahiptir denebilir. Kanada, Avustralya, Almanya ve İspanya'da eşitsizlikler daha az uç noktalarda olmasına rağmen hâlâ önemlidir: En iltimaslı temsil edilen seçmenlerin %10'u gerçekte federal meclislerin %23 ila 34'ünü seçerler. Avusturya Bundesrat'ı ve Belçika Senatosu, nispeten eşit meclisler denebilecek, fazladan temsilin önemsiz derecede olduğu yegâne iki federal meclistir ve bu nedenle birinci meclisleriyle uyumlu olarak sınıflandırılabilirler. Aslında, neredeyse mükemmel bir orana sahip Hollanda meclisi yarı-federal olarak nitelendirilmiştir çünkü bölgesel federal sistemden ziyade sosyolojik bir federal sisteme sahiptir. Hindistan federal meclislerinin mahiyeti, Avusturya ve Belçika modellerinden çok, diğer yedi federal sisteme daha yakın görünmektedir. Bununla birlikte, Hindistan ikinci meclisi farklı bir yöntemle -alt meclis seçimleri için kullanılan ekseriyet kuralı yerine nispi temsilin tekli artık oy biçimiyle- seçildiği için uyumsuz olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 11.1'de gösterilen iki endeks, eşitsizlik derecelerinin ölçümünün bir özetidir. Gini Endeksi genellikle gelir ve refah eşitsizliği için kullanılır ama herhangi bir eşitsizlik ölçüsü olarak da pekâlâ kullanılabilir. David Samuels ve Richard Synder (2001) tarafından geliştirilen ve tablodaki dokuz ülke için geçerli olan Samuels-Synder Endeksi, seçim orantısızlığı endekslerine benzer; siyasi partilerin oy oranları ile meclisteki sandalyeleri toplanarak orantısızlık tespit edilir. Eyalet

veya bölge nüfuslarıyla, kendilerine tahsis edilen sandalye sayısının yüzdesi yasama orantısızlığının ölçümünde kullanılır.[1] İki endeks de tam bir orantılılık söz konusu olduğunda sıfırdan -Belçika Gini endeksi 0.01 bu noktaya yakındır ve Hollanda'nın her iki endeksi de sıfırdır- en küçük eyalet ve bölgeler tüm sandalyelere sahip olduğu halde diğerlerinin hiç sandalyesinin olmadığı teorik durum söz konusu olduğunda azami 1.00'a çıkmaktadır. Samuels-Synder Endeksi'nin değerleri Gini Endeksi'nden düşüktür ama federal meclislerdeki değerlendirmeler aynıdır ve ilk sütundaki değerlerle de örtüşmektedir. Üç sütun da Arjantin federal meclisinin en orantısız meclis olduğunu, bunu sırasıyla ABD ve İsviçre'nin takip ettiğini göstermektedir. Diğer beş ülkenin orantısızlığı daha az uçlarda olsa da, yasama meclisleri de özdeş olmayan olarak nitelendirilmelidir.

Federal nitelikli olmayan bir ikinci meclis de özdeş olmayan olarak sınıflandırılabilir. Fransa Senatosu'nu seçen seçiciler kurulunda oyların yarıdan fazlası, nüfusun üçte birinden azını oluşturan küçük yerleşim birimlerine aittir; Maurice Duverger, bir defasında kırsal kesim ve küçük-kasabaların bu iltimaslı temsili nedeniyle Senato'yu "Tarım Meclisi" olarak adlandırmıştır (Ambler 1971, 165). Diğer iki meclisli yasama organlarının çoğu birbirleriyle uyumludur çünkü iki meclis de benzer yöntemlerle seçilir: İtalya (1992'ye kadar), Hollanda ve prefederal Belçika'da nispi temsil listesi; İtalya'da 1994'ten bu yana karma üyeli nispi temsil; Japonya'da 1996'ya kadar devre-

1 Samuels-Synder Endeksi'ndeki ölçümler 8. Bölüm'de bahsi geçen (7. not) Loosemore-Hanby Endeksi'ne dayanmaktadır. Samuels ve Synder (2001, 660-61) aynı zamanda ilk meclislerdeki orantısızlığı da analiz etmekte ve üst meclislerde bu orantısızlığın çok daha az olduğunu tespit etmektedirler. Ancak, Arjantin ve İspanya kayda değer orantısız meclislere sahiptirler; sırasıyla 0.14 ve 0.10. Çok daha büyük bir orantısızlık ise Kore (0.21) ve İzlanda'nın (0.17) tek meclisli parlamentolarında bulunabilir.

dilmez tek artık oy (1983'ten bu yana üst meclis seçimlerinde kısmen nispi temsil listesi olsa da). Bahamalar, Barbados ve Jamaika'da üst meclisler Genel Valiler tarafından, Trinidad'da başkan tarafından farklı ölçütlere göre atanır, fakat her durumda çoğunluğu başbakan tarafından aday olarak gösterilir. Böylece, birinci meclisteki çoğunluk partisi aynı zamanda ikinci mecliste de çoğunluk partisi haline gelir. Senatörlerin büyük bölümü, mesleki ya da diğer ilgili çıkar grupları tarafından belirlenen adaylar arasından seçilmek zorundadır, fakat seçiciler kurulu ulusal ve yerel yasama meclisi üyelerinden oluştuğundan Senato'da da parti siyasaları hakim olduğundan İrlanda Senatosu da uyumsuz bir senatodur. Bu nedenle, "büyük oranda [birinci meclisteki] meslektaşlarından pek de farklı olmayan parti politikacılarından oluşur ve çoğunun da temsil ettiklerini söyledikleri çıkarlarla çok zayıf bağları vardır." (Chubb 1982, 212).

Otuz Altı Demokratik Yasama Meclisinin Meclis Yapıları

Tablo 11.2; iki meclisliliğin 4.0'dan 1.0 puana yayılan endeksini çıkarmanın yanında, 36 demokrasinin meclis yapılarını sınıflandırmak için; iki meclislilikle tek meclislilik, simetrik ve asimetrik iki meclislilik ve uyumlu-uyumsuz iki meclislilik arasındaki ayrımları kullanır. Dört temel kategori vardır: Güçlü, orta-derece, zayıf iki meclislilik ve tek meclislilik. Güçlü iki meclislilik, hem simetrik, hem de uyumsuz olmakla karakterize edilir. Orta-derece iki meclislilikte, bu iki öğeden biri eksiktir; bu kategori simetrik veya uyumsuzluk düzeyine göre iki alt-sınıfa bölünür fakat ikisi de eşit oranda derecelendirilir ve iki meclislilik endeksinde aynı yerde bulunur (3.0 puan). Üçüncü kategori, meclislerin hem asimetrik, hem de uyumlu oldukları zayıf iki meclisliliktir. Ve dördüncü kategori,

tek meclisli yasama organlarıdır. Son iki kategorinin birleşmesine makul bir örnek verilebilir: İki veya daha fazla uyumlu meclise sahip iki meclisli bir yasama organında meclislerden biri diğerinden daha güçlüyse, bunun tek meclisli yasama organından önemli bir farkı var mıdır? Tsebelis ve Money (1997, 211) bu soruya kesinlikle olumlu yanıt veriyorlar: "İkinci meclislerin tamamı zayıf veya önemsiz olarak görülseler bile baskı uyguluyorlar." Bu nedenle, yasama organı gücündeki bölünmeyi ölçmek amacıyla; tek meclisliliğin tüm gücün tek elde toplanması anlamına geldiği yerde, zayıf iki meclislilik hâlâ bölünmenin bir derecesini temsil etmektedir.

Daha önceki bölümde federalizm ve adem-i merkeziyetçilik derecelerini gösteren Tablo 10.1 gibi, Tablo 11.2 de çeşitli ülkeleri dört temel kategori içinde ara kategorilere yerleştirir. Bu gereklidir, zira öncelikle çeşitli ülkeler inceleme süreci içinde meclis yapılarını değiştirdiler; bu ülkelerin hem her dönemdeki meclis yapısı tipleri hem de tüm dönem için ortalama puanları gösterildi.[1] İkincisi, İngiltere ve Botswana iki meclisliliğinden, teknik olarak uyumlu olmamasına rağmen, yarım puan indirilmiştir, çünkü üst meclisler demokrasi öncesi çağın kalıntısıdır.

1 İsveç'in 1.7 olan ortalama puanının, aslında hiçbir zaman bu tip bir parlamentoya sahip olmasa da, onu asimetrik ve uyumlu kategorisine sokması bir dereceye kadar şaşırtıcıdır. Ortalama 1.7 puanın açıklaması; aşağı yukarı eşit dönemlerde yer alan simetrik ve uyumlu meclislerin puanıyla (3.0) tek meclislilik puanının (1.0) ortalamasını temsil etmesidir.

Tablo 11.2 36 demokraside yasama organlarının meclis yapıları, 1945-2010.

Güçlü iki meclislilik: Simetrik ve uyumsuz meclisler [4.0]		
Arjantin	İsviçre	
Avustralya	ABD	
Almanya		
Orta-derece iki meclislilik: Simetrik ve uyumlu meclisler [3.0]		
İtalya	Hollanda	Belçika [2.8]
Japonya	Uruguay	(1995'ten önce Belçika)
		(1953'ten önce Danimarka)
		(1970'ten önce İsveç)
Orta-derece iki meclislilik: Simetrik ve uyumsuz meclisler [3.0]		
Kanada	Hindistan	
Fransa	İspanya	
Orta-derece ve zayıf iki meclislilik arasında kalanlar [2.5]		
Botswana	İngiltere	
Zayıf iki meclislilik: Asimetrik ve uyumlu meclisler [2.0]		
Avusturya	İrlanda	İsveç [1.7]
Bahamalar	Jamaika	(1995'ten sonra Belçika)
Barbados	Trinidad	(1950'den önce Yeni Zelanda)
Bir buçuk meclisler [1.5]		
		İzlanda [1.4]
		Norveç [1.5]
		(1991'den önce İzlanda)
		(2009'dan önce Norveç)
Tek meclislilik [1.0]		
Kosta Rika	Lüksemburg	Danimarka [1.2]
Finlandiya	Malta	Yeni Zelanda [1.1]
Yunanistan	Mauritius	(1953'ten sonra Danimarka)
İsrail	Portekiz	(1991'den sonra İzlanda)
Kore		(1950'den sonra Yeni Zelanda)
		(2009'dan sonra Norveç)
		(1970'ten sonra İsveç)

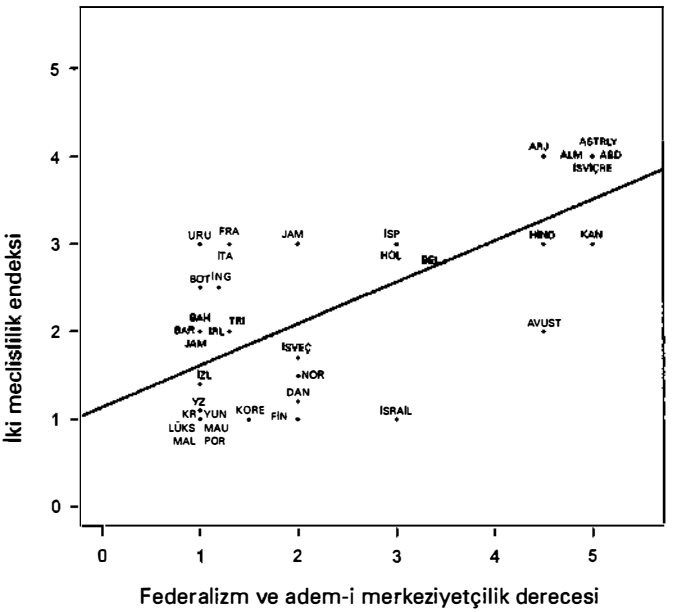
Not: İki meclislilik endeksleri köşeli parantez içindedir.

Üçüncüsü, daha önce de ele aldığımız gibi İzlanda (1991'den bu yana) ve Norveç (2009'a kadar) gibi arada kalan yasama organlarıdır ve bir buçuk meclislilik olarak sınıflandırılarak, 1.5 puanla endeksin uygun bir yerinde bulunurlar. Tüm 36 demokrasi için ortalama iki meclislilik endeksi 2.2'dir ve medyan 2.0 puandır. İkisi de, güçlü iki meclislilikle tek meclislilik arasındaki kuramsal merkez olan 2.5 puandan düşüktür.[1]

Meclis Yapısı ve Federalizm/Adem-i Merkeziyetçilik Dereceleri

Daha önce de belirtildiği gibi, iki meclisli-tek meclisli ve federal-üniter ayrımların arasında güçlü bir ampirik ilişki vardır: Tüm resmi federal sistemler iki meclisli yasama organlarına sahiptir, oysa federal olmayan sistemlerin bir kısmı iki meclisli, bir kısmı da tek meclisli parlamentolara sahiptir. Aynı güçlü bağ, federalizm ve iki meclislilik endeksleri arasında Şekil 11.1'de gösterildiği gibi bir bağ kurulduğunda ortaya çıkar. Federalizm ve adem-i merkeziyetçilik derecesi yükseldikçe, önce tek meclislilikten iki meclisliliğe bir dönüşüm yaşanır daha sonra ise iki meclisliliğin gücü yükselir. Korelasyon katsayısı 0.70'tir (%1 seviyesinde dikkate değer).

1 Bir önceki bölümde federalizm ve adem-i merkeziyet endekslerini diğer akademisyenler tarafından geliştirilen endekslerle karşılaştırdım. Benzer şekilde, iki meclislilik endeksi de Siaroff (2009, 218) ve Woldendorp-Keman-Budge (2000, 40) iki meclislilik endeksleriyle ve Gerring-Thacker (2008) iki meclisli olmama endeksiyle karşılaştırılabilir ve her biri de üç puanlı skalayı kullanır. Korelasyon katsayıları sırasıyla 0.91, 0.81 ve 0.68'dir ve hepsi de istatistiki olarak %1 seviyesinde dikkate değerdir.

Şekil 11.1: 36 demokrasideki federalizm/adem-i merkeziyetçilik ve meclis yapısı arasındaki ilişki, 1945-96.

Federal Avusturya, tahmin edilebileceği gibi zayıf iki meclisli yasama organının bir sonucu olarak aykırı örneklerden birini oluşturur. Üniter ve adem-i merkeziyetçi olarak sınıflandırılan dört İskandinav ülkesinden biri olan Finlandiya daha çok üniter ve merkezi sistemlere özgü, düşük iki meclislilik puanlarına sahiptirler. Benzer şekilde, İsrail yarı-federal sistem sınıflandırmasına aykırı olacak bir şekilde tek meclisli parlamentoya sahiptir. Regresyon doğrusunun diğer tarafında dört üniter ve büyük oranda merkezileşmiş sistem -Fransa, Uruguay, Japonya ve İtalya- beklenenden çok daha güçlü bir iki meclisliliğe sahiptir. Bu aykırılığın sebeplerinden biri bu ülkelerin nüfus büyüklükleridir. Daha küçük ülkeler -Avusturya (dokuz federal sistem içinde en küçük ikinci sistem), İsrail ve Finlandiya- federal, yarı-federal veya adem-i merke-

ziyetçi konumlarına karşın tek meclisli veya zayıf iki meclisli yasama organlarına eğilimlidirler. Tersine, Fransa, Japonya ve İtalya gibi göreli fazla nüfüsa sahip ülkeler, üniter ve merkezi sistemlerine karşın oldukça güçlü iki meclisliliğe sahiptirler. Önceki bölümde, nüfus büyüklüğünün aynı zamanda federalizmle bağlantılı olduğunu belirtmiştim: Federal sistemler nüfus açısından büyük ülkelerde var olmaya eğilimlidir. Üç değişken, mükemmel bir ilişki kurmaktan açıkça çok uzaktır; Uruguay az nüfusu ve üniter yapısının yanında güçlü ikili meclisliliğiyle buna istisnadır. Bununla birlikte, 14. Bölüm'de nüfus büyüklüğünün, federalizm ve iki meclislilik endekslerinin beş bileşenden ikisi olduğu federal-üniter boyutların tümüyle yakından bağlantılı olduğunu göstereceğim.

12. BÖLÜM

Anayasalar: Anayasa Değişikliği Prosedürleri ve Yargısal Yorum

Bu bölümde, federal-üniter boyuta ait iki değişkeni; yani parlamenter çoğunlukların yasama yetkilerinde bariz sınırlamaların var olup olmadığı meselesini ele alacağım. "Yüksek yargı" olarak görev yapan ve parlamentoyu bağlayan, parlamentonun salt çoğunluğu tarafından değiştirilemeyen bir anayasa var mıdır? Veya parlamento -yani parlamentodaki çoğunluk- en yüce ve bağımsız kanun koyucu mudur? İlk değişken, anayasa değişikliğinin kolay veya zor olmasıdır: Geleneksel fark salt çoğunluk tarafından değiştirilebilen *esnek* anayasalar ve anayasada değişiklik yapmak için nitelikli çoğunluk gerektiren *katı* anayasalardır. İkinci değişken, yasaların yargısal yoruma tâbi olup olmadığı ile ilgilidir; anayasa veya sıradan bir yasa anlaşmazlığı çıktığında, anayasayı kim yorumlar: Yine parlamentodaki çoğunluk anlamında bizzat parlamento mu, yoksa parlamentonun dışında ve ondan bağımsız bir mahkeme veya özel bir anayasa konseyi mi? Saf oydaşmacı modelde, anayasa katıdır ve yargısal yorumla korunur; saf çoğunlukçu model, esnek bir anayasa ve yargısal yorumun olmayışıyla karakterize edilir.

Uygulamada, bu iki farklılık karşıtlık anlamı taşımaz: Anayasaların esneklik veya katılık dereceleri vardır ve yargı-

sal yorum olduğunda bunun hangi sıklıkla etkin olarak kullanıldığıdır. Bu bölümde, hem anayasal katılığı hem de yargısal yorumu ölçmek için dört aşamalı bir skala öneriyorum. Aynı zamanda iki değişken arasındaki ilişkiyi çözümlüyorum: Katı anayasalar yargısal yorumun korumasına esnek anayasalardan daha meyillidirler. Kısa bir ek olarak da, anayasal değişiklik süreçlerinde sıklıkla başvurulan referandumların rolünü ele alıyorum: Esas olarak çoğunlukçu aygıtlar olarak mı yoksa uzlaşma arayan dürtüler olarak mı görülmeliler? İkinci ek ise güçlü ve etkin yüksek mahkemelerin özüne, oydaşmacı demokrasilerin karakteristiklerine bakıyor: İç yapılanmaları ve faaliyetleri oydaşmacı modelle uyumlu mu değil mi?

Yazılı ve Yazılı Olmayan Anayasalar

Yazılı ve yazılı olmayan anayasalar arasındaki ayrım, iki nedenden dolayı görece önemsiz gözükmektedir. Biri, neredeyse dünyadaki tüm anayasaların yazılı olmasıdır; yazılı olmayanlar son derece azdır. 36 demokrasilik grubumuzda sadece üç ülke yazılı olmayan anayasalara sahiptir: 2. Bölüm'de ele aldığımız çoğunlukçu demokrasinin başta gelen iki örneği İngiltere ve Yeni Zelanda. İngiltere ve Yeni Zelanda'da yazılı anayasaların olmayışı genellikle, yazılı bir anayasayı gereksiz hale getiren temel siyasal kıstaslarda güçlü uzlaşmanın varlığı ile açıklanır. Tersi bir açıklama İsrail örneği için kullanılır. İsrail, yazılı bir anayasayı benimsemeyi denedi ama özellikle de dinin devlet ve hukuk sistemi üzerindeki rolünün ne olacağı gibi birkaç kilit soruda anlaşmaya varılamadığından başaramadı (Gutmann 1988). Bu anlaşmazlık, devlet ve hukuk sistemi üzerinde dinin etkisi konusunda uyuşmazlık olduğunda uyuşma sağlanarak, öte yandan bunun dışındaki tüm temel meselelerde güçlü bir uzlaşmaya varıldığında İngiltere ve Yeni Zelanda gibi yazılı bir anayasa olmadan devam edebilecek kadar güçlü bir uz-

laşma sağladığı zaman çözülmüş oldu. İkincisi, demokrasinin çoğunlukçu ve oydaşmacı modelleri arasındaki temel fark perspektifinden bakınca, sorulması gereken soru anayasanın yazılı olup olmaması değil, parlamenter çoğunluk üzerinde ciddi sınırlamalar getirip getirmediğidir. Yazılı anayasalar da, en az yazılı olmayan anayasalar kadar kolay değiştirilebilir ve yargısal yorumdan muaf olabilirler.

Bununla birlikte, iki güçlü karşıt görüş vardır. İlk olarak, eğer yazılı anayasa, açık bir şekilde ülkenin en üstün yasası olarak düzenlenmiş yegâne belgeyse, parlamenter çoğunluk kendisini böylesi bir belgeye sadece temel yasaların ve törelerin şekilsiz toplamından oluşan ve yazılı olmayan anayasanın bir parçası olup olmadığı konusunda net bir uzlaşamaya dahi varılamamış bir yasal metinden daha büyük bir saygı göstermeye hiç olmazsa ahlaki açıdan zorunlu hissedecektir. İkincisi, daha da önemli bir gerçek, doğaları gereği yazılı olmayan anayasalar -çünkü resmi olarak diğer yasalardan daha üstün bir konuma sahip değildirler- mantıksal olarak hem tamamen esnekliğe, hem de yargısal yorumun ortadan kalkışına neden olurlar. Yeni Zelanda ve İsrail'de "değişmez maddeler" ve "temel yasalar"ın kullanılması, sadece anlaşılabilir istisnalardır çünkü değişmez maddeler görece kolay bir şekilde kaldırılabilir veya yerlerine başkası konabilir.[1] Tam tersine, yazılı anayasalar hem tamamen esnek, hem de tamamen yargısal yorumun koruması

1 1969'daki önemli Bergman örneğinde, İsrail Anayasa Mahkemesi, ilk defa Knesset'in (parlamento) bir yasasını, temel yasalardan birini ihlal ettiği gerekçesiyle geçersiz kıldı; bununla birlikte bu temel yasanın kendisi, Knesset'in gereken salt çoğunlukla -ama mutlak salt çoğunlukla değil- hükümsüz kılınan yasanın değiştirilmiş bir versiyonunu geçirmesine olanak sağlayarak, Knesset'in bütün üyelerinin mutlak çoğunluğu tarafından değiştirilebilmesini sağlıyordu. Muhtemelen, Knesset öncelikle temel yasa için gerekli salt çoğunluğu değiştirebildi (mutlak çoğunlukla) ve daha sonra geçersiz kılınan yasayı orijinal haliyle tekrar geçirdi (hatta mutlak çoğunluk olmaksızın).

dışında olmalıdırlar fakat uygulamada bu kombinasyona çok nadir rastlanır. Yazılı anayasaya sahip 36 demokrasiden oluşan grubumuzda, 1958-1974 arası Fransa bunun tek örneğidir.

Esnek ve Katı Anayasalar

Demokrasiler, anayasaları farklı katılık düzeyleriyle donatmak amacıyla şaşırtıcı bir yöntemler silsilesi kullanır: Özel yasama çoğunlukları, iki meclisli parlamentolarda her iki meclisin de onayı (hatta sıradan yasalar söz konusu olduğunda bunlar asimetrik olsalar da), eyalet veya bölgesel yasama organlarının basit veya nitelikli çoğunlukları tarafından kabul edilmiş olma, referandumla kabul edilme ve bir referandumda özel olarak belirlenmiş bir çoğunluk tarafından kabul edilme gibi. Daha da karmaşığı, bazı anayasaların, anayasadaki farklı hükümler için farklı değiştirme yöntemlerini şart koşması ve anayasanın herhangi bir bölümünün değiştirilmesi için alternatif yöntemlerin kullanılabilmesidir (Maddex 2008). Bununla beraber, Tablo 12.1'de gösterildiği gibi değiştirmeye ilişkin farklı anayasal hükümler, dört temel tipe ayrılabilir. Bu dört tip öncelikle, basit çoğunluklar tarafından kabul edilmeyle -tam bir esnekliği gösterir- basit çoğunluklardan daha fazla bir çoğunluk tarafından kabul edilme arasındaki farka dayanır. Bu temel farklılığın ötesinde, katılık üç kategoriye ayrılabilir: (1) en yaygın yöntem, değişikliğin 2/3 çoğunluk tarafından kabul edilmesi –yani anayasal değişikliği destekleyen tarafın rakiplerini en az bire ikilik bir oranla geçmek zorunda olduğu fikrine dayanan yöntemdir. (2) değişikliğin, 3/5 bir parlamenter çoğunluk veya basit çoğunluk artı referandum örneklerindeki gibi, 2/3 çoğunluktan daha azı (fakat basit çoğunluktan daha fazlası) tarafından kabul edilmesi yöntemi ve (3) değişikliğin 3/4 çoğunluk veya 2/3 çoğunluk artı eyalet yasama organları tarafından onaylanması gibi 2/3 çoğunluktan daha fazlasını talep eden yöntem.

Yapılması gereken tek temel düzenleme, olağanüstü çoğunluk veya nitelikli çoğunluk diye isimlendirilen özel çoğunlukların, halkın çoğunluğu tarafından seçilen parlamentolardaki özel çoğunluklar olduklarında nasıl sınıflandırılmaları gerektiğiyle ilgilidir. Bu tip yasama organlarında, geniş çoğunluklar önemli ölçüde çok daha küçük halk çoğunluklarını, hatta çoğu kez sadece halk çoğunluğunu temsil ederler; dahası, bu tür büyük çoğunluklar genellikle tek parti çoğunluklarıdır. Örneğin, Indira Gandhi'nin suikaste kurban gitmesinden kısa bir süre sonra, Hindistan Kongre Partisi, 1984 seçimlerinde halk oylarının sadece %48.1'i ile sandalyelerin %76.5 gibi çok büyük bir bölümünü kazandı –bu, anayasayı değiştirmek için gereken 2/3 çoğunluktan çok daha fazlaydı. Barbados'un anayasasını değiştirmek için gerekli olan üçte ikilik çoğunluk olmasına karşın, 1966'dan bu yana yapılan yedi seçimin üçünde böylesi büyük tek parti çoğunlukları halk oylarının %50-60'ını, birinde ise %48.8'ini almayı başardılar.

Çoğulcu sistemlerdeki nitelikli çoğunluk, Nispi Temsil sistemlerindeki aynı nitelikli çoğunluktan açıkça çok daha az bağlayıcıdır; bu farkı hesaba katmak için Tablo 12.1'de çoğulcu sistemler teknik olarak ait oldukları kategorinin altında sınıflandırılmışlardır. Bu ayarlama ihtiyacının, çoğulcu ülkelerin kendileri tarafından da kabul edildiği görülmektedir: Anayasal değişiklik için dörtte üçlük parlamenter çoğunluğa ihtiyacı olan ülkeler sadece Bahamalar, Jamaika, Mauritius ve Trinidad'dır ve hepsi çoğulcu ülkelerdir. Bu dört demokrasi, Tablo 12.1'de, üçte iki çoğunluk kuralı olan ülkelerin maddi eşdeğerleri olarak ikinci kategoride sınıflandırılmıştır. Aynı sebepten dolayı, Barbados ve Botswana, anayasal değişiklik için resmi ihtiyaçları üçte ikilik çoğunluk olmasına rağmen, üçüncü kategoride yer almışlardır.

Tablo 12.1. 36 demokraside anayasal değişiklik için gereken çoğunluklar veya nitelikli çoğunluklar, 1945-2010.

2/3'den büyük ezici çoğunluklar [4.0]		
Arjantin	Kore	Almanya [3.5]
Avustralya	İsviçre	
Kanada	ABD	
Japonya		
2/3 çoğunluk veya eşitlik [3.0]		
Avusturya	Malta	
Bahamalar	Mauritius	
Belçika	Hollanda	
Kosta Rika	Norveç	
Finlandiya	Portekiz	
Hindistan	İspanya	
Jamaika	Trinidad	
Lüksemburg		
2/3 ve basit çoğunluk arasındakiler [2.0]		
Barbados	Yunanistan	Fransa [1.7]
Botswana	İrlanda	İsveç [1.5]
Danimarka	İtalya	(1974'ten sonra Fransa)
		(1980'den sonra İsveç)
Basit çoğunluklar [1.0]		
İzlanda	İngiltere	(1974'ten önce Fransa)
İsrail	Uruguay	(1980'den önce İsveç)
Yeni Zelanda		

Not: Anayasal katılık endeksleri köşeli parantez içindedir.

Aynı anayasada, anayasal değişiklik için farklı kuralların olması problemi, kolaylıkla çözülebilir. Öncelikle, alternatif yöntemler kullanılabildiğinde, en az sınırlama getiren yöntem göz önüne alınacaktır. Örneğin, İtalyan anayasası hem iki meclisteki 2/3 çoğunluk tarafından hem de bir referandumu takiben mutlak çoğunluk -bu, iki meclisin tüm üyelerinin çoğunluğudur, nitelikli çoğunluk değil- tarafından değiştirilebi-

lir. İkinci yöntem, Tablo 12.1'in kıstaslarına göre daha esnektir ve bu nedenle İtalya, ikinci kategori yerine üçüncü kategoride sınıflandırılmıştır. İkincisi, anayasanın farklı bölümlerinde farklı kurallar uygulandığında, anayasanın en temel maddelerinin değiştirilmesine uygun olan kural göz önüne alınacaktır. Örneğin, Hindistan'ın aşırı uzun anayasasının bazı hükümleri iki meclisteki olağan çoğunluk tarafından, bazıları iki meclisin tüm üyelerinin mutlak çoğunluğu tarafından ve bazıları da sadece üçte ikilik çoğunluk artı eyaletlerin yarısının yasama organlarının onayı ile değiştirilebilir. Son grup, merkezi yönetimlerle eyalet yönetimleri arasındaki yetki dağılımı gibi kilit hükümleri kapsar ve bunları değiştirme kuralı, Tablo 12.1'de Hindistan'ın ikinci kategoride sınıflandırılmasını kesinleştirir: Çoğulcu bir sistemdeki üçte ikilik çoğunluk, üçüncü kategorideki bir yer için iyi olacaktır fakat eyaletlerin yarısının onayı gibi ilave gereksinimler Hindistan'ı tekrar ikinci kategoriye düşürür.

Anayasal değişiklik için kurallar oldukça istikrarlı olup herhangi bir değişiklik gerçekleşse bile bu geniş kapsamlı bir değişiklik olmamaya eğilimlidir. Tablo 12.1'de sadece iki değişiklik gösterilmiştir. İsveç'teki değişiklikler, sadece referandumu gerekli kılan hükümlerin eklenmesidir. Fransız anayasasının son maddesi, değişikliklerin ya bir referandumun ardından her iki yasama organının da çoğunluğu tarafından kabulünü veya yasama meclisinin müşterek oturumunda beşte üçlük bir çoğunluğun kabulünü şart koşmuştur; iki yöntem de Tablo 12.1'de üçüncü kategoride yer almaya hak kazanmıştır. Ek olarak, 1962'de Başkan Charles de Gaulle'ün parlamentoyu dışlayarak anayasal değişiklik teklifini doğrudan referanduma götürme kararı, seçmenlerin ezici çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ve böylece anayasal değişiklik için saf çoğunlukçu bir üçüncü işleyiş ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, 1974'te Gaulle taraftarı olmayan ilk başkan seçildiğinde bu anayasa

dışı yöntem, geçerli bir seçenek olarak daha fazla itibar görmemiştir.

Çoğu ülke Tablo 12.1'in orta kategorilerinde yer almaktadır: Bu ülkeler anayasal değişiklik için salt çoğunluktan daha büyük bir çoğunluğa ihtiyaç duymalarına karşın gerekli olan çoğunluk, üçte ikilik veya buna eşit çoğunluktan daha az bir oran olmaktadır. Anayasal katılığın ortalama değeri 2.7, medyanı ise 3.0'dır. Yedi ülke nispeten daha esnek anayasalara sahiptir: Üç ülkenin yazılı olmayan anayasaları varken, dört ülke yazılı anayasalara sahiptir: Fransa ve İsveç (sırasıyla 1974 ve 1980'den önce), İzlanda ve Uruguay. En esneği Uruguay anayasasıdır: Alternatif uygulamalardan birinde sunulacak değişiklik teklifi yasama meclisinin tüm üyelerinin beşte ikisini -çoğunluk değil- kapsar: (1) "evet" oyları "hayır" ve çekimser oylarından fazla olduğunda ve (2) "evet" oyları tüm oyların en az %35'ine -bu da çoğunluk değildir- ulaştığında kabul edilir (Maddex 2008, 485).

Anayasal katılık endeksinde yedi ülke en yüksek değerlere ulaşmaktadır. ABD anayasası, değişiklik için eyaletlerin dörtte üçünün onayının yanında hem Senato'da hem de Temsilciler Meclisi'nde üçte ikilik çoğunluğa ihtiyaç duyduğundan en az esnek olan anayasadır. Arjantin anayasası aynı üçte ikilik çoğunluğu ve özel anayasa oturumunun onayını gerektirir. Kanada'da çeşitli kilit hükümler sadece eyaletlerin tümünün onayıyla değiştirilebilir. Avustralya ve İsviçre'de değişiklik için referandumda sadece seçmenlerin çoğunluğunun değil aynı zamanda eyalet veya kantonların çoğunluğundaki çoğunluk tarafından kabul edilmesi gerekir; bu da nüfusun %20'sinden az bir orana sahip olan en küçük eyaletlerin ve kantonların anayasal değişiklikleri engellemelerine olanak sağlar. Japon anayasası, yasama organındaki her iki meclisin üçte ikilik bir çoğunluğunun yanısıra referandumu gerekli kılar. Kore'de de

aynı kural geçerlidir ancak orada tek meclisli bir yasama yapısı vardır. Almanya da aynı kategoride sayılarak iyi bir örnek oluşturabilir çünkü iki mecliste de üçte ikilik çoğunluk istenmekte; ayrıca Bundesrat'ın bileşimi Bundestag'tan birçok önemli noktalarda ayrılır; bununla birlikte Tablo 12.1 daha muhafazakâr bir şekilde, Almanya'yı en üst iki kategorinin arasına yerleştirir. Tüm bu katı anayasaları değiştirmek uygulamada da zordur; aslında, Japon anayasası var olduğu 60 yıldan bu yana hiç değiştirilmemiştir. Kore'de hâlâ 1987 anayasası geçerlidir.[1]

Yargısal Yorum

Bu noktada yasaların anayasaya uygun olup olmadığına karar veren bağımsız bir organ olmadıkça, yazılı ve katı bir anayasanın, parlamenter çoğunluk üzerinde hâlâ yeterli bir sınırlama getirmediği iddia edilebilir. Eğer parlamentonun kendisi, kendi çıkardığı yasaların anayasaya uygun olup olmadığına yine kendisi karar veriyorsa, bu durumda kolaylıkla şüpheli bir konuyu kendi yararı doğrultusunda çözme arzusu ortaya çıkabilir. Genellikle savunulan çare, yargısal yorum yetkisinin -bu, ulusal yasama meclislerinden geçen yasaların anayasaya uygunluğunu sınama yetkisidir- mahkemelere veya özel anayasal mahkemelere verilmesidir.

1 Tablo 12.1'deki anayasal katılık endeksi, Siaroff'un (2009, 2018) üç aşamalı endeksiyle karşılaştırılabilir -korelasyon katsayısı 0.80- ancak Donald S. Lutz'un (2006, 170) "zorluk endeksi" ile karşılaştırılamaz. Bu endeks, anayasal değişiklikleri uyarlamanın zorluğunu ölçmektedir. Aynı zamanda Astrid Lorenz'in (2005, 358-59) katılık endeksiyle de uyuşmamaktadır. Korelasyon katsayıları sırasıyla sadece 0.46 ve 0.59'dur. Tablo 12.2'deki yargısal yorum endeksi de Siaroff'un endeksiyle bağlantılıdır ki o da üç aşamalıdır: Korelasyon 0.78'dir. Üç güçlü korelasyon da istatistiki olarak %1 oranında dikkate değerdir. Lutz'un endeksiyle olan korelasyon da %5 oranında dikkate değerdir.

ABD'de yargısal yorumu kuran ünlü *Marbury v. Madison* kararında (1803), Baş Yargıç John Marshall, yazılı bir anayasanın ve bağımsız bir yargının bir arada varlığının mantıksal olarak Anayasa Mahkemesi'nin yargısal yorum yetkisi anlamına geldiğini ileri sürmüştür: Anayasa ile sıradan bir yasa arasında uyuşmazlıkla karşılaşan mahkemenin, daha üstteki kanunu uygulamaktan ve daha alt seviyedeki kanunu geçersiz kılmaktan başka seçeneği yoktur. Marshall'ın mantığı ve Crossman'ın akıl yürütmesi tartışılmaz: Anayasa, yargısal yorumu açıkça öngörmüyorsa dahi, bu durum anayasanın üstün konumu tarafından ifade edilir. Ancak, pek çok anayasa belirli bir şekilde bu yetkiyi mahkemelere verir. Örneğin, Yunan anayasası "mahkemeler, Anayasa'ya aykırı içerikteki kanunları uygulamakla yükümlü değildirler," demektedir (Brewer-Carías 1989, 169). Trinidad anayasasının 2. maddesi: "Bu Anayasa Trinidad ve Tobago'nun en üst yasasıdır ve bu Anayasa'ya aykırı herhangi bir yasa uyuşmazlık kapsamında geçersizdir," demektedir. Diğer üç Karayip ülkesinin anayasalarında da çok benzer bir dil kullanılmaktadır.[1]

Bazı anayasalar, yargısal yorum yetkisinin kendi mahkemelerine verilmesini açıkça reddetmektedir. Örneğin, Hollanda anayasasının 120. maddesi: "Parlamentonun faaliyetlerinin ve anlaşmalarının anayasaya uygunluğu, mahkemeler tarafından yorumlanamaz," demektedir. Yazılı anayasanın bir bölümünü yargısal yorumun dışında bırakmak konusunda kayda değer

1 Bu anayasalar, Mauritius'ta olduğu gibi, yargısal yorum kararları için en yüksek mahkemenin, Londra'daki Kraliyet Danışma Meclisi'nin Yargı Komitesi olmasını şart koşmaktadır; bununla birlikte özellikle ölüm cezası davalarında Yargı Komitesi'nin liberal kararlar almasından kaynaklanan hoşnutsuzluktan dolayı, Karayip ülkeleri bunun yerine 2001'de Port of Spain'de (Trinidad) ortak bir Karayip Temyiz Mahkemesi oluşturdular. Barbados Guyana'yla birlikte 2005'te bu mahkemeye katıldı. Belize'nin katılım tarihi ise 2010.

bir girişim, Anayasanın denk bütçe hükmünü yargısal denetim dışında bırakmayı amaçlayan ve 1995 ile 1997 yıllarında ABD Senatosu tarafından iki kez reddedilen değişiklik önerisinde bulunur: "Bu (değişiklik) özel olarak yasayla düzenlenmiş durumlar dışında, hiç bir dava ve ihtilafta ABD'nin yargı yetkisini genişletmeyecektir" (New York Times, 1 Mart, 1995, A16). Sadece yazılı anayasaları olmayan ülkelerde değil, yazılı anayasaları olan fakat yargısal yorumu bulunmayan ülkelerde de parlamentolar anayasanın nihai garantörleridirler. Bu alternatifin mantıksal dayanağı demokrasi ilkesidir: Yasaların anayasaya uygunluğu gibi hayati kararlar, atanmış ve genellikle bütünü temsil etmeyen yargı organı yerine, halkın seçilmiş temsilcileri tarafından yapılabilir.

Esas olarak, bu iki aykırı mantık arasında bir uzlaşma anlamında, çeşitli ülkeler yargısal yorumu, sıradan mahkeme sistemleri yerine özel anayasa mahkemelerine emanet etmektedirler. Sıradan mahkemeler, anayasaya uygunluk sorunlarını özel anayasa mahkemelerine sunabilirler fakat kendileri bu tip sorunlarda karar veremezler. Bu türe, yargısal yorumun merkezileşmiş sistemi denir. Ünlü Avusturya hukuk adamı Hans Kelsen tarafından önerilmiş ve ilk defa 1920 yılında Avusturya'da kabul edilmiştir. Bugün Almanya, İtalya, İspanya, Portekiz, Kosta Rika, Kore ve Belçika'da da kullanılmaktadır. Alternatifi, tüm mahkemelerin yasaların anayasaya uygunluğunu göz önünde tutabildiği adem-i merkeziyetçi yargısal yorum, hâlâ en yaygın sistemdir.

Fransa, uzun bir süre, halk egemenliği ilkesinin yargısal yorumun herhangi bir uygulamasını engellediği söylenen ülkeler içinde başlıca örnek olarak düşünüldü. Beşinci Cumhuriyet'in anayasası, anayasal bir konsey kurdu fakat bu organ başlarda esas olarak yasama organlarından gelebilecek yetki tecavüzlerine karşı idareyi korumayı amaçlıyordu: Sadece cumhur-

başkanının, başbakanın ve iki meclisin başkanının anayasaya uygunluk sorunlarını konseye sunmaya izinleri vardı. Ne var ki, 1974'te bir anayasal değişiklik geçti ve yasama organındaki oldukça küçük azınlıklara da -iki meclisin de 60 üyesi- anayasal konseye başvurma hakkı verildi ve konseyin kendisi yargısal yorum yetkisini güçlü bir şekilde beyan etti (Stone 1992). Mahkemeler hâlâ anayasal konseye başvuru hakkına sahip değillerse de, parlamento kendi çıkardığı yasaların anayasaya uygunluğunun tek ve nihai yorumlayıcısı değildir ve bu nedenle Fransa şimdi yargısal yorumun merkezileşmiş türüne sahip ülkeler içinde sayılmalıdır.

Yargısal Yorum ve Yargısal Eylemlilik

Yargısal yorumun etkisi kısmen resmi varlığına bağlı olsa da esas olarak mahkemelerin, özellikle de temyiz mahkemeleri ile anayasa mahkemelerinin fiilen yargısal yoruma başvurma gayretleri ve sıklığına bağlıdır. Tablo 12.2, yargısal yorumun gücünün dayandığı dört katlı bir sınıflandırma sunmaktadır; öncelikle yargısal yorumun varlığı ve yokluğu arasındaki ayrım, daha sonra da bu yetkinin mahkemeler tarafından kullanılmasındaki eylemliliğin üç derecesi. Yargısal yorumun çok güçlü olduğu sadece altı ülke vardır: ABD, Almanya, Hindistan ve son yıllarda Kanada, Kosta Rika ve Arjantin.

Tablo 12.2. 36 demokraside yargısal yorumun gücü, 1945-2010.

Güçlü yargısal yorum [4.0]		
Almanya*	ABD	Kanada [3.4]
Hindistan		(2003'ten sonra Arjantin)
		(1982'den sonra Kanada)
		(1989'dan sonra Kosta Rika*)
Orta-derece güçlü yargısal yorum [3.0]		
Avustralya	Mauritius	Arjantin [2.7]
Avusturya*	İspanya*	Kosta Rika [2.7]
Kore*		(1989'dan önce Arjantin)
		(1984'ten sonra Belçika*)
		(1982'den önce Kanada)
		(1974'ten sonra Fransa*)
		(1996'dan sonra İtalya*)
Zayıf yargısal yorum [2.0]		
Bahamalar	Jamaika	Belçika [1.8]
Barbados	Japonya	Fransa [2.4]
Botswana	Malta	İtalya [2.1]
Danimarka	Norveç	Uruguay [2.5]
Yunanistan	Portekiz*	(1989-2003 Arjantin)
İzlanda	Trinidad	(1989'dan önce Kosta Rika)
İrlanda		(1956-96 İtalya*)
Yargısal yorumun olmadığı ülkeler [1.0]		
Finlandiya	Yeni Zelanda	(1984'ten önce Belçika)
İsrail	İsveç	(1974'ten önce Fransa)
Lüksemburg	İsviçre	(1956'dan önce İtalya)
Hollanda	İngiltere	

*Özel anayasa mahkemeleriyle merkezileşmiş yargısal yorum.
Not: Yargısal yorum endeksleri köşeli parantez içindedir.

Eylemci Amerikan mahkemeleri ve özellikle Temyiz Mahkemesi, "emperyal bir yargı" oluşturmakla suçlanmışlardır (Franck 1996) fakat Alman Anayasa Mahkemesi çok daha eylemcidir: "ABD Temyiz Mahkemesi'nin yanı sıra Alman [Anayasa Mahkemesi] en güçlü ve etkili anayasal mahkemelere sahiptir. Neredeyse Avrupa'daki en önemli mahkemelerdir" (Vanberg 2005, 17). Hindistan mahkemeleri ilk günlerinde çok iddialı değildi fakat Carl Baar (1992), 1977'den sonra bu mahkemelerin, "dünyanın en etkin yargı sistemi" haline geldiğini savunur. Hindistan Temyiz Mahkemesi, hem siyasal oluşturma hem de siyasal olarak önemli bir kurum olma noktasında -sadece Batılı olmayan mahkemeler arasında değil- Amerikan Temyiz Mahkemesi'ne en yakın mahkeme olarak tanımlanır.

Kanada'da 1982'de Haklar ve Özgürlükler Bildirgesi'nin kabulüyle "bir yargısal eylemlik çağı" başlamıştır (Baar 1991, 53); bu da Kanada'yı orta seviyeden güçlü yargısal yorum seviyesine taşıdı. Kosta Rika'da daha büyük bir değişim meydana geldi; Bruce M. Wilson (2009, 70, 73) bunu "yargısal pasiflikten yargısal eylemliliğe geçiş" olarak tanımlıyor, özellikle de sivil haklar konusunda. 1989'dan önce Temyiz Mahkemesi yargısal yorum yetkisine sahipti ama yasaları sadece üçte iki çoğunluk sağlarsa geçersiz kılabiliyor ve uygulamada bu gücünü çok nadir kullanıyordu. Yeni anayasal Temyiz Mahkemesi 1989'da oluşturuldu ve anayasanın koruyucusu olmakla görevlendirildi. "Kurulduktan birkaç ay sonra [anayasal meclis] hükümetin popüler dallarına körü körüne riayet etmeyeceğini açıkladı." Önceki üçte iki kuralı terk edildi ve meclis sadece çoğunlukla anayasa dışı kanunları kabul etme yetkisine kavuştu. Arjantin'de 1984'teki yeniden demokratikleşme sürecinden kısa bir süre sonra daha büyük değişiklikler meydana geldi. Başkan Raul Alfonsin'in yönetiminde Temyiz Mahkemesi

daha bağımsız ve eylemci hale geldi ama bu eğilim iktidarda iki dönem kalan ve mahkemeyi kendine bağımlı kılan Carlos Menem'in seçilmesiyle tersine döndü. Menem'in iktidardan düşmesinden sonra mahkeme tekrar hayat buldu ve oldukça bağımsız bir anayasal kurum haline geldi (Carnota 2010, Tuozzo 2009). Gretchen Helmke (2005, 162) hükümete rezilce bağımlı olduğu yılların ardından mahkemenin tutumunun "tamamen tersine döndüğünü" ileri sürüyor.

Orta-derece güçlü yargısal yorum, incelenen tüm dönemler boyunca beş ülkeyi karakterize eder -Avustralya, Avusturya, Mauritius, Kore ve İspanya-. Kore Anayasa Mahkemesi'nin eylemliliği özellikle kayda değerdir çünkü Almanya'daki muadiline çok yakın olsa da çok önemli bir rol oynaması beklenmiyordu. Bununla birlikte, mahkeme "daha ilk kararıyla, Anayasa'ya aykırı yasama ve hükümet uygulamalarına müdahale edeceği uyarısında bulundu" (Lim 2004, 19). Yasaların anayasaya aykırı ilan edilmesi için gereken üçte iki çoğunluk kuralı ciddi bir engel oluşturmadı. Dae-Kyu Yoon (2010, 145) "Kore'nin yeni tesis edilen demokrasisinin istikrarı ve sağlamlığına katkılarından dolayı" mahkemeyi takdir etmektedir. Bu kitapta ele alınan demokratik tarihlerinden ötürü beş ülkeyi daha bu kategoriye sokabiliriz: Arjantin, Kanada ve Kosta Rika konuları daha önce ele alınmıştı. Belçika'da eylemliliğe geçiş de 3. Bölüm'de anlatılmıştı. Beşinci ülke İtalya'dır. Bu aşamaya iki adımda ulaşabilmiştir. Aslında 1956'ya kadar yargısal yorum yoktu, bu tarihte savaş sonrası anayasasıyla birlikte anayasa mahkemesi de kuruldu. Yeni mahkeme faşist dönemden kalma yasalara kıyasla eylemli olduğunu kanıtladı ama diğer politik meselelere karışmadı. "Sert bir itidal sergiledi ve parlamentoya karşı aşırı hürmetkârdı (Volcansek 1994, 507). İtalya'da 1990'larda yaşanan büyük politik değişimleri -8. Bölüm'de anlatıldığı gibi geniş kapsamlı bir seçim refor-

mu- izleyerek daha önceki itidalini bir kenara bıraktı ve "sahneye daha çok çıkmaya başladı" (Volcansek 2000, 157).

Bu açıdan bakıldığında söz konusu İskandinav ülkeleri, büyük ihtimalle en zayıf sistemler içinde yer alırlar. Mahkemeleri yasaları geçersiz kılabilmekle birlikte oldukça gönülsüz davranabilirler. İsveç anayasası, yasanın anayasaya uygun olmadığı "ilan edildiğinde" resmen yargısal yorumu sınırlayabilir ve M. Steven Fish ile Matthew Kroenig (2009, 633) uygulamada "yasamanın koyduğu yasaların üstün olduğunu ve yargısal yorumun dışında kaldığını" ileri sürer. Bu nedenle İsveç'i Tablo 12.2'nin en dibine koydum ama Danimarka ve Norveç'i en üst kategoriye aldım. Bu ülkelerin dışında kalan diğer ülkelerin bazıları -Portekiz ve 1982'den sonra Malta gibi (Agius ve Grosselfinger 1995)- bir nebze daha güçlü yargısal yoruma sahip olsalar da aralarında ki fark çok fazla değildir. Bir istisna da Uruguay'dır ve zayıf ile orta kategorilerin arasında yer alabilir. Mahkemeleri, Latin Amerika'daki mahkemeler arasında en bağımsız ve en tarafsız mahkemeler olarak görülür (Brinks 2008, 196). Ancak yargısal yorum uygulamalarında mütevazı bir dereceye sahiptir.

Tablo 12.2'de ortaya çıkan genel kalıp, görece zayıf yargısal yorum olduğudur. İstatiksel ortalama değeri 2.2 ve medyan 2.0, dört aşamalı skalamızın merkezi olan 2.5'ten oldukça düşük. Bununla birlikte, daha fazla ve daha güçlü bir yargısal yoruma doğru bir yönelim olduğu ortaya çıkıyor: Tablo 12.2'nin farklı dönemler boyunca farklı kategorilerinde sınıflandırılan altı ülkede yıllar içinde yargısal yorum gücünün arttığı gözlenmektedir. Dahası, yazılı anayasası olan fakat hâlâ yargısal yoruma sahip olmayan beş ülke daha yaşlı Avrupa demokrasileridir; en yeni demokrasiler, istisnasız, yargısal yoruma sahiptir. Son olarak, bu beş daha yaşlı Avrupa demokrasisi örneğin İngiltere gibi (Bkz. 2. Bölüm), Avrupa Adalet Divanı ve/veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin milletler üstü yargısal

yorumunu kabul etmişlerdir. Bu yönelimler, yakın zamanda çıkan bir kitabın başlığını doğrulamaktadır: "Yargısal Yorumun Küresel Genişlemesi" (Tate ve Vallinder 1995).

Tablo 12.2, aynı zamanda yargısal yorumun merkezileştiği ülkelerde, adem-i merkeziyetçi yargısal yorum sistemlerine sahip ülkelerden daha güçlü yargısal yoruma eğilimli olduğunu göstermektedir: Merkezileşmiş sisteme sahip dokuz ülkeden sekizi en üst iki kategoride yer almaktadır. (1996'da İtalya'nın anayasa mahkemesi daha eylemli olduğunda.) Bu oldukça şaşırtıcı bir sonuçtur çünkü merkezileşmiş yorum köken olarak, yargısal yorumun hiç olmaması ile adem-i merkeziyetçi biçim arasında bir uzlaşma olarak oluşturulmuştur. Yani oluşum amacı açık ve net bir biçimde yasaların anayasaya uygunluğunu yorumlamak olan özel organ yaratıldığında, görevini bir gayretkeşlik içinde yerine getirmesi olasılığı çok yüksektir.

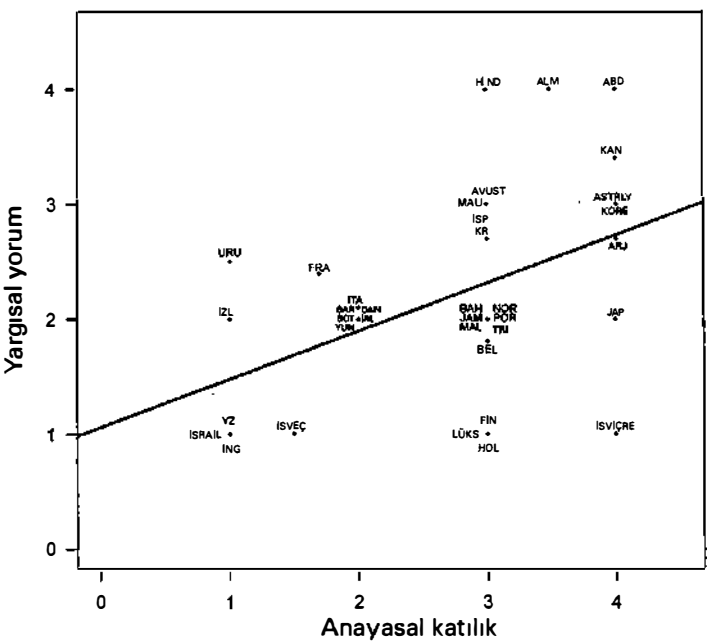
Anayasal Katılık ve Yargısal Yorum

Anayasal katılığın karşısında esneklik ve yargısal yorumun gücü değişkenleri arasında bağlantı kurulacağını düşünmek için iki sebep vardır. Birincisi, hem katılık hem de yargısal yorum çoğunluk-karşıtı aygıtlardır, öyle ki, tamamen esnek anayasalar ve yargısal yorumun olmamasının anlamı çoğunluk idaresinin önünde hiçbir sınırlamanın olmayışıdır. İkincisi, yargısal yorum sadece anayasal katılıkla desteklendiğinde etkili olur ve tabii bunun tersinin de geçerli olduğu mantıksal bir bağ ile de bağlanmışlardır. Eğer güçlü bir yargısal yorumun olduğu durumda anayasa esnekse, yasama organındaki çoğunluk, anayasayı değiştirerek kolaylıkla anayasaya aykırılık kararına yanıt verebilir. Benzer bir şekilde, eğer anayasa katıysa fakat yargısal yorum tarafından korunmuyorsa, parlamenter çoğunluk, yasama organından geçirmek istediği ve anayasaya aykırılığı söz konusu edilen her yasayı kolaylıkla anayasaya aykırı olmadığı biçiminde yorumlayabilir.

Şekil 12.1, 36 demokrasi için iki değişken arasındaki ampirik ilişkiyi göstermektedir. Korelasyon katsayısı 0.46; çok güçlü değil fakat hâlâ istatistiki olarak %1 seviyesinde dikkate değer. Göze çarpan bir aykırı değer, İsviçre'dir, 3. Bölüm'de belirtildiği gibi yargısal yorumun olmayışı tek çoğunlukçu karakteristiktir, öyle ki bu da olmasa İsviçre katı bir oydaşmacı demokrasi niteliğine sahip olacaktı. Diğer başlıca aykırı örnekler Finlandiya, Hollanda ve Lüksemburg -anayasal değişiklik için üçte ikilik çoğunluk kuralı olan fakat yargısal yorum olmayan ülkeler- ile Hindistan ve Almanya gibi çok güçlü yargısal yorumların azami ölçüde olmasa da katı anayasalarla birleştiği ülkelerdir. Aslında, hem yargısal yorum hem de katı anayasalar federalizmle olduğu kadar federal-üniter boyutun diğer iki değişkeniyle de birbirlerine bağlanmışlardır: İki meclislilik ve bağımsız merkez bankaları. Merkez bankaları ve beş federal-üniter değişkeni arasındaki bağlantılar 14. Bölüm'ün konusu.

Birinci Ek: Referandumlar ve Oydaşmacı Demokrasi

Yazılı anayasalar tarafından belirtilen değişiklik işleyişlerinin çarpıcı bir özelliği, hem mutlak bir gereklilik hem de ihtiyari bir alternatif olarak referandumu sıklıkla kullanmalarıdır: Otuz üç yazılı anayasanın on dördünde bu böyledir (2010 itibariyle). Bir anayasa değişikliği için gereken tek prosedür referandumda çoğunluğun onaylamasıysa, referandum bir çoğunlukçu aygıtı olarak hizmet etmektedir; bununla birlikte, demokrasi grubumuzda bu tip bir referanduma gösterilebilecek tek örnek, Başkan de Gaulle'ün Fransa'da bunu anayasa dışı bir şekilde kullanmış olmasıdır. Diğer tüm örneklerde referandum, sıradan veya olağanüstü çoğunluklar tarafından onaylanan yasamaya ek olarak, değişikliklerin benimsenmesini daha zorlaştıran ve anayasaları daha katı hale getiren -ve bu

Şekil 12.1: 36 demokraside anayasal katılık ve yargısal yorum arasındaki ilişki, 1945-2010.

nedenle çoğunlukçu karşıtlığına hizmet eden- bir aygıt olarak öngörülmüştür (Gallagher 1995).

Referandumun bu işlevi, çoğunlukçu karar alma yöntemleri arasında en uç çoğunluklu yöntem olduğu şeklindeki genel yargıyla çatışır –öyle ki temsili çoğunlukçu demokrasilerde, seçilmiş yasama meclisleri, aceleye gelmeyen kararlarda fikirlerini sunmak ve pazarlık ve yardımlaşma için azınlıklara en azından bazı fırsatlar önerir. David Butler ve Austin Ranney (1978, 36) şöyle söylemektedir: "İnançlarının yoğunluğunu ölçemeyecek olduklarından veya sorunu tartışma ve keşif yoluyla halledemeyeceklerinden, referandumlar azınlık hakları için temsilci meclislerinden daha tehlikelidirler." Butler ve

Ranney'in bu iddiası birçok durum açısından oldukça güçlü bir argüman olmasına rağmen bir değişikliğe ihtiyaç duyduğu son derece açık. Anayasal değişiklik sürecinde yasama organının onaylamasına ek olarak referandumun devreye sokulması çoğunlukçu olmaktan çok çoğunluk karşıtıdır: Özellikle hoşnutsuz azınlıklara, teklif edilen değişikliğe karşı bir kampanya yürütme fırsatı önerir.

Referandumları, genel kanının onlara atfettiği kör bir çoğunlukçu karakterden ayıran önemli bir yol vardır. Aslında bu yol, referandumun halk desteğinde gelişen bir inisiyatifle birleştiği en güçlü biçimlerinde gerçekleşir. İsviçre en başta gelen örnektir. Burada referandum ve halk inisiyatifi, çok küçük azınlıklara bile, seçilmiş temsilcilerin çoğunluğu tarafından geçirilen yasalara karşı mücadele etme şansı verir. Bu çaba başarılı olmasa bile, çoğunluğu bir referandum kampanyasının masraflarını karşılamaya zorlar. Bu nedenle, bir azınlık tarafından referandum çağrısı yapılması potansiyeli, çoğunluğun azınlık görüşlerine karşı dikkatli olması için güçlü bir uyarıcıdır. Franz Lehner'in (1984, 30), İsviçre'de "kazanma şansını öngörülebilir bir güvence altına almak isteyen herhangi bir koalisyonun, başarılı bir referandum çağrısı yapmaya muktedir tüm partileri ve örgütleri içermelidir" şeklindeki tespiti oldukça ikna edicidir. Referandum-artı-insiyatif İsviçre'de iki geleneği güçlendirmiştir; bunlar, idari Federal Konsey'deki geniş dört-partili koalisyon ve belirli yasa tasarılarında ittifaka mümkün olduğunca yakın yasama meclisi çoğunluğunun aranmasıdır.

Uruguay'ın sistemi, İsviçre'den esinlenmiştir ve aynı sonucu vermektedir.[1] David Altman (2011, 330) neredeyse tüm

1 Uruguay için Latin Amerika'nın İsviçresi denmektedir. Kısmen küçük bir yüzölçümüne sahip olması ve demokratik istikrarı (1973-1985 arası askeri bir diktatörlükle yönetilmesiyle hasar almıştır) kısmen de "İsviçre politik kurumlarından fazlasıyla etkilenmesiyle" (Altman 2008, 483)

Temsilciler Meclisi üyeleriyle görüşmeler yapmış ve %70'inin şu soruya olumlu yanıt verdiğini görmüştür: "Potansiyel bir referendum olması, politik partiler arasında daha geniş bir oydaşma olması için yeterli midir?" İtalya bu seçeneğin geçerli olduğu üçüncü ülkedir ama buradaki etkisi İsviçre ve Uruguay'daki gibi değildir. Bunun ana nedeni, bir referandumun başarılı olması için sadece çoğunluk onayının alınmasının değil, en az %50'lik bir katılımın gerçekleşmesinin gerekmesidir. İkinci gereksinim, "hayır" oyu verenlerin karşısına oy vermeyenleri çıkararak referandumları boşa çıkarmayı kolaylaştırmakta ve pek çok referendum da bu katılım kuralı nedeniyle başarısız olmaktadır (Altman 2011, 21-25; Uleri 2002).

Hem referandum-artı-inisiyatifin mantığı, hem de İsviçre ve Uruguay'daki uygulama örnekleri, bunun güçlü bir oydaşma teşviki mekanizması olduğu, çoğunlukçu bir araç olmadığı sonucunu güçlendirmektedir. Elbette diğer referendum türlerinin çoğunlukçu bir karakterleri olduğu açıktır (Vatter 2000, 2009). Bu farklar nedeniyle farklı ülkelerde referendum kullanımının göreli sıklığı, ne yürütme-partiler ne de federal-üniter boyutlarında iyi bir korelasyon sergilemez. Muhtemelen üçüncü bir boyut olarak görülmelidir.[1] Şunu da belirtmek

bunu hak etmektedir. Uruguay'ın doğrudan demokrasi mekanizmaları İsviçre'den alınmıştır ve dokuz üyeli başkanlık sistemi, 1952-67 arasında saf başkanlık sistemi ve tek adam yöntemiyle değiştirilerek, İsviçre'nin yedi üyeli Federal Konsey'inden alınmıştır (Lijphart 1977, 212-16).

1 Adrian Vatter (2009) ve Vatter ile Julian Bernauer (2009) bu farklılıkları hesaba kattıkları bir skala geliştirdiler: Vatandaş-temelli referandumlar oydaşmacı uçta, hükümet-temelli referandumlar çoğunlukçu uçta. Ancak onlar da referandumların üçüncü bir boyut oluşturduğunu görmüşlerdir. Daha da şaşırtıcı olan, faktör analizleri kabine türünün (bu kitaptaki ilk boyutun bir parçasıdır) üçüncü boyutu da ilgilendirdiğini ortaya çıkarmıştır. Vatandaş-temelli referandumlarla koalisyon hükümetlerinin bir arada var olduğu demokrasilere iyi bir örnek İsviçre'dir. Uruguay (Vatter-Bernauer'in çalışmalarına alınmamıştır) esas olarak tek partili, minimal kazananlı kabineleriyle (Bkz. Tablo 6.3) bu kalıba sığmaz.

önemlidir: Referandum kullanımı hızla daha popüler hale gelirken birkaç ülke dışında pek de rağbet görmemektedir.

İkinci Ek: Yüksek Mahkeme ve Anayasa Mahkemelerine Bakış

Bu kitapta demokrasilerdeki en önemli on kurumsal farka odaklandım. Bu kurumların bazıları iç organizasyon ve operasyonları ayrıntılarıyla incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. 6. Bölüm'deki Ek'te bu doğrultuda çoğulcu ve oydaşmacılık derecelerini görmek için kabinelere baktım. Hem başbakanlarla devlet başkanları arasındaki ilişkiyi, hem de kabine üyeleri arasındaki ilişkileri inceledim. 11. Bölüm'de yasama meclislerini iki-meclislilik ve tek-meclislilik düzlemlerinde analiz ettim. Bunlar da çoğulculuktan oydaşmacı kalıplara uzanan bir yelpazedeki komite organizasyonlarına bakılarak "ortaya konabilir" -gerçi bu kitapta bunu yapmadım-: Komite üyelerinin hepsi çoğunluk partisinden ya da koalisyonundan mı yoksa meclisteki sandalyeler tüm partiler arasında orantılı mı dağıtılmış?

Bu tür bir "ortaya koymanın" diğer yolu da yüksek mahkeme ve anayasa mahkemeleriyle yapılabilir. Bu bölümde yargısal yorum hakları olup olmadığına ve bu hakkı kullanma eylemliliğine odaklandım. Bu mahkemelerin çoğulcu veya oydaşmacı yapılarını etkileyen ilave karakteristikler mahkemenin boyutu, hakimleri seçme yöntemleri, görev süreleri ve mahkemelerin iç karar alma kurallarıdır.[1] Bu değişkenler ışığında en güçlü yüksek mahkemelere bakalım: ABD, Almanya ve Hindistan. ABD Yüksek Mahkemesi oldukça çoğulcudur. Almanya Anayasal Mahkemesi ve Hindistan Yüksek Mahkemesi daha oydaşmacı mahkemelere örnek gösterilebilir. Öncelikle ABD

1 Mahkemelerdeki bu ayrımları gösteren Isaac Herzog'a bir teşekkür borçluyum.

Yüksek Mahkemesi, alışılmışın dışında, sadece dokuz hakimiyle küçük bir üyelik sistemine sahiptir. Almanya'nın on altı (iki senatoya bölünmüştür) ve Hindistan'ın yirmi dokuz hakimi vardır. Daha geniş hakim kadrosuna sahip olmak farklı partilerin ve nüfus gruplarının daha geniş temsili için fırsatlar vermektedir. İkincisi, seçimler çoğunluk oyuyla olabilir, ki ABD'de böyledir. Ya da nitelikli çoğunluk olabilir: Almanya'da yasama meclislerinde üçte iki çoğunluk yeterlidir. Üçüncüsü, koltuklar boşaldıkça yeni hakimler seçilebilir; ABD'de böyledir. Bu da çoğunluğun kendi istediği hakimleri seçmesini sağlar; ya da eşzamanlı veya gruplar halinde de seçilebilir. Böylece azınlık üyelerinin seçilme şansı da artar. Dördüncüsü, görev süreleri uzun veya kısa olabilir; uzun dönemler geniş temsilin önünde bir engeldir. ABD Yüksek Mahkemesi yelpazenin bir ucunu oluşturur: Sabit süreler ve zorunlu emeklilik yoktur. Almanya'da hakimlerin yenilenemeyen on iki yıllık süreleri vardır ve altmış sekiz yaşında emekli olmak zorundadırlar. Hindistan'da zorunlu emeklilik yaşı ise altmış beştir. Son olarak, mahkeme kararları sıradan veya olağanüstü çoğunlukla alınabilir. Bu bölümde daha önce de vurgulandığı gibi, nitelikli çoğunluk gerekliliği yasaları geçersiz kılmayı zorlaştırmakta ve mahkemelerin gücünü azaltmaktadır; ancak mahkemelerin nitelikli çoğunluğu oydaşmacı karar almayı arttırmaktadır. ABD'de dokuzda beş çoğunluk yeterken Almanya'daki "meclislerde" beş mutlak çoğunluk, hatta bazı durumlarda sekiz oyun dörtte üçü, yani altı oy yeterlidir.

Burada gözden kaçırmamamız gereken şey, ABD Yüksek Mahkemesi'nin bir paradoks sergilediğidir: Yargısal yorumu uygulama konusunda oydaşmacı modele uysa da, seçim, bileşim ve karar alma kuralları açısından oldukça çoğulcudur. Amerikan başkanlığı -ve aslında tüm başkanlık seçimleri- benzer bir paradoksa sahiptir: Kuvvetler ayrılığı oydaşmacı

demokrasinin ikinci boyutu olan gücün bölünmesi özelliğine uyar ama yürütme gücünün tek bir insanın elinde toplanması çoğulcu karakteristiğine aykırıdır.

13. BÖLÜM

Merkez Bankaları: Bağımsızlık-Bağımlılık Karşıtlığı

Federal-üniter boyuttaki beşinci ve son değişken, bağımsızlık dereceleri ve sahip oldukları güçler bağlamında merkez bankaları ile ilgilidir. Merkez bankaları, diğer hükümet organlarıyla karşılaştırıldığında, siyaset biliminin ihmal etme eğiliminde olduğu, kilit idari kurumlardır. İster tek-ülke incelemelerinde, ister demokratik siyasal sistemlerin karşılaştırmalı tanımlarında olsun siyaset bilimciler, idareyi, yasama meclisini, siyasi partileri, seçimleri, bunun yanında sıklıkla çıkar gruplarını, yargı sistemini, anayasal değişiklik sürecini, merkezi-yerel yönetim ilişkilerini birçok açıdan ele almalarına karşın merkez bankasının operasyonlarını ve gücünü ele alan pek azdır.

Merkez bankaları güçlü ve bağımsız oldukları zaman siyasal süreçte kritik bir rol oynarlar. Örneğin, birinci Clinton hükümetinde çalışma bakanı olan Robert B. Reich (1997, 80) "dünyadaki en güçlü insan" olarak, Başkan Bill Clinton'ı değil, Federal Rezerv Kurulu başkanı Alan Greenspan'ı tanımlamaktadır. Bunun tersine, merkez bankaları, yönetimin bir şubesi niteliğindeyse ve dolayısıyla görece zayıflarsa, bu zayıflık -aynen yasama organının zayıflığı ya da yüksek mahkemenin yargısal yorumu kullanma konusundaki ısrarcı tutumu

gibi- bu kurumların bağlı bulundukları demokratik sistemin niteliklerinin önemli bir göstergesidir. Merkez bankalarına bağımsızlık vermek güç bölümünün başka bir yoludur ve oydaşmacı demokrasi modelinin bölünmüş-güç grubu karakteristikleriyle (ikinci boyut) uyuşur; yönetimin emrindeki merkez bankaları da çoğunlukçu demokrasinin gücün bir yerde toplanması mantığıyla uyuşur.

Neyse ki, ekonomistler merkez bankalarına büyük önem verdiler ve bu çalışmada kullanılabilecek merkez bankası özerkliğinin kesin ölçülerini ortaya çıkardılar. En çok bilinen ve kullanılan yöntem Cukierman endeksidir: Yöntemi, merkez bankası bağımsızlığının "en ayrıntılı endeksini ortaya çıkarmıştır" (Sadeh 2006, 66). Alex Cukierman, Steven B. Webb ve Bilin Neyapti'nin (1994) 1950'den 1989'a kadar uzun bir dönemde, incelediğimiz 36 demokrasiden 33'ünü kapsayan, 72 sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülke üzerinden oluşturdukları yasal merkez bankaları endeksi önemlidir. Simone Polillo ve Mauro F. Guillen (2005), Cukierman-Webb-Neyapti analizlerini 1990'lara, Christopher Crowe ve Ellen E. Meade (2007) ise 2003'e kadar genişletmiştir. Ek olarak, Cukierman, Webb ve Neyapti özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki merkez bankası bağımsızlığının iyi bir göstergesi olan, merkez bankası yöneticisinin görev süresini temel alan alternatif bir gösterge ileri sürdüler. Son olarak Vittorio Grilli, Donato Masciandaro ve Guido Tabellini (1991), 1990 öncesi 18 gelişmiş ülkede bağımsız bir şekilde, merkez bankalarının siyasi ve ekonomik özerkliklerinin endeksini oluşturdular. Bu beş ölçü, incelediğimiz 36 demokrasideki merkez bankası bağımsızlığı için kapsamlı bir ölçü içinde bir araya geldi -bu beşinci değişkenin ölçüsü, diğer federal-üniter değişkenler ölçümünde kullanılan dört-aşamalı ve beş-aşamalı skalalardan çok daha kesin bir sonuç sağlayacaktır.

Bu bölümü okurken aklımızdan çıkarmamız gereken bir şey var. Merkez bankalarının konumlarındaki büyük değişimler 1990'ların ortalarından bu yana görülmektedir, özellikle de Avrupa Merkez Bankası'nın kurulması bunda etkilidir. Eurobölge adı verilen on yedi ülkenin -bizim on üç demokrasimiz de bunların içindedir- merkez bankası olmuştur. Bu ülkeler kendi ulusal merkez bankalarının pek çok işlevini "dışarıya", uluslararası sistemdeki bir kuruluşa vermiştir. Dahası, bazı ülkeler, uluslararası baskılar sonucunda kendi merkez bankalarının işlev ve gücünü değiştirmiştir. Bu gelişmeler merkez bankaları ve bağımsızlık dereceleriyle ilgili çalışmamız açısından önemli sonuçlar doğurur: 1990'ların ortalarından itibaren bu bankalara artık ulusal gözle bakılmamış ve yasama meclisi ve yüksek mahkeme gibi ulusal kurumlarla ortak özellikler sergilemeleri beklenmemiştir. Bunun iki olası çözümü mevcuttur: Merkez bankalarını analizlerimizden tamamen çıkarabilir ve federal-üniter boyuttaki dört değişkene odaklanabilir ya da bankaları sadece 1990'ların ortalarına kadar dahil edebiliriz. Bu ikilemi ilerleyen sayfalarda daha ayrıntılı ele alacağım.

Merkez Bankalarının Görevleri ve Yetkileri

Merkez bankalarının en önemli görevi para piyasalarını oluşturmaktır, bu da faiz oranlarının ve para arzının düzenlenmesidir. Para politikalarının fiyat istikrarı ve enflasyonun kontrolü üzerinde doğrudan etkisi vardır. Dolaylı olarak fakat aynı zamanda çok güçlü bir biçimde işsizlik seviyeleri, ekonomik büyüme ve konjonktür dalgalanmalarının iniş çıkışlarında etki gösterir. Merkez bankalarının sıklıkla yerine getirdikleri diğer görevler, hükümetin mali işleridir; devlet bonoları satın alarak devletin bütçe açıklarını finanse etmek, kaynaklarından borçlanmak veya para basmak, kalkınma projelerini finanse etmek, ticaret bankalarını düzenlemek ve denetlemek ve gere-

kirse iflas etmiş bankaları ve kamu girişimlerini kurtarmak. Bu diğer görevler, enflasyonu kontrol etme göreviyle çatışabilir ve merkez bankalarının para politikaları üzerindeki gücü bu nedenle, ona bu ek görevleri vermeden arttırılabilir: "Hükümetlerin çoğu fiyat istikrarının uzun vadedeki faydasını kabul etse de, diğer hedefler kısa vadede, olduğundan daha büyük görünürler... İşte bu nedenle, fiyat istikrarını güvence altına almak genellikle merkez bankasının, hiç olmazsa enflasyona neden olduklarında bu (diğer) işlevlerini yerine getirmeye zorlanmamasının sağlanmasını gerektirir" (Cukierman, Webb ve Neyapti 1994, 2).

Merkez bankaları ve para politikalarındaki rolleri, 1971'de Başkan Nixon'ın -1944'te Bretton Woods anlaşmasıyla şekillenen- doların altınla ve diğer para birimleriyle arasındaki sabit bağı kırarak ABD dolarının değerini düşürmesiyle özelikle daha önemli hale geldi. Dalgalı döviz kurlarının çok daha değişken olduğu durumlarda, merkez bankası bağımsızlığı, fiyat istikrarının sınırlanmasında daha da önemli bir araç haline geldi.

Merkez Bankası Bağımsızlığının Ölçümü

Merkez bankalarının yetkileri ve işlevleri genellikle bankanın imtiyaz sözleşmesini içeren özel yasalarda belirlenmiş olup bunlar hiçbir şekilde anayasal hükümler değildir; bununla beraber bu imtiyazlar "anayasal benzeri hükümlerle konulan kurallarla" pekiştirilme eğilimindedir (Elster 1994, 68). Cukierman, Webb ve Neyapti (1994, 5-12), merkez bankalarının yasal bağımsızlıklarını ilgilendiren, her biri bağımsızlığın en alt ve en üst derecesini gösteren, 0 ilâ 1 arasında kodlanmış 16 değişkeni incelerler. Genel yasal bağımsızlık endeksleri bu 16 derecenin ağırlıklı ortalamasıdır. Dört grup değişken vardır: Banka yöneticisinin (başkan) tayini ve görev süresi, politikala-

rın oluşturulması, merkez bankası hedefleri ve kredi limitlerinin belirlenmesi.

Birkaç örnek vermek gerekirse; görev süresi 8 yıl veya daha fazla olan, azledilemeyen ve devletin başka birimlerinde aynı anda herhangi bir görev üstlenmeyen yöneticiye en yüksek (en bağımsız) dereceler verilir. 4 yıldan kısa bir süre için atanan, yöneticinin uygun görmesi halinde azledilebilen ve devletin başka birimlerinde görev yapması yasaklanmamış yöneticilere en düşük (en az bağımsız) dereceler verilir. Politika oluşturma konusuna gelince, en yüksek dereceler, para politikası oluşturmada tek sorumlu olan ve hükümetin bütçe hazırlama sürecinde etkin bir rol oynayan bankalara gider; bütçe ve para politikalarında hiçbir etkisi olmayan bankalar en düşük dereceleri alır.

Hedefler konusunda, "fiyat istikrarı, bankanın imtiyaz sözleşmesinde belirtilen ana hedef veya tek hedefse ve merkez bankası hükümetin diğer hedefleriyle çatışma durumunda son sözü söyleyen konumundaysa" en yüksek derece verilir. Orta dereceler, "fiyat istikrarı, istikrarlı bir banka sistemi gibi diğer uygun hedeflerle (birlikte) hedeflerden biriyse" ve "fiyat istikrarı, tam istihdam gibi potansiyel olarak çatışma halinde olduğu hedeflerle birlikte bir hedef olarak belirlendiğinde" daha düşük dereceler verilir. En düşük derece, bankanın imtiyaz sözleşmesinde belirtilen hedefler arasında fiyat istikrarı yoksa verilir. Son olarak, merkez bankalarının, sadece merkezi yönetime kredi açmasına izin verildiği ve kredi koşullarının tüm kontrolü merkez bankasının elinde olduğu zaman bağımsız olarak derecelendirilir; tersine, devletin tüm kademelerine, kamu teşebbüslerine ve özel sektöre kredi verebildikleri ve kredi koşullarının hükümet tarafından belirlenmesi durumunda ise en az bağımsız konumdadırlar.

Cukierman, Webb ve Neyapti, merkez bankalarını

1950'lerden 1980'lere kadar 40 yıl içinde derecelendirir. İlave uzman görüşleri almak için aynı zamanda Grilli, Masciandaro ve Tabellini'nin (1991, 366-71) merkez bankalarının politik ve ekonomik bağımsızlığı endekslerini de inceledim ve bu endeksi on sekiz sanayileşmiş ülkeye uyguladım. Bu üç iktisatçı "politik ve ekonomik bağımsızlık" terimini kullansa da resmi kuralları vurgulamakta ve böylece endekslerini, prensipte, Cukierman-Webb-Neyapti endeksine benzetmektedir. Bununla birlikte, odaklandıkları bazı değişkenler ve bu değişkenlere verdikleri ağırlıkla farklılaşırlar. Derecelendirdikleri on sekiz ülke için endeks değerleri Cukierman endeksi değerlerine dönüştürülebilir ve ortalaması alınabilir. İki endeks de 1940'ların sonundaki daha eski demokrasileri kapsamaktadır. 1990 öncesi merkez bankalarının yasal bağımsızlığı, çoğu ülkede ciddi biçimde istikrarlıydı.

Büyük değişimlerin yaşandığı 1990'lar için Polillo ve Guillen'in (2005) çalışmasında oldukça net rakamlara ulaşıyoruz: Her yıl için ayrı bir endeks. 21. yüzyılın ilk on yılı için benzer yıllık endekslere sahip değiliz, ama Polillo-Guillen'de 2000 için endeksler, Crowe ve Meade (2007) analizlerinde ise 2003 için endeksler var. Tüm on yılı kabaca kapsadığını söyleyebiliriz. Bu iki çalışma da Cukierman endeksini kullanır ama eurobölgesindeki ülkelerin merkez bankası bağımsızlığına biraz daha farklı yaklaştıklarını görmek gerek. Crowe ve Meade, her eurobölgesi ülkesine Avrupa Merkez Bankası bağımsızlığı için çok yüksek olan 0.83 puanını vermektedir. Polillo ve Guillen'in rakamları da her eurobölgesi için yüksek ama aynı değildir. Çoğu 0.88 ila 0.92 arasında, ama örneğin Finlandiya ve Fransa 0.75 ve 0.78'le daha düşük puandadır. Bu farklılıkların iki nedeni vardır. İlki, her ülke kendi ulusal merkez bankasını korumakta ve yerel bankaların birikimlerini denetlemelerini sağlamaktadır. İkincisi ve daha önemlisi, her

ulusal bankanın müdürü, Avrupa Merkez Bankası yürütme konseyinin-en önemli karar alma organı-üyesidir. Bu nedenle, banka müdürlerini kimin atadığı ve politik etkiden bağımsız olup olmadıkları hâlâ bir soru işaretidir.

Cukierman, Webb ve Neyapti (1994, 13-19), basit bir değişkene dayanan ikinci bir endeks önerirler: Merkez bankası yönetimindeki dönüşüm oranı. Bunun merkez bankası bağımsızlığı için daha iyi bir gösterge olduğunu düşünmekteler. Aynı zamanda 1980'lerdeki daha az gelişmiş ülkelerin karmaşık yasal ölçümlerinden ziyade, enflasyon oranları için de daha iyi bir göstergedir. Merkez bankası yönetiminin dönüşümü ne kadar büyükse merkez bankasının bağımsızlığı o kadar azdır ve tam tersi de geçerlidir. Bu ölçüt Cukierman endeksinin uygulanmadığı üç ülke için kullanılabilir: Jamaika en yüksek, Mauritius en düşük ve Trinidad ortalama bir dönüşüm oranına sahiptir. Bu aynı zamanda yüksek oranlı dönüşüm yaşayan gelişmekte olan ülkelerin yasal Cukierman endekslerini ayarlamak için de kullanılabilir. Sık dönüşümler daha az gelişmiş ülkelerin hepsinde tipik değildir; örneğin Barbados ve Bahamalar 1994'ten önceki yirmi yılda sadece iki dönüşüm geçirmiştir. Arjantin 1984 ila 1994 arasında on dönüşüm geçirmiş ve Uruguay 1985 ila 1994 arasında üç dönüşüm geçirmiştir.[1]

1 Merkez bankası yönetimlerinin dönüşüm oranlarına dayanan ikinci Cukierman endeksi, yasal Cukierman endeksinde kullanılan sıfır ilâ bir skalasına uygulanabilir. Yüksek dönüşüm oranını (yılda 0.2'den yüksek olanlar) Cukierman endeksinde 0.30'a uyguladım. Düşük dönüşüm oranını (yılda 0.1'den az olanlar) ise 0.40'a. Yüksek dönüşüm oranlarına sahip gelişmekte olan ülkelerin yasal Cukierman sonuçlarından 0.10, ortalama dönüşüm oranları olanlardan da 0.05 puanı çıkarttım. Örneğin Arjantin'in 1984-94'teki 0.49 puanı 0.39'a, Uruguay'ın 1985-94'teki 0.24 puanı 0.19'a düşürüldü.

Merkez Bankaları: Ulusal mı yoksa Uluslararası Kurumlar mı?

1998'de Avrupa Merkez Bankası'nın kurulması ve 1999'da eurobölgesi ülkelerde ortak para birimi olarak euronun uygulanması, merkez bankasını yerel bir kurumdan uluslararası sistemin bir unsuru haline getirdi. Böylelikle, ulusal merkez bankalarıyla ve diğer ulusal kurumlarla daha önce mevcut olan bağlar da kesildi. Bu değişim 1998'den önceki birkaç yılda da bekleniyordu: 1992 Maastricht Anlaşması, euroya katılım için oldukça yüksek bir merkez bankası bağımsızlığını şart koşuyordu. Polillo ve Guillen'in (2005) çalışmalarındaki yıllık Cukierman endeksleri bize bazı güzel örnekler sunuyor: İspanya merkez bankasının bağımsızlığı 1994'te 0.23'ten 0.86'ya sıçradı; bir yıl önce, Fransa merkez bankası bağımsızlığını 0.24'ten 0.78'e yükseltti; aynı yıl İtalya'nın Cukierman endeksi 0.25'ten 0.75'e fırladı. Bu yüksek endekslerin hepsinin, uzun zamandır dünyanın en bağımsız merkez bankalarına sahip oldukları düşünülen üç ülkenin -Almanya, İsviçre ve ABD- endekslerini geçtiğini görebiliriz (Bkz. Tablo 13.1). Uluslararası baskılar da özellikle 1990'larda Latin Amerika'da merkez bankası bağımsızlığının artmasında etkilidir. Bu baskı unsurlarından biri finansın küreselleşmesidir. Gelişmekte olan ülkelerin "kredibilitelerinin" uluslararası yatırımcılara kanıtlanması gerekliliği de bunun sonucudur (Maxfield 1997, 7-11). Diğer bir "zorlayıcı uluslararası baskı" Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından uygulanmış, "borç verme anlaşmalarında bağımsız bir merkez bankası da dahil olmak üzere mevcut koşulların artması" istenmiştir (Poillo ve Guillen 2005, 1774). Örneğin Arjantin 1992'de Cukierman endeksinde 0.40'tan 0.74'e, Uruguay 1995'te 0.24'ten 0.54'e çıkmıştır.

1995 ve sonrası yıllardaki merkez bankası bağımsızlığında artış görülmüştür. 1994, merkez bankalarının esas olarak

euroya adaptasyon ve diğer uluslararası gelişmeler için atılan adımlardan etkilenmeyen ulusal kurumlar olarak işlev gördüğü son yıldır. Buna bağlı olarak, 1945'ten (ya da ülkelerin bu çalışmaya dahil edildikleri ilk yıldan) 1994'e kadar ortalama endeksler, merkez bankası bağımsızlığının temel ölçütüdür. Tablo 13.1'in ilk sütununda merkez bankası bağımsızlığın azalma düzeniyle gösterilmiştir. Dahil edilmeyen 15 yıl, çoğu ülke için 1995 öncesi dönemde görece gösterilmiştir. Bununla birlikte, bu kitabın, diyelim ki 2025'te yeni bir baskısını yaparsam, merkez bankalarının uluslararası hale gelmesi uzun yıllar önce tamamlanmış olacak ve artık merkez bankası bağımsızlığını federal-üniter boyuttan çıkarmak gerekecektir.[1] Tablo 13.1'de 1945-2010 arası dönemin endeksleri ikinci sütunda, merkez bankalarının uluslararası hale geldiği yıllar -1995-2010- üçüncü sütunda gösterilmiştir.

1 Muhtemelen, ileri bir aşamada Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tüm anayasal sorunlarında en yüksek makam haline gelebilir. Bu da yargısal yorumun federal-üniter boyuttan çıkartılmasını gerektirecektir. Daha sonraki bir baskıda ise, diyelim 2035'te, yaklaşık aynı sayıda ülke ele alınabilir ama Avrupa Birliği muhtemelen tek bir ülke olacaktır -ABD ve Hindistan'la birlikte en büyüklerden biri- ve Tablo 4.2'deki ülkelerden bazıları da karşılaştırmalı analizlere dahil edilebilecektir.

Tablo 13.1. 36 demokraside merkez bankası bağımsızlığı, 1945-94, 1945-2010, 1995-2010.

	1945-94	1945-2010	1995-2010
Almanya	0.69	0.73	0.84
İsviçre	0.61	0.62	0.66
ABD	0.56	0.56	0.56
Avusturya	0.55	0.61	0.77
Kanada	0.52	0.51	0.50
Hollanda	0.48	0.55	0.79
Danimarka	0.46	0.44	0.40
Malta	0.44	0.42	0.39
Avustralya	0.42	0.41	0.38
Bahamalar	0.41	0.42	0.43
İrlanda	0.41	0.50	0.75
İsrail	0.41	0.46	0.62
Mauritius	0.40	0.35	0.35
Arjantin	0.39	0.54	0.66
Barbados	0.38	0.38	0.39
Yunanistan	0.38	0.54	0.77
Kosta Rika	0.37	0.42	0.55
Fransa	0.35	0.48	0.80
Trinidad	0.35	0.35	0.35
İzlanda	0.34	0.37	0.47
Hindistan	0.34	0.33	0.32
Botswana	0.33	0.38	0.47
Lüksemburg	0.33	0.44	0.76
Portekiz	0.32	0.56	0.80
İngiltere	0.31	0.33	0.38
Jamaika	0.30	0.30	0.35
İspanya	0.29	0.57	0.85
İsveç	0.29	0.39	0.69
Finlandiya	0.28	0.38	0.68

İtalya	0.28	0.42	0.86
Belçika	0.27	0.40	0.77
Kore	0.27	0.36	0.41
Japonya	0.25	0.29	0.41
Yeni Zelanda	0.21	0.24	0.33
Uruguay	0.19	0.35	0.45
Norveç	0.17	0.18	0.22

Kaynak: Cukierman, Webb ve Neyapti 1994; Grilli, Masciandaro ve Tabellini 1991; Polillo ve Guillen 2005; Crowe ve Meade 2007 verilerine dayanmaktadır.

Cukierman endeksi teorik olarak 1 ilâ 0 arasındadır ama ilk sütundaki 1945-94 dönemi için ampirik dağılım ancak yarım puandır. Sadece beş ülkenin endeksleri 0.50'den -yarı bağımsızlığı simgeler- yüksektir. Orta nokta 0.43'tür ama ortalama ve medyan daha düşüktür; sırasıyla 0.37 ve 0.35. Bu da daha fazla ülkenin listenin alt yarısında kaldığını gösterir. Almanya, İsviçre ve ABD merkez bankaları listenin başını çeker ve (1990'ların ortalarına kadar) dünyanın en güçlüleri olarak gösterilmişlerdir. Ancak bu bankalar bile olası en yüksek puanı alamamışlardır.

Üçüncü sütun, büyük değişimlerin 1990'ların ortalarından itibaren yaşandığını göstermektedir. Eurobölgesinin ilk üyelerinden biri olan Almanya yine yüksek bir endekse sahiptir -0.69'dan 0.84'e yükselmiştir- ama İtalya ve İspanya'nın biraz altında, üçüncü sıradadır. İsviçre, Arjantin'le birlikte on üçüncü sırayı paylaşmakta ve ABD on yedinci sırada yer almaktadır. Oranlar en yüksek 0.86 ile en düşük 0.22 aralığındadır -teorik oranların üçte ikisi kadar-. Ortalama ve medyan da 1995 öncesi yıllara göre oldukça yüksektir: Ortalama 0.37'den 0.56'ya, medyan 0.35'ten 0.52'ye yükselmiştir. Yine de sekiz ülke 1994 öncesi döneme ait oranlarını 1995 sonrası dönem-

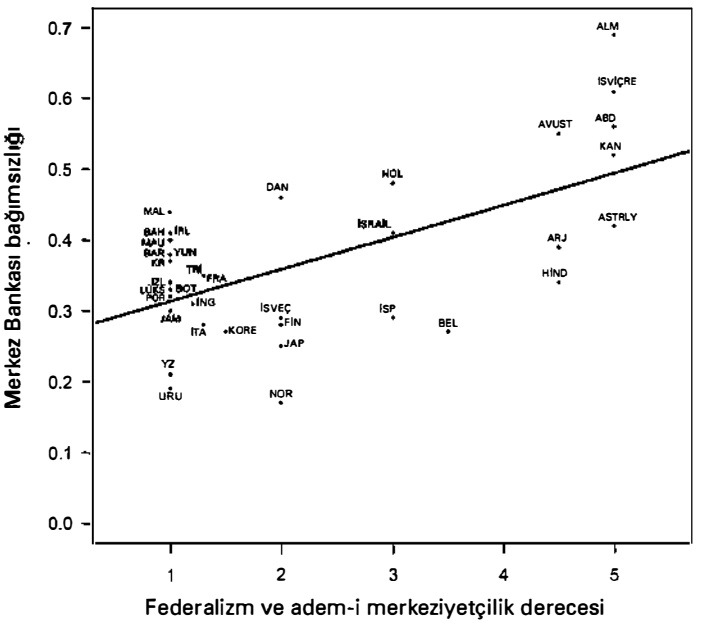
de de korumuş ya da düşürmüşlerdir. Ancak bu düşüşler çok kayda değer değildir; en yüksek düşüş Danimarka'da ve sadece 0.06 oranındadır. Aksine yükselmeler çok keskindir; İtalya'da 0.58, İspanya'da 0.56 ve Belçika'da 0.50. Bu üç eurobölgesi ülkesi de 1995 öncesinde düşük merkez bankası bağımsızlığı puanlarına sahiptir. Önemli artışlar eurobölgesi üyesi olmayan ülkelerde de görülmektedir: Örneğin İsveç 0.40, Arjantin 0.27, Uruguay 0.26 ve İsrail 0.21. İkinci sütundaki rakamlar genellikle birinci sütundakilere yakındır çünkü pek çok ülke için 1994 öncesi dönem 1995 sonrası 15 yıldan çok daha uzundur.

Federalizm ve Merkez Bankası Bağımsızlığı

Merkez bankası bağımsızlığı, demokrasilerin diğer çeşitli kurumsal karakteristikleriyle bağlantılıdır. Peter A. Hall (1994) korporatist kurumların merkez bankası bağımsızlığını kolaylaştırdığını ileri sürer: Merkez bankasının, yüksek işsizliğin tüm faturasını ödemek zorunda olmadan enflasyonu kontrol etmesini sağlarlar, çünkü eşgüdümlü ücret pazarlığı işsizliğin yükselme eğilimini önleyebilir. 36 demokrasilik grubumuzda, bu ikisi arasında sistematik bir ilişki ya çok azdır ya da hiç yoktur. Merkez bankası bağımsızlığı ile çıkar grubu çoğulculuğu arasındaki karşılıklı ilişki zayıf ve kayda değer değildir: 0.10.

John B. Goodman (1991, 346), merkez bankası bağımsızlığının temel olarak iktidardaki siyasetçilerin iktidar sürelerinin bir işlevi olduğunu ileri sürer: "Siyasetçiler genellikle faaliyetlerinde büyük oranda özgür olmak isterler. Ancak, kısa bir süre görevde kalacaklarını varsayıyorlarsa haleflerinin elini kolunu bağlamak için merkez bankasının konumunu değiştirmeyi de isteyeceklerdir." Goodman, oydaşmacı demokrasilere oranla yöneticilerin daha güçlü ve süreklilik sahibi olduğu ço-

ğunlukçu demokrasilerde, merkez bankalarının daha az özerk olacakları iddiasını öne sürer. Ancak, yönetici hakimiyeti ve merkez bankası bağımsızlığı arasındaki karşılıklı ilişki kayda değer değildir: 0.06.

Şekil 13.1 36 demokraside federalizm/adem-i merkeziyetçilik ve merkez bankası bağımsızlığı arasındaki ilişki, 1945-94.

Merkez bankası bağımsızlığı ile federalizm arasındaki kurumsal bağlantı üzerine ileri sürülen üçüncü bir iddia çok daha verimlidir (Banaian, Laney ve Willett 1986). Bir taraftan federalizm ve adem-i merkeziyetçilik endekslerimiz arasındaki korelasyon, bir taraftan da merkez bankası bağımsızlığıyla arasındaki korelasyon güçlüdür: 0.60 (%1 seviyesinde kayda değer). Merkez bankalarının uluslararası hale gelmesi nedeniyle 1995'ten sonra böyle bir ilişki olmayacağı, 1945-2010

döneminde çok zayıflayacağı ileri sürülmektedir. Aslında 1995-2010 dönemi için korelasyon kayda değer değildir: 0.20; 1945-2010 dönemi için hâlâ görece yüksektir: 0.52 (ve hâlâ %1 oranında kayda değerdir). 1994 öncesinde en güçlü korelasyon 0.60'tır.

Merkez bankası bağımsızlığı (1945-94) ve federalizm/adem-i merkezilik endeksi arasındaki ilişki Şekil 13.1'de gösterilmiştir. 1945-94 döneminde en fazla bağımsızlığa sahip beş merkez bankasının tamamı federal sistemlerdedir: Almanya, İsviçre, ABD, Avusturya ve Kanada. Tablo 13.1'in derecelendirme düzeninde Avustralya 9, Arjantin 14. sıradadır ve Hindistan da neredeyse orta sıralarda. 9. federal sistem olan Belçika, merkez bankası bağımsızlığı endeksinde en düşüklerden biridir, fakat Belçika 1993'e kadar federal olmamış ve 3. Bölüm'de ele alındığı gibi, merkez bankası da aynı dönemde çok daha bağımsız hale getirmiştir. Sonraki bölümde gösterileceği gibi, merkez bankası bağımsızlığı aynı zamanda federal-üniter boyutun diğer üç değişkeniyle de güçlü bir karşılıklı ilişki içindedir.

14. BÖLÜM

Demokrasinin İki Boyutlu Kavram Haritası

Bu kısa bölümde, 5. Bölüm'den 13'e kadar ele aldığımız çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığındaki on temel değişkenin her birinden elde ettiğimiz bulguları özetliyorum. "Büyük resmin" iki cephesine odaklanıyorum: On değişken arasındaki ilişkiyle şekillenen iki boyutlu model ve 36 demokrasinin her birinin bu iki boyutlu model içindeki pozisyonları. Ek olarak, 1980 öncesinden 1981 sonrasına dönemde -birinci dönemde yeterince uzun bir süre bulunuyor- 36 demokrasinin 27'sinin pozisyon değişikliklerini keşfettim.

İki Boyut

1. Bölüm'de bu kitabın en önemli genel bulgularından birini, benim yürütme-partiler ve federal-üniter boyutlar adıyla iki ayrı boyut şeklinde (1. Bölüm'de açıkladığım gibi her ne kadar bu iki boyuta birleşmiş-iktidar ve bölünmüş-iktidar demek daha doğru ve kuramsal açıdan daha anlamlı olacaktıysa da) adlandırdığım on kurumsal değişkenin dağılımını bir ön incelemeye tâbi tutmuştum. 5. ve 13. bölümlerde, gruplar içindeki bazı değişkenler arasındaki sıkı bağlantıya devamlı dikkat çektim. Tablo 14.1, tüm bu 10 değişkenin korelasyon matrisi

anlamında genel modelini sunmaktadır. Her kümenin kendi içinde güçlü ilişkilere sahip olduğunu ve sadece farklı gruplara mensup değişkenler arasında zayıf bağlantılar olduğunu gösteriyor. İki grup arasındaki tüm korelasyonlar istatistiki olarak kayda değer: 20'sinin 16'sı %1, kalan 4'ü ise %5 seviyesinde; korelasyon katsayıları Tablo 14.1'deki iki üçgen içinde gösterilmektedir. Keskin bir zıtlık: Tablonun sol altında gösterilen, farklı gruplardaki değişkenler arasındaki 25 korelasyonun hiçbiri, her iki seviyede de istatistiki olarak kayda değer değil.

İlk değişkenler dağılımı, ikinci dağılıma oranla bir dereceye kadar daha güçlü bağlantılara sahip: Korelasyon katsayısındaki mutlak değerlerin ortalamaları sırasıyla 0.66 ve 0.47. İlk dağılım içinde, asgari çoğunluklu tek parti kabinelerinin yüzdesi özellikle güçlü bir öğe: Diğer değişkenlerle en yüksek korelasyona sahip. Bu bulgu, büyük bir kuramsal ilginin sonucudur, çünkü daha önce de ele alındığı gibi (5. Bölüm'ün başında) bu değişken aynı zamanda iktidarın tek elde toplanması ve iktidarın birleşme uygulamaları arasındaki ayrımın özüne kavramsal açıdan oldukça yakın görülebilir. Parlamenter partilerin etkin sayısı, bu gruptaki ikinci bir kilit unsurdur. İkinci grupta, federalizm ve adem-i merkeziyetçilik en güçlü öğe olarak ortaya çıkar. Bu bulgu da kuramsal olarak kayda değerdir çünkü bu değişken, kuramsal olarak federal-üniter boyut açısından merkezi öneme sahiptir.

Bu on değişken arasındaki ilişkilerin daha iyi ve daha özlü bir özeti faktör analizleriyle gerçekleştirilebilir. Faktör analizlerinin genel amacı, çeşitli değişkenler arasında bir veya daha fazla ortak temel boyut olup olmadığını bulmaktır. Bulunan faktörler daha sonra yakından ilişkilendirilmiş değişkenlerin "ortalamaları" olarak görülebilir. Tablo 14.2, kullandığımız on temel değişkenin faktör analizlerinin sonuçlarını göstermektedir. Her bir değişken için gösterilen değerler, faktör

Tablo 14.1: 36 demokraside çoğunlukçu demokrasiyi oydaşmacı demokrasiden ayıran 10 değişkenin korelasyon matrisi, 1945-2010

Değişken 1: Parlamenter partilerin etkin sayısı
Değişken 2: Asgari çoğunluklu tek parti kabineleri
Değişken 3: Yönetici hakimiyeti
Değişken 4: Seçim oransızlığı
Değişken 5: Çıkar grubu çoğulculuğu
Değişken 6: Federalizm/adem-i merkeziyetçilik
Değişken 7: İki meclislilik
Değişken 8: Anayasal katılık
Değişken 9: Yargısal yorum
Değişken 10: Merkez Bankası bağımsızlığı

	[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
[1]	1,00				
[2]	−0,85**	1,00			
[3]	−0,79**	0,78**	1,00		
[4]	−0,57**	0,58**	0,55**	1,00	
[5]	−0,61**	0,71**	0,51**	0,61**	1,00
[6]	0,26	−0,26	−0,08	−0,15	−0,23
[7]	0,09	−0,03	0,10	0,09	0,07
[8]	−0,08	0,00	0,11	0,17	0,01
[9]	−0,24	0,17	0,18	0,36*	0,26
[10]	−0,04	−0,15	−0,02	−0,12	−0,10

	[6]	[7]	[8]	[9]	[10]
[1]					
[2]					
[3]					
[4]					
[5]					
[6]	1,00				
[7]	0,70**	1,00			
[8]	0,56**	0,39*	1,00		
[9]	0,47**	0,41*	0,46**	1,00	
[10]	0,60**	0,38*	0,38*	0,34*	1,00

** İstatistiki olarak %5 seviyesinde dikkate değerdir
*** İstatistiki olarak %1 seviyesinde dikkate değerdir

analizleri tarafından tespit edilen değişkenle, birinci ve ikinci faktör arasındaki korelasyon katsayısı olarak da yorumlanabilecek faktör yükleridir. Önemli bir sonuç, bu analizden de aynı iki dağılımın çıkmasıdır; bunlar aynı zamanda tamamen ayrı dağılımlardır, çünkü faktör analizleri, iki faktörün birbiriyle tamamen ilişkisiz olduğunu garanti eden, dikey bir eksen kullanmışlardır.

Tablo 14.2. 36 demokraside çoğunlukçu demokrasiyi oydaşmacı demokrasiden ayıran 10 değişkenin varimaks dikey eksenli faktör matrisi, 1945-2010.

Değişken	Faktör I	Faktör II
Parlamenter partilerin etkin sayısı	-0.91	0.09
Asgari çoğunluklu tek parti kabineleri	0.92	-0.09
Yönetici hakimiyeti	0.84	0.08
Seçim oransızlığı	0.66	-0.03
Çıkar grubu çoğulculuğu	0.72	-0.10
Federalizm/adem-i merkeziyetçilik	-0.19	0.98
İki meclislilik	0.03	0.72
Anayasal katılık	-0.10	0.60
Yargısal yorum	0.28	0.53
Merkez Bankası bağımsızlığı	-0.03	0.61

Not: Faktör analizleri, özdeğerleri 1.0'ın üstünde olanlardan seçilmiş temel bileşen analizleridir.

Faktör yükleri, kutular içinde kalan her iki dağılım için de oldukça yüksek, kutu dışında kalan dağılımlar içinse çok daha düşük, hatta çoğu örnekte sıfıra yakın. Asgari çoğunluklu tek parti kabinelerinin yüzdesi, ilk boyutta yine en güçlü değişken olarak görülüyor: 0.92'lik faktör yükü neredeyse faktörle çakışıyor anlamına gelir. Partilerin etkin sayısı, 0.91'lik faktör yüküyle neredeyse aynı derecede güçlü bir öğedir. Federalizm

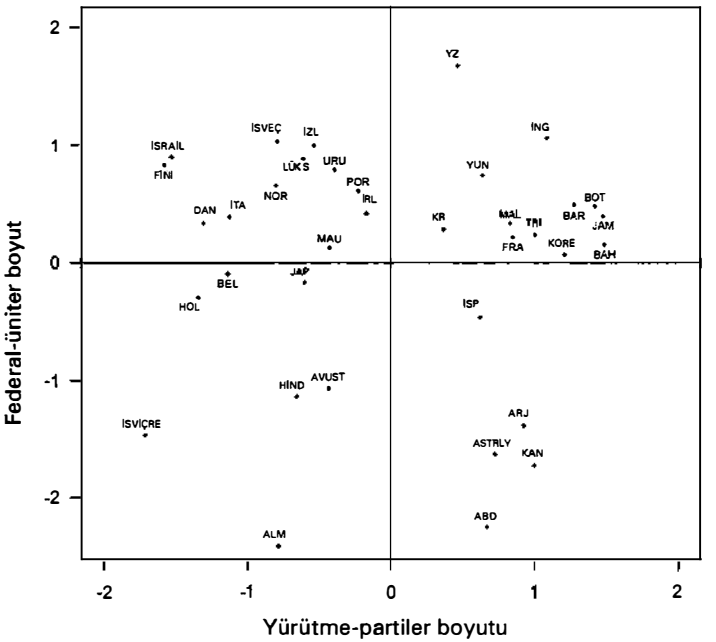
değişkeni, bir kez daha 0.98'lik faktör yüküyle ikinci boyutun en güçlü değişkeni olarak ortaya çıkar. İki grupta geriye kalan faktör yükleri daha düşük fakat hâlâ etkileyici biçimde güçlüdürler: En düşüğü 0.53.

Demokrasinin Kavramsal Haritası

10 temel değişkenle şekillenen iki-boyutlu model, 36 ülkenin tek tek çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi arasında nerede bulunduklarını özetlememizi sağlar. Beş değişkenli her iki gruptaki karakteristikleri iki özet karakteristiğe indirilebilir ve bunlar her bir demokrasinin Şekil 14.1'de gösterilen demokrasinin iki boyutlu kavramsal haritasına yerleştirilmesinde kullanılabilir.[1] Yatay eksen yürütme-partiler boyutunu dikey eksen de federal-üniter boyutu temsil etmektedir. Bu eksenlerdeki her bir birim bir standart sapmayı temsil eder; yüksek değerler çoğunlukçuluğu, düşük değerler oydaşmacılığı gösterir. Yürütme-partiler boyutunda tüm ülkeler merkezden iki standart sapma içindedirler; federal-üniter boyutta iki ülke -Almanya ve ABD-, neredeyse 2.5 standart sapmayla merkezin altından oldukça uzaktadır. İki boyutta 36 ülkenin her birinin kesin sayıları Ek'te bulunabilir.[2]

1 Her iki gruptaki beş değişkenin ortalamasını almak için öncelikle standart hale getirilmeleri gerekir (sıfırı ortalama almak ve standart sapmayı bir olarak almak), çünkü orijinal hallerinde tamamen farklı skalalarda ölçülmüşlerdir. Dahası, hem çoğunlukçuluk veya oydaşmada temsil edilen yüksek değerlerin, hem de tersi durumdaki düşük değerlerin işaretleri ayarlanmak zorundadır; kavramsal haritanın oluşturulması için, ben keyfi olarak çoğunlukçuluğa yüksek değerler verdim (federal-üniter boyuttaki beş değişkenin tümünün ve partilerin etkin sayısının işaretlerini tersine çevirmeme neden oldu). Bu standart hale getirilmiş değişkenlerin ortalamasını aldıktan sonra son basamak, iki eksendeki her birimin bir standart sapmayı temsil etmesi için ortalamaları standart hale getirmekti.

2 Bununla birlikte, Ek'te iki boyuttaki tüm değerler, oydaşmacı demokrasi dereceleri olarak belirtilmiştir; bunlar işaretleri tersine çevrilerek kolaylıkla çoğunlukçu demokrasi derecelerine çevrilebilir.

Şekil 14.1: Demokrasinin iki boyutlu kavramsal haritası.

2. ve 3. bölümlerde ele alınan çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi prototip örneklerinin çoğu haritada beklenen pozisyondadır. İngiltere ve Yeni Zelanda üst sağ köşededir. İngiltere, yürütme-partiler boyutunda biraz daha çoğunlukçudur, çünkü Yeni Zelanda uzun süre bu konuda aynı konumda olsa da 1996 seçimlerinden sonra daha az çoğunlukçu hale gelmiştir. Ancak Yeni Zelanda federal-üniter boyutta çok daha fazla çoğunlukçudur. Bu nedenle 1996'ya kadar Yeni Zelanda'nın konumu İngiltere'ninkinden çok daha uçtadır ve Westminister modelinin en saf örneği olarak görülmüştür. 2. Bölüm, Barbados'u federal-üniter boyutunda çoğunlukçu demokrasinin tipik bir örneği olarak değerlendirmek yerine sadece yürütme-partiler boyutunda çoğunlukçu bir örnek olarak kullandı; tabloda görüldüğü gibi İngiltere ve Yeni Zelanda'nın

altında konumlanırken aslında bulunduğu yerden daha sağda da olabilirdi. İsviçre, beklendiği gibi, sol alt köşededir fakat diğer bazı ülkeler gibi daha aşağıda konumlanmamasının sebebi esas olarak oydaşmacı olmayan -yargısal yorumun olmayışına bağlı olarak- karakteristiğidir. Buna rağmen İsviçre hâlâ oydaşmacı modelin en açık örnektipidir çünkü bir buçuk standart sapma değeriyle her iki boyutun da merkezinden uzaktır, oysa Almanya -haritada da görüldüğü gibi bir örnektip oluşturur- birden küçük standart sapma değeriyle merkezin solunda oldukça aşağıda konumlanmıştır. Belçika uç bir pozisyonda olmayan tek örnektir, fakat Belçika'nın ancak 1993 yılında tamamen federal olabildiği göz önüne alındığında bu beklenmedik bir durum değildir; öte yandan yürütme-partiler boyutunda güçlü bir oydaşmacı pozisyona sahiptir.

İki boyutlu harita aynı zamanda oydaşmacı ve çoğunlukçu karakteristiklerin iki kombinasyonunun örnektiplerini de ortaya çıkartır. Sol üst köşede İsrail, yürütme-partiler boyutunda oydaşmacı demokrasinin bir kombinasyonunu (özellikle sıklıkla geniş çoğunluklu koalisyon hükümetleri, çok partililik, nispilik oranı yüksek Nispi Temsil seçimleri ve çıkar grubu korporatizmi) temsil ediyor olmasına rağmen federal-üniter boyutta nispeten daha güçsüz bir çoğunlukçuluğu (yazılı olmayan bir anayasa ve tek meclisli bir parlamento, federalizm ve merkez bankası bağımsızlığına bağlı olan ara karakteristiklerle ılımlılaştırılmış) temsil eder. Sağ alt köşede Kanada, yürütme-partiler boyutundaki çoğunlukçuluk ve federal-üniter boyuttaki oydaşmacılığın zıt örnektipi olmak için en güçlü adaydır; bir tarafta hakim tek parti hükümetleri, yaklaşık iki ve bir üçüncü parti sistemi, çoğulcu seçimler ve çıkar grubu çoğulculuğu; fakat diğer taraftan güçlü federalizm ve yargısal yorum, katı bir anayasa, bağımsız bir merkez bankası ve iki-meclisli bir parlamento -her ne kadar orta derecede güçlü olsa da- (Studlar ve Christensen 2006). ABD de aynı köşede

yer almaktadır ve federal-üniter boyutta daha güçlüdür, fakat özellikle de başkanlık sistemindeki yürütme-yasama dengesine bağlı olarak, yürütme-partiler boyutunda istisnai bir çoğunlukçuluğa sahip değildir.

Açıklamalar

Haritadaki 36 demokrasinin dağılımına bağlı olarak herhangi bir genel bir model ortaya çıkmakta mıdır? Örneğin, kavramsal ve coğrafi haritalar arasında bir ilişkiden söz edilebilir mi? Yürütme-partiler boyutunun oydaşmacı tarafı söz konusu olduğunda bu tür bir ilişki varmış gibi gözükmektedir: Aralarında "İskandinav oydaşma kültürüyle ve... uzlaşma ve hakemlik yapılarıyla öne çıkan oydaşmacı demokrasiler" (Elder, Thomas ve Arter 1988, 221) olarak beş Kuzey Avrupa ülkesi de dahil olmak üzere, Kıta Avrupası ülkelerinin çoğu, haritanın sol tarafında yer almaktadır. Dikkat çekici bir biçimde sağ tarafta oldukça uzak bir köşede dört Karayip ülkesi birbirlerine yakın konumlanmışlardır. Fakat kavramsal haritanın sağ tarafında yer alan ülkelerin çoğu coğrafi olarak birbirinden uzak ülkelerdir. Karayip bölgesi ülkeleri de dahil olmak üzere, bu ülkelerin çoğunun ortak özelliği, eski İngiliz sömürgeleri olmalarıdır. Aslında, haritanın hem sağ hem de sol tarafında yürütme-partiler boyutundaki dağılımı açıklamak için söz konusu ülkelerin geçmişlerinde İngiltere ile sömürge ilişkisinin olup olmaması coğrafi etkenden çok daha kullanışlıdır. Dag Anckar (2008) aynı güçlü İngiltere modeli etkisini karşılaştırmalı "mikrodevletler" -nüfusu bir milyonun altında olanlar- çalışmasında göstermiştir. 24 küçük ülkenin yanında nüfusu 250.000'i aşan bizim 5 ülkemiz de bulunmaktadır.

İngiliz mirasının etkisine dayanan ikili bölünmede hiç şüphesiz bazı istisnalar bulunmaktadır. İki Latin Amerika ülkesi -Arjantin ve Kosta Rika- bir istisna oluşturur fakat bu temel bir istisna değildir, çünkü sağdan çok ortada yer almak-

tadırlar. Bununla birlikte, daha sağda İspanya, Yunanistan ve özellikle de Kore ile Fransa yer almaktadır. Fransız Başkanı de Gaulle'ün derin duygular beslediği ve sıklıkla ifade ettiği "les anglo-saxons" düşmanlığı görüşüne karşı, cumhuriyetin kıta Avrupası demokrasileri içinde en Anglo-Sakson demokrasiyi yaratması ironiktir. Bu boyutun sol tarafında da istisnalar vardır: İrlanda, Hindistan, İsrail ve Mauritius bağımsızlıklarını İngiliz sömürge yönetiminden devralmışlardır. İrlanda bölen çizgisinin hemen solundadır ve diğer üç ülkeyi birleştiren şey de çoğulcu toplumlar olmalarıdır. Bir ölçüye kadar çoğulcu olmaları bu ülkelerin yürütme-partiler boyutunda neden çoğunlukçu olmak yerine oydaşmacı olduklarını açıklar. Tablo 4.3'te sıralanan on sekiz çoğulcu ve yarı-çoğulcu toplumların on ikisi haritanın sol tarafında yer almıştır.

Regresyon analizleri her iki açıklamanın da önemli olduğunu fakat aynı zamanda İngiliz siyasi mirasının da güçlü bir etki bıraktığını doğrulamaktadır. İngiliz mirası -İngiltere'nin kendisi ve daha önce yönettiği 14 ülke için birlik değere, diğer 21 ülke için ise sıfırlık değere sahip sahte bir değişken- ile yürütme-partiler boyutundaki çoğunlukçu demokrasi arasındaki korelasyon katsayısı 0.50 (%1 derecesinde kayda değer); toplumun çoğulculuk derecesi -çoğulcu karşısında yarı çoğulcu, karşısında çoğulcu olmayan- ile korelasyonu 0.30'dur (%5 seviyesinde kayda değer). Bağımsız değişkenlerin ikisi de regresyon denklemine girdiğinde, çok yönlü korelasyon katsayısı 0.60'tır ve iki değişken de bu durumda %1 derecesinde kayda değer açıklayıcı değişkenlerdir. Son olarak, adımsal regresyon analizinde, İngiliz mirası çoğunlukçu demokrasideki varyansın %23'ünü açıklamakta ve çoğulculuk derecesi buna %9 ekleyerek açıklanan varyansı toplamda %32'ye çıkarmaktadır (Uyumlulaştırılmış R-kare ile ölçülmüştür).[1]

1 Üç ilave ülkenin daha -Avusturya, Almanya ve Japonya- politik sistemlerinde güçlü bir İngiliz veya Anglo-Amerikan etkisi taşıdığı söylenebilir.

Ülkelerin çoğulcu toplumlar olmaları 36 demokrasinin neden federal-üniter boyutta konumlandıklarını da bir dereceye kadar açıklamaktadır. Ortanın altında yer alan 20 ülkeden 9 tanesi çoğulcu veya yarı çoğulcu toplumlardır. Haritanın sunduğu ek bir açıklama da nüfus ölçüsüdür. En fazla nüfüsa sahip dört ülke -Hindistan, ABD, Almanya ve Japonya- haritanın alt kısmında yer almaktadır. Nüfusu on milyondan büyük olan 16 ülkenin on tanesi ise alt kısımda konumlanmıştır. Bu olası açıklama, Robert A. Dahl ve Edward R. Tufte'nin (1973, 37), bu ölçünün federal-üniter boyutun kilit değişkeni olan federalizm ve adem-i merkeziyetçilikle bağlantılı olduğu bulgusuyla desteklenmektedir: "Ülke ne kadar büyükse, hükümet biçimi federal olsun veya olmasın yönetim daha da adem-i merkezileşmiş olacaktır."

Regresyon analizleri, bu iki izlenimi de doğrulamaktadır. Korelasyon katsayıları nüfus oranı için -0.53 (kaydedilmiş) ve çoğulculuk derecesi için -0.38'dir (ikisi de %1 derecesinde kayda değerdir). Çoklu regresyonda her ikisi de hâlâ kayda değer açıklayıcı değişkenler olmaya devam etmektedir (çoğulculuk sadece %10 seviyesinde olsa da) ve çoklu korelasyon katsayısı 0.58'dir. Nüfus oranının kendisi varyansın %26'sını açıklar ve çoğulculuk, açıklanmış varyansa %4 ekleyerek toplamda bu oranı %30'a çıkarır. Çoğulculuk derecesi burada da zayıf bir değişkendir fakat bütünü itibariyle en güçlü açıklama olarak kabul edilebilir, çünkü her iki boyutta da 36 demokrasinin ko-

Savaş sonrası Japon anayasası General Douglas MacArthur'un kurmay subayları tarafından kaleme alınmış ve büyük oranda İngiltere modelinden esinlenmiştir. Amerikan ve İngiliz işgal kuvvetleri otoritesi aynı zamanda Almanya ve Avusturya'daki demokrasinin yeniden kurulmasını da denetlemişler ve özellikle savaş sonrası Alman demokratik sisteminin şekillenmesinde güçlü ve doğrudan bir etkide bulunmuşlardır (Muravchik 1991, 91-114). Bununla birlikte, bu üç ülkeyi İngiliz mirası değişkeninde 1'lik bir kodla göstermek tüm korelasyonları zayıflatmaktadır; örneğin, açıklanan toplam varyans %32'den %21'e inmektedir.

numlarındaki değişimin önemli bir kısmını açıklayabilmektedir.[1] Oydaşmacı demokrasinin konuları olan birleşmiş-iktidar ve bölünmüş iktidar, kavramsal ve ampirik olarak farklı boyutlar olsalar da, derin toplumsal bölünmelerin düzenlenmesi için tamamlayıcı kurumsal mekanizmaları temsil ederler. Bu bulgu, Sir Arthur Lewis'in 3. Bölüm'de belirtilen, oydaşmacı demokrasinin iki boyutunun -Lewis özellikle, iktidarın paylaşıldığı hükümetleri ve federalizmi savunmaktadır- çoğulcu toplumlarda gerekli olduğu şeklindeki tavsiyesini güçlendirir.

Kavramsal Haritadaki Değişiklikler

36 demokrasinin kavramsal haritadaki konumları uzun bir döneme dayanan -bu süreler yirmi nispeten yaşlı demokrasi için 50 yıla yakın, üç daha yeni demokrasi için ise yaklaşık 22 yıldır (Bkz Tablo 4.1)- *ortalama* konumlardır. Bu ortalamalar, olabilecek büyük veya küçük değişikliklerin üzerini örtmektedir. Şüphesiz, siyasal sistemler değişebilir ve değişirler de; örneğin, daha önceki bölümlerde, 36 demokraside adem-i merkeziyetçilik derecesinde, yasama organlarının meclis yapısında ve yargısal yorumun etkinliğinde olduğu kadar, parti, seçim sistemi ve çıkar grubu sistemlerindeki değişikliklere de dikkat çekmiştim. Bu değişiklikler, her iki boyutta veya boyutlardan birinde, daha büyük çoğunlukçuluk veya daha büyük oydaşma yönündeki değişikliklere ne ölçüde eklenebilir?

Bu soruyu araştırmak için 1945-2010 dönemini aşağı yukarı iki eşit parçaya böldüm: 1980 yılı sonuna kadar bir dö-

1 Britanya politik mirası ikinci boyutla bağlantılı değildir. Nüfus oranı da birinci boyutla bağlantılı değildir -Dahl ve Tufte'nin (1973, 91) "küçük sistem, daha homojen olarak, daha geniş sistemden muhtemelen daha oydaşmacıdır, daha heterojen olarak da muhtemelen daha çatışmacı olacaktır" açıklamasının aksine-. 36 demokrasimiz aynı zamanda kalkınma seviyesine bağlı olarak da büyük farklılıklar gösterir fakat (insani kalkınma ekdeksinde ölçülen) bu değişken, iki boyutla da bağlantılı değildir.

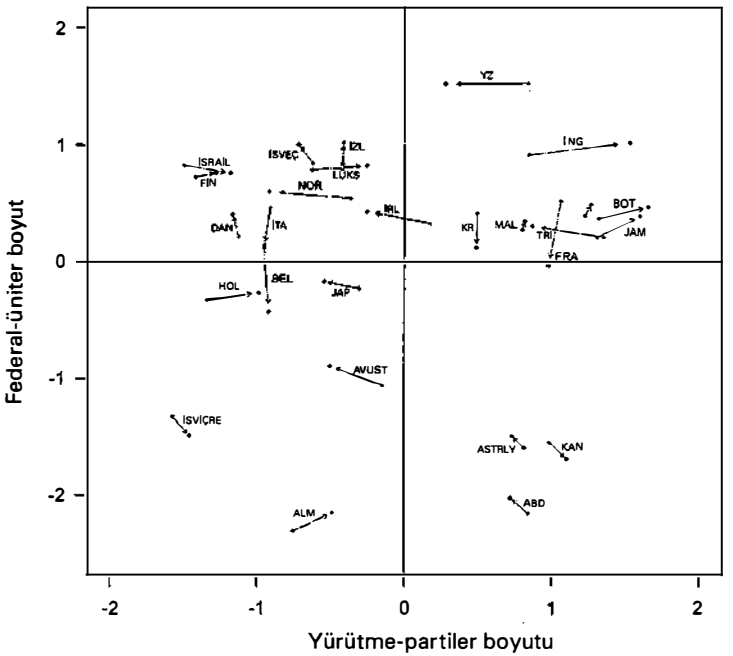
nem ve 1981'den 2010'un ortasına kadar bir dönem. Birinci dönemde yeterince uzun bir zamana sahip olan ülkeler için, iki boyuttaki sonuçlar her bir dönem için hesaplandı. Bu, 1940'ların ortalarını veya sonlarını da kapsayan 20 ülke için ve aralarında Kosta Rika, Barbados, Botswana, Fransa, Malta, Trinidad ve Jamaika'nın bulunduğu yedi ilave ülke için yapılabilirdi.[1] Diğer dokuz ülke bu analize alınmamıştır. Şekil 14.2, bu 27 demokraside 1980 öncesinden 1981 sonrasına kadar geçen dönemde yer alan değişiklikleri göstermektedir. Oklar, daha sonraki dönemde gelinen pozisyonları göstermektedir. Bu değişimlerin tamamen göreli olduğunu belirtmekte fayda var, her ülkenin değişimi diğer ülkelerden farklıdır. Bunun nedeni, her bir dönemdeki her bir boyutun skorunun standart hale getirilmiş ve sıfıra yuvarlanmış olmasıdır; bu nedenle, soldan sağa ve yukarı veya aşağı değişimler toplamda sıfır olmalıdır. Buna güzel bir örnek Şekil 14.2'deki ABD'nin yukarı çıkışıdır. Federal-üniter boyutta daha az uçta bir konum aldığını göstermektedir. Aslında, ABD'nin mutlak konumu hiç değişmemiştir: Bu boyuttaki beş değişken de 1980 öncesi 1981 sonrası puanların aynısını almıştır. Bariz değişim diğer 26 ülkenin federal-üniter boyutta daha aşağı inmelerinin toplama yansımasından ortaya çıkmaktadır. Böylece Tablo 14.2'de 1945-2010 döneminde daha çoğunlukçu ya da daha oydaşmacı yöne doğru bir kayma olduğunu gösteren herhangi bir göstergeye rastlanmaz. Ancak bunu aşağıda ele alacağım.

Şekil 14.2'deki genel görünüm ciddi anlamda bir istikrar durumunu gösteriyor. Görece küçük pek çok değişim vardır ama kökten bir değişimden söz edilemez: Hiçbir ülke çoğunlukçu demokrasiden oydaşmacıya ya da tam tersinme dönüş-

1 Bu ülkeler Tablo 4.1'de verilen yıllar için hesaba katılmıştır. 1970'lerde bağımsız olan, demokratikleşen ya da yeniden demokrasi gelen altı ülke analize alınmamıştır, çünkü 1980'e kadar olan süreleri çok kısadır. Kalan üç ülke 1981'den sonra yeniden demokratikleşmiştir. (Bkz. Tablo 4.1)

memiştir. Soldan sağa ve sağdan sola değişimler yukarıdan aşağı veya aşağıdan yukarı değişimlerden çok daha fazladır. Bu da federal-üniter boyutun kurumsal karakteristiğinin ne kadar istikrarlı olduğunu göstermektedir. Çünkü bunlar anayasal hükümlere daha bağlıdır. Bununla birlikte, dört aşağı hareket ortaya çıkmaktadır. En büyüğü Belçika'nın 1984'te yargısal yoruma ve 1993'te tamamen federalizme açık hale gelmesidir. Fransa ve İtalya hakkında temel açıklama ise adem-i merkeziyetçilik ve güçlü yargısal yorumun kombinasyonudur. Küçük ama kayda değer bir değişim de Kosta Rika'nın konumunda yaşanmıştır: 1989'daki zayıftan, çok güçlü bir yargısal yoruma geçiş. İsviçre ve İsrail'in küçük değişimlerinin nedeni merkez bankası bağımsızlıklarını güçlendirmeleridir. Pek çok ülkenin yukarıya doğru küçük değişimleri kayda değer değildir, çünkü ABD meselesinde olduğu gibi, Belçika, Fransa, İtalya ve Kosta Rika'nın aşağı doğru değişimlerini "kompanse" edebilmektedirler. Ancak İsveç, Danimarka ve İzlanda'nın tek meclisliliği uygulaması gerçek bir değişim değildir ve Şekil 14.2'de üst pozisyonlara doğru görece küçük değişimlerden sayılmaktadır.

Şekil 14.2'de ortaya çıkan iki büyük yatay değişim, çoğulcu prototiplerimizdir: Yeni Zelanda ve İngiltere. Yeni Zelanda'nın daha az çoğulculuğa doğru kayması, 1996'da Nispi Temsil'in uygulanmasının sonucudur. Böylece, 2. Bölüm'de ele alındığı gibi, daha az seçim orantısızlığı oluşmuş, daha fazl çok partili hale gelinmiş, koalisyon ve azınlık hükümetleri artmış, yürütme hakimiyeti zayıflamıştır. Sola doğru değişimler 1981 öncesi ve sonrasına oranla 1996 öncesi ve sonrasında daha fazla gerçekleşmiştir. İngiltere'nin sağa büyük dönüşü partilerin etkin sayısında (2.10'dan 2.27) küçük bir artışa yol açmış, böylece daha dengeli ama daha orantısız (%8.97'den 16.0'ya) hale gelmiş ve yürütme hakimiyeti artmıştır. Kayda değer diğer iki değişim, Norveç ve İrlanda'da yaşanmıştır. Norveç yürütme-

Şekil 14.2: 1981 öncesinden 1981-2010 arasına kadar 27 demokrasinin iki boyutlu haritasındaki değişiklikler.

partiler boyutundaki beş değişkenden dördünde daha oydaşmacı özellikler ve yüksek oranda korporatizm sergilemiştir. İrlanda daha az orantılı seçim sonuçlarıyla çoğulculuktan oydaşmacılığa kaymış, ancak çok partililik, koalisyon hükümeti ve korporatizm alanlarında artış sağlamış, yürütme hakimiyeti zayıflamıştır (Bulsara ve Kissane 2009). Sağdan sola ve tam tersi diğer hareketler çok küçüktür ve yürütme-partiler boyutunun altını çizen beş değişkenin hiçbirinde kayda değer bir değişim olmamıştır.

İki boyutta daha çoğulcu ya da oydaşmacı yönde genel bir eğilim olup olmadığını görmek için on temel değişkenin

ortalama *standardize edilmemiş* skorlarına bakmak gerekir. Ortalamalar Tablo 14.3'te verilmiştir. Tabloda ayrıca ikinci dönemle ilk dönem skorları arasındaki farklar da verilmiş ve bu değişimlerin daha çoğulcu ya da daha oydaşmacı olup olmadığı da gösterilmiştir. Değişkenlerin sekizinde eğilim daha oydaşmacılığa doğrudur ama bunların sadece üçü kayda değer değişim göstermektedir: Daha fazla çok partili, %10 daha az tek parti hükümeti ve daha güçlü yargısal yorum. Tersi eğilimde gösterilen iki değişkende sadece seçim orantısızlığında bir artış- %1'den daha fazla -kayda değerdir. Genel eğilim daha oydaşmacı demokrasilere doğrudur ama çok güçlü bir eğilim olduğunu söyleyemeyiz.

Tablo 14.3 27 demokraside çoğulculuktan oydaşmacılığa on değişkenin ortalama değerleri, 1945-80 ve 1981-2010; ilk ve ikinci dönem arasındaki farklılıklar ve değişimlerin çoğulcu (Ç) ve oydaşmacı (O) yönleri.

	1945-80	1981-2010	Fark
Yürütme-partiler boyutu			
Parlamenter partilerin etkin sayısı	3.06	3.44	+0.38(O)
Asgari çoğunluklu tek parti kabineleri	60.7	54.3	-6.40(O)
Yönetici hakimiyeti	4.99	4.95	-0.04(O)
Seçim oransızlığı	6.88	7.96	+1.08(Ç)
Çıkar grubu çoğulculuğu	1.92	1.83	-0.09(O)
Federal-üniter boyut			
Federalizm/adem-i merkeziyetçilik	2.28	2.39	+0.11(O)
İki meclislilik	2.29	2.19	-0.10(Ç)
Anayasal katılık	2.59	2.65	+0.06(O)
Yargısal yorum	1.90	2.13	+0.23(O)
Merkez Bankası bağımsızlığı	0.38	0.39	+0.01(O)

İki boyuttaki ikinci dönem (1981-2010) skorları sonraki iki bölümde de kullanılmıştır. Bu skorlar, kavramsal haritadaki değişimleri incelediğimiz 27 ülkeden biraz farklıdır çünkü 27 ülkedeki on standart değişkene göre ayarlanmıştır. 9 ülke bu tabloya dahil edilmemiştir. Önümüzdeki iki bölümde bu tür demokrasilerin etkinlik, demokratik karakter, genel hükümet politikaları oryantasyonu gibi konulara nasıl etkide bulunduklarını analiz edeceğiz. Değişkenlerle ilgili güvenilir veriler genellikle son on yıl için geçerlidir; dahası, son on yıla odaklanmak analizlerimize 36 ülkenin çoğunu dahil etme imkânı sunmaktadır. Aynı zamanda 27 uzun süreli demokrasinin, ikinci dönemdeki özellikleriyle, oydaşmacı veya çoğulculuk derecelerini ölçme şansı da vermektedir.

15. BÖLÜM

Etkin Hükümet ve Yasa Çıkarma: Oydaşmacı Demokrasi Bir Fark Yaratır mı?

Bu ve bundan sonraki bölümde "ne olmuş yani?" sorusunu ele alacağım: Çoğunlukçu ve oydaşmacı demokrasi arasındaki fark, demokrasinin işleyişi açısından, özellikle de demokrasinin ne kadar iyi işlediği hususunda bir fark yaratır mı? Genel görüş -ki genellikle nispi temsil sisteminin çoğulcu ve çoğunlukçu seçim sistemlerine kıyasla görece avantajlı olduğu fakat yürütme-partiler boyutunda oydaşmacı ve çoğunlukçu demokrasi arasında var olan karşıtlığı da içine alacak şekilde genişletebilir- demokratik yönetimin kalitesi ve etkililiği arasında bir değiş-tokuş olduğudur. Bu genel kanı, bir yandan nispi temsil ve oydaşmacı demokrasinin daha adil bir temsili, özellikle de azınlık temsiliyetini ve azınlık çıkarlarının korunmasını sağlayabileceğini ve yanı sıra da karar alma süreçlerine daha geniş katılım sağlayacağını kabul eder. Öte yandan bu genel kanı, tipik olarak çoğulcu seçimlerle yaratılan tek parti çoğunluk yönetimlerinin, daha kararlı ve bundan dolayı da daha etkili siyaset yapıcılar oldukları düşüncesini yineler. Bu görüş Samuel Beer (1998, 25) tarafından, "temsilci yönetim sadece temsil etmemeli, aynı zamanda yönetmelidir," şeklinde

ifade edilmiştir ve burada açıkça belirtildiği gibi, temsiliyet, hükümetlerin etkililiğine mal olur.

Genel kanı, uzun bir süre geniş kesimler tarafından yeterince ampirik sınavdan geçmeden kabul edildi. Bu durumun sebebi belki de test edilmeyi gerektirmeyecek kadar güçlü bir mantığa dayanmasıdır. Örneğin, (5. Bölüm'de) Lowell'ın (1896), etkin politika yapmak için tek parti çoğunluklu hükümetlerine ihtiyaç duyulduğu şeklindeki açık "düstur"a zaten dikkat çekmiştim. Genel kanının demokratik kaliteyle ilgili birinci kısmı, sonraki bölümde ele alınacaktır. Bu bölümde eleştirel bir gözle, çoğunlukçu demokrasi ile etkin karar alma arasında bir bağ olduğunu ileri süren ikinci kısma baktım. Hükümet performansını ölçmek için üç gösterge seti kullandım. İlki ve en önemlisi, Dünya Yönetişim Göstergeleri (*Worldwide Governance Indicators*), 1996'dan itibaren bizim 36 demokrasimizi de içine alan çok sayıda ülkenin iyi yönetişiminin altı boyutunu değerlendiren uzman görüşlerinden oluşmaktadır. İkincisi, yasa çıkarma göstergesi olarak, geleneksel makroekonomik yönetimi kullandım -özellikle ekonomik büyüme, enflasyon kontrolü ve işsizliğin kontrolü-. Üçüncü set, şiddet kontrolü göstergelerinden oluşuyor. Ana odağım oydaşmacı demokrasinin yürütme-partiler boyutunda hükümet performansı üzerindeki etkisi olacak. Aksi belirtilmediği sürece, oydaşmacı demokrasi hakkındaki ifadeler ilk boyuta gönderme olacaktır. Bölümün sonunda oydaşmacı demokrasinin federalist boyutunun etkilerini ele alacağım. Bu kısa bir bölüm olacak çünkü etkileri oldukça küçük ve ayrıntılı ele alınmaya değmeyecek durumdadır.

Hipotezler ve Ön Deliller

Lowell'ın düsturunun kuramsal temelleri kesinlikle inanılmaz değildir: Siyasal iktidarı dar bir çoğunluğun ellerinde topla-

mak, birleşmiş, kararlı bir liderliği teşvik edebilir ve böylece tutarlı siyasetler izlemek ve hızlı kararlar alabilmek mümkün olur. Fakat bu görüşe karşıt fikirler de mevcuttur. Çoğunlukçu yönetimler, oydaşmacı demokrasilerden daha hızlı karar alma yeteneğine sahip olabilirler, fakat hızlı kararlar her zaman bilgelikle alınmış kararlar demek değildir. Aslında, pek çok siyaset kuramcısının da -özellikle de *Federalist Papers*'ın saygıdeğer yazarlarının da (Hamilton, Jay ve Madison 1788)- uzun süre önce belirttikleri gibi, bunun tersi daha geçerli olabilir. 1980'lerde İngiltere'de "kelle vergisi" (*poll tax*) adıyla anılan -bu gün artık facia niteliğinde bir siyasal karar olduğu herkes tarafından kabul edilmiş- yeni bir yerel yönetim vergisinin uygulamaya konması, hızlı karar almanın ürünüdür ve ihtimaldir ki, daha dikkatli ve daha iyi tartışılsaydı hiç yasalaşmayabilirdi. (Butler, Adonis ve Travers 1994).

Dahası, çoğunluk hükümetleri tarafından üretilen sözde tutarlı politikalar, daha sonra işbaşına gelen yeni hükümetler tarafından reddedilebilir; soldan sağa veya sağdan sola olan bu değişimler ekonomi politikalarında, çok sık ve keskin değişikliklere neden olabilir. Özellikle S. E. Finer (1975), başarılı makro-ekonomik yönetimin *kalıcı* olmak adına *güçlü* bir ele ihtiyaç duymadığını ve nispi temsil ve koalisyon yönetimlerinin kalıcı ve merkeziyetçi politikalar üretmeye daha muktedir olduğunu etkili biçimde savunmuştur. Ayrıca, geniş bir uzlaşma tarafından desteklenen politikaların, toplumun önemli kesimlerinin isteklerine karşın "kararlı" bir yönetim tarafından kabul ettirilen politikalardan daha başarılı bir şekilde uygulanması ve kalıcı olması daha olasıdır. Son olarak, bölünmüş toplumlarda iç barışı sağlamak için, uzlaşma ve uyuşma -karar alma sürecinde mücadele eden grupların olası en büyük katılımını gerektiren hedefler olarak- karar alma sürecinde büyük ihtimalle daha önemlidir. Bu karşıt görüşler, dar anlamda ka-

rar alma hızı ve kararların tutarlılığına dayanan çoğunlukçu yönetimin lehine görüşlerden, az da olsa daha güçlü görünmektedirler.

Ampirik deliller her iki görüşü de destekler niteliktedir. Peter Katzenstein (1985) ve Ronald Rogowski (1987), küçük ülkelerin, uluslararası ticaretteki küçük paylarının dezavantajlarını dengelemek için nispi temsil yöntemini ve korporatist faaliyetleri benimsediklerini göstermişlerdir; dolayısıyla bu uzlaşma ögeleri zayıflık yerine gücün kaynağı olarak hizmet etmişlerdir. Richard Rose (1992) ve Francis G. Castles (1994), sanayileşmiş toplumlardaki nispi temsil ve nispi temsil olmayan sistemler arasında ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik meselelerinde kayda değer bir fark bulamamışlardır. Nouriel Roubini ve Jeffrey D. Sachs (1989), bir yanda çok partili koalisyon yönetimleriyle kısa ortalamalı görev süresine sahip yönetimler -ikisi de oydaşmacı demokrasinin karakteristiğidir-, diğer yandan da bütçe açıkları arasında net bir bağlantı bulur; ancak Stephen A. Borrelli ve Terry J. Royed (1995) ve Sung Deuk Hahm, Mark S. Kamlet ve David C. Mowery (1996) onların kullandıkları yönteme ve vardıkları sonuçlara itiraz etmektedir. 1990'larda 85 demokrasideki seçim sistemlerinin etkileri üzerine bir çalışmada, Torsten Persson ve Guido Tabellini (2003, 270-76), Nispi Temsil'in, Nispi Temsil olmayan kurallardan daha büyük bütçe açıklarına yol açtığını bulmuşlar ama sadece hükümet etkinliği, ekonomik büyüme ve yozlaşma sonuçlarını vermişlerdir.

Markus M.L. Crepaz ve arkadaşları bir dizi makalede (Crepaz 1996, Crepaz ve Birchfield 2000, Crepaz ve Moser 2004) Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü üyesi ülkelerde oydaşmacı kurumların enflasyon, işsizlik ve ekonomik küreselleşmenin ulusal ekonomiler üzerindeki baskısını azaltma konusunda etkili olduğunu buldular. Bu kitabın ilk baskısın-

da (Lijphart 1999, 264-69) ben de oydaşmacı demokrasilerin enflasyon konusunda daha başarılı oldukları ve işsizlikle daha iyi baş edebildikleri sonucuna vardım ama ekonomik büyüme konusundaki bulgular karışıktı. Edeltraud Roller (2005, 233-37) ekonomik performansın üç göstergesinde de oydaşmacı demokrasilerin artı yönde ama küçük ve istatistiksel olarak kayda değer olmayan sonuçları olduğunu bulmuştur. Son olarak, ekonomik büyüme üzerindeki karışık ve nötr etkileri ortaya koyan yukarıdaki bulguların aksine, Carl Henrik Knutsen'in (2011, 89) 19. yüzyıldan bugüne yüzün üzerindeki ülke üzerinde yaptığı geniş kapsamlı çalışma, Nispi Temsil sistemlerinin daha yüksek büyüme oranı oluşturduğunu ve böylece "Nispi Temsil olmayan ülkelere göre "daha fazla refah ürettiği" sonucuna ulaşmaktadır. Bu etki bir hayli yüksektir ve Knutsen buna "şaşırtıcı derecede kuvvetli" demektedir.

Şiddet kontrolü konusunda G. Bingham Powell (1982) "temsiliyetçi" demokrasilerin -benim oydaşmacı demokrasi dediğim şeye benzemektedir- çoğulcu sistemlerden daha iyi sonuçlar doğurduğunu söylemektedir. İki geniş kapsamlı istatistiksel analiz, kuvveti paylaşan kurumların daha olumlu etkileri olduğunu doğrulamaktadır: Ted Robert Gurr'un (1993) "etnopolitik çatışmalara küresel bakış" çalışması ve Wolf Linder ile Andre Bachtiger'in (2005) 62 Afrika ve Asya ülkesindeki demokratikleşme ve çatışmadan kaçınma deneyimiyle ilgili karşılaştırmalı çalışması.

Yukarıdaki testlerin hepsi makro-ekonomik yönetim ve şiddetin kontrolüyle ilişkilidir. Bu testlerin her ikisi de çok iyi performans göstergeleridir, çünkü hem hükümetin hayati işlevlerini içerirler hem de bu konuda kesin sayısal veriler mevcuttur. Bunları kısaca ele alacağım çünkü bazı eksikleri var ve dikkatle yaklaşılması gerekiyor. Daha üstün ölçümler WGI tarafından sağlanmaktadır ve Brookings Institution ile

Dünya Bankası'nda görev yapan üç akademisyen tarafından hazırlanmıştır: Daniel Kaufmann, Aart Kraay ve Massimo Mastruzzi (2010). Bu ölçümler -bizim 36 demokrasimiz de dahil olmak üzere dünyadaki pek çok ülkeyi kapsar- hükümet performanslarının uzman değerlendirmelerini içerir; kurumlar, think-tank'lar, STK'lar ve uluslararası organizasyonları ele alır. Konvansiyonel makroekonomik göstergelerden çok daha kapsamlıdır ve yönetişimin altı boyutunu ele alır. Bunların beşi etkin yasa çıkarma konusuyla ilgilidir: Hükümet etkinliği, düzenleyici nitelikler, hukukun üstünlüğü, yozlaşmanın kontrolü, politik istikrar ve şiddetsizlik; altıncı boyut, yazarların "ifade ve hesaba katılırlık" dediği şeydir ve bir sonraki bölümde ele alacağım demokratik niteliğin mükemmel bir ölçütüdür. WGI projesi 1996'da başladı ve 1998, 2000 ve 2002'de güncellendi.

Geleneksel makroekonomik ve şiddet ölçülerindeki sorunlardan biri ekonomik başarı ve iç barışın sağlanmasının sadece hükümetin politikaları tarafından belirlenmemesidir. Örneğin İngiltere makroekonomik politikasıyla ilgili olarak Rose (1992), "ekonomi üzerindeki etkilerin çoğu hükümetin kontrolü dışındadır... Kararlar, hükümetten bağımsız bir şekilde İngiliz yatırımcılar, sanayiciler, tüketiciler ve çalışanlar tarafından alınır ve bunlar o an işbaşında olan hükümetin niyetlerini bozabilir. Açık bir uluslararası ekonomide İngiltere'nin aynı zamanda Japonya, Washington, New York, Brüksel veya Frankfurt'ta alınan kararlardan da gittikçe artan derecede etkilendiğini," ileri sürmektedir. Hiç şüphesiz Rose'un iddiasını abartmamak gerek: Hükümetlerin tam olarak kontrol edemedikleri gerçeği, hiçbir kontrolleri olmadığı anlamına gelmez. Ekonomi iyi işlediğinde -ekonomik büyüme yüksek, enflasyon, işsizlik ve bütçe açıkları düşük olduğunda- hükümetler bu olumlu gidişten her zaman kendilerine pay çıkarmaya ça-

lışırlar. Seçmenlerin ise ekonomide işler iyi gittiğinde hükümetteki partileri ödüllendirdiği, ekonomi kötüye gittiğinde ise onları cezalandırdıkları bilinir.

Öte yandan Rose'un iddiası, diğer etkenlerin de hesaba katılması gerektiğine dikkat çeker. Bunlar tanımlanabilir ve ölçülebilir değişkenler oldukları için istatistiki analiz amacıyla kontrol edilmeleri gerekir. Ekonomik kalkınma seviyesi, ekonomik performansın ölçülebilmesi için potansiyel olarak önemli bir açıklayıcı değişkendir. Şiddetin kontrolü için toplumsal bölünme kontrol altına alınmalıdır çünkü derin bölünmeler, toplum düzeninin ve barışın sağlanmasını daha da zorlaştırabilir. Nüfus, demokrasilerimiz bu konuda birbirlerinden oldukça farklı olduğundan, etkisine bakılması gereken üçüncü bir değişkendir. Büyük ülkelerin küçük ülkelere oranla daha fazla kamu düzeni sorunlarıyla karşılaştıkları bir hipotez olarak ileri sürülebilir. Başka bir şekilde söyleyecek olursak, büyüklüğün arzu edilir bir faktör olup olmadığı konusu çok net değildir. Büyük ülkelerin, uluslararası ilişkilerde, örneğin vatandaşlarına ekonomik fayda sağlamak için kullanabilecekleri, daha büyük bir güce sahip oldukları aşikârdır. Böyle olduğu halde, daha büyük uluslararası etki aynı zamanda daha fazla sorumluluk ve buna bağlı olarak özellikle de askeri hedefler bakımından daha fazla harcama anlamına gelir.

Aynı zamanda, İngiltere ve Norveç'in Kuzey Denizi'nde büyük bir şans eseri petrol bulmaları gibi tesadüfi olaylar da ekonomik başarıyı etkileyebilir. Bu tür tesadüfi olayların yanında, açıkça tanımlanamayıp kontrol edilemeyen dışsal etkiler, ekonomik performansın uzun dönemli ölçümlerinde, ayrıca da pek çok ülkeyi kapsadığı durumlarda minimize edilebilirler. Bu iki ihtiyaç genellikle çatışma halindedir: Analiz dönemini uzatmak genellikle bazı ülkelerin dışarıda tutulması anlamına gelir. Ve tabii ki bu iki ihtiyaç, en güvenilir ve tutarlı

verinin kullanılması gereksinimiyle de çatışabilir. Bu nedenle, hipotezi olabildiğince tam ve sağlam bir testten geçirmek adına, aşağıdaki analizlerde genellikle farklı dönemleri, farklı ülke gruplarını ve farklı veri çeşitlerini kullandım. Son olarak, ekonomik performans değişkenlerinde demokrasi türünün etkisini ölçerken, nüfusu yarım milyondan az en küçük beş demokrasiyi -Bahamalar, Barbados, İzlanda, Lüksemburg ve Malta- analizin dışında tutarak dışsal faktörlerin potansiyel bozucu etkisini sınırlandırdım, çünkü şüphesiz bu küçük ülkeler uluslararası etkilere karşı son derece savunmasızdır.

Oydaşmacı Demokrasi ve Etkin Karar Alma

Bir önceki bölümde ele alınan teorik argümanlar ve ampirik kanıtlar karmaşık fakat en azından oydaşmacı demokrasiye yaklaştığı için ben de oydaşmacı demokrasinin daha iyi sonuç verdiği hipotezini ileri sürüyorum. Ancak bu farklılıkların çok güçlü ve kayda değer olmasını da beklemiyorum. Bu bölümdeki ve 16. Bölüm'deki dört tablo, oydaşmacı demokrasinin bir dizi performans değişkeninin etkileri ve ekonomik kalkınmanın (insani kalkınma endeksi Tablo 4.3'te verilmiştir) ve nüfus oranı (36 demokrasideki çok farklı nüfus oranları olduğu için bunun kaydedilmesi gerekir) seviyesinin etkileri üzerindeki kontrolünün çok değişkenli analizlerini sunmaktadır. Dahası, şiddet göstergelerini sunan Tablo 15.2'de toplumsal bölümün ek bir kontrol değişkeni olduğunu görebiliriz.

Tablo 15.1, oydaşmacı demokrasinin, WGI'nın dört göstergesi artı yozlaşma ve beş grup makroekonomik değişkene etkisini sunmaktadır. Bağımsız değişken, yürütme-partiler boyutundaki oydaşmacı demokrasi derecesidir çünkü tüm WGI ve ekonomik değişkenler 1980'ler veya sonrasına ait ve kullanılan oydaşma değişkeni 1981-2010 dönemindeki oydaşmacı demokrasi derecesi. Tahmini regresyon katsayısı, bağımsız

Tablo 15.1 Oydaşmacı demokrasinin (yürütme-partiler boyutu) etkilerinin on yedi hükümet performans değişkeni üzerinde çok değişkenli regresyon analizleri. Ekonomik kalkınma ve nüfus oranı seviyelerinin etkileri kontrol edilmiş ve sapmalar çıkarılmıştır.

Performans değişkenleri	Tahmini regresyon katsayısı	Mutlak t-değeri	Ülke sayısı
Hükümet etkinliği (1996-2009)	0.123***	1.749	36
Düzenleme niteliği (1996-2009)	0.066	1.074	36
Kanunun üstünlüğü (1996-2009)	0.152**	1.972	36
Yozlaşma kontrolü (1996-2009)	0.182**	1.919	36
Yozlaşma algılama endeksi (2010)	0.477**	1.813	35
GSMH (1981-2009)	0.074	0.461	28
GSMH (1991-2009)	-0.151	0.793	31
Tüketici fiyatı endeksi (1981-2009)	-1.477**	2.434	26
GSMH deflatörü (1981-2009)	-1.497**	2.208	27
Tüketici fiyatı endeksi (1991-2009)	-1.483***	2.552	30
GSMH deflatörü (1991-2009)	-1.401***	2.485	30
İşsizlik (1981-2009)	-1.792**	1.931	20
İşsizlik (1991-2009)	-0.802	1.216	29
Bütçe dengesi (2000-2008)	0.351	0.608	22
Bütçe dengesi (2003-2007)	0.477	0.954	28
Heritage Vakfı özgürlük endeksi (2009-10)	0.418	0.381	36
Fraser Enstitüsü özgürlük endeksi (2008)0.004	0.004	0.049	36

*İstatistiki olarak %10 seviyesinde dikkate değerdir
**İstatistiki olarak %5 seviyesinde dikkate değerdir
***İstatistiki olarak %1 seviyesinde dikkate değerdir
Kaynak: Kaufmann, Kraay, Matruzzi 2010; Transparency International 2010; Dünya Bankası 2011; Miller ve Holmes 2011, 6-10; Gwartney, Hall ve Lawson 2010,7.

değişkende artış gösteren her birim için bağımlı değişkendeki artış veya azalmadır; bizim konumuzda oydaşmacı demokrasideki bir standart sapmalık her artış. Oydaşmacı demokrasi derecelerinin dağılımı dört standart sapmaya yakın olduğundan (Bkz. Şekil 14.1); "ortalama" oydaşmacı demokrasi ve "ortalama" çoğunlukçu demokrasi arasındaki mesafe yaklaşık iki standart sapma olmaktdır. Bu nedenle, "oydaşmacı demokrasi ne kadar fark yaratır?" sorusuna -kabaca- cevap olarak, tahmini regresyon katsayısının yaklaşık iki katıdır denebilir. Örneğin, Tablo 15.1'in ilk sırasına bakarsak, oydaşmacı demokrasinin ekonomik büyümeye etkisi tahmini regresyon katsayısının -%1.477- yaklaşık iki katıdır veya çoğunlukçu demokrasiden %3 oranla daha az bir yıllık büyüme sağlamaktadır. Korelasyonun istatistiki etkisi ikinci sütunda gösterilen mutlak t-değerlerine ve üçüncü sütundaki olay sayısına dayanmaktadır. Korelasyonların etkili oldukları noktalar yıldızlarla gösterilmiştir; üç etki derecesi verilmiştir ve en azından %10 derecesi gerektirmektedir.

Tablonun üst tarafındaki dört WGI ölçütü, -2.5'ten +2.5'e uzanan bir yelpazededir. Ülke skorları, 1996-2009 arasındaki on bir veri dizisinin ortalamalarıdır. Uzun dönemli demokrasilerin esas olarak pozitif skor alması şaşırtıcı değildir ama hâlâ aralarında önemli farklar bulunmaktadır. İlk performans değişkeni, hükümet etkinliği, kamu hizmetlerinin niteliğinin, devlet hizmetlerinin niteliğinin ve politik baskıdan bağımsızlığının, politika formülasyonu ve uygulamasının niteliğinin, hükümetin bu tür politikalara olan bağlılığının bileşik ölçütüdür. Düzenleme niteliği, hükümetin sağlam politikalar oluşturup uygulamasının ve özel sektörün gelişmesini desteklemesinin ölçütüdür. Hukukun üstünlüğü, mülkiyet haklarının, polisin, mahkemelerin, suç riskinin ölçütüdür. Yozlaşma kontrolü, sadece özel kazanç için kamu olanaklarının kullanılmasını değil

aynı zamanda devletin elitler ve özel çıkarlar tarafından "ele geçirilmesini" de içerir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi 2010). Oydaşmacı demokrasinin hükümet performansının dört alanında da kayda değer bir etkisi vardır ve üçünde korelasyon güçlü, istatistiki olarak %5 oranında etkilidir. Düzenleme niteliğiyla olan bağ zayıf, %10 seviyede fakat yine de pozitiftir. Hükümet etkinliğindeki ülke skorları hakkında örnek vermek gerekirse, dört WGI göstergesinin en önemlilerinde; sadece Arjantin (-0.08) ve Hindistan (-0.05) negatif, ama kısmen negatiftir. Skorlar; Danimarka (2.10), Finlandiya (2.07) ve İsviçre (1.97); medyan değer 1.50, medyana en yakın iki ülke Fransa (1.59) ve İspanya'dır (1.40). Tahmini regresyon korelasyonuna (0.123) dayanarak, gelişme ve nüfus oranları hesaba katıldığında, ortalama oydaşmacı demokrasi skoru, ortalama çoğulcu demokrasiye göre yaklaşık 0.25 puan daha yüksektir.

Performans değişkenleri grubundaki beşinci madde yozlaşma kontrolü ölçütüdür: Uluslararası Şeffaflık (2010) örgütünün yozlaşma kontrolü endeksi -"10" mükemmel yozlaşma kontrolü, "0" en yozlaşmış sistem olark 10'lu skalada ölçülmüştür- Bahamalar dışında tüm ülkelerde geçerlidir. Diğer 35 demokrasi içinde en iyi performanslar Danimarka ve Yeni Zelanda'dadır (9.3); en kötü performanslar ise Arjantin (2.9), Hindistan ve Jamaika (3.3) ve Yunanistan'dır (3.5). Oydaşmacı demokrasiyle olan korelasyon, WGI'nın yozlaşma kontrolü ölçütü kadar güçlü ve istatistiki olarak dikkate değerdir. 0.477 regresyon katsayısı, ortalama oydaşmacı demokrasinin, çoğulcu demokrasiden bir puan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yozlaşmanın oydaşmacı demokrasilerde daha yaygın olduğu öne sürülebilir. Bunun nedenleri oydaşmacı sistemlerde yozlaşmanın ortaya çıkarılmasının daha kolay olması ve "anlaşma yapma" sisteminin yozlaşmayı teşvik edebileceğidir. Hem WGI'nın hem de Uluslararası Şeffaflık'ın verileri tam tersinin doğru olduğunu ortaya çıkarıyor.

Bu noktada, tekrar vurgulamakta fayda var, 15.1'de gösterilen oydaşmacı demokrasideki performans değişkenleri, ekonomik kalkınma ve nüfus oranları hesaba katıldıktan sonra ortaya çıkan etkilerdir. Tablodaki dört performans değişkeninin gelişme düzeyinin güçlü etkisi de dikkate değer. Oydaşmacı demokrasi ve iki kontrol değişkeni denkleme eşzamanlı dahil edildiğinde, WGI göstergelerindeki gelişme düzeyinin etkisi (tıpkı Uluslararası Şeffaflık endeksi gibi), ekonomik büyüme, enflasyon ve ekonomik özgürlük %1 oranında kayda değerdir: Daha gelişmiş ülkelerin ekonomik büyüme oranları çok daha yüksektir. Nüfus oranının etkisi çok daha küçüktür ve istatistiki olarak (%5 seviyesinde) sadece enflasyonla sınırlıdır; daha küçük ülkelerin enflasyon oranları daha yüksektir. İşsizlik ve bütçe açıkları üzerindeki iki kontrol değişkeninin etkisi küçük ve istatistiki olarak kayda değer değildir. Birlikte ele alındığında bu bulgular kontrol değişkenlerini, özellikle de ekonomik kalkınma düzeyini kullanmanın ne kadar gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 15.1, oydaşmacı demokrasinin beş makroekonomik performans değişkeni üzerindeki etkisini de göstermektedir. Kişi başına düşen ekonomik kalkınma, enflasyon ve işsizlik sonuçları iki dönemde verilmiştir: Uzun dönem 1981-2009; Arjantin, Uruguay ve Kore'yi içermez çünkü bu ülkeler demokrasi kümesine 1980'lerde dahil olmuştur. Kısa dönem 1991-2009 bu üç ülkeyi de içerir. Tablonun sonundaki özgürlük endeksleri dışında, tüm veriler Dünya Bankası'ndan alınmıştır (2011). Bazı ülkeler için kayıp verileri ve yılları bulmakla uğtaştım. İki yıllık veri kayıpları olanları dahil ettim ama üç yıllıkları çıkardım. Oydaşmacı demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin analizi için tüm ülkelerin dahil edilmesi gerekiyordu: 1981-2009 döneminde 28 ülke (Arjantin, Uruguay, Kore ve daha sonra açıklayacağım beş miniülkeyi

dahil etmedim), 1991-2009 döneminde 31 ülke. Tablo oydaşmacı demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin küçük olduğunu ve iki dönemde de istatistiki olarak kayda değer olmadığını gösteriyor. İkinci dönemdeki negatif etki, birinci dönemdeki pozitif etkiden daha güçlüdür ama regresyon katsayısı (-0.151), çoğulcu demokrasilerde yıllık yaklaşık %0.3 büyüme olduğunu göstermektedir.

Ortalama yıllık enflasyon seviyeleri de iki dönem için verilmiştir ve ülkeler iki anlamda biraz farklılaşmıştır: GSMH deflatörü ve tüketici fiyatı endeksi. Tüketici fiyatı endeksi çok daha yaygın bir kullanıma sahiptir ama GSMH deflatörü çok daha kapsamlı bir endekstir çünkü sadece tüketici kalemlerinde değil tüm ekonomideki enflasyonu ölçmektedir; bu iki ölçüt bir şekilde, çok farklı değildir. 1981-2009 döneminde İsrail 1981-1985'teki hiperenflasyon nedeniyle uçta yer almaktadır -1984'te neredeyse %400 oranındaydı- ve Uruguay da benzer şekilde, 1990-91'deki %100'lük oranıyla uçtadır. Bu iki uç örnek analizden çıkarıldığında, sonuçlar oydaşmacı demokrasinin hem iki dönemde hem de enflasyon ölçütlerinde güçlü ve kayda değer (%5 ve %1 seviyesinde) etkileri olduğunu gösteriyor.[1] Dört tahmini regresyon katsayısı birbirine çok yakındır. Ortalama oydaşmacı demokrasinin, çoğulcu demokrasiye göre %2.8 ile 3.0 oranında daha düşük enflasyona sahip olduğunu göstermektedir.

İşsizlik sonuçları, özellikle de 1981-2009 döneminde, bazı ülkelerdeki veri kayıpları nedeniyle birkaç ülkeye dayanır. Daha kısa dönem için, kayıp ülkeler Botswana ve Hindistan'dır (ve tabii ki, bilerek çıkartılan beş miniülke de buna dahildir). Oydaşmacı demokrasiler, iki dönemde de daha iyi işsizlik kontrolü rakamlarına sahiptir ama uzun dönemde sadace %5 ora-

1 1980'lerdeki kayıp veriler nedeniyle Almanya 1981-2009 tüketici fiyatı endeksi analizine dahil edilmemiştir.

nında kayda değerdir. Bütçe dengesine geldiğinde kayıp veri meselesi daha da ciddi bir hal alır. Bütçe kontrolü uluslararası etkilere çok açık olmadığı için beş küçük ülkeyi de bu analize dahil ettim. Hatta, analizleri 2000 sonrasında iki döneme ayımak zorunda kaldım: Uzun dönem (2000-2008) 22 ülke, kısa dönem (2003-7) 28 ülke için geçerlidir. İki dönemde de Norveç uçta yer almış ve çıkarılmıştır: Çoğu ülke bütçe açığı ya da küçük bütçe fazlaları verirken Norveç iki dönemde de %14'ün üzerinde bütçe fazlası vermiştir. Oydaşmacı demokrasiler bütçelerini idare etme konusunda daha iyidir ama bu da istatistiki olarak kayda değer değildir.

Son olarak, Tablo 15.1 oydaşmacı demokrasinin ekonomik özgürlük alanındaki iki ölçütünü vermektedir. Ekonomik özgürlük kendi başına uygun bir makroekonomik performans göstergesi değildir, çünkü pek çok iktisatçı uzun dönemli ekonomik büyümenin buna bağlı olduğunu düşünür. İki endeks, bağımsız bir şekilde, Washington Heritage Foundation ve Kanada'daki Fraser Institute tarafından oluşturulmuştur ve 36 demokrasi için 2009-10 ve 2008 yılları arasında geçerlidir (Miller ve Holmes 2011, Gwartney, Hall ve Lawson 2010). Makul bir hipotez sunacak olursak, çoğulcu demokrasiler oydaşmacı demokrasilere göre daha rekabetçi olduklarından, ekonomik özgürlük konusunda daha yüksek skorlara sahiptir. Bu hipotez Tablo 15.1'deki sonuçlara uymamaktadır. İki durumda da oydaşmacı demokrasiyle ekonomik özgürlük arasındaki bağ çok zayıftır. Fraser Institute endeksine göre tahmini regresyon katsayısı çok küçüktür çünkü onlu skala kullanılmıştır (Heritage Foundation yüzlü skala kullanmaktadır) ama oydaşmacı demokrasinin etkisi her ne kadar pozitif olsa da çok küçüktür.

Oydaşmacı demokrasinin sağlam hükümet ve karar alma üzerindeki etkisi hakkındaki testlerin sonuçları şöyle özetle-

nebilir: 17 ölçütün 16'sında oydaşmacı demokrasinin daha iyi bir kaydı vardır ve bu etkiler 16 ölçütün 9'unda istatistiki olarak kayda değerdir. Çoğulcu demokrasilerin sadece bir ölçütte (1991-2009'da kişi başına düşen büyüme) daha iyidir ama bu da istatistiki olarak kayda değer değildir. Bu nedenle kanıtlar oydaşmacı demokrasi lehinedir ve çoğulcu demokrasilerin daha üstün karar alıcılar olduğu yönündeki geleneksel düşünceyi çürütmektedir.

Oydaşmacı Demokrasi ve Şiddetin Kontrolü

Tablo 15.2'de gösterilen beş performans değişkeni şiddetin ve şiddet kontrolünün ölçütlerini gösterir. İlk ikisi çeşitli şiddet biçimlerinin benzerlik ve farklılıkları üzerine uzman değerlendirmeleridir. WGI ve Country Risk Guide (ICGR) tarafından sağlanmıştır. WGI'nın politik istikrar ve şiddetin olmaması ölçütü, hükümetin anayasaya aykırı olaylarla veya şiddet olaylarıyla istikrarsızlaştırılması olasılığını ele alır ve buna terörizm de dahildir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi 2010). Daha önceki bölümde açıklanan WGI ölçütlerindeki aynı skalayı, -2.5 ile +2.5'ı kullanır. ICRG endeksi 1990 ile 2004 arasındaki yılları kapsar ve üç bileşeni vardır: İç savaş ya da darbe tehdidi, terörizm ve politik şiddet, halk ayaklanması. Her bileşen 4 puan seviyesindedir ve bileşik endeks en düşük risk olan 12'den en yüksek risk olan 0'a kadar uzanır. Hindistan ve İsrail iki ölçütte de uç noktadadır. WGI endeksinde oldukça negatif skorlar almışlar (-0.89 ve -1.07), diğer negatif skorlardan (Arjantin -0.99 ve Jamaika -0.23) çok daha aşağıda kalmışlardır. Bu değişkenin ampirik alanı Lüksemburg (1.42) ve İzlanda (1.41) gibi 2.5'in altındaki yüksek performanslarla daha da daralmıştır. ICRG endeksinde Hindistan ve İsrail'e 7.44 ve 6.58 puanları verilmiş, diğer ülkelerin çoğu 9'un üzerinde skorlar elde etmişlerdir (PRS Group 2004).

Tablo 15.2'nin üst iki sırası oydaşmacı demokrasinin şiddet kontrolünün bu iki göstergesi üzerindeki etkisini gösterir. Gelişme düzeyi ve nüfus oranı gibi standart kontrollere ek olarak toplumsal bölünmeyi üçüncü kontrol olarak kullanmaktadır. Toplumsal bölünme 36 demokrasimizin çoğulcu, yarı çoğulcu ve çoğulcu olmayan toplumlar şeklindeki kategorileştirmesine dayanan üç aşamalı skalada ölçülür (Bkz. Tablo 4.3). Gelişme düzeyi yine güçlü ve pozitif bir açıklama olarak ortaya çıkıyor ve istatistiki olarak %1 oranında kayda değer. Nüfus oranı da benzer bir etkide bulunuyor: Küçük ülkeler büyük ülkelere göre daha az şiddetle karşılaşıyor. Daha da şaşırtıcı olan, toplumsal bölünme düzeyinin etkili bir değişken olmamasıdır. Hindistan ve İsrail uç noktada yer aldıkları için analizden çıkarılmıştır. İsrail'i çıkarmanın bir diğer nedeni de bu ülkedeki iç ve dış şiddeti birbirinden ayırmanın zor olmasıdır.

Üç kontrol kullanıldığında ve iki uç nokta çıkarıldığında Tablo 15.2, 34 ülkemizde -ikinci sırada 32 ülke yer almaktadır çünkü ICRG verileri Bahamalar ve Mauritius'u kapsamamaktadır- oydaşmacı demokrasi, düşük şiddet derecesiyle çok güçlü korelasyona sahiptir: Politik istikrar ve şiddetin olmaması hakkındaki WGI göstergesi için %1 oranında kayda değer, iç çatışma riski hakkındaki ICRG göstergesi içinse %5 oranında kayda değer. Tahmini regresyon katsayılarına dayanarak, WGI skalasındaki ortalama oydaşmacı demokrasinin konumu, ortalama çoğulcu demokrasiye göre neredeyse 0.4 puan daha yüksektir. ICRG skalasında bu oran 0.7'dir.

Tablo 15.2'de gösterilen diğer iki performans değişkeni, Arthur S. Banks'in (2010) Cross-National Time-Series Veri Arşivi'nden alınmıştır. Yerel çatışma endeksi devrimler, gerilla savaşı, suikastler ve isyanlar gibi çatışmaları ölçmektedir. Olayın ciddiyeti arttıkça etkileri de artmaktadır. Bu veriler 1981'den itibaren her yıl için geçerlidir ve Tablo 15.2 iki dö-

Tablo 15.2 Oydaşmacı demokrasinin (yürütme-partiler boyutu) şiddetin beş göstergesi üzerindeki etkisinin çok değişkenli regresyon analizleri. Ekonomik kalkınma, nüfus oranı, toplumsal bölünme seviyelerinin etkileri kontrolü kullanılmış ve uç noktadakiler dışarıda bırakılmıştır.

Performans değişkenleri	Tahmini regresyon katsayısı	Mutlak t-değeri	Ülke sayısı
Politik istikrar ve şiddetin olmaması (1996-2009)	0.189***	3.360	34
İç çatışma riski (1990-2004)	0.346**	2.097	32
Yerel çatışma endeksi (1981-2009)	-105.0*	1.611	30
Yerel çatışma endeksi (1990-2009)	-119.7**	2.177	33
Yerel terörizm kaynaklı ölümler (1985-2010)	-2.357**	1.728	33

* İstatistiki olarak %10 seviyesinde kayda değer.
* İstatistiki olarak %5 seviyesinde kayda değer.
* İstatistiki olarak %1 seviyesinde kayda değer.
Kaynak: Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi 2010; PRS Group 2004; Banks, 2010; GTD Team 2010.

nem için ortalamaları göstermektedir: 1981-2009'da Arjantin, Uruguay ve Kore yer almamakta, 1990-2009'da bu üç ülke yer almaktadır. Çatışma sayısı küçük ülkelere oranla büyük ülkelerde daha yüksek olduğu için, ham çatışma sayısı kullanmak yerine, diyelim bir milyon insan başına düşen çatışmayı kullanmak daha mantıklıdır. Bu yaklaşımı bir sonraki bölümde, mahkumiyet oranlarında kullandım: Hapishanedeki toplam insan sayısı yerine, 100.000 kişi başına düşen mahkum sayısını ele aldım. Bu bireysel olayları saymak için doğru yoldur ama isyan ve şiddet içeren gösteriler gibi olayları ele alırken bir işe yaramaz. Örneğin Hindistan yüksek oranda şiddetli çatışmaya sahiptir ama ortalama yıllık çatışma skoru, 1980-2009 arasında, milyon kişi başına sadece 4.26'dır ve 33 ülke içinde

en düşük altıncı sırada yer almaktadır. ABD'de bu oran 0.88 (en düşük ikinci oran), barışçıl İzlanda'da 28.21'dir (en yüksek dokuzuncu oran). Bu rakamların yanıltıcı olduğu ortadadır. Bu nedenle orijinal çatışma sayılarını kullanarak uç noktaları analizden çıkarmaya karar verdim. Elbette nüfus oranını da kontrol unsuru olarak kullandım. Hindistan ve İsrail'e ek olarak İngiltere bu veride bir uç noktadır. İngiltere'yi dışarıda tutmanın iyi bir nedeni de Kuzey İrlanda nedeniyle oluşan yüksek rakamlarıdır. Terörist saldırılar sonucu ölümlerin analizi için Küresel Terörizm Veritabanı'nı (GTD Team 2010) kullandım ve aynı üç ülkeyi dışarıda tuttum.

Sonuçlar, Tablo 15.2'nin alttaki üç sırasında gösterilmiştir. İstatistiki olarak kayda değer oranda, oydaşmacı demokrasinin daha az şiddete sahne olduğunu söyleyebiliriz. Üç başlıkta da, en güçlü etkileyici kontrol değişkeni (%1 oranında kayda değerdir) nüfus oranıdır: Büyük ülkeler, küçük ülkelere göre daha çok şiddete sahne olmaktadır. Grup çatışması verilerindeki sorunlar nedeniyle, bu sonuçlara dikkatli yaklaşmak gerekir. Tablonun üst iki sırasındaki WGI ve ICRG verilerine dayanarak oydaşmacı demokrasi üzerinde daha büyük etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Oydaşmacı Demokrasinin Federalist Boyutunun Etkileri

Bu bölümde, şu ana kadar oydaşmacı demokrasinin yürütme-partiler boyutunun sonuçları üzerine yoğunlaştım. Bunlar, genel kanının olumsuz varsaydığı etkilerdir. Genel kanı, kendisini federal-üniter boyutla açık bir şekilde ilişkilendirmese de, mantığı bu ikinci boyut açısından da geçerlidir. Üniter sistemlerin, tek meclislilik, esnek anayasalar, zayıf yargısal yorum ve zayıf merkez bankalarıyla karşılaştırıldığında, ikinci meclisler, katı anayasalar, güçlü yargısal yorum ve bağımsız merkez ban-

kaları ile tanımlanan federalizmin merkezi yönetimin kararlılık, hız ve tutarlılığını engellediği varsayılır. Bu nedenle, Tablo 15.1 ve 15.2'de yer alan yirmi iki regresyon analizini bu defa federal-üniter boyutta oydaşmacı demokrasiyi bağımsız değişken alarak burada tekrar gösterdim. Aşağıda kısaca ele alınan tek bir küçük istisna dışında, bütün ilişkiler aşırı derecede zayıftır. Oydaşmacı-federalist demokrasi, bir kez daha çoğunlukçuluğa karşı küçük bir avantaja sahiptir. Özellikle WGI ve ICRG'ye göre 6 önemli değişkenin 5'inde pozitif bir etkiye sahiptir; sadece WGI'nın düzenleyici nitelik göstergesi negatiftir. Dahası, iç çatışma riskindeki pozitif etki %10 oranında kayda değerdir. Diğer değişkenlere göre ise sonuçlar karışıktır: Lehte olan etkilerin aleyhtekilere oranı 9'da 7'dir. Bütün bunlara karşın, tekrar etmek gerekirse, etkiler o kadar zayıftır ki oydaşmacı veya çoğunlukçu demokrasilerden herhangi biri lehine sağlam yargılara varmaya izin vermemektedir.

Bu bölümün bulguları üç sonuç sağlamaktadır. Birincisi, son tahlilde oydaşmacı demokrasiler -yürütme-partiler boyutunda- özellikle de WGI ölçütleri ve ICRG yerel çatışma riski analizlerinde ve enflasyon konusunda çoğunlukçu demokrasilere oranla daha iyi bir sicile sahiptir; çoğunlukçu demokrasiler ekonomik büyüme dışında performans değişkenlerinin hiçbirinde az da olsa daha iyi sicile sahip değil. İkincisi, işsizlik, bütçe dengesi ve ekonomik özgürlük üzerindeki lehte etkiler görece daha zayıftır. Bununla beraber, ampirik sonuçlar oydaşmacı demokrasilerin çoğunlukçu demokrasilerden daha iyi karar alıcı ve daha iyi siyaset yapıcı oldukları gibi kati sonuçlara ulaşmamıza izin vermemektedir. Bu bölümün üçüncü ve en önemli sonucu negatiftir: Çoğunlukçu demokrasilerin ekonomiyi yönetmekte ve iç barışı sağlamada oydaşmacı demokrasilerden daha iyi olmadığı aşikârdır. Bu sonuç, genel kanının ikinci kısmının tamamen *tersine döndürülmesine* gerek

olmadığı -veya henüz gerek olmadığı- anlamına gelir: Yani oydaşmacı demokrasilerin aslında yönetimde daha iyi olduğu kanıtlanamamıştır. Fakat hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlanan şey, çoğunlukçu demokrasilerin daha iyi yönetim biçimleri olduğunu iddia eden genel kanının ikinci kısmının açıkça yanlış olduğudur. Oydaşmacı demokrasilerin temsilde daha iyi olduğunu kabul eden genel kanının birinci kısmı, sonraki bölümün konusudur.

16. BÖLÜM

Demokrasinin Niteliği ve "Daha İyi, Daha Nazik" Bir Demokrasi: Oydaşmacı Demokrasi Bir Fark Yaratır

Önceki bölümde sözü edildiği gibi genel kanıya göre, -ki bunun yanlış olduğunu göstermiş bulunuyorum- çoğunlukçu demokrasi hükümet etmede daha iyi, buna karşın oydaşmacı demokrasi temsil konusunda, -özellikle de azınlık grupları ve azınlık çıkarlarını, daha iyi temsil eder; herkesi daha doğru biçimde, halkı ve halkın çıkarlarını daha kapsayıcı bir şekilde temsil eder- daha iyidir. Bu bölümün ilk kısmında demokrasinin ve demokratik temsilin kalitesini birçok ölçek açısından inceleyerek bu ölçeklere göre oydaşmacı demokrasinin çoğunlukçu demokrasiden daha iyi işlediğini gösterdim. Bölümün ikinci kısmında, genel siyasal eğilimler açısından iki tip demokrasi arasındaki farkları ele aldım. Burada oydaşmacı demokrasinin "daha iyi, daha nazik' bir demokrasi biçimi olmaya yatkın olduğunu gösterdim. Bu terimleri Başkan George Bush'un Ağustos 1988'de Cumhuriyetçi başkanlık seçimi toplantısındaki onay konuşmasından ödünç aldım: "Daha iyi, daha nazik bir ulus istiyorum" (New York Times, 19 Ağus-

tos, 1988, A14). Oydaşmacı demokrasiler bu daha iyi ve daha nazik nitelikleri şu yollarla gösterirler: Refah devleti olmaları daha muhtemeldir; çevrenin korunması konusunda daha iyi bir sicile sahiptirler; daha az insanı hapse atarlar ve ölüm cezasını muhtemelen daha az kullanırlar; ve gelişmiş dünyadaki oydaşmacı demokrasiler, gelişmekte olan uluslara ekonomik yardımlarda daha cömert davranırlar.

Oydaşmacı Demokrasi ve Demokratik Nitelik

Tablo 16.1, demokrasi niteliğine dair sekiz gösterge grubu üzerinde oydaşmacı demokrasi etkisinin iki değişkenli regresyon analizleri sonuçlarını sunmaktadır. Tablonun yapılandırılışı önceki bölümde yer alan Tablo 15.1 ve 15.2'ye benzemektedir. Bağımsız değişken, genel olarak 1981-2010 döneminde yürütme-partiler boyutundaki oydaşmacı demokrasinin derecesidir. İlk gösterge Dünya Bankası Yönetim Göstergeleri ışığında demokratik niteliğin genel göstergeleridir: "Söz hakkı ve hesap sorulabilirlik" vatandaşların hükümet seçimlerine katılabilmelerine, ifade özgürlüğüne, örgütlenme özgürlüğüne ve özgür basına kadar genişletilebilir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi 2010). Bir önceki bölümde kullanılan beş gösterge gibi bunlar da -2.5'ten +2.5'e uzanır ve skorlar 1996 ile 2009'da otuz altı ülkemizin her birinin on bir skorunun ortalamasıdır. Tüm demokrasilerimiz olumlu skor almıştır ve gözlemsel aralık, teorik olarak mümkün olan beş puanlık farktan çok daha dardır: 0.28'den 1.58'e. Görece düşük performans gösterenler Arjantin (0.28) ve Hindistan (0.37), en iyi performansı gösterenler ise Danimarka (1.59) ve Yeni Zelanda'dır (1.58). Tahmini regresyon katsayısı 0.086'dır ama bu istatistiki olarak %5 oranında kayda değerdir. Ortalama oydaşmacı demokrasinin skoru yaklaşık olarak bir puanın altıda biri kadardır (regresyon katsayısının iki katı) ve ortalama çoğunlukçu demokrasiden

Tablo 16.1 Oydaşmacı demokrasinin, demokrasinin niteliğinin (yürütme-partiler boyutunda) on dokuz göstergesi üzerindeki etkisinin çok değişkenli regresyon analizleri, ekonomik gelişme ve nüfus oranlarının etkisiyle aşırı aykırılıklar çıkarılmıştır.

Performans değişkenleri	Tahmini regresyon katsayısı	Mutlak t-değeri	Ülke sayısı
Söz hakkı ve yükümlülük (1996-2009)	0,086**	1,955	36
EIU Demokrasi Endeksi (2006-10)	0,262***	2,493	34
I. Seçim süreci ve çoğulculuk (2006-10)	0,100*	1,647	34
II. Hükümet işlerliği (2006-10)	0,413***	2,450	34
III. Siyasi katılım (2006-10)	0,466***	2,627	34
IV. Siyasi kültür (2006-10)	0,286**	2,134	34
V. Sivil özgürlükler (2006-10)	0,222***	2,477	33
Kadınların parlamentoda temsili (1990)	4,764***	3,422	36
Kadınların parlamentoda temsili (2010)	4,459***	2,507	36
Kadınların hükümette temsili (1995)	3,398**	1,698	36
Kadınların hükümette temsili (2008)	4,062**	1,762	36
Cinsiyet eşitsizliği endeksi (2008)	–0,038***	4,057	35
En zengin %10/en yoksul %10 oranı (2000)	–2,598***	2,491	29
En zengin %20/en yoksul %20 oranı (2000)	–1,230***	2,548	29
Gini eşitsizlik endeksi (2000)	–3,445***	3,320	30
Seçmen katılımı (1981-2010)	3,185*	1,480	36

Zorunlu olmayan seçmen katılımı (1981-2010)	3,155*	1,404	31
Demokrasiden memnuniyet (1995-96)	6,537*	1,524	17
Demokrasiden memnuniyet (2005-07)	3,888*	1,363	19

*İstatistiki olarak %10 seviyesinde kayda değer (tek uçlu test)

** İstatistiki olarak %5 seviyesinde kayda değer (tek uçlu test)

***İstatistiki olarak %1 seviyesinde kayda değer (tek uçlu test)

Kaynak: Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi 2010; Economist Intelligence Unit 2006, 3-5; Economist Intelligence Unit 2008, 4-8; Economist Intelligence Unit 2010, 3-8; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2007, 281-84, 343-46; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2009, 186-89; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2010, 156-60; Banks, Day ve Muller 1996; Inter-Parliamentary Union 2010; International IDEA 2010; Klingemann 1999, 50; World Values Survey Association 2010.

daha yüksektir. Kalkınma ve nüfus seviyelerinin de önemli etkisi vardır (sırasıyla %1 ve %5 seviyelerinde): Daha gelişmiş ve küçük ülkeler daha yüksek derece almaya eğilimlidir.

İki kontrol değişkenine durmaksızın verilen referanslarla ilgili tartışmayı -her ne kadar önemli olsa da bizim odak noktamızı oluşturmuyor- dağıtmamak için bu bölümde ele alınan tüm değişkenlerin performanslarının genel şablonunu özetlemek istiyorum. Gerçi daha önceki paragrafta verilen "söz hakkı ve güvenilirlik" durumuyla benzerlikler taşıyor. Gelişme düzeyi neredeyse her zaman en yüksek etkiye sahiptir, genellikle %1 ila 5 arasında. Aynı zamanda neredeyse her zaman kayda değer bir etkisi vardır (örneğin, daha fazla söz hakkı ve güvenilirlik, kadınların daha iyi temsili ve daha az eşitsizlik). Nüfus oranının etkisi bu kadar yüksek değildir; etki genellikle %5 ilâ 10 düzeyindedir ve genellikle kayda değer bir etkisi

yoktur. İki değişken de tüm regresyon analizlerinde kontrol unsuru olarak kullanılmalarını gerektirecek kadar etkilidirler. Bu bölümde oydaşmacı demokrasinin performans değişkenleri üzerindeki etkisini açıkladığımda, bir önceki bölümde olduğu gibi, bunlar her zaman gelişme ve nüfus oranı üzerindeki etkilerdir. Bu kontrol unsurları olmadan, oydaşmacı demokrasi ile çeşitli performans değişkenleri arasındaki iki değişkenli korelasyonlar her halükarda daha güçlü olacaktır, ama bu aldatıcı bir güçtür ve pek bir anlam ifade etmez.

WGI'nın ölçümlerine kıyasla demokrasinin niteliğiyle ilgili daha ayrıntılı ölçümler 2006, 2008 ve 2010'da Economist Intelligence Unit (EIU) tarafından yapılmıştır. EIU'nun demokrasi endeksi Tablo 16.1'de gösterilen beş kategorinin skorunun ortalamasıdır. Her kategori ortalama on iki alt kategoriden oluşmaktadır. EIU anketleri dünya ülkelerinin çoğunu kapsamaktadır ve bizim otuz altı ülkemizin otuz dördü de bu anketlere dahil edilmiştir; sadece Barbados ve Bahamalar dahil değildir. EIU'nun ülkeler hakkında sorduğu sorulara birkaç örnek verelim. İlk kategoride seçim süreci ve çoğulculuk yer alıyor: "Ulusal meclis ve hükümet başkanı için yapılan seçimler özgür [ve adil] mi?"; Belediye seçimleri özgür ve adil mi?"; ve "Muhalefet partilerinin iktidara gelme ihtimalleri gerçekçi mi?" İkinci kategorinin soruları hükümetin işleyişiyle ilgilidir: "Özgürce seçilen temsilciler hükümet politikalarını belirleyebiliyorlar mı?"; "Özel ekonomik, dini veya diğer güçlü yerel gruplar... demokratik kurumların yanı sıra kayda değer bir siyasi güce sahip mi?"; "Seçim dönemleri arasında seçmenlere hükümet güvenilirliğini garanti edebilecek yeterli mekanizma ve kurumlar mevcut mu?"; ve "Hükümetin işleyişi açık ve şeffaf mı, insanlar bilgiye ulaşabiliyorlar mı?" Üçüncü kategori siyasi katılımdır ve seçimlere, siyasi partilere, diğer örgütlere, yasal gösterilere ve kadınların temsiline olan ilgi ve katılımı

içerir. Dördüncü kategori siyasi kültürdür ve vatandaşların demokrasiye olan inancı ve desteğini içerir. Beşinci kategori sivil özgürlüklerdir ve ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, dinsel özgürlük, özgür ve güçlü basın ve diğer iletişim kanalları, kanun karşısında eşitlik ve bağımsız yargı geleneklerini içerir (Economist Intelligence Unit 2010, 33-42).

Tablo 16.1'de oydaşmacı demokrasinin demokrasinin niteliğinin beş kategorisi üzerindeki etkisi ve EIU demokrasi endeksi (2006, 2008 ve 2010 ortalaması) verilmiştir. On aşamalı bir skala üzerinde ölçüm yapılmış, gelişme ve nüfus oranlarının etkisi de hesaba katılmıştır. Oydaşmacı demokrasi dört performans değişkeni üzerinde büyük etkiye sahiptir (%1 oranında) ve bir şekilde birinci ve dördüncü kategoriler üzerinde zayıf ama yine de kayda değer bir etkiye sahiptir. İsrail sivil özgürlükler değişkeni aşırı bir aykırı değerdir ve bu nedenle analizden çıkarılmıştır; skoru 5.29'dur ve 8.04 ile 10.00 arasındaki diğer ülkelerin dar aralığından çok uzaklardadır. EIU demokrasi endeksindeki en yüksek skor İsveç (9.75) ve Norveç'e (9.68), en düşük skorlar ise Arjantin (6.70) ve Trinidad'a (7.18) aittir. Ortalama oydaşmacı demokrasi skorları ortalama çoğunlukçu demokrasiden yarım puan daha yüksektir.

Hem WGI projesi hem de EIU yüksek nitelikli demokrasi kriterleri arasında güvenilirliği de kullanmaktadır. Bu gerçekten de hayati bir demokratik vasıftır ve çoğunlukçu demokrasinin talebi tipik tek partili çoğunluk hükümetlerinin politika belirleme sorumluluğunu netleştirmesi ve bu sayede vatandaşların gözündeki güvenilirliğini artırmasıdır -vatandaşlar seçimleri "mevcut hükümeti yeniden göreve getirme" ya da "görevden alma" aracı olarak kullanmaktadır (Powell 1989, 119). Bu talep kuşkusuz saf tek partili ya da 2. Bölüm'de ele alınan Barbaros örneğinde görüldüğü gibi neredeyse saf iki

partili rekabetin olduğu çoğunlukçu demokrasiler için geçerlidir. Ancak, kayda değer üçüncü taraflara sahip iki partili sistemlerde, "iktidardakiler" seçmenlerin çoğunluğunun iktidara değil, başka partilere oy vermesine rağmen tekrar tekrar iktidara gelebilirler. 1945'ten bu yana seçilen tüm İngiliz hükümetleri bu tanıma uyar; 2005'te seçmenlerin üçte ikisinin (%64.8) iktidardaki İşçi Partisi'ne karşı oy vermeleri onu iktidardan indirmeye yetmedi. Dahası, oydaşmacı demokrasilerde iktidarı değiştirmek çoğunlukçu demokrasilere göre daha kolaydır; oydaşmacı sistemlerdeki hükümet süresinin kısalığı da bunu göstermektedir (Tablo 7.1'in ilk sütununa bakabilirsiniz). Kuşkusuz, oydaşmacı demokrasilerdeki değişiklikler hükümetin bileşimindeki kısmi değişiklikler olmaya meyillidir; çoğunlukçu demokrasilerde ise iktidar değişikliklerine daha sık rastlanır.

Kadınların Temsili

Tablo 16.1'deki diğer beş gösterge, kadınların siyasal temsilini ve kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliği ölçmektedir. Kadınların parlamento ve hükümetteki temsili demokratik temsil için kendi başlarına önemli ölçütlerdir ve aynı zamanda genel olarak azınlıkların ne kadar iyi temsil edildiklerinin dolaylı göstergeleri olarak da hizmet eder. Farklı ülkelerde pek çok farklı etnik ve dini azınlıkların olması karşılaştırma yapmayı da oldukça zorlaştırır ve bu nedenle her yerde bulunan ve ülkeler arasında sistematik bir şekilde karşılaştırma yapma olanağı sağlayan kadın "azınlığı"na -sayısal azınlıktan çok siyasal bir azınlık- odaklanmak yorum yapmayı kolaylaştırır. Rein Taagepera'nın (1994, 244) belirttiği gibi, "kadınların temsili hakkında bildiklerimiz aynı zamanda etno-ırksal azınlıklar üzerinde de uygulanabilir."

Parlamentolara ve hükümetlere seçilen kadınların yüzdele-

rini ölçmek için, 1990'ları ve 20. yüzyılın ilk on yılını seçtim. Kadınların parlamentoda temsili çeşitli araştırmalara göre hızla artmıştır (Sawer, Tremblay ve Trimble 2006, Tremblay 2008); yirmi yıl boyunca uzun ömürlü demokrasilerimizde kadınların kendi temsil paylarını arttırıp arttırmadıklarını keşfetmek için 1990 ve 2010'u özellikle seçtim.[1] Temsil oranlarını iki katından fazlasına çıkarmışlardır: %12.0'dan %24.9'a. Hükümet temsili için aynı zaman aralığının verilerine sahip değiliz ama 1995'ten 2008'e kadar kadınlar hükümetlerdeki temsil oranlarını %15.5'ten 26.5'e çıkarmışlardır. Tüm bu gelişmelere rağmen oydaşmacı demokrasilerle çoğunlukçu demokrasiler arasındaki farklar devam etmektedir. Bu yıllarda oydaşmacı demokrasilerin kadınların parlamentodaki temsili üzerindeki etkisi güçlü ve kayda değerdir (%1 oranında). 2010'da en yüksek yüzdeye sahip olanlar İsveç (%45.0), İzlanda (%42.9) ve Hollanda'dır (%40.7). En düşükleri ise Botswana (%7.9) ve Malta'dır (%8.7). Her iki yılda da, ortalama oydaşmacı demokrasilerde çoğunlukçuya oranla %dokuz oranında daha fazla kadın temsili söz konusudur. Kadınların hükümetteki temsilinin sonuçları da buna benzer ama bu kadar güçlü değildir (%1 değil ama %5 oranında kayda değer). Kadınlar, oydaşmacı demokrasilerde çoğunlukçu demokrasilere göre yaklaşık %sekiz oranında daha iyi temsil edilmektedir.

Tablolar bize aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından hazırlanan cinsiyet eşitsizliği endeksini de göstermektedir (2010, 219). "Verilerine ulaşılabilen pek çok ülkede kadınlar üç alanda dezavantajlıdır: Üreme sağlığı, yetki verme ve iş gücü piyasası." Bu, kadının statüsü için iyi bir

1 Kadınların temsili kısmen siyasi partilerin ve meclislerin koyduğu kotalara bağlıdır. Mona Lena Krook'un (2009) karşılaştırmalı araştırması, dört demokrasimizde -Arjantin, Fransa, İsveç ve İngiltere- meclis ve parti kotalarının ayrıntılı bir incelemesini ve küresel bir perspektifi sunmaktadır.

göstergedir ve Bahama dışında tüm demokrasilerde geçerlidir. Diğer otuz beş ülkede skala 0.174'ten (en düşük eşitsizliği ifade eder) 0.748'e (en yüksek eşitsizliği ifade eder) değişir. En yüksek noktada Hindistan (0.748) yer alır. Botswana (0.663) ve Jamaika (0.638); en düşük noktada Hollanda (0.174), Danimarka (0.209) ve İsveç (0.212) yer alır. Oydaşmacı demokrasinin cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkisi oldukça olumsuz ve bir hayli kayda değerdir (%1 oranında). Ortalama bir oydaşmacı demokrasi, çoğunlukçu demokrasiye göre yaklaşık 0.075 oranında daha düşük bir endeks skoruna sahiptir.

Siyasal Eşitlik

Siyasal eşitlik demokrasinin temel hedeflerinden biridir, bu nedenle siyasal eşitlik derecesi, demokratik niteliğin önemli göstergelerinden birisidir. Siyasal eşitliği doğrudan ölçmek zordur fakat siyasal eşitliğin büyük ekonomik eşitsizliklerin yokluğunda ortaya çıkması daha muhtemel olduğundan, ekonomik eşitlik yerine geçerli olarak kullanılabilir: "Kişinin ekonomik düzendeki konumundan dolayı doğrudan veya dolaylı olarak akan pek çok kaynak, siyasal kaynaklara dönüştürülebilir" (Dahl 1996, 645). Tablo 16.1'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2000'li yıllarla ilgili sunduğu gelir eşitsizliğinin üç ölçümü gösterilmektedir (2007, 281-84). Bu ölçümlerin ilki, gelir dağılımı açısından en zengin %10'luk kesimle nüfusun en yoksul %10'luk kesimini karşılaştırmaktadır. İkincisi benzer şekilde en zengin ve en yoksul %20'lik kesimleri karşılaştırır. Bu veriler en küçük beş ülke ve Mauritius dışındaki tüm ülkelerde geçerlidir. Botswana oldukça yüksek eşitsizlik oranı nedeniyle bir sapmadır ve analizlerden çıkarılmıştır. 10/10 ölçümü, en yüksek oran olan 31.8'lik Arjantin'le 4.5'lik Japonya arasında değişmektedir; 20/20 ölçümü yine Arjantin ve Japonya arasında sırasıyla 16.3 ve 3.4'lük oran-

lardadır. İki değişkendeki oydaşmacı demokrasi etkisi çok güçlü ve kayda değerdir (%1 oranında). Daha iyi ve kapsamlı bir çalışmaysa Gini eşitsizlik endeksidir. Teorik olarak 100 (en yüksek eşitsizlik -bir kişinin tüm ülkenin gelirine sahip olduğunu gösterir) ve 0 (tam bir eşitlik söz konusudur) arasındadır. Botswana en yüksek eşitsizliğe sahiptir (60.5) ama aşırı bir sapma olarak değerlendirilemez ve analizlere dahil edilir. Botswana'nın ardından 40.0'ın üzerinde ve Batı yarımkürede yer alan eşitsizlikler şunlardır: Arjantin (51.3), Kosta Rika (49.8), Jamaika (45.5), Uruguay (44.9) ve ABD (40.8). En düşük eşitsizlikler ise şunlardır: Danimarka (24.7), Japonya (24.9) ve İsveç (25.0). Oydaşmacı demokrasinin bu eşitsizlik ölçümü üzerindeki etkisi diğer iki ölçüme oranla çok daha güçlü ve kayda değerdir. Ortalama bir oydaşmacı demokrasinin Gini endeksi çoğunlukçu demokrasiye göre 9 puan daha düşüktür.

Seçimlere Katılım

Seçmen katılımı, iki sebepten dolayı demokratik nitelik için mükemmel bir göstergedir. Birincisi, hangi vatandaşların temsil edilmekle gerçekten ilgilendiklerini gösterir. İkincisi, katılım sosyoekonomik konumla güçlü bir ilişki içindedir ve bu nedenle siyasal eşitliğin dolaylı bir göstergesi olarak da kullanılabilir: Yüksek katılım daha eşit bir katılım ve daha büyük siyasal eşitlik demektir; düşük katılım eşitsiz katılım ve daha fazla eşitsizlik anlamına gelir (Lijphart 1997). Tablo 16.1, parlamenter demokrasilerdeki yasama meclisi seçimlerine katılım yüzdelerini ve başkanlık sistemlerindeki başkanlık ve yasama meclisi seçimlerine katılım yüzdelerini kullanır. Her ülkenin yüzdesi 1981 ile 2010 arasındaki tüm seçimlere katılım oranıdır. Temel ölçü, seçmenlerin seçmen yaşına gelen nüfus

içindeki yüzdesidir.[1] Ortalama seçmen katılımı otuz altı demokrasi içinde ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterir -en düşük oran olan 38.3'ten en yüksek oran olan 95.0'a kadar. En yüksek seçmen katılımı olan ülkeler Malta (%95.0), Uruguay (%94.5) ve Lüksemburg'tur (%88.5). En düşük olan ülkeler İsviçre (%38.3), Botswana (%46.5), Jamaika (%50.6) ve ABD'dir (%51.3). Oydaşmacı demokrasilerin seçmen katılımı üzerinde kayda değer bir etkisi vardır ama bu etki görece zayıf ve sadece %10 seviyesinde kayda değerdir. Bu zayıf ilişkiye dair mantıklı bir açıklama, katılımın aynı zamanda zorunlu oy vermenin olup olmamasından etkilenmesidir ki bu durum katılımı arttırma eğilimi taşır. En yüksek katılımın olduğu üç ülke arasında Uruguay ve Lüksemburg'da mecburi oy verme yasaları yürürlüktedir -oy kullanmayanlara genellikle çok yüksek cezalar verilmez-. Üç ülkede daha bu tip yasalar vardır: Arjantin, Avustralya ve Belçika (International IDEA 2010, Birch 2009). Mecburi oy vermenin oydaşmacı demokrasinin seçmen katılımı üzerinde etkisi olup olmadığını görmek için çok değişkenli regresyon analizlerinde (gelişme ve nüfus oranına ek olarak) sahte bir kontrol değişkeni eklenebilir. Sonuç, tahmin edildiği gibi regresyon katsayısının 3.178'dir -neredeyse kontrol unsuru olarak mecburi oy vermenin olmadığı 3.185'e eşit- ve önem derecesi çok az değişmiştir. İkinci bir yöntem de regresyon analizlerini mecburi oylamanın olduğu beş ülkeyi dahil etmeden yapmaktır. Tablo 16.1 gönüllü oy

1 Katılım için bu, gerçek seçmenlerin kayıtlı seçmenler içindeki yüzdesinden daha doğru bir ölçüdür çünkü seçmen kayıt prosedürleri ve güvenilirliği ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterir. Seçmen yaşı ölçüsüyle ilgili tek problem, vatandaş olmayanları da içermesi ve böylece ülkelerin katılım oranlarını geniş vatandaş olmayan nüfusla azaltma eğiliminde olmasıdır. Çünkü bu problem, az sayıdaki vatandaşı ve görece çok büyük vatandaş olmayan nüfusuyla Lüksemburg'taki aşırı oranları varsayar; bu konuda bir istisna yaptım ve kayıtlı seçmenlere dayanan katılım oranlarını kullandım.

vermenin olduğu otuz bir ülke için sonuçların neredeyse aynı olduğunu göstermektedir: Üç regresyon katsayısı da birbirine oldukça yakındır ve istatistiki olarak sadece %10 seviyesinde kayda değerdir.

Diğer bir potansiyel sıkıntı ise en düşük katılımın olduğu iki ülkeden kaynaklanmaktadır: İsviçre ve ABD. Buralarda katılım seçim sıklığıyla ve yapılacak seçimlerin çeşitliliğiyle çok sert bir şekilde bastırılmıştır. Seçim sıklığı, mecburi oylama ve iki standart kontrol değişkeni gibi kontrol edildiğinde, toplam katılımda oydaşmacı demokrasinin etkisi çok daha güçlü hale gelir ve %5 oranında kayda değerdir. Seçim sıklığı kontrol edildiğinde mecburi olmayan oylamanın etkisi de neredeyse aynıdır. Tahmini regresyon katsayıları 3.719 ve 3.634'tür; ikisi de %5 oranında kayda değerdir. İki katsayı, ortalama oydaşmacı demokrasinin, ortalama çoğunlukçu demokrasiye göre %7 oranında daha yüksek katılıma sahip olduğunu gösteriyor.

Demokrasiden Memnuniyet

Demokrasinin türü, vatandaşların demokrasiden memnun olup olmamalarını etkiler mi? Hans-Dieter Klingemann (1999), 1995 ve 1996'da incelediğimiz demokrasilerden 18'ini de içeren ve pek çok ülkede gündeme gelen şu anket sorusuna verilmiş yanıtları sunar: "Genel olarak, ülkenizde işleyen demokrasiden çok mu memnunsunuz, oldukça mı memnunsunuz, çok memnun değil misiniz ve hiç mi memnun değilsiniz?" Danimarkalılar ve Norveçliler, demokrasiden memnuniyetleri en yüksek düzeyde olan ülkeler: Sırasıyla %83 ve %82'si "çok" veya "oldukça" memnun olduklarını söylüyorlar. İtalyan ve Yunanlar en az memnun olanlar: sırasıyla sadece %19 ve %28'i memnun olduklarını belirtmişler. 1995'te yapılan ankette İtalyanların ulaştığı düşük yüzde, kısmen zorlu seçim reformunun ardından yapılan ilk seçimlerin yarattığı siyasi dalgalanmalara

bağlanabilir. Tablo 16.1, İtalya bir sapma olarak çıkarıldıktan sonra oydaşmacı demokrasinin, demokrasi memnuniyeti üzerindeki etkisini gösteriyor. Korelasyon pozitif ama sadece %10 seviyesinde. İtalya analizlere dahil edildiğinde istatistiki değer %10'un altına düşüyor ama oydaşmacı demokrasinin etkisi yine de pozitif kalıyor.

Benzer bir soru 2005-7 arasında yapılan World Values Survey'de bizim on dokuz demokrasimizi de kapsayan pek çok ülkeye soruldu: "Ülkeniz bugün ne kadar demokratik bir şekilde yönetiliyor? 1'den (hiç demokratik değil) 10'a (tamamen demokratik) kadar bir değer veriniz." 8 ila 10 arasında bir değer veren katılımcıların demokratik sistemlerinden memnun olduklarını söyleyebiliriz. En yüksek oran %74.1'le Norveç'te, en düşük oran ise %24.5'le İtalya'dadır. Bu anlamda İtalya artık bir sapma değildir çünkü başka ülkelerde biraz da olsa daha yüksek oranlar mevcuttur: Kore (%29.5), Hollanda (%30.1), Trinidad (%32.1), İngiltere (%33.3) ve ABD (%35.5). Çok değişkenli analizlere dahil edilen on dokuz ülkede demokrasinin demokrasiden memnuniyet üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ancak bunun %10 seviyesinde kayda değer olduğunu görüyoruz. Pippa Norris (2011, 214) nispi temsilde de benzer şekilde olumlu ama küçük bir etkisi olduğunu gösteriyor.

Bu sonuçlara çok dikkatli yaklaşmak gerekiyor çünkü sadece on yedi ila on dokuz ülkeyi kapsıyorlar. Dahası, 1995-96 ve 2005-7 anketlerinin sonuçlarını karşılaştırmak doğru değil, çünkü demokrasiden memnuniyet hakkındaki sorular farklı şekilde ifade edilmiş ve bu anketler farklı ülkelerde gerçekleştirilmiştir: İki ankette de yer alan sadece on bir ülkemiz vardır. 2005-7'deki ankette demokrasiye onay veren katılımcıların ortalama yüzdesi 1995-6'dakine göre çok daha düşüktür: %54.6'ya %44.3 (İtalya'nın düşük yüzdesi de dahildir). Ancak bu farklılıklar oydaşmacı demokrasi lehine sonucu güç-

lendirmek için de kullanılabilir: İki anket arasında on yıllık bir zaman dilimi vardır, farklı ülkelerde yapılmışlardır, farklı sorular sorulmuştur ve farklı onay seviyeleri ortaya çıkmıştır. Buna rağmen oydaşmacı demokrasi yine de, demokratik sistemlerinin işleyişinden memnun olan vatandaşlar üzerinde aynı pozitif ve istatistiki olarak kayda değer etkiyi göstermiştir.

Buradan çıkarılan genel sonuç, oydaşmacı demokrasilerin Tablo 16.1'deki demokratik nitelik ölçümlerinde çoğunlukçu demokrasiye göre daha iyi bir sicili olduğudur. Oydaşmacı demokrasinin etkisi istatistiki olarak kayda değerdir ve yarısından fazlası %1 oranında kayda değerdir. Bu sonuç oydaşmacı demokrasilerin yönetici-parti boyutundaki etkisinde de geçerlidir. Oydaşmacı demokrasinin federal-üniter boyuttaki etkisini test etmek için Tablo 16.1'de verilen on dokuz regresyon analizini ve oydaşmacı-federalist demokrasileri bağımsız bir değişken olarak verdim. Aynı kontrol unsurlarını kullandım ve aynı sapmaları çıkardım. Birkaç ufak istisna dışında ilişkiler oldukça zayıf ve istatistikler %10 seviyesinde kaldı. Oydaşmacı-federalist demokrasinin etkisi olumludan çok olumsuzdu ama bu bulgu WGI söz hakkı ve güvenilirlik ile EIU demokrasi endeksindeki olumlu etkilerle dengeleniyor -ancak istatistiki olarak kayda değer olmaktan çok uzak- ve bu endeksler demokrasi niteliği hakkındaki en geniş kapsamlı göstergelerdir. Bir önceki bölümde olduğu gibi bu etkilerin çok zayıf olduğunu ve herhangi bir demokrasi türü hakkında belirli bir sonuca ulaşmaya izin vermediklerini, ayrıntılarından bahsetmeye değmeyeceğini vurgulamak istiyorum.

Oydaşmacı Demokrasi ve Daha İyi, Daha Nazik Nitelikleri

Bu bölümde kapsamlı şekilde ele alınan demokratik nitelikler, demokratların tümüne hitap etmelidir: Kadınların daha iyi

temsili, daha çok siyasal eşitlik, seçimlere daha fazla katılım, WGI ve EIU tarafından kullanılan temel demokrasi kriterleriyle ilgili daha iyi performans bulmak zordur. Ek olarak, oydaşmacı demokrasiler (yürütme-partiler boyutunda) benim daha çok inandığım başka niteliklerle birleşirler, hepsinde gerekli olmasa da, demokratlar bunu cazip bulacaklardır: Güçlü bir toplum yönelimi ve toplumsal bilinç, bu bölümün başında belirtilen daha iyi, daha nazik niteliklerdir. Bu karakteristikler, aynı zamanda Jane Mansbridge'in (1996, 123) belirttiği demokrasinin feminist görüşleriyle de uyumludur; kişisel çıkar ve iktidar politikaları yerine "bağlanmışlık" ve "karşılıklı ikna": "İkna süreçleri, erkeklerden çok kadınları karakterize eder gibi görünen daha istişari ve daha katılımcı bir tarzla ilişkilendirilebilir." Mansbridge daha sonra bu farklılıkları, çoğunlukçu-oydaşmacı karşıtlığına benzer bir şekilde, "rakip" ve "üniter" demokrasi arasındaki ayrıma bağlıyor. Dolayısıyla, oydaşmacı demokrasi, demokrasinin daha kadınsı; çoğunlukçu demokrasi de daha erkeksi modeli olarak düşünülebilir.

Hükümetlerin faaliyet alanları içinde dört tanesi oydaşmacı demokrasinin daha iyi ve daha nazik niteliklerini ortaya çıkarır: Toplumsal refah, çevrenin korunması, cezai adalet ve dış yardım. Benim hipotezim, oydaşmacı demokrasinin daha iyi, daha nazik ve daha cömert politikalarla ilgileneceğidir. Tablo 16.2, bu dört alandaki siyasal değişimlerin 10 göstergesi üzerindeki oydaşmacı demokrasi etkisinin iki değişkenli regresyon analizlerini sunmaktadır. Tüm örneklerde bağımsız değişken, 1981-2010 döneminde yürütme-partiler boyutundaki oydaşmacı demokrasi derecesidir. Kontrol değişkenleri yine ekonomik kalkınma ve nüfus oranlarıdır.

Demokrasilerin hangi ölçüde refah devleti olduklarını göstermek oldukça zor bir iştir (Castles, Leibfried, Lewis, Obinger ve Pierson 2010). Özellikle toplam yerel üretim yüzdesi

olarak doğrudan kamu harcamalarının toplam sayısını almak yeterli değildir. Çünkü bu rakam kaçınılmaz olarak, kamu hizmetlerinden faydalananların doğrudan veya dolaylı vergileriyle düşmektedir. Dahil edilmesi gereken fonlarla ilgili en dikkatli analiz Willem Adema ve Maxime Ladaique tarafından yapılmıştır: "Refah Devleti Ne Kadar Pahalı?" Bu analiz Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi ülkeleri ve bizim de 22 demokrasimizi kapsamaktadır (2005). Tablo 16.2'nin ilk iki sırası bu hesaplamalara dayanmaktadır. Net kamu harcamaları tüm doğrudan kamu harcamaları artı "mali faydaları yansıtan kamu amaçlarında vergi indirimi" eksi tüm doğrudan ve dolaylı vergiler ile hak sahiplerinin toplumsal katkılarıdır. Tablodaki ikinci sıra, net zorunlu kamu harcamaları, devlet tarafından zorunlu kılınan özel kamusal harcamalar eksi doğrudan ve dolaylı vergileri içermektedir.[1] Gerçi ikinci toplam çoğu ülkede birinciden sadece biraz farklı olsa da, oydaşmacı demokrasilerin her iki yüzdede de etkisini test etmeye değer. Fransa, GSMH yüzdelerine göre en yüksek kamu harcamasını yapmaktadır (%30.4 ve 30.7), ardından Almanya (%28.1 ve 28.8) ve İsveç (%27.3 ve 27.5) gelir. Kore açık ara en düşük yüzdeye sahiptir (%8.0 ve 8.6), ardından İrlanda (ikisinde de %17.2), Yeni Zelanda (ikisinde de %18.4), ABD (%18.4 ve 18.8) ve İzlanda (%18.1 ve 19.3) gelir. Oydaşmacı demokrasinin kamu harcamaları toplamının ikisinde de etkisi oldukça güçlü ve %5 oranında kayda değerdir. Ortalama oydaşmacı demokraside kamu harcamaları, tipik çoğulcu demokrasilere göre %4.75 daha fazladır.

Ülkelerin çevreyi ne kadar koruduklarına dair en iyi gösterge Çevresel Performans Endeksi'dir. Yale ve Columbia üniver-

1 Adema ve Ladaique üçüncü bir toplamı sunmaktadır. Bunun içinde *gönüllü özel kamu harcamaları* yer alır. Bana göre, toplumsal korumayı doğrudan veya dolaylı olarak sunan devlet, yani temel refah devleti kavramıyla uyuşmamaktadır.

Tablo 16.2 Oydaşmacı demokrasinin (yürütme-partiler boyutu) toplumsal refah harcamaları, çevresel performans, adalet sistemi ve dış yardımın sekiz göstergesi üzerindeki etkisinin çok değişkenli regresyon analizleri. Ekonomik gelişme ve nüfus oranı kontrolleri kullanılmış, uç noktadakiler dışarıda bırakılmıştır.

Performans değişkenleri	Tahmini regresyon katsayısı	Mutlak t-değeri	Ülke sayısı
Net kamu harcamaları (2005)	2,372**	2,092	22
Net zorunlu kamu harcamaları (2005)	2,382**	2,110	22
Çevresel performans endeksi (2010)	3,147**	1,724	34
Mahkumiyet (2010)	-29,566***	2,463	35
Ölüm cezası (2010)	-0,231**	1,779	36
Dış yardım (1990)	0,137**	1,874	21
Dış yardım (2005)	0,085*	1,608	22
Yardıma karşı savunma (2005)	8,328**	2,100	21

* İstatistiki olarak %10 seviyesinde kayda değer.
* İstatistiki olarak %5 seviyesinde kayda değer.
* İstatistiki olarak %1 seviyesinde kayda değer.
Kaynak: Adema ve Ladaique 2009, 48; Yale Center for Environmental Law and Policy 2010; International Centre for Prison Studies 2011; Amnesty International 2011; United National Development Programme 2007, 289, 294.

sitelerindeki bir grup çevre uzmanı tarafından oluşturulmuştur. Geniş kapsamlı bir endekstir ve 10 politika alanında 25 gösterge üzerinden ülkelerin performanslarını inceler. Bunlar arasında çevre sağlığı, hava kalitesi, su kaynakları yönetimi, bioçeşitlilik ve doğal ortam, ormancılık, balıkçılık, tarım ve iklim değişikliği de vardır (Yale Center for Environmental Law and Policy 2010). İlk rapor bir pilot projeye dayandırılmış ve 2006'da yayınlanmıştır. 2008 ve 2010'da güncellenmiştir. Tablo 16.2'de 2010 değerlerini kullandım. Çünkü pek çok ülkeyi

ve bizim 34 demokrasimizi kapsamakta, sadece Bahamalar ve Barbados'u dışarıda bırakmaktadır.

Ülkeler en iyi performans olan 100'den en kötü performans olan 0'a sıralanmış, uygulamada hiçbir ülke 0'a yaklaşamamıştır. En kötü performansı gösteren Sierra Leone 163. sırada yer almış ancak 32.1 puan almıştır. 34 ülkemiz arasında İzlanda en yüksek skora sahiptir (93.5). Ardından İsviçre (89.1), Kosta Rika (86.4), İsveç (86.0), Norveç (81.1) ve Mauritius (80.6) gelmektedir. En kötü performans gösterenler ise Botswana (41.3), Hindistan (48.3), Trinidad (54.2), Kore (57.0), Jamaika (58.0) ve Belçika'dır (58.1). Tablo 16.2 oydaşmacı demokrasinin çevresel performans üzerinde pozitif ve istatistiki olarak kayda değer (%5 seviyesinde) etkisi olduğunu gösteriyor. Oydaşmacı demokrasiler çoğulcu demokrasilerden 6 puan daha fazla almaktadır. 15. ve 16. bölümlerdeki tüm tablolarda gösterildiği gibi, gelişme ve nüfus oranı seviyesi kontrol edilmiş ve gelişmenin çevresel performans üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Yukarıdaki örnekler de en yüksek skorlara her zaman en gelişmiş ülkelerin ulaşmadığını ortaya koymaktadır: Kosta Rika ve Mauritius en iyiler arasındayken Kore ve Belçika çevreyi en kötü koruyan ülkeler arasındadır.

Oydaşmacı demokrasilerdeki iyilik ve naziklik niteliklerinin, hapisteki daha az insan sayısı ve idam cezasının çok az veya hiç olmaması sebebiyle, çoğunlukçu demokrasilere göre daha az cezalandırıcı olan cezai adalet sistemlerinde ortaya çıkması beklenebilir. Hapsedilme oranlarına bağlı hipotezi test etmek için, International Centre for Prison Studies (2011) verilerini kullandım ve bunlar tüm ülkelerimizde geçerlidir. Bu oranlar, nüfusun yüzbinde birini temsil etmektedir. En yüksek ve en düşük oranlar, ABD (yüzbinde 743) ve Hindistan'dadır (yüzbinde 32). Bununla birlikte, bu sonuç ABD'deki aşırı durumlardan güçlü biçimde etkilenir: ABD'deki yüz-

binde 743 mahkum, ondan sonra gelen en cezalandırıcı ülke olan Bahamalar'ın (376) neredeyse iki katıdır. ABD ve Bahamalar'ın ardından en cezalandırıcı ülkeler Barbados (326), İsrail (325) ve Trinidad'dır (276). En az cezalandırıcı ülkeler ise Hindistan'ın ardından Japonya (59) ve Finlandiya ile İzlanda'dır (ikisi de 60). ABD incelemeden çıkarıldığında, oydaşmacı demokrasi ile hapsedilme oranı arasındaki negatif korelasyon %1 seviyesinde kayda değer hale gelir. Ek olarak kalkınma düzeyi de kontrol edildiğinde, korelasyon %1 seviyesine düşer. Oydaşmacı demokrasilerin çoğunlukçu demokrasilere oranla hapse attığı insan sayısı yüzbinde 60 daha azdır.

2010 sonu itibarıyla, Amnesty International'ın (Uluslararası Af Örgütü) verilerine göre 36 demokrasimizin sekizi idam cezasını kaldırmadı: Bahamalar, Barbados, Botswana, Hindistan, Jamaika, Japonya, Trinidad ve ABD. Yirmi altı ülkenin yasaları, herhangi bir suç için idam cezası öngörmüyordu. Kalan iki ülke ise bunların arasında bir yerde konumlanır: İsrail ve Kore hâlâ idam cezasına sahiptir fakat sadece savaş suçları gibi istisnai suçlar için uygulamaktadır. Bu farklılıklar temelinde, idam cezasının etkin biçimde uygulandığı yerler için iki, idam cezasının olmadığı yerler için sıfır ve aradaki örnekler için bir olan üç aşamalı bir skala oluşturdum. Oydaşmacı demokrasiyle idam cezası arasındaki negatif korelasyon güçlü ve oldukça kayda değerdir (%5 seviyesinde).

Dış siyaset alanında, oydaşmacı demokrasinin iyi ve nazik karakteristiklerinin dış yardımdaki cömertliği ve askeri güce dayanmaktaki isteksizliğiyle kendini ortaya koymasının beklenmesi normaldir.[1] Tablo 16.2, 20'den fazla OECD ülkesinin

1 Bu hipotez aynı zamanda "demokratik barış" literatüründen de türetilmiş olabilir (Lijphart ve Bowman 1999). Demokrasilerin, demokratik olmayan ülkelere oranla, özellikle de birbirleriyle ilişkilerinde barış içinde olması gerçeği genelde daha güçlü uzlaşma eksenli siyasal kültürlerine ve kurumsal kontrolleriyle dengelerine atfedilir. Eğer bu açıklama doğruysa,

üç göstergesini kullanmaktadır: Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra 1990 döneminde GSMH'nın bir oranı olarak ortalama yıllık dış yardım –bu askeri yardım değil ekonomik kalkınma yardımıdır; 2005'teki dış yardım ve 2005 sonrası savunma harcamalarının bir oranı olarak dış yardım. 1990'da dış yardım oranları GSMH'nın %1.17'sinden (Norveç) %0.11'e kadar (Avusturya) değişiklik gösterir; 2005'te en yüksek oran %0.98 (İsveç), en düşük oran ise %0.19'dur (Japonya ve ABD). Savunma harcamalarının bir oranı olarak en yüksek dış yardım oranı %70 ile İrlanda'da, en düşüğü ise %5 ile ABD'dedir.

Bu üç performans değişkeni üzerindeki oydaşmacı demokrasi etkisinin analizinde, gelişmişlik düzeyi ve nüfus oranı kontrollerini kullanmak özellikle önemlidir: Daha zengin ülkeler diğer ülkelere göre dış yardım vermekte daha başarılıdır. Daha büyük ülkeler daha fazla askeri sorumluluk almakta ve bu nedenle daha fazla savunma harcaması yapmaktadır. Bu da dış yardım verme kapasitelerini ve becerilerini etkilemektedir. Çok değişkenli analizlerde oydaşmacı demokrasi dış yardım vermede ve askeri harcamalara oranla dış yardım yüzdesinde pozitif etkiye sahiptir. Bu iki performans değişkeninde de %5 oranında kayda değerdir, üçüncüde ise %10. 1990'da ortalama oydaşmacı demokrasi, çoğulcu demokrasiye göre GSMH'sından %0.27 daha fazla dış yardım vermektedir. Bu rakam 2005'te %0.17'dir. Savunma harcamalarına oranla dış yardım ise %16 puan daha fazladır.

Benzer regresyon analizleri, yukarıdaki sekiz gösterge üzerinde oydaşmacı demokrasinin diğer boyutundaki (federal-üniter) etkisini ölçmek için kullanılabilir (aynı kontroller kullanıldığında ve ABD dışarıda bırakıldığında) fakat çok az ilginç sonuç ortaya çıkacaktır. Oydaşmacı-federalist demokra-

oydaşmacı demokrasilerin çoğunlukçu demokrasilere oranla daha barışsever olmaları beklenebilir.

si, performans değişkenlerinin beşi üzerinde pozitif, üçü üzerinde ise negatif etkiye sahiptir ancak bu etkiler de çok küçük ve istatistiki olarak kayda değer değildir.

Bu bölümün ortaya çıkardığı bir alt başlık olarak: Oydaşmacı demokrasiler bir fark yaratır. Gerçekten de, oydaşmacı demokrasi -yürütme/partiler boyutunda- demokratik niteliklerin tümünde ve daha iyi ve daha nazik niteliklerin neredeyse tümünde büyük bir fark yaratır.

17. BÖLÜM

Sonuç ve Öneriler

Bu kitabın vardığı sonuçlar içinde ikisi en önemlileridir. Bunlardan birincisi, demokrasilerde karşımıza çıkan, resmi ve gayriresmi kuralların ve kurumların muazzam çeşitliliğinin, çoğunlukçu ve oydaşmacı hükümetler arasındaki zıtlık temelinde iki boyutlu bir modele indirgenebilmesidir. İkinci önemli sonuç, demokratik hükümetlerin ortaya konan politikalarla ilgili performansıdır: Özellikle yürütme-partiler boyutuyla söz konusu olduğunda, makroekonominin yönetimi ve şiddetin kontrolünde çoğunlukçu demokrasiler oydaşmacı demokrasilerden daha üstün performans gösterememektedir -hatta oydaşmacı demokrasilerin biraz daha iyi bir sicili olduğu söylenebilir- fakat oydaşmacı demokrasiler, demokrasinin nitelikleri ve demokratik temsil konusunda olduğu kadar, kamusal siyasetler konusunda da benim nitelememle daha iyi ve daha nazik siyasetleri uygulamaya koymaya eğilimli olmak bakımından çoğunlukçu demokrasilerden açıkça daha üstün performans gösterirler. İkinci boyutta, oydaşmacı demokrasinin federal kurumları büyük ülkelerle derin dini ve etnik bölünmelerin yaşandığı ülkeler için aşikâr avantajlar sağlar ve bu oydaşmacı karakteristikler grubunun bir parçası olan bağımsız merkez bankaları, enflasyonun kontrolü hedefinde etkili bir rol üstlenir.

Bu sonuçların, gayet önemli pratik yansımaları vardır: Oydaşmacı demokrasilerin genel performans kayıtları çoğunlukçu demokrasilerden açıkça üstün olduğu için, oydaşmacı seçenek, ilk demokratik anayasalarını şekillendiren veya demokratik reformları tasarlayan ülkeler için daha cazip bir seçenektir. Bu öneri, özellikle derin kültürel ve etnik çatlakları olan toplumlar için uygun ve acildir, aynı zamanda daha homojen ülkeler için de uygundur.

İyi Haberler

İki iyi ki de kötü haber bu pratik anayasal öneriye iliştirilmiştir. İyi haberlerin birincisi, genel kanının tersine, yönetme etkililiği ve yüksek-nitelikli demokrasi arasında pazarlık yapmaya gerek yoktur ve bu yüzden de hedeflerden biri veya diğerine öncelik vermek gibi zor kararlara da gerek yoktur. Oydaşmacı demokrasinin iki boyutu da, telafi edici dezavantajlarla dengelenmemiş avantajlara sahiptir -gerçek olamayacak kadar iyi gibi gözükse de 15. ve 16. bölümlerde sunulan ampirik sonuçlar bunun doğru olduğunu kanıtlamaktadır. Performans değişkenleri üzerindeki oydaşmacı-federalist demokrasi etkileriyle bağlantılı karma ve tarafsız bulgular, federal kurumların ülkelerin büyüklükleri ya da iç bölünmeleri nedeniyle arzu edilen bir şey olsa da bunun gözle görülür dezavantajlarının olmadığıdır.

Buna ilaveten iyi haberlerden biri de, oydaşmacı demokrasiyi hayata geçirmek için gerekli anayasa ve diğer yasaları yazmanın zor olmamasıdır. Bölünmüş iktidar kurumları -güçlü federalizm, güçlü iki-meclislilik, katı değişiklik kuralları, yargısal yorum ve bağımsız merkez bankaları- anayasal maddeler ve merkez bankaları tüzüğündeki hükümler çerçevesinde öngörülebilir. Bu anayasal kurumların nasıl işlediği, tabii ki aynı zamanda uygulamada nasıl şekillendiklerine ve yorumlandık-

larına da bağlıdır, fakat açık yazılı kuralların bağımsız etkisi de küçümsenmemelidir. Ayrıca, bu kurumların özel bir biçimini seçerek onları güçlendirmek de mümkündür; örneğin, eğer birisi etkin ve iddialı bir yargısal yorumu teşvik etmek isterse, bunu yapmanın en iyi yolu özel bir anayasa mahkemesi kurmaktır (bkz. 12. Bölüm). Bir merkez bankası, bağımsızlığı sadece merkez bankası tüzüğünde değil anayasada da güvence altına alınırsa çok daha güçlü hale getirilebilir. Ya da Avrupa Merkez Bankası gibi, merkez bankası işlevini güçlü bir ulusüstü merkez bankasına devrederse (bkz. 13. Bölüm).

Yürütme-partiler boyutundaki oydaşmacı demokrasi kurumları, bölünmüş iktidar kurumları gibi doğrudan anayasal hükümlere dayanmazlar. Fakat iki resmi öğe dolaylı öneme sahiptir: Nispi temsil ve parlamento hükümeti. Özellikle kombinasyonda kullanıldıklarında ve eğer nispi temsil sistemi sadece sözde değil uygulamada da nispi ise, oydaşmacı demokrasiye de etkili bir güç kazandırırlar. Demokrasinin kavramsal haritasında (bkz. Şekil 14.1) hem nispi temsil hem de parlamenter sistemlere sahip demokrasilerin neredeyse hepsi solda, haritanın oydaşmacı tarafındadırlar, çoğulluk veya çoğunluk seçimlerine veya başkanlık sistemli yönetimlere sahip demokrasilerin neredeyse hepsi de sağda, çoğunlukçu taraftadır.

Melez İsviçre sistemi başkanlıktan çok parlamenter olarak ele alınabileceği (bkz. 7. Bölüm) ve 1996'ya kadar kullanılan aktarılamaz artık oya dayalı Japon nispi temsil seçim sistemi çoğulculuktan çok nispi temsile yakın olduğu için (bkz. 8. Bölüm), 36 demokrasi içinde nispi temsil ve parlamentarizmin oydaşmacı demokrasiye yol açtığı fikrine karşı dört büyük, dört de küçük istisna bulunmaktadır. Üç pr-parlamenter sistem açıkça haritanın oydaşmacı tarafında değildir: Yunanistan, İspanya ve Malta. Yunanistan ve İspanya, kötü şöhretli karışık nispi temsil sistemine sahip (bkz. 8. Bölüm) iki nispi

temsil ülkesidir ve bu sebeple önemli istisnalar oluşturmazlar. Tek önemli istisna, nispi aktarılabilir artık oy sisteminin kalkınmayı engellemediği ve neredeyse saf bir iki partili sistemin devam ettiği Malta'dır. Diğer taraftaki üç istisna -açık ve kayda değer istisnalar- Hindistan, Uruguay ve Mauritius'tur: Bu ülkelerin etnik ve dini çoğulculukları ve etnik ve dini gruplarının çeşitliliği çok partili sistemleri ve çoğulcu seçimlerin yerine koalisyon veya azınlık hükümetlerini ortaya çıkardı. Uruguay haritanın oydaşmacı tarafında, birkaç özel nedenle başkanlık sistemine sahip tek ülkedir: Yasama meclisi seçim sistemi neredeyse tamamen nispidir, çok partili ve hiziplidir, korporatist eğilimleri ve güçlü fakat baskın olmayan bir başkanlığı vardır. Tüm istisnai demokrasilerin sadece belli bir açıdan istisna olduğunu gözden kaçırmamak gerekir: Çoğulcu-oydaşmacı skalasının uç noktalarında yer almazlar; aslında merkezden standart sapma gösterirler. Aydınlatılması gereken son bir nokta da Yeni Zelanda'dır. Nispi temsil parlamenter demokrasidir ama hâlâ çoğulcu taraftadır. Ancak Şekil 14.2'de de gösterildiği gibi, 1990'lardaki güçlü seçim reformunun ardından merkeze doğru ciddi bir yönelim göstermiştir. Nispi temsil korunsa da, diğer nispi temsil demokrasilerin çoğunun yer aldığı oydaşmacı bölgeye doğru ilerlemektedir.

Hem parlamentarizm hem de nispi temsilin belli ülkelerin şartlarıyla uyuşması ve aynı zamanda nispi temsil ve parlamenter hükümet kombinasyonunun zayıf ve istikrarsız hükümetlere yol açacağı korkusunu yatıştırmak için ince bir ayar yapılabilir (Bu kitabın 15. Bölüm'ünde verilen analizlerde olduğu gibi bu tip abartılmış korkular olabilir). Çeşitli ülkelerde ortaya çıkan parlamenter hükümetin bir desteği de, parlamentonun sadece aynı anda yeni bir hükümet seçerek bir hükümeti görevden almasını gerektiren, Alman-tipi yapıcı güvensizlik oyudur. Bu kuralla ilgili bir sorun da, hükümeti güven kaybe-

den fakat yeni bir seçim yapmak için fazlasıyla içsel bölünme yaşayan bir parlamentonun, kanun tekliflerinin çoğunu veya hepsini reddederek hükümeti iktidarsızlaştırabilmesidir; bu senaryo başkanlık sistemlerinin başına sıklıkla bela olan bölünmüş-hükümet durumu ile benzerlik taşır. Bu sorun, hükümete, kanun tekliflerini güven konusu olarak sunma hakkını veren Fransız kuralı eklenerek çözülebilir –bu, parlamentonun bu tip teklifleri sadece hükümete güvensizlik oyu anlamında mutlak çoğunlukla reddedebileceği anlamına gelir (Bkz. 6. Bölüm). Bu Fransız ve Alman kurallarının kombinasyonu, güvenoyu alabileceği bir hükümet kurmak için parlamentonun nihai gücünü elinden almayarak, hem hükümet istikrarsızlığını hem de yürütme-yasama kilitlenmesini engeller.

Benzer şekilde, nispi temsil sistemleri çok partililiğin derecelerini kontrol etmek için de tasarlanabilir. Eğer nispilik derecesi artarsa parti sayısındaki aşır çoğalmanın kaçınılmaz olacağı yönündeki bir korku kanıtlar tarafından desteklenmemektedir. Nispi temsilin nispilik derecesi ile parlamenter partilerin etkin sayısı arasında güçlü bir bağlantı da yoktur. Bununla beraber, örneğin birisi %5'ten az oy alan küçük partileri yasama temsilciliğinin dışında tutmak isterse, (Alman seçim yasasından farklı olarak) seçim yasasına bir baraj maddesi ekleyerek ve istisnalara izin vermeyerek bunu kolaylıkla yapabilir. Seçim barajlarıyla ilgili burada söyleyebileceğimiz, özellikle de %5 veya daha yüksekse, gevşek parti sistemlerinde küçük partilerin olabileceği ve bunların temsilinin reddedilebileceği, büyük partilerin aşırı temsile sahip olup oldukça orantısız bir güce erişebilecekleridir.

Ve (Görünüşte) Kötü Haberler

Ne yazık ki, iki de kötü haberimiz var: Hem kurumsal hem kültürel gelenekler oydaşmacı demokrasiye karşı güçlü bir di-

reniş sergileyebilirler. Nispi temsil -çoğunluk ve parlamenter-başkanlık karşıtlıkları ile tanımlanan dört kurumsal model göz önüne alındığında, kabaca Doğu, Batı, Kuzey ve Güney yarımküreler (Powell 1982, 66-68) terimleriyle tanımlanan, dünyanın dört coğrafi bölgesiyle dikkate değer bir uyum vardır. Doğu yarımkürede "Kuzey" (batı ve orta Avrupa) esas olarak nispi temsile dayalı ve parlamenter iken, "Güney" (özellikle de Afrika, Asya ve Avustralya'daki eski İngiltere sömürgeleri) hükümetin çoğulcu-parlamenter biçimleriyle karakterize olur. Batı yarımkürede "Güney" (Latin Amerika) büyük oranda nispi temsil-başkanlık karakteri taşırken, "Kuzey" (ABD) dünyanın en önemli çoğulculuk-başkanlık yönetimidir.

Yaşlı demokrasilerin çoğu ve daha yeni olanların sadece bir kısmı (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya ve Estonya gibi) nispi temsile dayalı ve parlamenter "Kuzey-Doğu"dadır. Daha yeni demokrasilerin büyük çoğunluğu (hem bu kitapta analiz edilenler, hem de kısmen daha genç olanlar) ile demokratikleşen ülkelerin çoğu "Güney-Doğu" ve "Güney-Batı"dadır. Bu iki bölge, hem çoğulcu seçimler hem de başkanlık sistemiyle karakterize edilir. Bu kurumların çoğunlukçu eğilimleri ve kurumsal tutuculuğun dayanıklılığı, oydaşmacı demokrasinin kolaylıkla üstesinden gelebileceği engeller değildir.

Kötü haberlerin ikincisi, oydaşmacı demokrasinin uzlaşmacı bir siyasal kültür tarafından desteklenmeksizin kök bulamayacak ve devam edemeyecek olma olasılığıdır. Bu kitabın kültürden çok kurumlara odaklanmasına rağmen, oydaşmacı eksenli kültürün oydaşmacı demokrasi kurumları arasındaki bağlantıyı ve temeli sıklıkla sağladığı açıktır. Örneğin, yürütme-partiler boyutunun beş öğesinden dördü yapısal olarak bağlantılıdır -nispi temsil çok partililiğe yol açar, çok partililik koalisyon hükümetlerine vb.- fakat beşinci öge olan çıkar

grubu korporatizmi ile diğer dördü arasında böyle bir yapısal bağlantı yoktur. En makul açıklama kültüreldir. Oydaşmacı demokrasi ve çoğunlukçu demokrasi birbirine alternatif siyasal kurum yapılarıdır, fakat bunun ötesinde ve G. Bingham Powell'ın (2000) belirttiği gibi, demokrasinin "iki [farklı] vizyonunu" temsil ederler.

Benzer şekilde, oydaşmacı demokrasinin ikinci boyutunun beş öğesinin dördü, federalizmin kuramcılarının uzun süredir ısrarla üzerinde durdukları gibi (bkz. 1. Bölüm) federal bir sistemin işlemesi için gereken şeylerle yapısal ve işlevsel olarak ilişkilidirler. Fakat merkez bankası bağımsızlığıyla böyle bir ilişki yoktur. Bunun yerine, birbirinden ayrı kurumlar arasında gücün bölünmesi anlamında en uygun bağlantı siyasal-kültürel yatkınlıktır. Son örneğim 16. Bölüm'de oydaşmacı demokrasi ile bir kısım daha iyi ve daha nazik kamu politikaları arasında bulduğum bağlantıyı içermektedir. Hem oydaşmacı demokrasi hem de bu daha iyi, daha nazik politikaların, oydaşmacı kurumların doğrudan bir sonucu olduğunu düşünmek yerine, altta yatan bir uzlaşmacı ve cemaatçi kültürden kaynaklandığını varsaymak daha akla yatkın olacaktır.

İyimserlik İçin Zeminler

Bu iki kötü haber, oydaşmacı demokrasinin daha yeni demokratik olan veya demokratikleşen ülkelerde bir şansı olmadığı anlamına gelmez, çünkü iki önemli karşıt görüş mevcuttur. Birincisi, "Güney-Doğu"da yer alan eski İngiliz kolonisi Güney Afrika'nın 1994 yılında demokratikleşmesiyle nispi temsil parlamenter sistemi benimsemesidir. 1994'te yürürlüğe giren bölgesel anayasa, hem parlamentonun güvenoyuna bağlı bir hükümet ve başbakanla -gerçi başbakan resmi olarak "başkan" olarak adlandırılmakta ve Botswana örneğinde gördüğümüz gibi devletin başı olarak hizmet etmektedir- standart bir par-

lamenter sistem, hem de parlamento seçimlerinde dünyanın en orantılı nispi temsil sistemlerinden birini sunmaktadır. Bu sistem 1999'da yürürlüğe giren kalıcı anayasada da korunmuştur. Güney Afrika, Afrika kıtasındaki en başarılı ve istikrarlı demokrasilerden biri olmuş ve kıtada filizlenen yeni demokrasilere -özellikle Botswana, Namibya ve Mauritirus- örnek oluşturmuştur.

İkincisi, biz kültür ve yapıyı sebep-sonuç ilişkisi içinde değerlendiriyoruz fakat aslında bunlar arasında büyük oranda karşılıklı etkileşim vardır; bu özellikle siyasal kültür ve siyasal yapı konusunda geçerli bir doğrudur. Gabriel A. Almond ve Sidney Verba'nın (1963, 35) *Civic Culture*'da belirttiği gibi, yapısal ve kültürel fenomenler "karmaşık, çok-yönlü bir nedensellik sisteminde" değişkendirler. Bu, uzlaşmacı bir kültürün oydaşmacı kurumların benimsenmesine öncülük edebileceği doğru ol'a da, bu tür kurumların da aynı zamanda başlangıçta rekabetçi bir kültürü daha az rekabetçi veya daha uzlaşmacı hale getirme potansiyeli taşıdığı anlamına gelir. İsviçre ve Avusturya gibi oydaşmacı demokrasiler bugün uzlaşmacı kültürlere sahip olabilirler fakat eskiden bu kadar uzlaşmacı değillerdi: İsviçre 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar beş iç savaş geçirdi ve Avusturyalılar da en son 1934'te kısa fakat kanlı bir iç savaş yaşadılar. 21. yüzyılın başında Belçika, Hindistan ve İsrail oydaşmacı kurumlara sahip oldular (ihtiyaçları olduğu açıktı) fakat uzlaşma kültürüne sahip olamadılar. Belçika siyasetinin gözlemcileri, ülkenin bir arada kalıp kalmayacağını sıklıkla merak ederler. İsrail ve Hindistan'ın da büyük oranda rekabetçi ve çatışmacı siyasal kültürlere sahip oldukları söylenebilir.

Üçüncüsü, daha yeni demokratik olan veya demokratikleşen ülkelerin toplandığı "Güney-Doğu" ve "Güney-Batı"daki kurumsal gelenekler oydaşmacı demokrasiyi tercih etmese de

–ama bir denge sağlayan Güney Afrika örneğine dikkat etmek gerek- bu bölgelerdeki baskın poltik kültürler çoğunlukçu olmaktan çok oydaşmacıdır. Rupert Emerson'un klasik eseri *From Empire To Nation*'da (1960, 284) yaygın bir varsayım hakkında ileri sürdüğü gibi, çoğunluğun "bir süre müzakere ettikten sonra ayrılıkçı azınlığı dikkate almama hakkı Batılı-olmayan insanların kavramlarına karşı şiddet uygulamaktır." Bir noktada Asyalı ve Afrikalı insanların gelenekleri arasında önemli farklar olduğunu kabul etmesine karşın şöyle devam eder: "Kendi öz eğilimleri, nihai uzlaşma için genelde geniş kapsamlı ve aceleye getirilmemiş müzakerelerdir. Uzlaşma alanlarının kademe kademe keşfi kayda değer bir özelliktir ve kafa sayısına bakarak meselelerin hızla çözümü yeteneğine dayanmaz." Karayipler'deki St. Lucia'da doğan ve Afrika kökenli olan Sir Arthur Lewis (1965, 86) Batı Afrika ülkeleri için oydaşmacı demokrasinin güçlü bir savunucusu olmakla kalmaz (bkz. 3. Bölüm), aynı zamanda bölgenin güçlü uzlaşma eksenli geleneklerini de vurgular: "Kabile, koalisyonların işlevsel olduğu bir yolla, kararlarını tartışarak alır; böyle bir demokratik işleyiş, halkın orijinal kurumlarının merkezindedir."

Son dönemde aynı nokta Filipinli devlet adamı ve bilgin Raul S. Manglapus (1987, 69, 78, 82, 103, 107, 123, 129) tarafından *Will of the People: Original Democracy in Non-Western Societies* adlı eserinde güçlü bir biçimde tekrarlanıyor. Manglapus, Batılı olmayanların sadece güçlü demokratik geleneklere sahip olmakla kalmadığını, bu geleneklerin çoğunlukçu olmaktan çok oydaşmacı olduklarını ileri sürüyor: "Ortak karakteristik, rekabetçi kararların tersine uzlaşma öğesinin olmasıdır." Batılı olmayan demokratik süreci, güçlü bir "uyum birlikteliğine" dayanan bir "uzlaşma süreci" olarak tanımlıyor. Son örneğim, Nijeryalı bilgin ve eski Birleşmiş Milletler görevlisi Adebayo Adedeji'nin (1994, 126) bir saptaması: "Afri-

kalılar, müzakere, uzlaşma ve oybirliğinin eski ustalarıdırlar. Bizim geleneklerimiz nefreti uzak tutar. Bu nedenle, bizim yönetim sistemi geleneğimizde yaptırıma bağlı ve kurumsallaşmış muhalefet yoktur. Geleneksel olarak, bizde siyaset kaybeden tarafın olduğu bir oyun değildir."

Böyle saptamalar genelde şüpheyle karşılanır, zira bu tür açıklamalar Batılı-olmayan bazı siyasal liderler tarafından demokrasiden sapmalarının meşruiyet gerekçesi olarak suistimal edilmişlerdir (Bienen ve Herbst 1991, 214). Fakat gayrimeşru amaçlar için kullanılmış olmaları gerçeği, onları geçersiz kılmaz. Alıntı yaptığım tüm yazarlar hem samimi demokratlar hem de demokrasi karşıtı gizli amaçları bulunmayan, duyarlı gözlemcilerdir. Bu nedenle, Batılı olmayan dünyanın uzlaşma eksenli siyasal kültürleri, onların çoğunlukçu kurumsal tutuculuklarına karşı etkili bir güç olarak ele alınabilir ve oydaşmacı demokrasinin yetişmesi için verimli bir zemin sağlayabilir.

EK

İki Boyut ve On Temel Değişken, 1945-2010 ve 1981-2010

Bu liste, 1945-2010 ve 1981-2010 yıllarındaki yürütme-partiler ve federal-üniter boyutlarındaki değerleri içermektedir. Lütfen, ilk ve en uzun dönemleri gösteren yılların ülkeden ülkeye ve 1945'ten 2010'a kadar olan dönemde değiştiğini dikkate alın (Bkz. Tablo 4.1). 1981-2010 dönemi tüm ülkeler için aynıdır ancak şu ülkelerin ilk yılları istisnadır: Arjantin (1984), Uruguay (1985) ve Kore (1988). Merkez bankaları bağımsızlığı için iki dönem, 13. Bölüm'de açıklandığı gibi, 1945-94 ve 1981-94'tür.

15. ve 16. bölümlerde ele alınan "ne olmuş?" değişkenlerinin tüm değerleri yerin kısıtlı olması nedeniyle bu Ek'e dahil edilmemiştir, fakat yazardan temin edilebilir. Arend Lijphart, Department of Political Science (0521), University of California, San Diego, 9500 Gilman Drive La Jolla, CA 92093-0521; e-posta: alijphar@ucsd.edu

	Birinci boyut (yürütme-partiler)		İkinci boyut (federal-üniter)		Parlamentoda temsil edilen partilerin efektif sayısı		Asgari çoğunluklu tek parti hükümetleri (%)	
	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010
ABD	-0.67	-0.63	2.25	2.18	2.39	2.37	80.4	78.9
Almanya	0.78	0.63	2.41	2.33	3.09	3.30	37.8	43.4
Arjantin	-0.93	-1.01	1.38	1.34	3.15	3.15	82.4	82.4
Avustralya	-0.73	-0.65	1.63	1.58	2.22	2.19	80.7	86.5
Avusturya	0.43	0.64	1.07	0.97	2.68	3.23	43.3	47.4
Bahamalar	-1.50	-1.33	-0.15	-0.18	1.69	1.74	100.0	100.0
Barbados	-1.28	-1.20	-0.49	-0.53	1.68	1.62	100.0	100.0
Belçika	1.14	1.10	0.10	0.44	4.72	6.13	37.3	36.3
Botswana	-1.43	-1.62	-0.48	-0.52	1.38	1.43	100.0	100.0
Danimarka	1.31	1.35	-0.34	-0.42	4.57	4.95	23.6	5.7
Finlandiya	1.58	1.48	-0.83	-0.83	5.04	5.05	10.0	1.4
Fransa	-0.86	-0.89	-0.22	0.02	3.26	2.94	54.8	50.8
Hindistan	0.65	0.63	1.14	1.08	4.80	5.25	30.5	32.0
Hollanda	1.34	1.17	0.30	0.28	4.87	4.86	26.8	39.7
İngiltere	-1.09	-1.48	-1.06	-1.12	2.16	2.27	97.3	99.8
İrlanda	0.17	0.38	-0.42	-0.46	2.89	2.95	49.5	31.0
İspanya	-0.62	-0.63	0.47	0.42	2.66	2.61	69.3	71.6
İsrail	1.53	1.38	-0.90	-0.81	5.18	5.65	14.0	18.6
İsveç	0.79	0.87	-1.03	-1.09	3.47	3.82	48.1	42.6
İsviçre	1.72	1.67	1.46	1.59	5.20	5.50	4.0	1.7
İtalya	1.12	1.13	-0.39	-0.16	4.84	5.36	11.7	8.3
İzlanda	0.53	0.55	-1.00	-1.09	3.72	4.01	46.3	47.8
Jamaika	-1.49	-1.56	-0.40	-0.43	1.67	1.65	100.0	100.0
Japonya	0.60	0.71	0.17	0.15	3.62	3.66	40.1	14.1
Kanada	-1.00	-1.03	1.73	1.81	2.52	2.66	88.4	89.9
Kore	-1.22	-1.29	-0.07	-0.10	2.85	2.85	86.0	86.0
Kosta Rika	-0.37	-0.38	-0.28	-0.12	2.67	2.81	85.8	85.2
Lüksemburg	0.61	0.38	-0.88	-0.89	3.48	3.78	45.4	50.0
Malta	-0.83	-0.75	-0.33	-0.36	1.99	2.00	100.0	100.0
Mauritius	0.42	0.42	-0.13	-0.17	2.85	2.90	15.3	10.6

Norveç	0.80	1.09	-0.66	-0.67	3.64	4.11	55.3	36.6
Portekiz	0.22	0.04	-0.61	-0.63	3.13	2.85	53.4	55.4
Trinidad	-1.01	-0.79	-0.24	-0.34	1.87	1.88	94.3	90.7
Uruguay	0.39	0.31	-0.79	-0.84	4.40	4.40	80.3	80.3
Yeni Zelanda	-0.47	-0.17	-1.67	-1.65	2.28	2.66	81.4	60.0
Yunanistan	-0.64	-0.55	-0.74	-0.77	2.27	2.32	98.1	97.7

	Yürütme hakimiyeti endeksi		Gayri-nispilik endeksi (%)		Çıkar grubu çoğulculuğu endeksi		Federalizm endeksi	
	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010
ABD	4.00	4.00	14.28	13.35	3.02	2.88	5.0	5.0
Almanya	3.80	4.92	2.67	2.55	0.88	0.88	5.0	5.0
Arjantin	8.00	8.00	17.98	17.98	2.70	2.70	4.5	4.5
Avustralya	9.10	7.37	9.44	10.07	2.12	1.88	5.0	5.0
Avusturya	8.07	5.90	2.51	2.02	0.38	0.38	4.5	4.5
Bahamalar	9.44	7.37	16.48	15.90	3.00	3.00	1.0	1.0
Barbados	8.87	7.37	17.27	18.72	2.20	2.00	1.0	1.0
Belçika	2.57	4.21	3.35	3.75	1.15	1.33	3.5	4.2
Botswana	9.90	9.90	14.61	18.48	2.60	2.60	1.0	1.0
Danimarka	3.23	3.69	1.71	1.60	0.78	0.88	2.0	2.0
Finlandiya	1.55	2.68	2.96	3.34	0.85	0.67	2.0	2.0
Fransa	8.00	8.00	20.88	19.56	2.90	2.75	1.3	1.5
Hindistan	3.33	3.69	9.60	8.51	2.15	2.15	4.5	4.5
Hollanda	2.91	2.68	1.21	1.08	0.98	1.00	3.0	3.0
İngiltere	8.12	9.83	11.70	16.00	3.02	3.08	1.2	1.4
İrlanda	4.16	2.95	3.93	4.17	2.55	2.42	1.0	1.0
İspanya	8.26	7.37	7.28	6.53	3.04	3.04	3.0	3.0
İsrail	1.46	1.13	2.60	3.76	1.15	1.50	3.0	3.0
İsveç	5.61	4.92	2.04	1.95	0.35	0.42	2.0	2.0
İsviçre	1.00	1.00	2.55	3.08	0.88	0.88	5.0	5.0
İtalya	1.49	2.01	3.61	4.82	2.42	2.08	1.3	1.5
İzlanda	3.20	3.28	3.85	2.48	2.20	2.17	1.0	1.0
Jamaika	9.64	9.83	15.66	15.41	3.00	3.00	1.0	1.0
Japonya	3.37	2.46	7.00	10.50	1.48	1.38	2.0	2.0
Kanada	8.10	7.37	11.56	13.14	3.25	3.17	5.0	5.0
Kore	8.00	8.00	21.97	21.97	2.90	2.90	1.5	1.5

Kosta Rika	3.00	3.00	14.38	14.77	2.20	2.20	1.0	1.0
Lüksemburg	5.87	7.37	3.43	4.14	0.88	0.88	1.0	1.0
Malta	8.85	7.37	2.07	1.65	3.00	3.00	1.0	1.0
Mauritius	2.39	2.11	15.61	16.57	1.30	1.30	1.0	1.0
Norveç	4.04	2.95	4.53	3.79	0.38	0.38	2.0	2.0
Portekiz	3.26	3.69	4.43	4.85	2.62	2.62	1.0	1.0
Trinidad	6.95	4.21	11.33	11.67	3.00	3.00	1.2	1.5
Uruguay	4.00	4.00	6.05	6.05	1.70	1.70	1.0	1.0
Yeni Zelanda	4.54	3.28	9.25	9.11	2.68	2.71	1.0	1.0
Yunanistan	4.45	3.69	7.88	6.64	3.12	3.12	1.0	1.0

	İki meclislilik endeksi		Anayasal katılık endeksi		Yargısal yorum endeksi		Merkez bankası bağımsızlığı endeksi	
	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010	45-2010	81-2010
ABD	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	0.56	0.56
Almanya	4.0	4.0	3.5	3.5	4.0	4.0	0.69	0.69
Arjantin	4.0	4.0	4.0	4.0	2.7	2.7	0.39	0.39
Avustralya	4.0	4.0	4.0	4.0	3.0	3.0	0.42	0.42
Avusturya	2.0	2.0	3.0	3.0	3.0	3.0	0.55	0.53
Bahamalar	2.0	2.0	3.0	3.0	2.0	2.0	0.41	0.41
Barbados	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	0.38	0.38
Belçika	2.8	2.5	3.0	3.0	1.8	2.7	0.27	0.30
Botswana	2.5	2.5	2.0	2.0	2.0	2.0	0.33	0.33
Danimarka	1.2	1.0	2.0	2.0	2.0	2.0	0.46	0.46
Finlandiya	1.0	1.0	3.0	3.0	1.0	1.0	0.28	0.28
Fransa	3.0	3.0	1.7	2.0	2.4	3.0	0.35	0.35
Hindistan	3.0	3.0	3.0	3.0	4.0	4.0	0.34	0.34
Hollanda	3.0	3.0	3.0	3.0	1.0	1.0	0.48	0.48
İngiltere	2.5	2.5	1.0	1.0	1.0	1.0	0.31	0.28
İrlanda	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	0.41	0.41
İspanya	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	0.29	0.29
İsrail	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.41	0.46
İsveç	1.7	1.0	1.5	2.0	1.0	1.0	0.29	0.29
İsviçre	4.0	4.0	4.0	4.0	1.0	1.0	0.61	0.68
İtalya	3.0	3.0	2.0	2.0	2.1	2.5	0.28	0.33
İzlanda	1.4	1.2	1.0	1.0	2.0	2.0	0.34	0.34
Jamaika	2.0	2.0	3.0	3.0	2.0	2.0	0.30	0.30
Japonya	3.0	3.0	4.0	4.0	2.0	2.0	0.25	0.25

Kanada	3.0	3.0	4.0	4.0	3.4	3.9	0.52	0.52
Kore	1.0	1.0	4.0	4.0	3.0	3.0	0.27	0.27
Kosta Rika	1.0	1.0	3.0	3.0	2.7	3.4	0.37	0.37
Lüksemburg	1.0	1.0	3.0	3.0	1.0	1.0	0.33	0.33
Malta	1.0	1.0	3.0	3.0	2.0	2.0	0.44	0.44
Mauritius	1.0	1.0	3.0	3.0	3.0	3.0	0.40	0.40
Norveç	1.5	1.5	3.0	3.0	2.0	2.0	0.17	0.17
Portekiz	1.0	1.0	3.0	3.0	2.0	2.0	0.32	0.32
Trinidad	2.0	2.0	3.0	3.0	2.0	2.0	0.35	0.30
Uruguay	3.0	3.0	1.0	1.0	2.5	2.5	0.19	0.19
Yeni Zelanda	1.1	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.21	0.24
Yunanistan	1.0	1.0	2.0	2.0	2.0	2.0	0.38	0.38

Kaynaklar

Adedeji, Adebayo. 1994. "An Alternative For Africa." *Journal Of Democracy* 5, no.4 (Ekim): 119-32.

Adama, Willem ve Maxime Ladaique. 2009. "How Expensive Is the Welfare State? Gross and Net Indicators in the OECD Social Expenditure Database (SOCX)." *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, no. 92. Paris: OECD

Agius, Carmel A. ve Nancy A. Grosselfinger. 1995. "The Judiciary ve Politics in Malta." C. Neal Tate ve Torbjörn Vallinder, ed., *The Global Expansion of Judicial Power* içinde, 381-402. New York: New York University Press.

Alen, André ve Rusen Ergec. 1994. *Federal Belgium After the Fourth State Reform of 1993*. Brüksel: Ministry of Foreign Affairs.

Almond, Gabriel A. 1983. "Corporatism, Pluralism and Professional Memory." *World Politics 35*, no.2 (Ocak), 245-60.

Almond, Gabriel A. ve G. Bingham Powell, Jr., ed. 1996. *Comparative Politics: A World View*, 6. basım, New York: HarperCollins.

Almond, Gabriel A. ve Sidney Verba. 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes ve Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press.

Altman, David. 2008. "Collegiate Executives and Direct Democracy in Switzerland and Uruguay: Similar Institutions, Opposite Political Goals, Distinct Results." *Swiss Political Science Review* 14, no. 3 (Sonbahar): 483-520.

Ambler, John S. 1971. *The Government and Politics of France.* Boston: Houghton Mifflin.

Amnesty International. 2011. Abolitionist and Retentionist Countries. Londra: http://www.amnesty.org/en/death-penalty

Amorim Neto, Octavio ve Gary W. Cox. 1997. "Electoral Institutions, Cleavage Structures, and the Number of Parties." *American Journal of Political Science* 41, no.1 (Ocak). 149-74.

Anckar, Dag. 1993. "Notes on the Party Systems of Small Island States,"Tom Bryder, ed., *Party Systems, Party Behaviour and Democracy* içinde, 153-68. Kopenhag: Copenhagen Political Studies Press.

Anderson, Liam. 2001. "The Implications of Institutional Design for Macroeconomic Performance: Reassessing the Claims of Consensus Democracy." *Comparative Political Studies* 34, no. 4 (Mayıs): 429-52.

Andeweg, Rudy B. 1997. "Instutional Reform in Dutch Politics: Elected Prime Minister, Personalized PR, and Popular Veto in Comparative Perspective." *Acta Politica 32*, no.3 (Güz): 227-57.

Armingeon, Klaus. 1997. "Swiss Corporatism in Comparative Perspective." *West European Politics* 20, no.4 (Ekim): 164-79.

Aron, Raymond. 1982. "Alternation in Government in the Industrialized Countries." *Government and Opposition 17*, no.1 (Kış): 3-21.

Axelrod, Robert. 1970. *Conflict of Interest: A Theory of Divergent Goals with Applications to Politics.* Chicago: Markham.

Bear, Carl. 1991. "Judicial Activism in Canada." Kenneth M. Holland, ed., *Judicial Activism in Comparative Perspective* içinde, 53-69. New York: St. Martin's.

—. 1992. "Social Action Litigation in India: The Operation and Limits of the World's Most Active Judiciary." Donald W. Jackson ve C. Neal Tate, ed. , *Comparative Judicial Review and Public Policy* içinde, 77-87. Westport, Conn.: Greenwood.

Baerwald, Hans H. 1986. *Party Politics in Japan*. Boston: Allen ve Unwin.

Bale, Tim, ve Daniele Caramani, ed. 2010. "Political Data Yearbook 2009." *European Journal of Political Research* 49, no. 7-8 (Aralık): 855-1212.

Banaian, King, Leroy O. Laney ve Thomas D. Willett. 1986. "Central Bank Independence: An International Comparison." Eugenia Froedge Toma ve Mark Toma, ed. , *Central Bankers, Bureaucratic Incentives ve Monetary Policy* içinde, 199-217. Dordrecht: Kluwer Academic.

Banks, Arthur S. 1993. *Political Handbook of the World: 1993*. Binghampton, N.Y.: CSA.

Banks, Arthur S., Alan J. Day ve Thomas C. Muller. 1996. *Political Handbook of the World: 1995-1996*. Binghampton, N.Y.: CSA.

—. 1997. *Political Handbook of the World: 1997*. Binghampton, N.Y.: CSA.

Beer, Samuel. 1998. "The Roots of New Labour: Liberalism Rediscovered." *Economist* (Şubat 7): 23-25.

Bienen, Henry ve Jeffrey Herbst. 1991. "Authoritarianism and Democracy in Africa." Dankwart A. Rustow ve Kenneth Paul Erickson, ed., *Comparative Political Dynamics: Global Research Perspectives* içinde, 211-32. New York: HarperCollins.

Bienen, Henry ve Nicolas van de Walle. 1991. *Of Time and Power: Leadership Duration in the Modern World*. Stanford: Stanford University Press.

Birch, Sarah. 2009. *Full Participation: A Comparative Study of Compulsory Voting*. Tokyo: United Nations University Press.

Blondel, Jean. 1968. "Party Systems and Patterns of Govern-

ment in Western Democracies." *Canadian Journal of Political Science 1*, no.2 (Haziran): 180-203.

Borrelli, Stephen A. ve Terry A. Royed. 1995. "Government 'Strength' and Budget Deficits in Advanced Democracies." *European Journal of Political Research 28*, no.2 (Eylül): 225-260.

Boston, Jonathan, Stephen Levine, Elizabeth McLeay ve Nigel S. Roberts, ed. 1996. *New Zealand Under MMP: A New Politics?* Auckland: Auckland University Press.

Bowman, Larry W. 1991. *Mauritius: Democracy and Development in the Indian Ocean.* Boulder, Colo.: Westview

Brass, Paul R. 1990. *The Politics of India since Independence.* Cambridge: Cambridge University Press.

Bräutigam, Deborah. 1997. "Instutions, Economic Reform and Democratic Consolidation in Mauritius." Comparative Politics 30, no.1 (Ekim): 45-62.

Brewer-Carías, Allan R. 1989. Judicial Review in Comparative Law. Cambridge: Cambridge University Press.

Brinks, Daniel M. 2008. *The Judicial Response to Police Killings in Latin America: Inequality and the Rule of Law.* Cambridge: Cambridge University Press.

Buchanan, Paul G. 2008. "Preauthoritarian Institutions and Postauthoritarian Outcomes: Labor Politics in Chile and Uruguay." *Latin American Politics and Society* 50, no. 1 (İlkbahar): 59-89.

Budge, Ian, Valentine Herman. 1978. "Coalitions ve Government Formation: An Empirically Relevant Theory." British Journal of Political Science 8, no.4 (Ekim): 459-77.

Bulsara, Hament, ve Bill Kissane. 2009. "Arend Lijphart and the Transformation of Irish Democracy." *West European Politics* 32, no. 1 (Ocak): 172-95.

Busch, Andreas. 1994. "Central Bank Independence and the Westminster Model." *West European Politics 17*, no.1 (Ocak): 53-72.

Butler, David. 1978. "Conclusion." David Butler, ed., *Coalitions in British Politics* içinde, 112-18. New York: St. Martin's Press.

Butler, David, Andrew Adonis ve Tony Travers. 1994. *Failure in British Government: The Politics of the Poll Tax*. Oxford: Oxford University Press.

Butler, David ve Austin Ranney. 1978. "Theory." David Butler ve Austin Ranney, ed. , *Referandums: A Comparative Study of Practice and Theory* içinde, 23-37. Washington, D.C.: American Enterprise Institute.

Cappelletti, Mauro. 1989. *The Judicial Process in Comparative Perspective*. Oxford: Clarendon.

Carnota, Walter F. 2010. "Judicial Globalization: How the International Law of Human Rights Changed Argentine Supreme Court." Donald W. Jackson, Michael C. Tolley ve Mary L. Volcansek, ed. *Globalizing Justice: Critical Perspectives on Transnational Law and the Cross-Border Migration of Legal Norms* içinde, 255-66. Albany: State University of New York Press.

Cason, Jeffrey. 2002. "Electoral Reform, Institutional Change, and Party Adaptation in Uruguay." *Latin American Politics and Society* 44, no. 3 (Sonbahar): 89-109.

Castles, Francis G. 1994. "The Policy Consequences of Proportional Representation: A Sceptical Commentary." *Political Science 46*, no.2 (Aralık): 161-71.

Castles, Francis G. ve Deborah Mitchell. 1993. "Worlds of Welfare and Families of Nations." Francis G. Castles, ed., *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies* içinde, 93-128. Aldershot: Dartmouth.

Chubb, Basil. 1982. *The Government and Politics of Ireland*, 2. basım Stanford: Stanford University Press.

Church, Clive H. ve Adrian Vatter. 2009. "Opposition in Consensual Switzerland: A Short but Significant Experiment." Government and Opposition 44, no. 4 (Ekim): 412-37.

Codding, George Arthur, Jr. 1961. *The Federal Government of Switzerland*. Boston: Houghton Mifflin.

Colomer, Josep M., ed. 2004. Handbook of Electoral System Choice. Houndmills: Palgrave Macmillan.

—. 2010. Europe, Like America: The Challenges of Building a Continental Federation. Barcelona: La Caixa.

—. 2011. The Science of Politics: An Introduction. New York: Oxford University Press.

Committee on the Constitutional System. 1987. *A Bicentennial Analysis of the American Political Structure: Report and Recommendations*. Washington, D.C.: Committee on the Constitutional System.

Coombs, David. 1977. "British Government and the European Community." Dennis Kavanagh ve Richard Rose ed., *New Trends in British Politics: Issues for Research* içinde, 83-103. Londra: Sage.

Coppedge, Michael. 1993. "Parties and Society in Mexico and Venezuela: Why Competition Matters." *Comparative Politics 25*, no.3 (Nisan): 253-74.

Crepaz, Markus M.L. 1996. "Consensus versus Majoritarian Democracy: Political Institutions and Their Impact on Macroeconomic Performance and Industrial Disputes." *Comparative Political Studies 29*, no.1 (Şubat): 4-26.

Crepaz, Markus M.L. ve Vicki Birchfield. 2000. "Global Economics, Local Politics: Lijphart's Theory of Consensus Democracy and the Politics of Inclusion." Markus M.L. Crepaz, Thomas A. Koelble, ve David Wilsford, ed., *Democracy and Institutions: The Life Work of Arend Lijphart* içinde, 197-224. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Crepaz, Markus M.L. ve Ann W. Moser. 2004. "The Impact of Collective and Competitive Veto Points on Public Expenditures in the Global Age." Comparative Political Studies 37, no. 3 (Nisan): 259-85.

Crepaz, Markus M.L. ve Jürg Steiner. 2011. European Democracies, 7th ed. Boston: Longman.

Croissant, Aurel ve Teresa Schachter. 2010. "Institutional Patterns in the New Democracies of Asia: Forms, Origins and Consequences." Japanese Journal of Political Science 11, no. 2 (Ağustos): 173-97.

Crowe, Christopher ve Ellen E. Meade. 2007. "The Evolution of Central Bank Governance around the World." Journal of Economic Perspectives 21, no. 4 (Sonbahar): 69-90.

Crowe, Edward W. 1980. "Cross-Voting in the British House of Commons: 1945-74." *Journal of Politics 42*, no.2 (Mayıs): 487-510.

Cukierman, Alex, Steven B. Webb ve Bilin Neyapti. 1994. *Measuring Central Bank Independence and Its Effect on Policy Outcomes*. San Francisco: ICS.

Dahl, Robert A. 1956. *A Preface to Democratic Theory*. Chicago: University of Chicago Press.

—. 1971. Polyarchy: *Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.

—. 1996. "Equality versus Inequality." *PS: Political Science and Politics 29*, no.4 (Aralık): 639-48.

Dahl, Robert A. ve Edward R. Tufte. 1973. *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press.

de Swaan, Abram. 1973. *Coalition Theories and Cabinet Formations: A Study of Formal Theories of Coalition Formation Applied to Nine European Parliaments After 1918*. Amsterdam: Elsevier.

Damgaard, Erik. 2008. "Cabinet Termination." Kaare Strom, Wolfgang C. Müller, ve Torbjörn Bergman, ed., *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe* içinde, 301-26. Oxford: Oxford University Press.

Deschouwer, Kris. 2009. The Politics of Belgium: Governing a Divided Society. New York: Palgrave Macmillan.

De Swaan, Abram. 1973. Coalition Theories and Cabinet Formations: A Study of Formal Theories of Coalition Formation Applied to Nine European Parliaments After 1918. Amsterdam: Elsevier.

De Winter, Lieven, ve Patrick Dumont. 2009. "Do Belgian Parties Undermine the Democratic Chain of Delegation?" Marleen Brans, Lieven De Winter, ve Wilfried Swenden, ed., *The Politics of Belgium: Institutions and Policy Under Bipolar and Centrifugal Federalism* içinde, 95-114. Londra: Routledge.

De Winter, Marc Swyngedouw, ve Patrick Dumont. 2009. "Party System(s) and Electoral Behaviour in Belgium: From Stability to Balkanisation." Marleen Brans, Lieven De Winter, ve Wilfried Swenden, ed., *The Politics of Belgium: Institutions and Policy Under Bipolar and Centrifugal Federalism* içinde, 71-94. Londra: Routledge.

Diamond, Larry. 1989. "Introduction: Persistence, Erosion, Breakdown and Renewal." Larry Diamond, Juan J. Linz ve Seymour Martin Lipset, ed. , *Democracy in Developing Countries: Asia* içinde, 1-52. Boulder, Colo.: Lynne Rienner.

—. 1992. "Economic Development and Democracy Reconsidered." Gary Marks ve Larry Diamond, ed. , *Reexamining Democracy: Essays in Honor of Seymour Martin Lipset* içinde, 93-139. Newbury Park, Calif.: Sage.

Diamond, Larry, ve Marc F. Plattner, ed. 2006. Electoral Systems and Democracy. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Dicey, A.V. 1915. *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, 8. basım Londra: Macmillan.

Dixon, Robert G., Jr. 1968. *Democratic Representation: Reapportionment in Law and Politics*. New York: Oxford University Press, 1968.

Dodd, Lawrence C. 1976. *Coalitions in Parliamentary Government*. Princeton: Princeton University Press.

Dogan, Mattei. 1989. "Irremovable Leaders and Ministerial Instability in European Democracies." Mattei Dogan, ed., *Pathways to Power: Selecting Rulers in Pluralist Democracies* içinde, 239-75. Boulder, Colo.: Westview.

—. 1994. "Use and Misuse of Statistics in Comparative Research: Limits to Quantification in Comparative Politics." Mattei Dogan ve Ali Kazancıgil, ed., *Comparing Nations: Concepts, Strategies, Substance* içinde, 35-71. Oxford: Blackwell.

Downes, Andrew S. ve Lawrence Nurse. 2004. "Macroeconomic Management and Building Social Consensus: An Evaluation of the Barbados Protocols." Journal of Eastern Caribbean Studies 29, no. 4 (Aralık): 1-41.

Druckman, James N. 1996. "Party Factionalism and Cabinet Durability." *Party Politics 2*, no.3 (Temmuz): 397-407.

Duchacek, Ivo D. 1970. *Comparative Federalism: The Territorial Dimension of Politics*. New York. Holt, Rinehart ve Winston.

Duncan, Neville. 1994. "Barbados: Democracy at the Crossroads." Carlene J. Edie, ed., *Democracy in the Caribbean: Myths and Realities* içinde, 75-91. Westport, Conn.: Praeger.

Dunleavy, Patrick ve Françoise Boucek. 2003. "Constructing the Number of Parties." Party Politics 9, no. 3 (Mayıs): 291-315.

Duverger, Maurice. 1964. *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*, 3. basım. Londra: Methuen.

—. 1980. "A New Political System Model: Semi-Presidential Government." *European Journal of Political Research 8*, no.2 (Haziran): 165-87.

—. 1986. "Duverger's Law: Forty Years Later." Bernard Grofman ve Arend Lijphart, ed. *Electoral Laws and Their Political Consequences* içinde, 69-84. New York: Agathon.

Economist Intelligence Unit. 2006. Index of Democracy, Londra: The Economist.

—. 2008. Index of Democracy, 2008. Londra: The Economist.

—. 2010. Democracy Index, 2010. Londra: The Economist.

Edinger, Lewis J. 1986. *West German Politics.* New York: Columbia University Press.

Elazar, Daniel J. 1968. "Federalism." David L. Sills, ed., *International Encyclopedia of the Social Sciences, 5* içinde, 353-67. New York: Macmillan ve Free Press.

—. 1987. *Exploring Federalism.* Tuscaloosa: University of Alabama Press.

—. 1997. "Contrasting Unitary and Federal Systems." *International Political Science Review 18*, no.3 (Temmuz): 237-51.

Elder, Neil, Alastair H. Thomas ve David Arter. 1988. *The Consensual Democracies? The Government and Politics of the Scandinavian States*, göz. geç. basım. Oxford: Basil Blackwell.

Elster, Jon. 1994. "Constitutional Courts and Centrral Banks: Suicide Prevention or Suicide Pact?" *East European Constitutional Review*, 3, no. 3-4 (Yaz-Güz): 66-71.

Emerson, Rupert. 1960. *From Empire to Nation: The Rise to Self-Assertion of Asian and African Peoples.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Emmanuel, Patrick A. M. 1992. *Elections and Party Systems in the Commonwealth Caribbean, 1944-1991.* St. Michael, Barbados: Caribbean Development Research Services.

Erk, Jan ve Edward Koning. 2010. "New Structuralism and Institutional Change: Federalism Between Centralization and Decentralization." Comparative Political Studies 43, no. 3 (Mart): 353-78.

Etchemendy, Sebastian, ve Ruth Berins Collier. 2007. "Down but Not Out: Union Resurgence and Segmented Neocorporatism in Argentina (2003-2007)." Politics and Society 35, no. 3 (Eylül): 363-401.

Falkner, Gerda. 2006. "Collective Participation in the European Union: The 'Euro Corporatism' Debate." Colin Crouch ve

Wolfgang Streeck, ed., *The Diversity of Democracy: Corporatism, Social Order and Political Conflict* içinde, 223-42. Cheltenham: Edward Elgar.

Farrell, David M. 2011. Electoral Systems: A Comparative Introduction, 2nd ed. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Feldstein, Martin. 1997. "EMU and International Conflict." *Foreign Affairs 76*, no.6 (Kasım-Aralık): 60-73.

Fenno, Richard F., Jr. 1959. *The President's Cabinet: An Analysis in the Period from Wilson to Eisenhower*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Finer, S.E., ed.1975. *Adversary Politics and Electoral Reform*. Londra: Anthony Wigram.

Fish, M. Steven, ve Matthew Kroenig. 2009. The Handbook of National Legislatures: A Global Survey. Cambridge: Cambridge University Press.

Fitzmaurice, John. 1996. *The Politics of Belgium: A Unique Federalism*. Boulder, Colo.: Westview.

Flinders, Matthew. 2010. *Democratic Drift: Majoritarian Modification and Democratic Anomie in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press.

Franck, Matthew J. 1996. *Against the Imperial Judiciary: The Supreme Court vs. the Sovereignty of the People*. Lawrence: University Press of Kansas.

Freedom House Survey Team. 1996. *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*, 1995-1996. New York: Freedom House.

Friedrich, Carl J. 1950. *Constitutional Government and Democracy*, göz. geç. basım, Boston: Ginn.

Gallagher, Michael. 1991. "Proportionality, Disproportionality and Electoral systems." Electoral Studies 10, no.1 (Mart): 33-51.

—. 1995. "Conclusion." Michael Gallagher ve Pier Vincenzo Uleri, ed. , *The Referandum Experience in Europe* içinde, 226-52. Londra: Macmillan.

Gallagher, Michael, Michael Laver ve Peter Mair. 1995. Representative Government in Modern Europe, 5. basım, New York: McGraw-Hill.

Ganesh, Janan. 2010. "Over to You." The Economist: The World in 2011 (Aralık): 108.

Garcia, Montero, Mercedes. 2009. Presidentes y parlamentos: Quien controla la actividad legislativa en America Latina? Madrid: Centro de Investigaciones Sociologicas.

Gastil, Raymond D. 1989. *Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties, 1988-1989*. New York: Freedom House.

—. 1991. "The Comparative Survey of Freedom: Experiences and Suggestions." Alex Inkeles, ed., *On Measuring Democracy: Its Consequences and Concomitants* içinde, 21-46. New Brunswick, N.J.: Transaction.

Gerlich, Peter. 1992. "A Farewell to Corporatism." *West European Politics 15*, no.1 (Ocak): 132-46.

Gerring, John, ve Strom C. Thacker. 2008. A Centripetal Theory of Democratic Governance. Cambridge: Cambridge University Press.

Gobeyn, Mark James. 1993. "Explaining the Decline of Macro-Corporatist Political Bargaining Structures in Advanced Capitalist Societies." *Governance 6*, no.1 (Ocak): 3-22.

Goldey, David ve Philip Williams. 1983. "France." içinde Vernon Bogdanor ve David Butler, ed. , *Democracy and Elections: Electoral Systems ve Their Political Consequences*, 62-83. Cambridge: Cambridge University Press.

Goodin, Robert E. 1996. "Institutionalizing the Public Interest: The Defense of Deadlock and Beyond." *American Political Science Review 90*, no.2 (Haziran): 331-43.

Goodman, John B. 1991. "The Politics of Central Bank Independence." *Comparative Politics 23*, no.3 (Nisan): 329-49.

Gorges, Michael J. 1996. *Euro-Corporatism? Interest Inter-*

mediation in the European Community. Lanham, Md.: University Pres of America.

Grau i Creus, Mireia. 2000. "Spain: Incomplete Federalism." Ute Wachendorfer-Schmidt, ed., *Federalism and Political Performance* içinde, 58-77. Londra: Routledge.

Grilli, Vittorio, Donato Masciandaro ve Guido Tabellini. 1991. "Political ve Monetary Institutions and Public Financial Policies in the Industrial Countries." *Economic Policy: A European Forum 6*, no. 2 (Ekim): 342-92.

Grosser, Alfred. 1964. "The Evolution of European Parliaments." Stephen R. Graubard, ed., *A New Europe?* içinde, 219-44. Boston: Houghton Mifflin.

GTD Team. 2010. Global Terrorism Database. College Park, MD: http://www.start.umd.edu/gtd.

Gurr, Ted Robert. 1993. Minorities at Risk: A Global View of Ethnopolitical Conflicts. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Gutmann, Emanuel. 1988. "Israel: Democracy Without a Constitution." Vernon Bogdanor, ed., *Constitutions in Democratic Politics* içinde, 290-308. Aldershot: Gower.

Gwartney, James, Robert Lawson ve Walter Block. 1996. *Economic Freedom of the World: 1975-1995*. Vancouver: Fraser Institute.

Haggard, Stephan ve Robert R. Kaufman. 1995. *The Political Economy of Democratic Transitions*. Princeton University Press.

Hahm, Sung Deuk, Mark S. Kamlet ve David C. Mowery. 1996. "The Political Economy of Deficit Spending in Nine Industrialized Parliamentary Democracies: The Role of Fiscal Institutions." *Comparative Political Studies 29*, no.1 (Şubat): 52-77.

Hailsham, Lord. 1978. *The Dilemma of Democracy: Diagnosis and Prescription*. London: Collins.

Hall, Peter A. 1994. "Central Bank Independence and Co-

ordinated Wage Bargaining: Their Interaction in Germany and Europe." *German Politics and Society*, Issue 31 (İlkbahar): 1-23.

Hamilton, Alexander, John Jay ve James Madison. 1788. *The Federalist*. New York: McLean.

Hattenhauer, Hans ve Werner Kaltefleiter, ed. 1986. *Mehrheitsprinzip, Konsens und Verfassung*. Heidelberg: C. F. Müler Juristischer Verlag.

Hazan, Reuven Y. 1997. "Executive-Legislative Relations in an Era of Accelerated Reform: Reshaping Government in Israel." *Legislative Studies Quarterly 22*, no.4 (Kasım): 485-516.

Helmke, Gretchen. 2005. "Enduring Uncertainty: Court-Executive Relations in Argentina During the 1990s and Beyond." Steven Levitsky ve Maria Victoria Murillo, ed., *Argentine Democracy: The Politics of Institutional Weakness* içinde, 139-62. University Park: Pennsylvania State University Press.

Hendriks, Frank. 2010. Vital Democracy: A Theory of Democracy in Action. Oxford: Oxford University Press.

Hix, Simon. 1994. "The Study of the European Community." *West European Politics 17*, no.1 (Ocak): 1-30.

Holm, John D. 1988. "Botswana: A Paternalistic Democracy." Larry Diamond, Juan J. Linz ve Seymour Martin Lipset, ed. , *Democracy in Developing Countries: Africa* içinde, 179-215. Boulder, Colo.: Lynne Rienner.

—.1989. "Elections and Democracy in Botswana." John D. Holm ve Patrick Molutsi, ed. , *Democracy in Botswana: The Proceedings of a Symposium Held in Gabarone*, 1-5 Ağustos 1988 içinde, 189-202. Gabarone: Macmillan Botswana.

Holm, John D., Patrick P. Molutsi ve Gloria Somolekae. 1996. "The Development of Civil Society in a Democratic State: The Botswana Model." *African Studies Review 39*, no.2 (Eylül): 43-69.

Horwill, George. 1925. *Proportional Representation: Its Dangers and Defects*. Londra: Allen und Unwin.

Huber, John D. 1996. *Rationalizing Parliament: Legislative Institutions and Party Politics in France*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hueglin, Thomas O., ve Alan Fenna. 2006. Comparative Federalism: A Systematic Inquiry. Peterborough, ON: Broadview.

Huntington, Samuel P. 1991. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklohama Press.

Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald, ve Christian Welzel. 2005. Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge: Cambridge University Press.

International Centre for Prison Studies. 2011. World Prison Brief. Londra: http://www.prisonstudies.org.

International IDEA. 1997. *Voter Turnout from 1945 to 1997: A Global Report on Political Participation*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Inter-Parliamentary Union. 1995. *Women in Parliaments, 1945-1995: A World Statistical Survey*. Geneva: Inter-Parliamentary Union.

Jackson, Keith ve Alan McRobie. 1998. *New Zealand Adopts Proportional Representation: Accident? Design? Evolution?* Aldershot: Ashgate.

Jain, M.P. 2000. "The Supreme Court and Fundamental Rights." S.K. Verma ve Kusum, ed., *Fifty Years of the Supreme Court of India: Its Grasp and Reach* içinde, 1-100. New Delhi: Oxford University Press.

Johnson, Nevil. 1998. "The Judicial Dimension in British Politics." *West European Politics 21*, no.1 (Ocak): 148-66.

Jones, Charles O. 1994. *The Presidency in a Separated System*. Washington, D.C.: Brookings Institution.

Jones, Mark P. 1995. *Electoral Laws and the Survival of Presidential Democracies*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press.

Kaiser, André. 1997. "Types of Democracy: From Classical to New Institutionalism." *Journal of Theoretical Politics 9*, no.4 (Ekim): 419-44.

Kasenally, Roukaya. 2011. "Mauritius: Paradise Reconsidered." Journal of Democracy 22, no. 2 (Nisan): 160-69.

Katzenstein, Peter J. 1985. *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*. Ithaca: Cornell University Press.

Kaufmann, Daniel, Aart Kraay, ve Massimo Mastruzzi. 2010. Worldwide Governance Indicators. Washington, DC: http://govindicators.org.

Kavanagh, Dennis. 1974. "An American Science of British Politics." *Political Studies 22*, no.3 (Eylül): 251-70.

Keeler, John T.S. ve Martin A. Schain. 1997. "Institutions, Political Poker and Regime Evolution in France." Kurt von Mettenheim, ed., *Presidential Institutions and Democratic Politics: Comparing Regional and National Contexts* içinde, 84-105. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Kenworthy, Lane. 2003. "Quantitative Indicators of Corporatism." International Journal of Sociology 33, no. 3 (Sonbahar): 10-44.

Kim, Taekyoon. 2008. "Variants of Corporatist Governance: Differences in the Korean and Japanese Approaches in Dealing with Labor." Yale Journal of International Affairs 3, no. 1 (Kış): 78-94.

King, Anthony. 1976. "Modes of Executive-Legislative Relations: Great Britain, France and West Germany." *Legislative Studies Quarterly 1*, no.1 (Şubat):11-36.

Kirchner, Emil J. 1994. "The European Community: A Transnational Democracy?" Ian Budge ve David McKay, ed.,

Developing Democracy: Comparative Research in Honour of J.F.P. Blondel içinde, 253-66. Londra: Sage.

Klingemann, Hans-Dieter. 1999. "Mapping Political Support in the 1990s: A Global Analysis." Pippa Norris, ed., *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government* içinde, 31-56, Oxford: Oxford University Press.

Klingemann, Hans-Dieter, Richard I. Hofferbert ve Ian Budge. 1994. *Parties, Policies and Democracy.* Boulder, Colo.: Westview.

Knutsen, Carl Henrik. 2011. "Which Democracies Prosper? Electoral Rules, Form of Government and Economic Growth." Electoral Studies 30, no. 1 (Mart): 83-90.

Kothari, Rajni. 1970. *Politics in India.* Boston: Little, Brown.

Krauss, Ellis S. 1984. "Conflict in the Diet: Toward Conflict Management in Parliamentary Politics." Ellis S. Krauss, Thomas P. Rohlen ve Patricia G. Steinhoff, ed., *Conflict in Japan* içinde, 243-93. Honolulu: University of Hawaii Press.

Krauss, Ellis S., ve Robert Pekkanen. 2004. "Explaining Party Adaptation to Electoral Reform: The Discreet Charm of the LDP?" Journal of Japanese Studies 30, no. 1 (Kış): 1-34.

Krook, Mona Lena. 2009. Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide. Oxford: Oxford University Press.

Laakso, Markku ve Rein Taagepera. 1979. "Effective' Number of Parties: A Measure with Application to West Europe." *Comparative Political Studies 12*, no.1 (Nisan): 3-27.

Lane, Jan-Erik ve Svante Ersson. 1994a. *Comparative Politics: An Introduction and New Approach.* Cambridge: Polity.

LaPalombara, Joseph. 1987. *Democracy: Italian Style.* New Haven and Londra: Yale University Press.

Laver, Michael ve Norman Schofield. 1990. *Multiparty Government: The Politics of Coalition in Europe.* Oxford: Oxford University Press.

Laver, Michael ve Kenneth A. Shepsle. 1996. *Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lawson, Stephanie. 1993. "Conceptual Issues in the Comparative Study of Regime Change and Democratization." *Comparative Politics 25*, no.2 (Ocak): 183-205.

Lehmbruch, Gerhard. 1993. "Consociational Democracy and Corporatism in Switzerland." *Publius 23*, no.2 (İlkbahar): 43-60.

Lehner, Franz. 1984. "Consociational Democracy in Switzerland: A Political-Economic Explanation and Some Empirical Evidence." *European Journal of Political Research 12*, no.1 (Mart): 25-42.

Leiserson, Michael. 1970. "Coalition Government in Japan." Sven Groennings, E.W. Kelley ve Michael Leiserson, ed., *The Study of Coalition Behavior: Theoretical Perspectives and Cases from Four Continents* içinde, 80-102. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Levine, Daniel H. 1989. "Venezuela: The Nature, Sources and Prospects of Democracy." Larry Diamond, Juan J. Linz ve Seymour Martin Lipset, ed. , *Democracy in Developing Countries: Latin America* içinde, 247-89. Boulder, Colo.: Lynne Rienner.

Levine, Stephen. 1979. *The New Zealand Political System: Politics in a Small Society*. Sydney: George Allen and Unwin.

Lewin, Leif. 1994. "The Rise and Decline of Corporatism: The Case of Sweden." *European Journal of Political Research 26*, no.1 (Temmuz): 59-79.

Lewis, W. Arthur. 1965. *Politics in West Africa*. Londra: George Allen and Unwin.

Lijphart, Arend. 1984. *Democracies: Patterns of Majoriatrian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven and Londra: Yale University Press.

—. 1994. *Electoral Systems and Party Systems: A Study of*

Twenty-Seven Democracies, 1945-1990. Oxford: Oxford University Press.

—. 1997a. "Dimensions of Democracies." *European Journal of Political Research 31*, no.1-2 (Şubat): 195-204.

—. 1997b. "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma." *American Political Science Review 91*, no.1 (Mart): 1-14.

Lijphart, Arend ve Markus M.L. Crepaz. 1991. "Corporatism and Consensus Democracy in Eighteen Countries: Conceptual and Empirical Linkages." *British Journal of Political Science 21*, no.2 (Nisan): 235-46.

Lim, Jibong. 2004. "The Korean Constitutional Court, Judicial Activism, and Social Change." Tom Ginsburg, ed., *Legal Reform in Korea* içinde, 19-35. Londra: RoutledgeCurzon.

Linder, Wolf. 2010. *Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies*. 3rd. ed. New York: Palgrave Macmillan.

Linder, Wolf, ve Andre Bachtiger. 2005. "What Drives Democratisation in Asia and Africa?" European Journal of Political Research 44, no. 6 (Ekim): 861-80.

Linz, Juan J. ve Arturo Valenzuela, ed. 1994. *The Failure of Presidential Democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Longley, Lawrence D. ve David M. Olson, ed. 1991. *Two into One: The Politics and Processes of National Legislative Cameral Change*. Boulder, Colo.: Westview.

Loosemore, John ve Victor J. Hanby. 1971. "The Theoretical Limits of Maximum Distortion: Some Analytical Expressions for Electoral systems." *British Journal of Political Science 1*, no.4 (Ekim): 467-77.

Lorenz, Astrid. 2005. "How to Measure Constitutional Rigidity: Four Concepts and Two Alternatives." Journal of Theoretical Politics 17, no. 3 (Temmuz): 339-61.

Loughlin, John ve Sonia Mazey, ed. 1995. *The End of the French Unitary State? Ten Years of Regionalization in France (1982-1992)*. Londra: Frank Cass.

Lowell, A. Lawrence. 1986. *Governments and Parties in Continental Europe*. Boston: Houghton Mifflin.

Lundell, Krister. 2010. The Origin of Electoral Systems in the Post-War Era: A Worldwide Approach. Londra: Routledge.

—.2011. "Accountability and Patterns of Alternation in Pluralitarian, Majoritarian and Consensus Democracies." Government and Opposition, 46, no. 2 (Nisan): 145-67.

Lutz, Donald S. 2006. Principles of Constitutional Design. Cambridge: Cambridge University Press.

MacDonald, Scott B. 1986. *Trinidad and Tobago: Democracy and Development in the Caribbean*. New York: Praeger.

Mackie, Thomas T. ve Richard Rose. 1991. *The International Almanac of electoral History*, 2. basım. Londra: Macmillan.

Maddex, Robert L. 1995. *Constitutions of the World*. Washington, D.C.: Congressional Quarterly.

Mahler, Gregory S. 1997. "The 'Westminster Model' Away from Westminster: Is It Always the Most Appropriate Model?" Abdo I. Baaklini ve Helen Desfosses, ed. , *Designs for Democratic Stability: Studies in Viable Constitutionalism* içinde, 35-51. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.

Manglapus, Raul S. 1987. *Will of the People: Original Democracy in Non-Western Societies*. New York: Greenwood.

Mansbridge, Jane. 1980. *Beyond Adversary Democracy*. New York: Basic Boks.

—.1996. "Reconstructing Democracy." Nancy J. Hirschmann ve Christine Di Stefano, ed. , *Revisioning the Political: Feminist Reconstructions of Traditional Concepts in Western Political Theory* içinde, 117-38. Boulder, Colo.: Westview.

Mathur, Hansraj. 1991. *Parliament in Mauritius*. Stanley, Rose-Hill, Mauritius: Editions de l'Océan Indien.

—. 1997. "Party Cooperation and the Electoral System in Mauritius." Brij V. Lal ve Peter Larmour, ed., *Electoral Systems in Divided Societies: The Fiji Constitution Review* içinde, 135-46. Canberra: National Centre for Development Studies, Australian National University.

Maxfield, Sylvia. 1997. *Gatekeepers of Growth: The International Political Economy of Central Banking in Developing Countries.* Princeton: Princeton University Press.

May, Clifford D. 1987. "Political Speechmaking: Biden and the Annals of Raised Eyebrows." *New York Times* (Eylül 21): B8.

Maundeni, Zibani. 2004. Civil Society, Politics and the State in Botswana. Gabarone: Medi.

McRae, Kenneth D. 1983. Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Switzerland. Waterloo, ON: Wilfrid Laurier University Press.

—.1997. "Contrasting Styles of Democratic Decision-Making: Adversarial versus Consensual Politics." International Political Science Review 18, no. 3 (Temmuz): 279-95.

Meyer, Peter J. 2010. Uruguay: Political and Economic Conditions and U.S. Relations. Washington, DC: Congressional Research Service.

Miller, Terry, ve Kim R. Holmes. 2011. 2011 Index of Economic Freedom: Promoting Economic Opportunity and Prosperity. Washington, DC: Heritage Foundation.

Mitchell, Paul, ve Benjamin Nyblade. 2008. "Government Formation and Cabinet Type." Kaare Strom, Wolfgang C. Müller, ve Torbjörn Bergman, ed., *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe* içinde, 201-35. Oxford: Oxford University Press.

Moreno, Luís. 1994. "Ethnoterritorial Concurrence and Imperfect Federalism in Spain." Bertus de Villiers, ed., *Evaluating Federal Systems* içinde, 162-93. Dordrecht: Martinus Nijhoff.

Muller, Thomas C., William R. Overstreet, Judith F. Isacoff, ve Tom Lansford. 2011. Political Handbook of the World, 2011. Washington, DC: CQ_Press.

Müler, Wolfgang C. ve Kare Strøm, ed. 1997. *Koalitionsregierungen in Westeuropa: Bildung, Arbeitweise und Beendigung.* Viyana: Signum Verlag.

Munroe, Trevor. 1996. "Caribbean Democracy: Decay or Renewal?" Jorge I. Domínguez ve Abraham F. Lowenthal, ed., *Constructing Democratic Governance: Mexico, Central America and the Caribbean in the 1990s* içinde, 104-17. Baltimore: John Hopkins University Press.

Muravchik, Joshua. 1991. *Exporting Democracy: Fulfilling America's Destiny.* Washington, D.C.: AEI.

Murillo, M. Victoria, ve Andrew Schrank. 2010. "Labor Organizations and Their Role in the Era of Political and Economic Reform." Carlos Scartascini, Ernesto Stein, ve Mariano Tommasi, ed., *How Democracy Works: Political Institutions, Actors, and Arenas in Latin American Policymaking* içinde, 247-68. Washington, DC: Inter-American Development Bank.

Nohlen, Dieter. 1984. "Changes and Choices in Electoral Systems." Arend Lijphart ve Bernard Grofman, ed., *Choosing an Electoral System: Issues and Alternatives* içinde, 217-24. New York: Praeger.

Nohlen, Dieter, ed. 2005. *Elections in the Americas: A Data Handbook,* 2 vols. Oxford: Oxford University Press.

Nohlen, Dieter, ve Philip Stöver, ed. 2010. Elections in Europe: A Data Handbook. Baden-Baden: Nomos.

Nohlen, Dieter, Florian Grotz, ve Christof Hartmann, ed. 2001. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook,* 2 cilt. Oxford: Oxford University Press.

Nohlen, Dieter, Michael Krennerich, ve Bernhard Thibaut, ed. 1999. *Elections in Africa: A Data Handbook.* Oxford: Oxford University Press.

Norris, Pippa. 2004. Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior. Cambridge: Cambridge University Press.

—. 2011. Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited. Cambridge: Cambridge University Press.

O'Donnell, Guillermo. 1994. "Delegative Democracy." *Journal of Democracy 5*, no.1 (Ocak): 55-69.

Pauwels, Teun. 2011. "Explaining the Strange Decline of the Populist Radical Right Vlaams Belang in Belgium: The Impact of Permanent Opposition." Acta Politica 46, no. 1 (Ocak): 60-82.

Payne, Anthony. 1993. "Westminster Adapted: The Political Order of the Commonwealth Caribbean." Jorge I. Domínguez, Robert A. Pastor ve R. DeLisle Worrel, ed., *Democracy in the Caribbean: Political, Economic and Social Perspectives* içinde, 57-73. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Pekkarinen, Jukka, Matti Pohjola ve Bob Rowthorn, ed. 1992. *Social Corporatism: A Superior Economic System?* Oxford: Clarendon.

Pempel, T. J. 1992. "Japanese Democracy and Political Culture: A Comparative Perspective." *PS: Political Science and Politics 25*, no.1 (Mart): 5-12.

Persson, Torsten, ve Guido Tabellini, 2003. The Economic Effects of Constitutions. Cambridge, MA: MIT Press.

Peters, B. Guy. 1997. "The Separation of Powers in Parliamentary Systems." Kurt von Mettenheim, ed., *Presidential Institutions and Democratic Politics: Comparing Regional and National Contexts* içinde, 67-83. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Polillo, Simone ve Mauro F. Guillen. 2005. "Globalization Pressures and the State: The Global Spread of Central Bank Independence." American Journal of Sociology 110, no. 6 (Mayıs): 1764-1802.

Powell, G. Bingham, Jr. 1980. "Voting Turnout in Thirty Democracies: Partisan, Legal and Socio-Economic Influences."

Richard Rose, ed., *Electoral Participation: A Comparative Analysis* içinde, 5-34. Beverly Hills: Sage.

—. 1989. "Constitutional Design and Citizen Electoral Control." *Journal of Theoretical Politics 1*, no.2 (Nisan): 107-30.

—. 2000. Elections as Instruments of Democracy: Majoritarian and Proportional Visions. New Haven: Yale University Press.

Premdas, Ralph. 2007. Trinidad and Tobago: Ethnic Conflict, Inequality, and Public Sector Governance. Houndmills: Palgrave Macmillan.

PRS Group. 2004. International Country Risk Guide. East Syracuse, NY: http://www.prsgroup.com

Qvortrup, Matt. 2012. "Voting on Electoral Reform: A Comparative Perspective on the AV Referandum in the United Kingdom." Political Quarterly 83, no. 1 (Ocak-Mart): 62-74.

Rae, Douglas W. 1967. *The Political Consequences of Electoral Laws*. New Haven: Yale University Press.

Rae, Douglas W. ve Michael Taylor. 1970. *The Analysis of Political Cleavages*. New Haven: Yale University Press.

Ray, James Lee. 1997. "The Democratic Path to Peace." *Journal of Democracy 8*, no.2 (Nisan): 49-64.

Reed, Steven R. ve John M. Bolland. 1999. "The Fragmentation Effect of SNTV in Japan." Bernard Grofman, Sung-Chull Lee, Edwin Winckler ve Brian Woodall, ed., *Elections in Japan, Korea and Taiwan Under the Single Non-Transferable Vote: The Comparative Study of an Embedded Institution* içinde, 211-26, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Reich, Robert B. 1997. *Locked in the Cabinet*. New York: Alfred A. Knopf.

Reynolds, Andrew ve Ben Reilly. 1997. *The International IDEA Handbook of Electoral System Design*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Riker, William H. 1962. *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press.

—. 1975. "Federalism." Fred I. Greenstein ve Nelson W. Polsby, ed. , *Handbook of Political Science*, 5: Governmental Institutions and Processes içinde, 93-172. Reading, Mass.: Addison-Wesley.

—. 1982. *Liberalism Against Populism: A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice.* San Francisco: Freeman.

Rodden, Jonathan. 2004. "Comparative Federalism and Decentralization: On Meaning and Measurement." Comparative Politics 36, no. 4 (Temmuz): 481-500.

Rogowski, Ronald. 1987. "Trade and the Variety of Democratic Institutions." *International Organization 41*, no.2 (İlkbahar): 203-23.

Roller, Edeltraud. 2005. The Performance of Democracies: Political Institutions and Public Policies. Oxford: Oxford University Press.

Rose, Richard. 1974. "A Model Democracy?" içinde Richard Rose, ed., *Lessons from America: An Exploration*, 131-61. New York: Wiley.

—. 1992. *What Are the Economic Consequences of PR?* London: Electoral Reform Society.

Rose, Richard ve Dennis Kavanagh. 1976. "The Monarchy in Contemporary Political Culture." *Comparative Politics 8*, no.4 (Temmuz): 548-76.

Roubini, Nouriel ve Jeffrey D. Sachs. 1989. "Political and Economic Determinants of Budget Deficits in the Industrial Democracies." *European Economic Review 33*, no.5 (Mayıs): 903-38.

Sadeh, Tal. 2006. Sustaining European Monetary Union: Confronting the Cost of Diversity. Boulder, CO: Lynne Rienner.

Saiegh, Sebastian M. 2011. Ruling by Statute: How Uncertainty and Vote Buying Shape Lawmaking. Cambridge: Cambridge University Press.

Samuels, David, ve Richard Snyder. 2001. "The Value of a Vote: Malapportionment in Comparative Perspective." British Journal of Political Science 31, no. 4 (Ekim): 651-71.

Sandiford, Sir Lloyd Erskine. 2004. "Reflections on the Barbados Protocols." Journal of Eastern Caribbean Studies 29, no. 4 (Aralık): 86-94.

Sartori, Giovanni. 1976. *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

—. 1994a. *Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. New York: New York University Press.

—. 1994b. "Neither Presidentialism nor Parliamentarism." Juan J. Linz ve Arturo Valenzuela, ed., *The Failure of Presidential Democracy* içinde, 106-18. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Sawer, Marian, Manon Tremblay ve Linda Trimble, ed. 2006. *Representing Women in Parliament: A Comparative Study*. Londra: Routledge.

Schmidt, Manfred G. 1996. "Germany: The Grand Coalition State." Joseph M. Colomer, ed., *Political Institutions in Europe* içinde, 62-98. Londra: Routledge.

Schmidt, Vivien A. 2006. Democracy in Europe: The EU and National Polities. Oxford: Oxford University Press.

Schmitter, Philippe C. 1982. "Reflections on Where the Theory of Neo-Corporatism Has Gone and Where the Praxis of Neo-Corporatism May Be Going." Gerhard Lehmbruch ve Philippe C. Schmitter, ed., *Patterns of Corporatist Policy-Making* içinde, 259-79. Londra: Sage.

—. 1989. "Corporatism Is Dead! Long Live Corporatism!" *Government and Opposition 24*, no.1 (Kış): 54-73.

Scott, K.J. 1962. *The New Zealand Constitution*. Oxford: Clarendon.

Seligson, Mitchell A., ve Juliana Martinez Franzoni. 2010. "Limits to Costa Rican Heterodoxy: What Has Changed in 'Paradise'?" Scott Mainwaring ve Timothy R. Scully, ed., *Democratic Governance in Latin America* içinde, 307-37. Stanford, CA: Stanford University Press.

Sen, Amartya. 2010. "Introduction." United Nations Development Programme, Human Development Report 2010, vi-vii. New York: Palgrave Macmillan.

Shugart, Matthew Soberg ve John M. Carey. 1992. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shugart, Matthew Soberg ve Stephan Haggard. 2001. "Institutions and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics. Cambridge: Cambridge University Press.

Shugart, Matthew Soberg ve Scott Mainwaring. 1997. "Presidentialism and Democracy in Latin America: Rethinking the Terms of the Debate." Scott Mainwaring ve Matthew Soberg Shugart, ed., *Presidentialism and Democracy in Latin America* içinde, 12-54. Cambridge: Cambridge University Press.

Siaroff, Alan. 1999. "Corporatism in Twenty-Four Industrial Democracies: Meaning and Measurement" European Journal of Political Research 36, no. 2 (Ekim): 175-205.

—. 2003a. "Two-and-a-half-Party Systems and the Comparative Role of the 'Half'" Party Politics 9, no. 3 (Mayıs): 267-90.

—. 2003b. "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction." European Journal of Political Research 42, no. 3 (Mayıs): 287-312.

—. 2009. Comparing Political Regimes: A Thematic Introduction to Comparative Politics, 2. basım. Toronto: University of Toronto Press.

Siegfried, André. 1956. "Stable Instability in France." *Foreign Affairs 34*, no.3 (Nisan): 394-404.

Spiller, Pablo T., ve Mariano Tommasi. 2008. "Political Institutions, Policymaking Processes, and Policy Outcomes in Argentina." Ernesto Stein ve Mariano Tommasi, ed., *Policymaking in Latin America: How Politics Shapes Policy* içinde, 69-110. Washington, DC: Inter-American Development Bank.

Steiner, Jürg. 1971. "The Principles of Majority and Proportionality." *British Journal of Political Science 1*, no.1 (Ocak): 63-70.

—. 1974. *Amicable Agreement versus Majority Rule: Conflict Resolution in Switzerland*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Stepan, Alfred. 2001. *Arguing Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Stone, Alec. 1992. *The Birth of Judicial Politics in France: The Constitutional Council in Comparative Perspective*. New York: Oxford University Press.

Stone Sweet, Alec. 2004. *The Judicial Construction of Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Strøm, Kaare. 1990. *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.

—. 1997. "Democracy, Accountability and Coalition Bargaining." *European Journal of Political Research 31*, nos.1-2 (Şubat): 47-62.

Strøm, Kaare, Ian Budge ve Michael J. Laver. 1994. "Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies." *American Journal of Political Science 38*, no.2 (Mayıs): 303-35.

Strøm, Kaare, Wolfgang C. Müller, ve Torbjörn Bergman, ed. 2008. *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Studlar, Donley S., ve Kyle Christensen. 2006. "Is Canada a Westminster or Consensus Democracy? A Brief Analysis." PS: Political Science and Politics 39, no. 4 (Ekim): 837-41.

Swenden, Wilfried, Marleen Brans, ve Lieven De Winter.

2009. "The Politics of Belgium: Institutions and Policy Under Bipolar and Centrifugal Federalism." Marleem Brans, Lieven De Winter, ve Wilfried Swenden, ed., *The Politics of Belgium: Institutions and Policy Under Bipolar and Centrifugal Federalism* içinde, 1-11. Londra: Routledge.

Taagepera, Rein. 1994. "Beating the Law of Minority Attrition." Wilma Rule ve Joseph F. Zimmerman, ed. , *Electoral Systems in Comparative Perspective: Their Impact on Women and Minorities* içinde, 236-45. Westport, Conn.: Greenwood.

—. 2003. "Arend Lijphart's Dimensions of Democracy: Logical Connections and Institutional Design." Political Studies 51, no. 1 (Mart): 1-19.

—. 2007. Predicting Party Sizes: The Logic of Simple Electoral Systems. Oxford: Oxford University Press.

Taagepera, Rein ve Bernard Grofman. 1985. "Rethinking Duverger's Law: Predicting the Effective Number of Parties in Plurality and PR Systems-Parties Minus Issues Equals One." *European Journal of Political Research 13*, no.4 (Aralık):341-52.

Taagepera, Rein ve Matthew Soberg Shugart. 1989. *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems.* New Haven and Londra: Yale University Press.

Tarlton, Charles D. 1965. "Symmetry and Asymmetry as Elements of Federalism: A Theoretical Speculation." *Journal of Politics 27*, no.4 (Kasım): 861-74.

Tate, C. Neal ve Torbjörn Vallinder, ed. 1995. *The Global Expansion of Judicial Power*. New York: New York University Press.

Taylor, Michael ve Valentine M. Herman. 1971. "Party Systems and Government Stability." *American Political Science Review 65*, no.1 (Mart): 28-37.

Therborn, Göran. 1977. "The Rule of Capital and the Rise of Democracy." *New Left Review 103* (Mayıs-Haziran): 3-41.

Thorndike, Tony. 1993. "Revolution, Democracy and Regional Integration in the Eastern Caribbean." Anthony Payne ve

Paul Sutton, ed., *Modern Caribbean Politics* içinde, 147-75. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Transparency International. 1997. Corruption Perception Index. Berlin: http://gwdu19.gwdg.de/~uwvw/rank-97.htm

Tremblay, Manon, ed. 2008. Women and Legislative Representation: Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas. New York: Palgrave Macmillan.

Trench, Alan, ed. 2007. Devolution and Power in the United Kingdom. Cambridge: Cambridge University Press.

Tschaeni, Hanspeter. 1982. "Constitutional Change in Swiss Cantons: An Assesment of a Recent Phenomenon." *Publius 12*, no.1 (Kış): 113-30.

Tsebelis, George. 1995. "Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism." *British Journal of Political Science 25*, no.3 (Temmuz): 289-325.

Tsebelis, George ve Jeannette Money. 1997. *Bicameralism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tummala, Krishna K. 1996. "The Indian Union and Emergency Powers." *International Political Science Review 17*, no.4 (Ekim): 373-84.

Tuozzo, Maria F. 2009. "World Bank Influence and Institutional Reform in Argentina." Development and Change 40, no. 3 (Mayıs): 467-85.

Uleri, Pier Vincenzo. 2002. "On Referandum Voting in Italy: YES, NO or Non-Vote: How Italian Parties Learned to Control Referandums." European Journal of Political Research 41, no. 6 (Ekim): 863-83.

United Nations Development Programme. 2007. *Human Development Report 2007/2008*. New York: Palgrave Macmillan.

—. 2009. *Human Development Report 2009*. New York: Palgrave Macmillan.

—. 2010. *Human Development Report 2010*. New York: Palgrave Macmillan.

Vanberg, Georg. 2005. The Politics of Constitutional Review in Germany. Cambridge: Cambridge University Press.

Vanhanen, Tatu. 1997. *Prospects of Democracy: A Study of 172 Countries*. Londra: Routledge.

Varshney, Ashutosh. 1995. *Democracy, Development and the Countryside: Urban-Rural Struggles in India*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vatter, Adrian. 2000. "Consensus and Direct Democracy: Conceptual and Empirical Linkages." European Journal of Political Research 38, no. 2 (Ekim): 171-92.

—. 2008. "Swiss Consensus Democracy in Transition: A Re-Analysis of Lijphart's Concept of Democracy for Switzerland from 1997 to 2007." World Political Science Review 4, no. 2 (Temmuz): 1-38.

—. 2009. "Lijphart Expanded: Three Dimensions of Democracy in Advanced OECD Countries?" European Political Science Review 1, no. 1 (Mart): 125-54.

Vatter, Adrian, ve Julian Bernnauer. 2009. "The Missing Dimensions of Democracy: Institutional Patterns in 25 EU Member States Between 1997 and 2006." European Union Politics 10, no. 3 (Eylül): 335-59.

—. 2010. Consensus Democracy Indicators in 35 Advanced Democracies: Political Data Set, 1997-2006. Bern: Institute of Political Science, University of Bern; Konstanz: Department of Politics and Management, University of Konstanz.

Verba, Sidney. 1967. "Some Dilemmas in Comparative Research." *World Politics 20*, no.1 (Ekim 1967): 111-27.

Verney, Douglas V. 1959. *The Analysis of Political Systems*. Londra: Routledge and Kegan Paul.

Verzichelli, Luca. 2008. "Portfolio Allocation." Kaare Strom, Wolfgang C. Müller, ve Torbjörn Bergman, ed., *Cabinets and*

Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe içinde, 237-67. Oxford: Oxford University Press.

Volcansek, Mary L. 1994. "Political Power and Judicial Review in Italy." Comparative Political Studies 26, no. 4 (Ocak): 492-509.

—. 2000. Constitutional Politics in Ital: The Constitutional Court. New York: St. Martin's Press.

von Beyme, Klaus. 1985. *Political Parties in Western Democracies*. New York: St. Martin's.

von Mettenheim, Kurt. 1997. "Introduction: Presidential Institutions and Democratic Politics." içinde Kurt von Mettenheim, ed., *Presidential Institutions and Democratic Politics: Comparing Regional and National Contexts*, 1-15. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Vowles, Jack, Peter Aimer, Susan Banducci ve Jeffrey Karp, ed. 1998. *Voters' Victory? New Zealand's First Election Under Proportional Representation*. Auckland: Auckland University Press.

Wada, Junichiro. 1996. *The Japanese Election System: Three Analytical Perspectives*. Londra: Routledge.

Warwick, Paul V. 1994. *Government Survival in Parliamentary Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Watts, Ronald L. 2008. Comparing Federal Systems, 3rd. Ed. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Wheare, K.C. 1946. *Federal Government*. Londra: Oxford University Press.

—. 1964. *Federal Government*, 4. basım, New York: Oxford University Press.

Whitehead, Lawrence. 2009. "Europe's Democratization: Three 'Clusters' Compared." Taiwan Journal of Democracy 5, no. 2 (Aralık): 1-19.

Wiarda, Howard J. 1997. *Corporatism and Comparative Politics: The Other Great "Ism."* Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.

—. 2004. "Conclusion: New Directions in Research, Theory,

and Policy." Howard J. Wiarda, ed., *Authoritarianism and Corporatism in Latin America-Revisited* içinde, 282-304. Gainesville: University Press of Florida.

Wilson, Bruce M. 2009. "Institutional Reform and Rights Revolutions in Latin America: The Cases of Costa Rica and Colombia." Journal of Politics in Latin America 1, no. 2: 59-85.

Wilson, Graham. 1990. *Interest Groups*. Oxford: Basil Blackwell.

—. 1994. "The Westminster Model in Comparative Perspective." Ian Budge and David McKay, ed., *Developing Democracy: Comparative Research in Honour of J.F.P. Blondel* içinde, 189-201. Londra: Sage.

—. 1997. "British Democracy and Its Discontents." Metin Heper, Ali Kazancıgil ve Bert A. Rockman, ed. , *Institutions and Democratic Statecraft* içinde, 59-76. Boulder, Colo.: Westview.

Wilson, Woodrow. 1884. "Committee or Cabinet Government?" *Overland Monthly*, Ser. 2,3 (Ocak): 17-33.

—. 1885. *Congressional Government: A Study in American Politics*. Boston: Houghton Mifflin.

Woldendorp, Jaap. 2011. "Corporatism in Small North-West European Countries: Business as Usual, Decline, or a New Phenomenon?" Working Paper Series, no. 30. Amsterdam: Department of Political Science, Free University: http://www.fsw.vu.nl/en/departments/political-science/working-papers/index.asp.

Woldendorp, Jaap, Hans Keman, ve Ian Budge. 2000. Party Government in 48 Democracies (1945-1998): Composition-Duration-Personnel. Dordrecht: Kluwer.

—. 2010. Party Government in 40 Democracies (1945-2008): Composition-Duration-Personnel.

World Bank. 2011. *Indicators*. Washington, D.C.: http://data.worldbank.org/indicator.

World Values Survey Association. 2010. World Values Survey, 2005-2007. Stockholm: http://worldvalues.org.

Yale Center for Environmental Law and Policy. 2010. Environmental Performance Index, 2010. New Haven: http://epi.yale.edu.

Yoon, Dae-Kyu. 2010. Law and Democracy in South Korea: Democratic Development Since 1987. Seoul: Kyungnam University Press.

"Muhteşem... Günümüzde demokrasiyi konu alan en iyi araştırma kitabı."

—Malcolm Mackerras, American Review of Politics

"Böyle bir kitabı ancak Lijphart kadar donanımlı ve yetkin bir bilim adamı yazabilirdi. Kendisi konuyla ilgili literatüre hayret verici hakimiyeti yanında, kıyaslanamaz ölçüdeki verileri bir araya getirmiş bulunmaktadır."

—Robert A. Dahl, Yale Üniversitesi

Arend Lijphart karşılaştırmalı siyaset, anayasa hukuku ve seçim sistemleri konusunda bir başvuru eseri olan "Demokrasi Modelleri" kitabında dünya çapındaki demokratik kurumların geniş ve derin bir analizini sunuyor. 1945'ten 2010'a uzanan dönemdeki otuz altı demokrasiyi titizlikle inceleyen Lijphart, hangi tür demokrasinin nasıl işlediğine dair önemli sonuçları ortaya koyuyor.

www.ithakiyayingrubu.com